ILARIU DOBRIDOR

ORGANIZAREA MINCIUNII

Vol. I

BUCUREŞTI
EDITURA S. A. „LUMINA ROMÂNEASCĂ"
1937

ILARIU DOBRIDOR

ORGANIZAREA MINCIUNII

Vol. I

BUCUREŞTI
„Tiparul Românesc" S. A., Str. Const. Mille 16
1937

Sfânta minciună de totdeauna

Toată viaţa noastră românească stă pe o falsitate. Nu ne plac poziţiile de sinceritate, atitudinile nete şi definite; iubim echivocul şi confuzia; ne încurcăm în duplicităţi şi exersăm abilităţile şi intriga. Raporturile noastre de influenţă, ţesătura relaţiilor sociale, reţeaua tendinţelor, elanurile simpatiei sunt aşezate pe urzeala minciunii. Astfel : viaţa publică şi viermuiala ei, e o minciună ; forfota culturală, — o minciună; larma în Stat, — o minciună ; totul, — numai minciună.

Minciuna organizată pe cicluri, pe coaliţii, pe solidarităţi, pe cârdăşii şi deci, pe durabilităţi, iată sacrul comandament care prezidează.

E, desigur, treabă mult mai comodă, decât păgâna trudă de a scotoci după adevăruri.

Fireşte, noi nu vorbim aici de „adevărul absolut" ; de acel **Kabinetstück für Philosophie Professoren"**, cum râde Schopenhauer. Şi nici nu ambiţionăm să precizăm sângerosul conflict dintre **„adevăruri** şi **certitudini"**, deci dintre permanenţe şi fluctuaţii, în jurul cărora pendulează istoria şi din isbirea cărora au luat început priveliştile ome-

nirii desvoltate în epocile şi treptele lor largi. Ar fi un prilej de iritare şi de îndoeli.

Nu încape vorbă, omenirea, în tribulaţiile ei către adevăr, a dovedit dureroase sforţări, orientate, mai ades, spre amăgiri şi himere. Şi-a creiat mituri, viziuni şi iluzii, căsnindu-se, apoi, să le traducă în realităţi şi să le transforme în centre de posibilităţi active, de împliniri imediate. Erau prejudecăţi necesare pentru a pune în activitate laboratorul istoriei, în care se prelucrează energiile omeneşti. Din ele au derivat puteri de muncă, iar, din muncă, valori şi preţuri; au generat fapte şi experienţe.

Dar nu despre aceste amăgiri fecunde este vorba, ci de ceva mai simplu, mai meschin şi mai urât; mai neînsemnat, dacă vreţi, dar bogat în consecinţe.

Vom încercui, prin urmare, problema, precizând deocamdată o poziţie înlăuntrul ei.

Şi să ne oprim, între toate, la cultură.

*

Ori de unde ar porni, cultura cere sinceritate. Sinceritate, cu tine însuţi, cel puţin. Deaceia s'a şi vorbit, — poate mai mult decât trebuia; **de sigur,** mai mult decât trebuia, — de **„autenticitate", „experienţialism", originalitate", „esenţialism",** etc.; şi deaceia, idolatria tradiţiei şi religiosul respect al datinei, generaţiile noui le-au măsgălit cu dispreţul lor întreg. Care generaţii erau noui numai întru atât întrucât retezau cu foarfeca pornirilor

oarbe firul continuităţii. Ostenelile depozitate într'o ideologie de fanfară: **tradiţionalismul** (prea teoretic şi confecţionat adhoc ca să fructifice ceva) au fost clevetite cu o aroganţă destul de compusă.

Exordul cel nou, abrupt, cutezător şi neidolatru; fanatism dozat cu ambiţie şi dispreţ; patimă şi fervoare; în plus: halucinaţia meterezelor câştigate în care avea să se instaleze superioritatea lor presupusă, — iată în ce a constat perioada acelui turburător **„Schwaermerei"**, în care dela tăgada trecutului până la visarea unui univers ceresc (exaltare şi desfrânări de derbedei entuziaşti) totul s'a amestecat.

Dar vulcanul s'a potolit, forţele de ebuliţie s'au epuisat, gurile prin cari ţâşniau limbile de foc sunt scămoşate. Numai după câţiva ani, adică tocmai clipa în care Giovanni Papini punea târnăcoapele în cui, erupţia s'a astâmpărat. Au asvârlit băeţii pretenţiile, au tras capacul la călimări şi bombardamentul cu gura a contenit. Atâta tăcere că ai fi crezut că e început de gestaţie nouă; e momentul de cristalizare cuminte, lentă şi geometrică, orânduită, deci, cu rosturi şi cu migăleală. Când colo, polivalenţele cu cari se grozăviau au dispărut şi sorocul încheiat i-a angajat pe linia nu cea mai vie a culturii noastre. De unde la începuturi se aştepta ca România să stea pe un vulcan, a căruia putere năvălitoare va mistui totul, decepţie: vulcanul avea sediul în altă parte, iar deasupra lui, — vorba ceia, — păşteau nevinovaţi măgarii. Insufleţitorii harţei, fermenţii insomniilor

și susținătorii vâslelor neliniștite se găsiau aiurea. Dela vijelia lor împrumutau puteri și sărmanele noastre mori de vânt. Măcinau idei, dar țesătura ideii era a altuia, brodau o fantasmă dar raționamentul fantasmei nu le aparținea.

Se justificau totuși **„experiențialismul"**.

Câte nu s'au emis, în numele autenticității și experiențialismului.

Instalați pe falsități, pe atitudini imitate și pe erezii la modă, vivandierii ce noui căzuseră pradă unui vârtej ametitor. Râsul răsunător al tristeții și rânjetul zădărniciilor fără leac făceau parte din armele de luptă. Ținta unică o constituia pornirea demoniacă de a superioriza camarazii de familie spirituală.

Și totul în numele **„experienței"**, căreia **tu,** singur tu îi cunoști durerile; care în esența ei e de nepătruns și în unicitatea ei de neidentificat; și care alcătuește punct de dogmă indiscutabilă. Pentru ea și prin ea, toate alterările și toate aliagele au fost cu putință. Și, în numele ei, genii improvizate extaziate de plinătățile lor spirituale, erau obligate să-și suporte harul trufaș și să ocupe, pe linia vremii, distanțe din doi în doi ani.

Dacă n'ar fi trăit un Papini și dacă n'ar fi scris un Walt Whitman, un Nietzsche, un James; dacă mistica teologală a lui Florenschi și Bulgakov s'ar fi oprit la fruntarii, iar metafizica neoscolastică a unui Maritain și Garrigou Lagrange ar fi rămas la porțile de fier; și dacă Heidegger și Rickert și feluritele sadanale hinduse nu s'ar fi strecurat până la noi, — am fi avut **oare** atâta

belșug de experiențe, atâta dor pornit de paradisuri, atât suflu plin al măririi, atâtea trăiri ale neantului, excrescențe ale eului și egoismul elocvent al vieții? Firește că nu.

Și ce s'ar fi făcut prăpădita asta de cultură românească fără svârcolirea violentă a disperării, fără identificările cu stihia morții și fără transparențele revelate și luminozitatea aureolată a **„Sfintei Virgina Maria"?** Am fi fost condamnați să ne prezentăm străinătății tot cu un biet analfabet de țăran moldav, literator de fleacuri frumoase, cum e Creangă, sau cu un descreerat de geniu ca Eminescu, sau cu un palavragiu de uriaș merit cum e Caragiale.

Și firește: **„în ritmul mondial"**, — în epoca asta de excesiv mondialism: conferințe mondiale, ligi mondiale, înțelegeri mondiale, răsboae mondiale — cu așa obraze noi nu ne puteam arăta. Valorile și procentele, pe cari un Creangă și un Caragiale și un Eminescu le-au terfelit și le-au rușinat, sunt acum restabilite, în prestigiul lor, de către tinerii mondiali. N'ați auzit? — cărțile „generației critice" sunt tălmăcite în toate limbile semințiilor, au inundat vitrinele, sunt comentate, interpretate, studiate, cercetate, amănunțit, migălos, cu înverșunare.

Bine, înțeleg: e ceva colosal, măreț, demn de ginta noastră. Își iau cucoanele Parisului rochiile de pe fundul lăzilor, se primenesc de sărbătoare și sar în calea culturii românești.

Numai că: țara aceasta „incultă, absentă și in-

diferentă", ce facem cu ea? Fiindcă în loc de a se interesa cum deduce Rickert existenţa neantului din ontologia judecăţilor de predicaţie, naţia aceasta de oameni deştepţi rămâne tot la linia simplă a înţelepciunii pe care i-au lăsat-o părinţii din părinţi.

Şi seara, în răscruciuri de fântână, la clarul lunii, va îngâna flăcăul tot stihul cădelniţat al unui biet Sihleanu: **„Tu care treci frumoasă în visurile mele".**

Iar dacă la scâlcierile căsnite ale literaturii noui stă etern indiferentă şi absentă, de ce —
nu se întreabă nimeni?

MINCIUNA CULTURALĂ

1. *Câteva momente*
2. *Câteva figuri*

CATEVA MOMENTE:

1. Analfabeţii cu diplomă

Suntem în „săptămâna cărţii". Activităţile anului, ale omului, trec din freamătul zilelor mărunte într'o pauză pe care o grije de sus a ţinut s'o umple cu sărbătoarea cărţii. In încăperea aceasta de timp, volumul tipărit e înălţat la ranguri la care respectul devine mai desăvârşit. Librarii îşi angajează tejghelele, editorii rezultatele intenţiilor, iar scriitorii pun primeneli noui. Lipseşte taraful, banda şi fanfara, pentru a se da aspect de festin, foarte puţin spiritual, unei sărbători în care taraba trebuie înlocuită cu amvonul, iarmarocul cu panteonul, iar neguţătorii cu predicatorul.

In această săptămână, fixată cu pretenţia statornică de a evolua în datină, cartea dobândeşte prestigiu. Şi de-ar avea măcar acest prestigiu ceva din nuanţa care s'a râvnit ! Dar cartea e osândită mai mult să devină marfă. După o săptămână a ouălor şi o săptămână a perelor, cartea rămâne

— în adâncurile unei mentalități de care nu știu când vom scăpa, — tot o problemă de valorificare. Se scad prețurile, se micșorează taxele, rabatul e abundent; librarul te ispitește, vânzătorul îndeamnă; iar scriitorii, dominați de un contingent nou de sexuri frumoase, târcolesc publicul și tarabele. Și de va mai stărui scena de anul trecut, decorată de fracuri și toalete parfumate, vom fi deplin încredințați de perspectiva pe care o capătă cartea. Cine își închipuie că rabatul aplicat pe costul exagerat al unui stoc de pagini, dă valoare de circulație unui volum însoțit de zâmbetul șăgalnic al scriitoarei sau de un autograf adulator al autorului, este un naiv.

Pe vremea când Șincai umbla cu teancul istoriei, în spinare, rătăcitor prin țara Ardealului, la opaițul plăpând, ochii dascălului de sat transilvan culegeau învățăminte din exemplarele cari circulau în manuscris. Și pe vremea când Gheorghe Bariț duhovnicea populațiile rurale, lumea urmărea atentă scrisul sfătos din „Foaia pentru minte".

Da, — dar pe acele vremuri cel ce ticluia slovele corespundea la o chemare, iar cel ce le deslușea își întreținea o aspirație. Școala energiei, în care se educa voința națională, era ca o magistratură, unde roba da prestanță scrisului care dacă nu trăia prin calitate, prețuia prin credință. Legăturile dintre public și scriitor erau nervii pe cari s'abate fluidul comunicant al unor convingeri, țâșnite din generozitățile unui suflet prea

plin și revărsate în alte suflete însetate. Editorii erau pe atunci în Pesta tuturor priveghерilor, unde comisiile de cenzură liberau autorizațiile de imprimerie cu pază mare. Și nu erau nici legiunile de intelectuali ieșiți din fabricile de diplome ale universităților noastre.

Astăzi, avem, — confirmă statisticile, — peste 300 de mii de titrați universitari. Lăsăm la o parte învățătorii cari sunt și ei peste 40 de mii și lăsăm la o parte preoții cari vor mai fi fiind și ei într'un număr destul de impunător.

Tirajul celei mai bune cărți nu trece de cifra lui 5000. Față de 300 de mii de intelectuali, blindați de diplome, este o cifră rușinoasă. Și aceștia toți sunt postulanți, au rosturi de comandă în stat. Ce fac?

Se va zice: e cartea scumpă, iar remunerația mică după buget. Dacă ar fi valabilă obiecția, n'ar sta bibliotecile publice aproape goale. Viermătul din timpul examenelor, dovedește cel mult că studenții cari umplu Academia sau Fundația sunt preocupați să-și treacă probele.

Lipsește altceva: **curiozitatea intelectuală.** După ce și-a obținut atestatul, bunul nostru intelectual e confiscat de țelul unic al carierei. Și cum cariera se face mai ușor prin pânda momentelor decisive decât prin strădania de fiecare clipă, ce nevoie are să-și mai tocească mintea cu descifrarea peceților cărții?

Se duce luptă pentru stârpirea analfabetismului. Suntem țara cu procentul cel mai mare al

neştiutorilor de carte. Să facem învăţământ obligatoriu şi să sfărâmăm blocurile întunericului închegat în mintea ţăranului nostru. Perfect. Dar cu analfabeţii cu diplomă ce facem? Aceştia învaţă cât învaţă prin liceu şi universitate, deprind câteva noţiuni, ştiu pe de rost câteva manuale, urcă apoi pe autoritatea unui om politic la o carieră —, şi pe urmă? Pe urmă dacă mai frunzăresc gazeta. Şi când memoria se evaporă şi cunoştiinţele de odinioară pier, ei rămân mai puţin şcoliţi decât cel care cu adevărat n'a trecut prin obligaţiile cărţii.

Ţăranul nu citeşte,fiindcă nu ştie; intelectualul nu citeşte, fiindcă nu-l interesează; iar scriitorul nu citeşte nici el, fiindcă e scriitor. Cine să consume, atunci, cartea? Rămâne o categorie de snobi, cari cumpără din motive de modă şi curent, şi cercul restrâns al unor îndrăgostiţi ai himerei. Aceştia de pe urmă consumă cartea străină, iar cei dintâi au depreciat-o calitativ până într'atât încât pornografia e singurul garant al difuzării. Gustul vulgar al unor oameni râvnitori să le fie mângâiate simţurile a comandat un anumit soiu de literatură care a pervertit şi a excitat. Astfel, ceiace a fost odată conştiinţă a devenit poftă de câştig; iar duhovnicul masselor s'a preschimbat în zaraf de senzaţii.

O carte de calitate, care să stârnească resursele bune ale sufletului; şi scriitorul de conştiinţă care să educe curiozitatea intelectuală, — acestea se impun în momentul de acum.

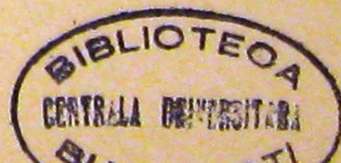
Restul, — o deplină farsă.

2. Lipsa de probleme

Pornim dela o constatare: nu mai sunt probleme. Adică nu se mai **pun probleme.** E atâta sărăcie de teze încât, nevoită a se întreţine exclusiv cu recenzii, viaţa spirituală românească e gata să sucombe. Nici o enervare polemică, nici o harţă silogistică, nici o efervescenţă ideologică. Nimic.

Şi de ce, mă rog, atâta ocolire a problemelor când — mulţumind lui Hristos — coloanele periodicelor gem sub povara literii tipărite? Sunt atâtea de rezolvit încât timpul nu ne îngădue şi a ne întreba? Sau răspundem şi fără a ne întreba?

Şi totuşi se scrie. Despre Maurras, Sombart, Barrès, dar se scrie; despre „Kant-ortodoxul", Berdiaef, Loski, Lawrence, dar se scrie. Unul oarecare, însăila despre Rodin un esseu — ca să zicem aşa — ale căruia himere cu retina proprie niciodată nu le-a contemplat, vorbind totuşi de tragismul zămislirii lor de te minunai; iar altul arpegiază cotidian câte două canoane din Marx, lăudându-se cu el în ultimă ediţie; pe stradă e, în linie strictă cu trotuarul şi cu moda comunist, pe când acasă este excesiv burghez şi foarte pântecos.

Şi încă un adaos, pus în paranteză ca să pară în treacăt: Jacques Maritain, una din inteligenţele poliedrice ale Franţei contemporane, e popularizat **oral** în România; în schimb, Hegel, cel cu inteligenţa pe o singură dimensiune, trece — printre unii — drept **iniţiatorul fenomenologiei.** Haida de!

Deci, se scrie. Dar nu se discută. Aparatului dialectic, pare-se, i s'au tocit şuruburile şi sita de cernere a raţionamentelor a devenit mai rară. Şi astea toate pentru?

Pentrucă viaţa, trăirea proprie, experienţa fiecăruia nu a sgâlţâit şi categoriile înţelegerii.

Domnii ăştia iau şi ei gânduri de prin cărţi şi vin apoi de se grozăvesc în faţa noastră, fără a-şi da seama, însă, bieţii, că gândul trage şi expresia după el. Cum oglinda trage chipurile după sine. In cea dintâi desprindere de fiinţa care l-a viiat, gândul are căldura lui specifică. Şi are atâta căldură cât i-a împrumutat chinul cristalizării. Dar, odată intrat în forma potrivită după chipul şi asemănarea sa — şi căreia îi impune arhitectura adecvată şi unică — gândul lasă aci, în formele goale, sonore şi reci, căldura toată în care s'a ivit. Sfărâmat, însă, în unitatea lui iniţială şi, dacă, îl extragem din forma întâie, îi sleim puterea de sugestibilitate. Ii tăiem rădăcinile cu viaţa.

Or, poate, îşi închipue ai noştri, că ideea e ca o bară de consistenţă metalică şi cu tării de granit cari susţin edificiul formei? Şi poţi înţepeni

— după plac — ideile într'altele sau le poţi lipi **alături** ca pe stinghii, ridicând apoi clădiri raţionale, geometric întocmite? Şi geometrismul ăsta e cu povestea lui.

Ceiace mai mult a încurcat înţelegerea oamenilor a fost **imaginea** creiată de **„idee“.**

Unii, închipuindu-şi-o, pe semne, ca pe un drug de metal, au socotit la un moment dat că pot distruge case, oameni şi instituţii, cu o idee; că popoare întregi, epoci, istoria toată chiar, se poate omorî cu o idee.

Alţii şi-au imaginat-o ca pe un fir de păr care răsucit în spirală s'ar închide exact într'un concept, iar conceptul, la rândul lui, având marginile răsfrânte înspre lăuntru. Sunt ermeticii, inteligenţele de calibru nou ale veacului modern.

Ideea, în orice caz, nu este **în,** ci **între** concepte.

Ea este aceia care produce muzicalitatea frazei: bate accentele, mişcă ritmul, indică direcţie mişcării.

Ea dă **putere de semnificaţie** conceptelor şi melodii expresiei. Desprindeţi-o, prin urmare, de formele ei şi melodia expresiei devine un foşnet, iar semnificaţia simplă convenţiune.

Dar, dacă mai adăugăm şi faptul că senzul nu este numai linear, ci **participă** la întregul unei demonstraţii; ca un motiv melodic care se alătură, pentru perfectare, la o partitură muzicală!

Alţii — crezând că de îndată ce ideea intră în tipare, acestea reţin încă obicinuinţele de expri-

mare ale ei, cum reține mânușa forma mâinii, — au și început a **mișca formele.**

E logica lui:

„care va să zică, zic";

„zice el";

„Nu, — zic eu";

„Așa dar, prin urmare, de unde, deci;

„Ergo, — ceiace era de dovedit". Punct.

De care atâta a râs Caragiale și a căreia forță de argumentare stă întreagă în conjuncțiile concluzive.

Dar, în ce chip — ocolind ridicolul — poți mișca vorbele fără ideea care obligă formele la viață și le strânge într'o relație unică? Una de ici, alta de dincolo, nu-și răspund, nu-și recunosc genul și nu-și ierarhizează prestigiile într'un silogism.

Datele prime nu ți le procură livrescul, care este un **real** de a doua sau a treia valență, ci **realitatea** cea imediată. Problema e o **cumpănire a datelor** în așa fel încât pusă fiind, conține în figura lor de echilibru și artificiul care o rezolvă.

Dar, azi?

Mai are vreunul pasiunea de a **cumpăni premize** așa încât din cumpănirea lor să decurgă **neapărat** concluzia clară? Mai pune cineva vre-o ambiție, — în afară de cea personală, — între coloanele unui articol? Nimeni.

Pentrucă, dacă **mintea** le poate deslega, nu tot mintea ți le poate pune.

Problemele valabile plaiurilor noastre nu se așteaptă de peste fruntarii dela Shantiniketan,

New-York sau Odesa. Ele nu străbat, până la noi, nici pe calea ceaiului din Indii, nici pe calea laptelui din văzduhuri.

Ci țâșnesc elementar din realitățile noastre.

De aici, de unde se rostogolesc Toancele și Guvernele.

Aici, între straturile istorice, stau ascunse vrâstele și de aur și de suferință ale neamului nostru, nedeslușite.

Aici, magii și cititorii de peceți să-și arate cât le-au fost de norocoase zodiile.

3. **Luna Bucureștiului, — luna cărții**

Râvnitorii de înfrumusețările repezi, fără de cari nu poate să stea viața oamenilor ieșiți acum din bănci la aer, au pregătit o „lună a Bucureștiului".

Un plan de înfrumusețare, meticulos rânduit, croit, lucrat, trebue, — conform unor nobile dorințe de superiorizare urbanistică — să transpună cetatea cetăților în rangul marilor orașe apusene. Casele vechi cad, străzile vechi se îndreaptă, piețele se lărgesc, bulevardele se aliniază, — toate obligându-se a lua ținută magnifică și a-și spori înălțimi superbe, măsurate după năzuința harnicului primar.

In planul de evoluție estetică a Bucureștiului, sărbătorit astăzi cu un fast din regizările căruia nu poate lipsi nici un profil al marilor personalități, contează ca un mare capitol și luna cărții. Pe locul în care au fost secate bălțile Bănesei, unde țesătura verde a mătăsii broaștei este curățită, sunt așezate bărăcile în cari rafturile vor trebui să geamă de obiectele care ornamentează și care suscită curiozitățile.

Ce va fi la luna cărții!

Domni bine și domnișoare pudrate, ținute să-și reglementeze pașii, zâmbetele și căutătura după impecabila dungă a fracului care închee solemn intelectualitatea. Se aude chiar, că scriitorii nu numai că vor contempla numele lor purtat în caleașca alfabetului respectiv — pachet compact de silabe sonore, — dar vor cinsti sărbătoarea cu câte o conferință, oarecum explicativă (ca să nu zicem riguros introductivă) asupra operei lor. Sunt siguri că publicul simte nevoia cruntă a unei introduceri, după ce a epuizat întreg chinul de a se descurca în păienjenișul semnelor deosebitoare ale creației autentice. Luna cărții, pusă ca un amănunt luxos, în capitolele de programare a frumuseții Bucureștiului, înseamnă mai nainte de toate prilejul de expunere a ținutei intelectuale organizată în ținuta fizică a scriitorului. Fiindcă nu au veacul cărții sau etapa cărții sau măcar anul cărții, scriitorii s'au mulțumit să dobândească dela public, — dotat cu generozități în această privință, — măcar ziua cărții; din dorința de a cuceri eternitatea, durabilul, au supus oficialitățile la datoria de a permanentiza această zi, de prea scurtă sărbătoare.

Dar dacă ar fi fost o carte în care să putem descifra un suflet, torturat de neliniști, crispat de fondul îndoelilor, viciat de simțiminte sau învirtuat de credințe; dacă am fi găsit o experiență de viață, din care să desprindem nu o concluzie nevalabilă, dar procesul de desfășurare a unui

chip împlinit; dacă am fi găsit o putere de a sesiza, din vârtejurile efemere ale vieţii, măcar o linie de aproximativă constanţă: un chip, un tip, un drum, o normă, o etică, strânse într'un portret, într'un caracter sau într'o carieră, dacă, — atunci n'ar mai fi fost nevoe să se reglementeze, prin oficii de stat, prin ordonanţe municipale, sau prin porunci domneşti, raporturile de circulaţie a cărţii.

Dincolo de o fantasmă organizată pe urzelile ei numai din dorinţa ţesătorului de a-şi înveдera însuşiri cari nu nivelează în marea ciurdă a oamenilor de rând, dincolo de întrecerea întresirepele originalităţii cari se bat şi se desbat, cartea rămâne o vatră pe care s'au stins voci ce au sunat frumos şi s'au îngropat sunetele cari au semnificat o trăire. Cartea e o viaţă povestită pentru viaţă, ruptă din ce poate da viaţa ca să inobilezi o viaţă.

De ce este străină, rămâne streină, fără cerinţă şi fără nici o trecere cartea românească? Fiindcă nu solicită viaţa şi nevenind din viaţă nu caută a răspândi şi a răsfrânge viaţă.

Din alunecările planurilor de orânduire falsă a societăţii, în cari putem deosebi indicii sigure de decadenţă, organizarea lunii cărţii în cadrul planului de înfrumuseţare a Bucureştiului rămâne proba cea mai temeinică pentru pseudocultura care începe să ne potopească.

Referind la viaţa noastră naţională care, fără de reprezentarea organizării totale a statului, nu

se poate consolida, o astfel de spoire a faţadei însemnează încă lipsa de luciditate asupra ţelurilor şi metodelor. Dacă literatura e o hârtilare fără calitate, ştiinţa orbecăire fără rezultate, universitatea o metodă fără eficienţă, şcoala un focar fără de lumină, dacă — atunci nu avem dreptul a spune că valuri de ofensivă culturală inundă o ţară înecată de analfabetism.

Peste mizeria rurală, compunem magnifica suprapunere a oraşelor din înălţimile estetice ale cărora sfidăm ţara satelor; peste ghiaţa ignoranţei, compunem superba suprapunere a societăţilor aşa numite culturale cari întreţin artificialul elan pentru o falsă literatură; peste răni şi boli, compunem luxoasa suprapunere a hlamidei de purpură, care îmbracă mizerii sufleteşti şi ruine anatomice.

Dincolo de luna cărţii, ordonanţată, vorbită şi privită, trăeşte ţara analfabetă, absentă, mizeră şi rece.

4. Cultura poporului

Majestatea Sa Regele — a căruia prezență a fost înconjurată de un cordon de prestigii, — a asistat la festivitatea inaugurării localului înoit al Fundațiilor regale. Ca totdeauna, cuvântarea regală a proectat lumini în jurul unor intenții, repartizate pentru execuție și lăudabile în entuziasmul lor.

D. prof. univ. Dimitrie Gusti, priceput în difuzările după metodă și plan, își concertează aspirațiile și caută, în acelaș timp, coalițiile necesare acestei imense mobilizări culturale.

In intuiția inițială a Majestății Sale, Fundațiile Regale sunt instrumente indispensabile împrăștierii culturii în massele populare. Inzestrate cu tot ce trebue, organizate în posibilitățile lor, disciplinate și planificate după principii directoare fixe și amănunte programatice studiate, dublate apoi de un personal îndrăsneț în idealismul lui injectat, așezămintele culturale stau gata să se așeze pe popor cu școala, cu sfatul și cu vorba bună, urmând iotă cu iotă sistemul de criterii

stabilit și, altminteri, demn de admirat în valoarea lui.

Desigur, dacă — în raport cu poporul, — nu s'ar avea împlântat principiul priorității culturii, n'am vedea atâta misterioasă participație și crunte solidarizări, capabile de însufletiri și elanuri, cheltuite cu o generoasă risipă.

Se crede: cultura formează poporul, nu poporul e purtătorul culturii. Condițiile lui de existență spirituală, elementele definitorii, puterile de afirmare, insignele după care poate fi cunoscut, apreciat, valorificat, stimat, elogiat, invidiat, temut, cultura le dă.

In solidaritățile istoriei, motorul care împinge preponderențele, fixează hegemoniile și acordă primatele, cultura îl formează. Este știut, — și trebuie să se facă să fie știut — cercurile conștiinței de sine însuși sunt provocate de ea și numai de ea. Ca și raza de soare, care, — prin nu știu ce potențe, scurse din sorginți aeriene, în pântecul pământului, — sgândărește sâmburul îngropat și-l face să răsară și să se desvolte, ca și ea, lumina minții pătrunde în sămânța lucrului și-l lămurește.

Deci, să ne luminăm.

Insotită de lucidități, vâna voinței dirijează situațiile, împrejurările, evenimentele; și le confiscă în folosul omului. Mersul întâmplărilor, prefisca în folosul omului. Mersul întâmplărilor, presupus neschimbat și netransformabil, nu poate fi întrerupt sau oprit, dar poate fi condus. Șuvoiul de munte: energiile fluidului lui revărsat n'au

împotrivire, dar pot fi captate și întrebuințate.

Prin lumină, prin cultură, voința umană devine curajoasă; pătrunzând în articulațiile evenimentelor, ea adaptează trepidațiile istoriei la condițiile de fericire terestră a omului.

Prin urmare, o mie și unul de motive vorbesc pentru ofensiva culturală.

A și pornit.

Poporul însă, — o dovedește pe zi ce trece, — fuge de inițiativele organizate, ca de o amenințare de cataclism. El caută, parcă, aceeaș izolare în care l-au surprins și prezentat letopisețele pe vremile bejeniei istorice.

De ce? Că, slavă Domnului, curiozitate intelectuală, deșteptăciune, cap organizat și plămadă bună, la țăranul român câtă poftești.

O explicație totuși trebue să fie. S'o încercăm.

Fără să prea dorim să ne încurcăm în certuri mărunte de cuvinte, din capul locului e de recunoscut un lucru: una e cultura, alta e instrucția; în dosul lor stau realități spirituale diferite; la înțelesurile lor trebue să corespundă, deci, și conținuturi sufletești diferite. E atâta prăpastie săpată între amândouă, că diferența dintre ele se traduce, la țăran, prin acea spaimă constatată, care-l duce instinctiv la un refugiu permanent.

Cultura țăranului nostru o alcătuiește unitatea precisă de viață spirituală a satului. Vatra satului nu e numai punct trigonometric de susținere a așezării sociale; ci vad de viață sufletească. Superstiții, prejudecăți, legende, specificități fol-

clorice, manifestări spirituale de tot felul, alcătuesc culoarea locală, a cărei valabilitate nu depășește granițele fixate ale vieții de sat.

Pradă, în schimb, tuturor influențelor împletite pe piața culturii, orășanul e fecundat intelectualicește de misitul de idei; el se desăvârșește în tipul cunoscut al intelectualului fragil și inconsistent, care se grozăvește că știe totul, că pricepe totul, dar nu crede în nimic.

La orașe e joc de fosforescențe orbitoare, dar lumină artificială de becuri colorate.

Insumând, în spiritualitatea lui, categorii întregi de elemente eterogene, târgovețul nu poate intra în contact cu valențele spirituale ale țărănimii fără primejdie de pervertire.

De aceia, de obârșie livrescă, deci streină, intelectualitatea urbană nu se întoarce asupra satului în niciun fel. Prin inconsistența ei, prin lipsa de axare, de ierarhizare înlăuntrul ei, intelectualitatea orășenească e perfect burgheză. Fără devieri, și alterări ale substanței spirituale prime, nu se poate dobândi.

Până când nu se va înțelege că statul trebue să fie expresia politică statornică a unui ansamblu de funcțiuni sociale active, încadrate armonic și statornicite în raport de reciprocitate, până atunci violența sacrificiului, energia intenției nobile, timpul și banii, nu vor folosi la nimic.

Statul repartizând rosturile strategiei culturale, a procedat așa: falanga de intelectuali, împărțită pe echipe fastuoase a fost trimisă la sate.

Rezultatul ? — au delapidat timpul, au mâncat bugetul iar ţăranul s'a retras în muntele singurătăţii lui.

Să căutăm în mijlocul satului omul apt a polariza în juru-i aspiraţiile către frumos, voinţele către cultură. Acesta e întâiul cheag al nucleelor culturale la sate.

Iar nucleele culturale vor fi cele dintâi puncte de susţinere ale unei sănătoase ordine politice.

Din dospirea lor, prin sforţări însumate, va ieşi România de mâine.

5. Provincia culturală

In afară de cele câteva confrerii — închegate, pe bază de raporturi dubioase, în jurul câtorva reviste bucureştene, — apar în provincie, o sumedenie de reviste, pline de merite în comparaţie cu rolul jucat acolo. Ele sunt centre active de împrăştiere a culturii. Fără a se împăuna şi a-şi revendica titulaturi mărețe, ostenind cinstit pe porţia de existenţă efemeră în care se găsesc şi în fărîma de timp în care trăesc, — ele încearcă să smulgă vieţii bucurii de altă calitate şi se trudesc să condenseze un fragment al veciei.

Dar, vedeţi : la noi nu există, ca în alte părţi, o ierarhie certă a treptelor culturii. Alături de Berlin, Münchenul rămâne München şi Heidelbergul, Heidelberg ; ele sunt cu spiritualitatea lor proprie; şi stau în relaţii de influenţă recíprocă, dar în nici un caz de aservire. In Franţa la fel, în Anglia iarăşi. Numai la noi, Capitala tronează ambiţioasă şi dominatoare peste silinţele concertate ale cercurilor provinciale. Pe deasupra atîtor activităţi demne de toată atenţia şi pasibile de orice elogiu, Bucureştiul planează orgolios şi

tutelar. Confiscat, în viața lui culturală, de o mafie juvenilă, — nu chiar atât de meritorie pe cât se laudă, dar posedând metode eficace de reclamă neobrăzată, — Bucureștiul înăbușe orice efort cultural al provinciei, printr'o desconsiderare aproape criminală. Și chiar când se întâmplă să-și îndrepte atenția înspre mișcările provinciei, asta numai fiindcă scontează beneficii. Totdeauna.

Am cunoscut un tânăr, — mare analfabet dar nu lipsit de oarecare talent, cu ochiul organizat pe profituri și procente culturale, — ascuns în pagina a doua a unui cotidian îndrăcit, își țesea regulat pânza legăturilor confraternele, pe care avea să se urziască, mai târziu, spălăcita lui aureolă literară. Iar un altul, posesorul unui nume care trebuia să însemneze mult în generația cea nouă, — înzestrat, talent puternic, cu un cap organizat pentru a descifra sensurile realităților noastre românești, — s'a pierdut, deși capabil de mari puteri de muncă. A tipărit o carte în care erau despicate ecuațiile câtorva probleme; nimeni din presa bucureșteană n'a luat act; iar dintre cei ce se grozăvesc că umblă cu distileria intelectuală după substanțele temelor mari, nici un pasionat n'a intervenit. Conspirația tăcerii? — nu; nu e numai atât.

În toate acestea, — a cui e vina?

Vina nu poate fi nici a provinciei care nu-și centrează energiile într'o acțiune persistentă; și nu poate sta nici de partea coalițiilor cimentate la ră-

dăcina celor câteva reviste bucureștene. Cel mult amândouă la un loc.

Sunt, însă, vicii mult mai adânci împletite în chip de rețea; ele sapă, pe dedesupt, toate manifestările de viață cari se întâmplă în acest șubrezit cadru ce se cheamă statul român.

In tendințele lui către artificializare, traduse pentru viața socială în genere ca o sugrumare, statul român secretează cruste care gâtue elanurile și omoară nădejdile. Dela biurocrația culturală, reprezentată printr'un pâlc imens de dropii dolofane, și până la ortodoxia înțepenită în mecanisme rigide, potențele statului stau secătuite; apare, astfel, cu resorturile lui intime sdruncinate. Intrucât nu mai e apt a deveni un regulator, el face cu putință aranjamentul în piramidă al funcțiunilor culturale, instalând în vârf orgoliul suveran căruia-i acordă pretențiuni pontificale.

Aci ar trebui pipăit sediul sterilității provincialismului (care ar trebui să fie creator) și deșertul Capitalei (care ar trebui să fie îngăduitor).

Apar, uite, în provincie o seamă de reviste, conduse de oameni de merit și cu intențiuni destul de nobile pentru ca ostenelile lor să fie scutite de dispreț. Astfel la Sibiu: **Provincia literară,** căreia adăugându-i-se gruparea „Thesis", a isbutit să înmănuncheze o mulțime de intelectuali dela care putem aștepta. La Oradea: **Familia,** alcătuește un front de strategie culturală vrednic de încurajat în fața avalanșelor dela marginea țării. La Cluj: **Gând românesc** este cea mai răspândită re-

vistă a Ardealului. La Craiova : **Ramurile,** dovedesc încă odată cât neastâmpăr a cheltuit un om de bine pentru a insufla elan liric fantomei care-l urmărește. Cernăuții nu sunt nici ei lipsiți de vatra lor ; Chișinăul așijderia.

Dacă este vorba să apreciem valoarea, nu e nevoie să venim cu ierarhii în elogii ; toate funcționează pe aceiaș statornică dimensiune culturală.

De ce totuși atât de neglijate ?

Noi trebuie să visăm ca unitatea culturală a țării să stea pe un complex de activități împletite, ca să fie fertilă ; să stea pe corelații strânse și pe puteri de înrâurire reciprocă, așa încât fluxul de viață să se comunice, ca prin niște artere, progresiv și înviorător.

Dar cine, în vălmășagul acesta al pricopsirilor, are răgazul să se mai gândească și la fanatizații din provincie cari cioplesc cu trudă visul lor stingher? Cu ochii înecați de miracol, ei lunecă furați de miragiile unui paradis iluzoriu.

Pe când noi, ne lăsăm tot mai mult furați de firele ascunse ale intereselor noastre.

Tristă epocă !

6. Apucături de contabili

Este obiceiul, luat de nu știu unde, — poate pornirea profundă a omului de a se reculege și a se rezuma, — ca oridecâteori se stinge un an, cronicarii evenimentelor să opereze un examen retrospectiv asupra activității încăpută în spațiile lui. Disociind în complexul de sentimente ce pot fi legate de topirea timpului într'un neant cuprinzător, am găsi prilejul să zăbovim la o nuanță de regret ce covârșește cu plenitudinile lui sufletul nostru, senzibil la efemerități și nimicnicie. Și se poate ca, tocmai aci, să găsim punctul movens al operațiilor de inspectare psihologică a atâtor manifestări. Și poate, din aceleași justificate pricini, încercăm totalizările unor rezultate vădit negative, într'un temei de certitudine și de orgoliu. Că nu e posibil a te lăsa înecat de valurile timpului, care mușcă din calcarul unei existențe pe care ne obișnuim s'o considerăm rudă bună cu eternitatea și cu permanența.

Deci, cercetarea asiduă a muncii cheltuite, chiar în domenii cu rezultate nule, nu este, în fond, decât tendința de a te salva din mistuirile vieții.

Didactica magna predică, însă, — după ce evident a pierdut senzurile ascunse ale pornirilor umane, — predică, deci, că înclinarea omului de a trăi rezumativ încăputul sufletesc al unui an, nu este altceva decât prilej de scotocire după norme și îndreptarii pentru cele viitoare. Sau, altfel tălmăcit: încercarea de a te înșuruba ritmului de viață, din lunecările căruia de-ai scăpa ar fi primejdie de nimicire. In ce măsură e adevărat, nu analizăm aici.

Un lucru e de reținut: omul e aplecat înspre concentrările vieții; caută adică ocazii de rezumare psihologică, de cercetare în lumina dogmei călăuzitoare a atâtor fapte la cari l-au obligat împrejurările. Franklin ar fi rămas un filosof al vieții dacă n'ar fi eticizat până într'atât înclinările lui încât să devină tecnică, — demnă de trecut în manualele bunei conduite. Dar Franklin a dat fixitate prea absolută unei înclinări naturale; într'atât încât să poată fi metodizată. A didacticizat. Adică a pus garanții de eficacitate imediată într'o operație de investigație a subînțelesurilor și a murmurului, chiar când ea e efectuată după legile automatului american. Cu un sistem de sertare ale conștiinței, în care se găsește de fiecare câte o poruncă, omului îi ajunge să se conformeze pentruca perfecțiunile să vină de la sine. Asta este, însă, atât de excesiv, încât depășește miezul problemei. Fiindcă e vorba nu de încorporarea în același ritm, cum se încorporează cifră cu cifră, ci e vorba de modificări de cadențe lăuntrice și de

adăugare a sufletului, cu mișcările lui, la evenimente, dirijate de legi cari ne depășesc.

Bilanțul psichologic se efectuiază după o contabilitate proprie, care nu poate fi confundată cu procedeele noastre de enumerare curentă. Și ținând seama de ceiace în afară îi corespund ca expresii — fie ele culturale, politice, sociale sau de artă, — bilanțul e, în acest caz, operația de descifrare a elanului sufletesc care parcurge gesturile, manifestările și tot ce este corespondent obiectiv al unor serii de unde psichologice greu de sezizat direct. E inutil să mai accentuăm pe criteriul de diferențiere a manifestărilor, când secretul lor stă în posibilitățile de nuanțare a curentului spiritual. Cine este deprins să citească, în documentul rece, senzul lui sufletesc, acela nu enumeră, pur și simplu, ci raționează și valorifică.

Bilanțurile anului suferă tocmai de acest viciu: iau **documentul politic, literar, economic sau social drept obiect de sine stătător, capabil a se însuma într'o cifră care nu spune nimic, iar nu drept indiciu asupra unui conținut de suflet, care acesta singur interesează.** De aceia, aceste bilanțuri nu spun nimic, nu demonstrează nimic, nu mărturisesc nimic.

Să ne oprim asupra bilanturilor literare. Le-am străbătut aproape pe toate. N'am găsit în ele decât catalogările cronologice ale cărților apărute. Fenomenul literar este desconsiderat în esența lui, pentru a fi în schimb expuse liste de cărți și de autori. Intre fenomenul literar — care e înainte de

toate o stare de spirit şi un înţeles sufletesc ce poate fi legat de anumite curente de opinie şi de judecată — şi între expresiile lui materiale : cărţile, care sunt pur şi simplu pagini mânjite cu zinc şi gravuri, se face o confuzie de neiertat. E acelaş nărav mecanizat care viciază şi de care sufletul nostru nu este dispus să se desbrace. Se crede, încă, — se persistă încă în credinţa, — că putem cunoaşte esenţa funcţiunii observând rotaţia piuliţelor şi îmbucătura lor zimţată. Acestea pot fi cel mult elemente de determinare, de provocare, dar nu esenţa însăşi.

Cronicarii literari, s'au mărginit să sublinieze tablouri în care rubricele sunt fraze şi cifrele rânduri. Astfel am putut vedea prestigiul literar al unui Tudor Arghezi învecinat cu trufia vulgară a nu ştiu cărui cutăruia şi poezia de durităţi şlefuite ca sideful a lui Vintilă Ciocâlteu pusă alături de ermetismul gramatical al lui Eugen Jebeleanu. In filosofie, P. P. Negulescu e de aceiaş verticală a profunzimii cu străfundurile de gândire ale d-lui Brucăr, iar unui Emil Cioran aproape că nu i se găseşte rival în literatura filosofică a vremii. In roman, Ionel Teodoreanu nu poate să-şi furnizeze orgolii lăuntrice de calitatea lui Pelţ, iar în în esseu, un Mircea Eliade e monopolist. Niciodată exclusivismele n'au fost înşirate după o cusătură mai ridicolă, respectându-se, — desigur din decenţă, — genurile, cu întâietăţile cuvenite.

Alţi cronicari, mai sinceri, s'au făcut pledanţi pentru interesele editorilor. Indătinaţi într'un

cerc al obligaţiilor, a căruia circomferinţă se calculează după profite şi avantagii, aceştia s'au achitat de un serviciu comandat, — cel puţin.

Fenomenul literar al anului nu este înşiruirea cronologică a scrierilor apărute în spaţiul acesta de timp, şi el nu se reduce la accentuări de amiciţii şi elogierile cârdăşiilor. Fenomenul nu-l definesc cărţile cu pagini ale lui Octav Dessila şi nici măcar un nou roman al lui Rebreanu. El e definit de o esenţă care în acelaş timp îl constituie şi trebuie descifrată, — dedusă dacă vreţi, — din atâtea manifestări de artă din suprapunerea cărora să dobândim fotografia exactă. Dacă într'un roman nou, un Liviu Rebreanu nu mai aduce nimic care să chezuşiască desvoltarea unui fond productiv încă frenetic, acesta nu se mai poate încadra esenţial în fenomenul literar al momentului.

Ce spun eu aici, — şi nu ştiu întrucât sunt clar, — e valabil numai în cazul în care momentul literar are vre-un conţinut spiritual.

Dacă nu, — foarte bine au făcut recenzenţii că s'au redus la catalogarea sacră a volumelor puse în rafturile librăriilor.

Noi ziceam să fie rafturile stări de spirit, numerele prestigii, cărţile eveniment, iar autorii un punct de răsbatere a vitalităţii sufleteşti a neamului.

7. Esseiştii

Se pare că, pentru român, a **scrie** e dispoziţie organică. După cum stă în firea măceşului a face ghimpi. Ba întru atât îi e organică încât îi vine chiar mai uşor a scrie decât a respira, — fiindcă tot ce respiră scrie. Dar nu respiră tot ce scrie, — fiindcă ar muri. Pe semne meşteşugul scrisului e singurul în care ucenicia nu-şi găseşte rând.

Dar chiar aşa să fie ?

Răsfoind revistele, — dela fiţuica cea mai anodină până la tomul gros în cotor cât o scriptură tip-coresi, — te ulueşte, mai peste tot, obscurul expresiei şi valsul haotic al ideilor. Sau mai exact, lipsa de idei. Dar, chiar când sunt, ideile nu se trag una din alta, nu sunt rudă ; ele nu se sprijină şi nu se pricinuesc, ci scapă din legătura lor, jucând disparat.

Incoerenţa scrisului contemporan se poate constata pe două laturi : **în frază şi în complexul de fraze,** în articol.

Fraza, şubredă în arhitectonica ei, îşi arată splendida goliciune ; pentrucă e simplu ataşament sintaxic.

E grea de gând? — cum pretind. Nu. Căci îi lipseşte suava adumbrire pe care i-ar da-o tăetura adâncă a ideii.

E concentrare de senzuri, de cât mai multe senzuri ? Nici atât. Pentrucă nu are acel elipticism, cu circuitul mai scurt decât al scânteii şi care vine din intensă cunoaştere.

Şi atunci ? E pur şi simplu fără unicitate ; — de o dezordine care nici nu cântă măcar. Şi nu încântă cu toată năzdrăvana veleitate artistică de a isbi cu colţii condeiului în arhitectura ei severă, dând bobârnace procesului de siluire al limbii.

Prin rândurile prezente nu apărăm închistarea fluxului linguistic. Cine le ia ca atare, greşit înţelege. In nici-un fel nu simpatizăm gramatica eternă.

Dar, suindu-te fălos pe coama unui principiu, — **al decăderii formelor,** bunăoară — şi a te erige în spărgător de tipare, când nu ai cheea, asta nu mai e o cuviinţă. Şi, încă ar mai merge, dacă ai face-o dintr'o mică escrocherie intelectuală, tocmindu-ţi relaţiile cu eternitatea, — care, trebue s'o observi, nu se lasă înşelată aşa cu una cu două. Alţii, însă, o fac din ignoranţă pură şi simplă.

De o perfectă ordonare — fiecare implinindu-o după placul propriu, — fraza cu greu se poate rupe din unitatea mai mare (a articolului) care o conţine, fără să-şi modifice înţelesul. Are senzul ei ; senz care îi dă şi melodia interioară şi pe care îl produc cuvintele când se întocmesc în acelaş dans solidar. Mai e, însă, ceva : dansul acesta al

cuvintelor să nu alunece pe o **linie** unică ; ci pe un **plan întreg.** Altfel,

sau expresia e viciată de o naivă anarhie și atunci, e obscură ;

sau, clară fiind, se menține în starea de afirmație izolată, — deci, fără semnificație pentru teza dată — și atunci, înțelesul se împarte. Și nu convinge ; fiindcă nu perfectează întru nimic mersul ideilor.

Ci, pure **afirmații,** frazele — necuprinzându-se într'acelaș **plan,** definit, și a căruia întindere s'ar formula într'un chip unic, — rămân paralele. De un paralelism obositor. Și de obositor ce e, — incomprehensibil. Așa încât, sfoara frazei, — fie că o înădești în firele ei, lungind-o cât vrei, fie că o scurtezi până la respirația monosilabică, aproape interjectă, — valoarea ei de demonstrație e aceiaș. Esențial este nu a te muta din punct în punct pe aceiaș orizontală grafică ; ci a te mișca printre planurile logice, urmând verticala temei tale, a **datului** prim.

Și apoi :

Articolul are și el unitate. Și întrucât e unitate, — adică plan, mărginit de căderea regulară, aproape matematică, a ideilor, — el se poate reprezenta. Cu alte cuvinte, articolul e o **imagine unică,** — în încăperea căreia se sbate ritmul argumentelor. Intru atât întrucât e săpat în imagine unică, articolul se poate rezuma. Tocmai de aceia se poate rezuma. Noi reținem la lectură, numai pecețile pe cari demonstrația le-a așezat în fiecare

colț. Pentru orientare. Cum pe o haină descusută citim, încă, urmele prin cari a trecut odată acul. Fiindcă mai nainte de toate articolul e linearitate logică. Are, adică axă care-i susține imaginea ; pe când fraza, când e simplu lineară, îi sleim puterea ei demonstrativă.

Lucrurile astea sunt atât de adevărate, că oamenii nu le înțeleg. Și vina nu e a lor, ci a lucrurilor că sunt atât de simple.

Citiți ce se scrie : nu rețineți nimic, nu se poate rezuma. Scrisul lor se naște fără rezumat. Sau, dacă vreți, are mai multe rezumate : atâtea câte afirmații au ; și atâtea afirmații câte fraze. De unde și uzanța de a scrie cu centima: câți centimetri pătrați îți trebuesc, atâția ți se dau ; și nu cât imaginea articolului ar pretinde. Pentrucă articolul lor e cusut din crâmpee distante, și alogice. El n'are finalitate și nici nu și-o propune. Fiindcă asta — s'o recunoaștem — e mai greu.

Și greu, iată de ce :

Intr'o teză dată, ideile curg și ele către acelaș scop, sunt armonice, se acordează; se resfrâng după liniatura logică a tezei și duc înspre ea. Acest acordaj al ideilor nu poate fi stricat decât prin accident, — din afară. Linia dialectică — e drept, — se frânge, însă isbind-o din exterior, cu un amănunt, — livresc, de regulă. Aceste detalii cărturărești, împrumutate ca pârghii de sprijin, sunt pentru o teză, ceiace sunt microbii pentru organisme : disolvă. Sunt bețe în roatele mecanicei raționamentului. Dacă, — eliminând artificiile și

florile de stil, şi simplificând până la schemă, — mişcarea logică nu e univocă, nu gândeşti organic. Şi dacă piesele de argumentare nu se potrivesc şi nu se îmbucă, de vină, — adesea de vină — e livrescul; nu asimilezi, şi asta se cheamă mediocritate intelectuală. Bun înţeles, în afară de cazul când contradicţia nu e iniţială, conţinută în **datul** însuşi şi, atunci, e prostie.

Că aşa e, iată, descărnând până la esenţialitate, scrisul contemporan se arată întocmai.

Probă ? — Erudiţia.

Dacă — dintre copiştii literilor noastre, — nici unul nu are memoria axiomului şi nici unul prevestirea concluziei, — în schimb, toţi sunt savanţi. Te uluesc cu erudiţia. Te înspăimântă şi te cutremuri. Ei ştiu totul : tot ce se poate şti şi ce nu se ştie. Acest mirandolism de bogat peisagiu îşi are rădăcinile în cutia cu fişe şi pretenţiile în cutia cu fraze. Niciodată creerul omenesc nu a avut volumul mai încărcat cu foi volante. Toţi trag a geniu călărind pe principii. Rând pe rând devin maritainişti şi bergsonieni; dintr'o clipă îl pricep pe Husserl şi esenţial pe Tagore, devastându-i de toate misterele ; iar, din Bucureşti, fotografiază cu-o scurtă ochire America toată. Au pipăit subînţelesul poemelor lui Mallarmée şi s'au extaziat ca o caracudă noaptea la lună, ţipând că e soare ; desigur, un mediocru ca Thibaudet nu i-ar fi închinat o carte dacă, — din întâmplare, — nu se întreţinea trei secunde cu un român, la Paris. Cine altul să-i deschiză ţigva şi să-i excite capul lui

Thibaudet ? Fiindcă noi, — de ! noi — suntem mai deştepţi decât Platon când îl certăm cu argumentele lui Aristot...

Nu zice nimeni.

Dar atâta inteligenţă, — cam prea mult.

8. Recenzenţi şi critici.

Nu e nevoie să dăm nume. Intâi pentru a menaja susceptibilităţi ; şi al doilea pentru a lăsa loc jocului liber al atâtor oameni cari, lucizi în profesiunea lor atât de gingaşe, vor şti să se situeze la gradul de responsabilitate cerut de limpezimea conştiinţei lor, înlăuntrul unei acuzaţiuni aduse în bloc. Indistincţia va da, fireşte, prilej şi de laşităţi vinovate, oferindu-i fiecăruia beneficiul de a se ascunde după dramul de tăcere ce-i va fi rezervat şi preferând vocea mută a unui anonimat care-l acopere şi-l ocroteşte, în loc să se treacă prin examen şi verificare în faţa propriei lui conştiinţe.

O constatare unanimă astăzi: literatura este vraişte. Vraişte, în înţelesul că nu se exercită asupra ei nici un control critic. Ceiace a dus la o scădere vădită a nivelului. Aşa bunăoară : poesia nu se mai citeşte. Nu se mai citeşte fiindcă e de o calitate inferioară de nespus şi a atins un grad de vulgaritate care contrazice şi cel mai elementar simţ al decenţei. Infuzia unui spirit străin din literaturi, — şi ele în decadenţă, — şi complet impe-

netrabile pentru noi, a dus la imitaţia fidelă a unor formule de artă de a căror elaborare nu ne-am putut da bine seama. O sărăcie spirituală caracteristică se resimte peste tot. Fondurile productive fiind secătuite, ne-am oprit la exterior, la artificii şi la technică, scornind procedee cu o putere de invenţie destrăbălată. Ne-am provocat apoi credinţa că vom putea suplini prin formă, — în toate abundenţele ei ornamentale, — deficienţele fondului. S'a putut confecţiona şi o teorie adhoc, preconizând generările fondului din formă. Forma ca nucleu de gestaţie a fondului, — teorie la modă, — e încercare de justificare a sărăciei creaţiei. Ermetismul, nou curent de estetică, tot aci îşi are provenienţa. Şi înainte de a fi izbutit să devie o legitimare, a deviat în elipsiuni gramaticale, extrăgându-şi din obscurul frazei vitalitatea. Astfel poezia devine enigmă, şi e susţinută ca atare. Ceiace i-a făcut pe unii teoreticieni naivi să-i acorde funcţiuni eterogene. Rezervată pentru ritualurile misterului, ea oficiază pe pietrele unui vocabular încâlcit, — pietre pe care zac epitafe nedescifrabile, — cultul enigmei.

Neîncrezător, publicul, ostenit de insistenţele teoreticienilor poesiei pure, a încetat de a mai citi. Puterea lui de sesizare era incapabilă pentru a surprinde din aliajul de infecţii atâta metal de preţ pe care-l garantau, în conţinuturile poesiei, esteticienii. Şi înainte de a o decreta drept şarlatanie, a aşteptat.

S'au văzut astfel farse, premiate de Stat, pe care

publicul cititor le intuise din începuturi; şi s'au văzut literatori aureolaţi de o oficialitate totdeauna mediocră, demonstrându-şi absenţa talentului în cursul câtorva ani în şir.

Nici cu celelalte genuri de literatură nu stau lucrurile în altfel. S'a difuzat un anumit calibru: aşa numit al interiorităţii. Deplasat dela vital şi social, romanul a devenit maşină de despicat străfundurile lăuntricului psihologic. Geografia sufletească dă prilej la toate subînţelesurile, la analize şi confruntări, la experienţe şi trăiri pe cari nu ţi-e îngăduit să le verifici, fiindcă n'ai „disponibilităţi" şi „valenţe" cari să se identifice. In numele unei astfel de dogme, romanul decade la gustul manicurezei, permiţându-şi evoluţia numai întrucât se mută temperatura încărcată a unui climat sufletesc nespus de vulgar.

Până şi esseistica a devenit problemă de naţiune. Constrâns să spună ce observă la un pahar, tânărul filosof îşi scotoceşte memoria să vadă ce-a spus Kant despre pahar, ce-a susţinut Descartes despre pahar, ce-a obiectat Bergson şi aşa mai departe. Câte exuberanţe n'au stârnit citatele, de-ai fi crezut că ai în faţă viscolul unui temperament sensibil la esenţe şi la gâlgâirile unei vieţi condensate în trăiri şi rezumată în experienţă!

Inaintea unui astfel de fenomen cultural, critica căzuse în contemplaţie. Incurcată, lipsită de criteriu, ea a rămas înecată de extaz, complet des-

puiată de unelte şi cu luciditäţile privirii acoperite de miracolul unei aurore.

Drepturile ei de control şi de examinare, de revizuire a resorturilor unei astfel de activităţi au încetat să se mai exercite. Şi, atunci, s'a menţinut la operaţia de înregistrare, făcând oficiu de înseriere a momentelor de devenire ale fenomenului cultural, care, — prezentat ca o complexitate inaccesibilă la scheme şi chenare critice, — trebuia să fie admirat fără limite, fără cercetări, fără rezerve. Funcţia creiază organul. Or, critica a renunţat la funcţiile ei. Criticii sunt astăzi, recenzenţi. Elogiază confrerii, cercuri de interese şi mutualităţi contractate.

La dreptul vorbind, nu s'a văzut nicăeri o mişcare de masse, purtate de elanul simpatiei, să iese înaintea unei idei epocale. Critica propaga, inocula pe încetul fluidul ardoarei, după ce punea mai întâi la dispoziţie criteriul de valorificarea meritului. Ceiace, însă, n'a putut face pornirea, a putut săvârşi atitudinea demagogă şi poza.

In buna noastră cultură românească nu poţi să ai talent, fiindcă nu admite cutare confrerie cu recenzentul ei; nu trebue să ai dreptate, fiindcă nu admite cutare cârdăşie cu recenzentul ei; nu poţi să spui adevărul, fiindcă nu admite cutare gaşcă şi recenzentul ei.

Cine nu se lasă intimidat, însă, nici de clevetiri, nici de atacuri, nici de denigratorii de profesie, poate spune lucrurilor pe nume. Cu condi-

ţia să fie dublat de conştiinţa că desăvârşeşte o operă de purgare. Să ştie deci, marginile negaţiei, limita elogiului, corectivul adversităţii şi sincerităţile prieteniei.

Şi să ştie că odată va fi singur, hulit cu gura mare, lovit cu pietre şi admirat în tăcere. Să fie oricând gata a suporta solitudinea.

9. Arta și oficialitatea.

A fost inaugurată statuia lui Mihail Cogălniceanu. De față: comitetul de inițiativă, fruntași ai partidelor din opoziție, câțiva liberali și câțiva oameni de artă și litere. Doi preoți au descifrat, nazalizând, textele de rigoare, acompaniind din dreapta câte un cântăreț. S'ar fi cuvenit cadru mai fastuos și mai solemn, cum dealtminteri merita acea zi care ar fi îngăduit cu prisosință purtarea justificată a eleganțelor fracului. Dar ele nu compun nimic, dacă nu sunt eleganțele sufletului. Au lipsit foarte mulți, dintre aceia cari se îngâmfează cu intangibile principii liberale, cu prestanțe de ordin istoric, cu tradiția și cu înfăptuirile; au lipsit din fața statuei omului care, măreț în ținuta lui de avântată sfidare, asvârlea furnicarului liberal mustrătoarea privire. Mai ales, a lipsit d. Tătărăscu, preocupat desigur cu interesele primordiale ale statului, la care ține în măsura, — poate și mai și, — în care ține săracul la blidul lui cu linte; numai că d Tătărăscu refuză să se îmbrace, ca în proverbe, pe dinăun-

tru, preferind să se asigure, ca în năravurile liberale, pe dinafară.

E o tentativă de categorică surghiunire postumă. Cine a fost Cogălniceanu, ce a fost, cum a activat, cât a activat, în puterea căror principii și pe baza căror realități, cu câte merite și câte rezultate, cât conținut a dat decorativului cap brătienist, căptușit cu orgolii în loc de idei, nu este cazul să mai stăruim. Ce a fost omul se poate deduce din prigoana deslănțuită împotrivă-i. Și n'a fost iertat nici post mortem. Caradalele și Rosetachii au umplut țara cu busturile lor, pe când lui Cogălniceanu abia acum i s'a ridicat o statuie.

Și nu este măcar inițiativa liberalilor. Despre Cogălniceanu, minte cuprinzătoare și îndrăzneață, liberalii au opiniile lor. In special, cercul brătienist se cutremură. E o cristalizare ancestrală a urii împotriva aceluia care a întunecat, cu gloria lui, însemnătatea eventuală a vizirilor.

Statuia inaugurată, e opera unui comitet de inițiativă în fruntea căruia au stat: d. M. Cogălniceanu, nepotul marelui bărbat de stat, d. Mironescu și alții. Și nu este nici măcar realizarea plastică a unui străin, — după obiceiul liberal. Este fapta artistică a celui mai de seamă, mai de talent, sculptor român, — profesorul O. Han. Sezizând traectoria gândului și dimensiunile reale ale personalității, a interpretat, în materiale plastice, omul. Gestul, privirea, atitudinea denotă elan și energie, în cugetare și în viziune,

spărgând tiparele și descifrând perspectivele; inteligență avântată și voință cruntă, refuzând disciplina cadrului perimat, a limitelor și a rutinei, pentru a construi o ordine nouă, cu senz nou și o bază de viață nouă. Și totuși, peste această dinamică, liniile armonizate așează o draperie de calm, de nesfârșit calm, semnul vădit al siguranței.

Și prin interpretare și prin realizarea în materiale artistice, monumentul rămâne cea mai de seamă podoabă a Capitalei. I-a plăcut până și d-lui dr. Angelescu, priceput în astfel de lucruri după cum se știe din încurajarea acordată d-lui Jalea. A comparat între Haret și Cogălniceanu, între o statuie și alta, și d. Angelescu cel ce a stăruit pentru d. Jalea s'a simțit jignit în preferințele sale artistice.

Așa se întâmplă oridecâteori se amestecă, în artă, oficialitatea. Ea schimonosește și diformează, prin lipsă de interes și de gust, prin preocuparea de afaceri și de protejare. Unde a intervenit oficialitatea s'au văzut roadele. Gem piețele de monștri, de grămezi de marmoră anapoda cioplită.

Fiindcă, oridecâteori au dorit cinstirea în bronz a unui om de seamă, liberalii au înlăturat sistematic sculptorii români, pentru a chema străinii. Ei se găsesc, dealtminteri, în plină tradiție, aducând și în artă, ca peste tot, formele importate, formele artificiale. „Tot ce vine din străinătate este bun", — iată principiul sacru, conform căruia a gândit mintea liberală. Statuia lui Ion

Brătianu bătrânul, a fost făcută de un străin: Dubois; statuia lui Carada, la fel; statuia lui Lahovary e făcută tot de un străin: Mercier; statuia lui Catargi, la fel; statuia lui Vasile Lascăr e făcută de un ungur: Horvath; statuia lui Ionel Brătianu, de un sârb: Mestrovici. Şi când n'au fost străinii de sânge, au fost străinii de artă şi de meşteşug, cum de o pildă d. Jalea, autorul mutilatului Haret. Cum puteau oamenii aceştia să interpreteze când n'aveau în senzibilitatea lor, nimic din pulsaţiile acestui neam şi când în conştiinţa lor artistică nu pătrundea nici un semn venit dela actele care definesc istoric o personalitate? Genial o fi Mestrovici, dar, oricum, nu poate reda senzul vieţii lui Ionel Brătianu. Inţelesul vieţii omului care a protestat la masa verde, nu poate fi redat de către omul care, la aceiaş masă, protesta pentru poporul său, pentru Banatul considerat ca al poporului său.

Bine că n'a fost Cogălniceanu o figură simpatică pentru oficialitatea liberală. I-a fost ridicată statuia târziu. Mai târziu, dar bună. Cum se cuvenea amintirii lui.

Cum zicea Cogălniceanu: „peste toate există o dreptate absolută şi eternă, dela care cele mici îşi trag dreptatea lor".

10. Monumentele celor doi regi.

Cu plastica se petrece acelaş proces de degradare care se petrece cu toate valorile artei, în genere. Nu mai funcţionează un criteriu cert după care să se selecteze adevăratele valori şi nici o normă nu intervine pentru disocierea între merite şi talente. O liotă de oameni improvizaţi au trivializat gusturile şi au anarhizat conştiinţele.

In domeniul artei, al funcţiilor creatoare, al intelectului iarăşi, există un fel de fixitate a speţelor. Oricât ai organiza factorii modificatori ai sufletului, nu poţi obţine nici cele mai insezisabile variaţiuni, necum mutaţii. După cum în orice topitoare ai fierbe tinicheaua galbenă, ea nu se poate transforma în aur. Vrăjitoria şi tehnica alchimică n'au ajuns nici aici să rupă echilibrul prestabilit al componenţelor şi să prefacă toate în metal preţios.

Este înduioşetoare sforţarea anumitor oameni de a se preschimba în creatori de valori. Şi este şi mai înduioşetoare capacitatea publicului de a suporta. Sculptorul Paciurea s'a stins, copleşit de povara viziunilor lui, eliminat fiind pe totdeauna

din atenția unei societăți educată de improvizatori. Lui nu i s'au oferit condiții de viață și de muncă pentru a înlesni coborîrea, în formele frumuseții, a visului său. Existența i-a fost purtată la nivelurile scăzute în cari au înotat râmele societății și s'a putut urmări cum se vaporizează pe încetul, ca o coloană de fum din care nu deosebești visul de albastru. Viața lui a fost, — la drept vorbind, — pecetea care a imprimat societății semnul vădit al inferiorității. Iar arta a pierdut în el exact atât cât i-ar fi trebuit acestei societăți ca să se eleve la un grad de superioritate ceva mai distinct.

Dar în jurul lui Paciurea, au foșnit pretențiunile comerciale ale atâtor așa ziși artiști. Lucrări, concursuri, premii, ei le-au câștigat, prin metode la cari n'ar fi recurs niciodată eleganta lui distincție sufletească. Rezultatul a fost că piața vieții sociale a fost lipsită de oferta cea mai căutată, iar piețele publice au fost ornamentate cu statui de o mediocritate nu îndeajuns condamnată.

Poate că nici atâta gustul vulgarizat al publicului nu este de vină, cât concepte streine, imixtiate în sistemul de apreciere. O caritate creștinească, o pornire de compasiune, o vădită tendință, a dus la eroarea de a încredința monumentele acelora care — văduviți de talent și pricepere — simțiau nevoia unui sprijin real. Trebuie, însă, să se știe că într'un secol, o epocă, o perioadă, arta își găsește personalitatea sa, dominatoare, ale cărei puteri productive imprimă caractere de

originalitate ce nu sufăr cântărire. Din Grecia lui Pericle, păstrăm un nume, din veacul imediat următor, un nume. Iar astăzi, în Franța, se ridică, stăpânitori, cel mult un Maioll sau un Despieau, iar în Jugoslavia un Mestrovici, — lăsând cu mult în urmă puzderia măruntă de sculptori cari tribulează cu dalta în suferințele reci ale marmorei. Fiindcă nu este absolut obligatorie misiunea, când îți lipsesc însușirile pentru a o împlini. In acest domeniu, al artei, se întâmplă procesul similar cu al pământului care saltă, din rocile lui, muntele și-l așează lângă un deal. De ce s'ar supăra colina că n'are înălțimile piscului?

Ne-am fi oprit dela aceste considerente, menite să stabilească valorile artei, apreciată în ea însăși, dacă n'am ști că, un juriu alcătuit se va pronunța asupra concursului monumentelor celor doi regi: Carol I și Ferdinand.

Machetele — desigur ale tuturor artiștilor, — sunt expuse la Fundația Dalles. Am vizitat și noi sălile ornamentate de luxurianța acestor expuneri, mai mult pentru a ne convinge asupra echipei de sculptori cari cinstesc România culturală.

Rezultatele sunt mai mult decât deplorabile. Unii artiști necunoscând nici măcar legile proporției, au realizat niște cai a căror fotografie am văzut-o la carele alegorice ale asiro-babilonienilor, cai de pe vremea când speța avea nevoe de multă evoluție până s'atingă falnica formă a lui Ducipal. Cai, degenerați, pociți, strâmbi; linia e caricaturală, atitudinea stârpită. Iar de-asupra

lor, ghemotoace de oameni, acoperite de un chipiu și împodobite cu o sabie, desonorează complexul monumentului cu atât cu cât a dezonorat artistul blocul marmorei nevinovate.

Ale monumente sunt acceptabile. Adică sunt realizate, dar numai fragmentar. Artiștii n'au isbutit să dea liniei viață și n'au isbutit să dea complexului expresie. Tăetura parcurge evoluția între ciopârțeală și articulație, dar aceste articulații nu isbutesc să se combine în ritmurile largi ale vieții. Bine realizate figurile, bine cioplite, în parte, anexele, ei n'au isbutit, însă, să însufle pietrii avânturile cari o fac să palpite sub bogăția ondulațiilor. E ceva riguros și rigid.

Alte statui sunt simple plagiate: pastișe după celebra statue Colleone a lui Verocchio. Numai ignoranța sculptorului a putut să meargă până acolo cu convingerea că publicul ar fi dispus să primească această pastișe drept un omagiu pentru Cheiul Dâmboviței.

Altele rămân străine de orice concepție. Un cal sculptat corect, peste care așezi un om sculptat corect, nu e relevant pentru semnificația artistică a unui monument. Fără acea viziune inițială care silește blocul inert să se modeleze după contururile ei vaporoase, nu se ajunge la nimic.

Intre câte monumente stau mărturie la Fundația Dalles, — două din ele (**Alba Iulia:** statuia lui Ferdinand și **Regatul:** statuia lui Carol I) îndeplinesc condițiile artei. Desăvârșita armonie a liniilor, este plină de elanul vieții, — toate efecte ale unei concepții inițiale care îngreunează cu gând masiv mișcările pietrii. Ca tehnică, ele îmbină arhitecturalul cu sculpturalul pentru a realiza monumentalul; ca viziune, fiecare statuie este coborâtă în formele acelea esențiale, determinate de ceiace a constituit fundamental viața celor doi regi. Astfel: Carol I, ctitor de țară; iar Ferdinand I, cuceritorul.

Ctitorul, călare, cu buzduganul întins, binecuvintează par-că țara care sub ochii lui se așează. Ochii stăruitori pândesc vulturește, rotindu-se peste cuprinsuri să observe par'că șantierele care lucrează și zidarii. Artistul a avut grije să nu transfigureze nimic, lăsând viu zvonul realului. Om care a zidit realitățile cu inteligența lui frumoasă, Carol I trebuia redat prin mijloace de artă adecvate.

Intregitorul, Ferdinand I, ține strâns calul în zăbale, pe când sabia fulgerată în aer par'că taie perspectivele istoriei. E o încordare de energie, țâșnită în liniile contorsionate, pentru a lăsa impresia cum urcă voința de viață scormonită în adâncul ei. Și cu toată această emanație de energetism, ansamblul liniilor este în așa chip îngemânat pentru ca totul să prindă înțeles nu dela real, ci dela simbolica lui. Coroana pe cap, sabia fulgerată, încordarea generală a ființei, capătă senz numai prin raportarea la **simbol.**

Pe când la statuia Carol I, toate dobândiau înțeles numai prin raportarea **la real.**

Astfel, cele două statui — singurele două statui, — dela Fundaţia Dalles, reprezintă succedarea a două epoci, amândouă pline de semnificaţia lor istorică.

Sunt singurele asupra cărora trebuie să se oprească juriul.

*
* *

A fost anulat concursul pentru monumentele celor doi regi şi fixat un al doilea. Dar nu s'a deschis încă expoziţia.

A trecut luna şi altă lună şi expoziţia tot nu s'a deschis. Lucrările sunt depuse de mult. Şi expoziţia tot nu s'a deschis. D. Jalea s'a prezentat. Şi expoziţia tot nu s'a deschis.

Se întreabă lumea: de ce, oare, nu se deschide expoziţia? Are motive atât de puternice d. Tătărăscu? Doar d-sa, — competent în toate: armament, economii, artă, — a dispus să se ţină un al doilea concurs. Intâiul, trebuia neapărat anulat. Trebuia anulat, fiindcă reuşise sculptorul Han, care e un mare atrist, cunoscut străinătăţii, care face cinste artei româneşti cu talentul său şi care ar fi umplut cu lucruri de gust golurile pieţelor noastre, dacă guvernul, corect purtându-se, i-ar fi dat spre execuţie, monumentele celor doi regi. Dar guvernul a avut nevoie şi interes să nu reuşească sculptorul Han, ci d. Jalea. Cu talentul de a schilodi marmora, d. Jalea abea a isbutit să se plaseze în coada listei. Juriul examinator, alcătuit din oameni pricepuţi la meşteşugul sculpturii, din critici de artă şi profesori universitari, a apreciat defavorabil pe protejatul guvernului. Fiindcă este unul şi acelaş individ care a făurit oroarea dela Şosea şi dela Gara de Nord, care a schimonosit turnarea în bronz a lui Haret.

De ce ţine totuşi guvernul să dea execuţia monumentelor celor doi regi d-lui Jalea, mergând, — pentru asta, — până la anularea unui concurs, anulare căreia îi urmează negreşit un mare proces ce se va desbate şi la care vor fi martori nenumăraţi publicişti, artişti, miniştri şi oameni de cultură? Să fie oare numai pornirea diabolică a răsbunării postume? Fiindcă Haret şi-a îngăduit atitudini de independenţă, viziunea clară a evenimentelor în social, eforturile de a organiza mentalităţile satului prin factorul lui esenţial învăţătorul, fiindcă a depăşit ca prevedere şi ca înţelegere subdinastia dela Florica, — deaceia au ţinut să-l schilodească în monument, tocmindu-l pe d. Jalea pentru scopul acesta? Şi aceiaşi pornire demonică le porunceşte astăzi să-l tocmească pe acelaş d. Jalea pentru monumentele celor doi regi? Să fie încă în sufletul liberalilor vie imaginea lui Mitiţă Sturdza, cel care organiza duplicităţile prin presa vieneză?

Sau să fie pur şi simplu, motivul dijmei naţionale? Intr'un regim care, dela neosteniţii cotrobăitori prin fondurile statului şi până la jupuitorul economiei naţionale, jaful este operat cu un ritual deosebit, nu se poate să treacă neobservată frumuşica sumă de 40 milioane, costul monumen-

telor celor doi regi. Şi când e observată vine pofta rapace.

Oricum, concursul pentru cele două monumente a fost anulat, reuşitul întâi, d. Han, a fost înlăturat, iar pentru candidatul său, guvernul a dispus un al doilea concurs. Şi, fiindcă juriul examinator, altul de competenţa celui fost, nu mai avem, d. Tătărăscu, inventiv cum este şi sfătuit bine de priceperile artistice ale d-lui Lapedatu, a dispus să aducă drept examinator un străin, d. Meştrovici sau oricare altul. Cu acesta e mai uşor de tratat, sentimentele lui patriotice nefiind la un nivel atât de ardent. Şi curios, când e vorba de înemurit „figurile istorice" ale familiei dela Florica, liberalii aleargă la croelile şi technica marilor sculptori străini, iar când e vorba de cinstit memoria Suveranilor ţării, tae firul în patru, născocind totul ca să impună pe d. Jalea, fioros zmângălitor în treburile artistice.

Pentru aceasta, „marele competent", a luat guvernul în piept, hula publicului şi a ţinut un al doilea concurs.

Foarte bine. Dar de ce nu se deschide expoziţia? De ce atâta discreţie?

Se pare că d. Tătărăscu care nu este nici pentru controlul operei de artă nici pentru controlul averilor, ci numai pentru înfrumuseţările cu blockhausuri, se pare că, în sfârşit, a observat că d. Jalea a expus şi de astădată aceleaşi lucrări. Cel care a introdus în artă Cotrocenii sculpturali n'a

adus nimic nou, nimic care să justifice cât de cât acordarea premiului întâi, deci execuţia.

Se pare că d. Tătărăscu a înţeles.

De aceia ezită.

* * *

Lumea ştie:

în cei doi ani ai guvernării sale, d. Tătărăscu n'a izbutit să restaureze creditul, n'a isbuit să menţie moneda, n'a isbutit să normalizeze circulaţia bunurilor, n'a isbutit să reglementeze comerţul, n'a isbutit să echilibreze finanţele, n'a isbutit să simplifice aparatul de stat, n'a isbutit să valorifice avuţiile naţionale, n'a isbutit să înarmeze oştirea.

Şi lumea cunoaşte:

că moneta se rostogoleşte, fiindcă politica financiară e în vânt; creditul se surpă, fiindcă legea conversiunii a fost pretext de jecmănire a celor 8 miliarde din bugetul ţării, destinate lacomilor bancari; circulaţia bunurilor nu e reglementată, fiindcă guvernul apără trusturile şi cartelurile; comertuţl exterior e haotic, fiindcă guvernul a atacat problemele cu interesul vădit de a înavuţi câţiva gangsteri economici; finanţele nu sunt echilibrate, fiindcă guvernul a risipit cu generositate; aparatul de Stat nu este simplificat. fiindcă s'a îmbulzit agentura liberală; avuţiile naţionale nu sunt valorificate, fiindcă guvernul e incompetent; iar oştirea a rămas neînzestrată, fiindcă banii împrumutului intern au trecut la nevoi „mai urgente", — de partid.

Lumea știe iarăși:

preocuparea de ultimă vreme, pentru care d. Tătărescu cheltuește sânge și vreme, este legea presei, — deci, gazetarii.

Lumea trebue să știe:

o altă preocupare, pentru care cheltuește și mai mult sânge și mai multă vreme, este anularea concursului pentru cele două monumente: Carol și Ferdinand.

D. Tătărăscu se preocupă cu ardoare, cu frenezie, cu entuziasm, cu străduință în entuziasm și frenezie, de legea presei fiindcă și-au cam îngăduit gazetarii să-l denunțe opiniei publice ca pe un om nepriceput care, în plus, mai este și sonor și primejdios prin sonoritățile guvernării sale.

Și se preocupă d. Tătărăscu de anularea concursului celor două monumente, — se preocupă cu toată energia care vine dela acel freamăt de instincte afaceriste caracteristice moralei putrede a liberalilor, — fiindcă a descoperit prin liota partidului un sculptor, — o jale de sculptor, în felul în care Brătienii descoperiră în familie un pilat de poet.

Comunicatul pe care Președinția Consiliului l-a publicat în „Viitorul", privitor la concursul monumentelor celor doi regi, e proba definitivă a seninătății cu care se poate în țara asta terfeli o dreptate, desființa un merit și satisface un interes. Pofta pentru câștiguri n'a făcut din liberali numai niște entuziaști ai salariului, niște frene-

tici ai rentei, niște jaguari a cametei; dar i-a sălbăticit sufletește în așa fel încât jignesc până și sfințenia artei, preschimbând-o în tertip de pricopsire a partizanilor.

Concursul pentru cele două monumente s'a ținut la dorința Suveranului țării, după un program de obligații și de norme, în care cea dintâi de respectat este: juriul examinator. Alcătuit din doi rectori de academie și din doi docenți universitari, puși sub președinția unui fost ministru de instrucție publică, d. prof. univ. Dim. Gusti, — juriul și-a dat verdictul, sanctificând cu competența lui necontestată, meritele și valorile într'o ierarhie imutabilă, — atât de imutabilă că sângeră d. Tătărăscu. Și d. Tătărăscu sângeră că juriul n'a scos în fruntea sculptorilor premiați căpușa partidului liberal, din ocrotitoarea daltă a cărui ne-am ales cu ororile sculpturale dela gara de Nord și cu Haretul din piața Universității.

Și, fiindcă odată e vătaf pe țară, nu poate suporta d. Tătărăscu înfrângerea voinței sale.

In consecință: anulează concursul, sfidează obligațiile lui, ofensează juriul și-l desființează, anunțând un nou concurs. Insă, acest nou concurs are o condiție în plus: nu candidează decât premiații.

Era și firesc

Pe d. Tătărăscu îl interesează clasificarea între acești premiați. Ii convine ce a stabilit juriul în generalitate, dar nu-i convine clasificația fixată de juriu. Și cum a aflat din lume, din stradă, din

partizani şi din nu ştiu ce alte coclauri că premiantul întâi (deci ce-l ce obţinuse execuţia) nu se mai prezintă, a hotărît ţinerea concursului numai între cei doi, supuşi unui juriu nou, mai maleabil, mai elastic şi mai puţin competent; mai puţin competent, deoarece competenţele au fost toate în comisia dintâi, — şi altele noi nu avem.

Premiantul întâi, căruia îi revine, de drept, execuţia nu se mai prezintă la concurs, fiindcă refuză a supune demnitatea sa de om, valoarea sa de artist, şi faima sa de sculptor, vrerii ţesute din meschinării, interese pasiuni afaceriste şi instincte reprobabile a liotei guvernamentale.

Se va adresa, deci, pentru dreptul său, dobândit, indiscutabil dobândit, tribunalelor ţării. Şi demnitatea sa de om jignită şi valoarea sa de artist desconsiderată, şi faima sa de scullptor prejudiciată, îl sfătuiesc să meargă în faţa justiţiei pentru a-şi recupera şi daunele morale şi daunele materiale.

Şi e bine că se adresează instanţelor judecătoreşti. E bine, fiindcă, astfel, d. prim-ministru al acestui blestemat colţ de pământ care e ţara românească, va fi silit să puie mâna pe cruce şi să jure pe purităţile acelei conştiinţe care va trebui să se înfioare măcar de imaginea Dumnezeului oamenilor, dacă nu tremură de asasinate.

11. Problema universitară

Pseudomorfozele culturii au preocupat sociologia noastră câteva decenii. Cât de importantă a fost controversa, o dovedeşte şi amestecul atâtor literaţi în discuţia acestei probleme. Dela junimismul critic până la d. Ibrăileanu, — lăsându-i pe ceilalţi la rândul şi însemnătatea lor, — destinele culturii au fost tulburate de invazia influenţelor streine. Lupta între originalitatea etnică şi înrâuririle din afară s'a angajat necurmat şi s'a lăţit în toate domeniile de manifestare românească. N'a scăpat nici sistemul nostru instituţional de aliajele nefaste.

Condamnaţi de nu ştiu ce eredităţi blestemate, ispăşim păcatul originar al desvoltărilor istorice. Tot ce chezăşia românismului autentic ne oferă gratuit şi deplin, ne-am obişnuit să refuzăm ; şi nu numai atât : dar să asvârlim cu dispreţ.

Vin tinerii noştri din streinătate. Tot ce agerimile inteligenţei necontestate au putut da culturilor crepusculare din apus, rămân în ţară sterpe. Viciul o sta şi în formele acelea false cari îmbracă evoluţia anormală a destinului nostru cultural ;

dar mai stă și în altă parte. Sunt aceștia, cu totul exteriori organizării muncii naționale. Ei nu-și pot valorifica înzestrările din pricina defectuosului mecanism după care circulă energiile în vârtejurile silinței colective.

Să luăm universitatea. La drept : o familie ; la litere: un clan nepotist; la medicină: o colonie. Care e sistemul, ușor se bănuește ; iar cine a trecut prin universitate, îl paracunoaște. Oricâte merite îți vor fi rezervat noroacele, dacă n'ai limba broscoiului, înșurubată bine în sfârc pentruca să rămână liberă rădăcina lată să mângâie catifeaua cutărui idol al zilei, să-ți mântui nădejdea unei asistențe. Aci, locurile se ocupă cu rândul, cariera având treptele ei de urcare după cum indică gradele de durată ale senzației tactile provocate din pipăit și din geamandură. De această tecnică a selecțiunii, multe rele se leagă ; se leagă aproape toate câte sunt.

Uneori nu ni este deajuns cât batjocorim învățământul printr'o astfel de recrutare a corpului profesoral ; ne mai trebuie și elemente importate de după fruntarii.

Am asistat la lecția inaugurală a unui tânăr profesor psichiatru. In cuvântarea rostită, Decanul Facultății de medicină a prezentat publicului meritele acestui doctor, pregătit în școlile românești și distins la ele. Decanul a ținut să sublinieze, făcându-și din asta un titlu de îngâmfare, faptul că noul profesor este element autohton, crescut la rezultatele migălite ale științei româ-

nești ; și s'a felicitat singur de norocul de a nu fi nevoită Facultatea de medicină a recurge la elemente de import.

Ne pare bine să auzim din gura decanului, astfel de cuvinte. Inseamnă că multe s'au primenit în atmosfera noastră universitară, iar la medicină în deosebi, mentalitatea forurilor conducătoare a fost supusă evoluțiunilor. Și asta e bine.

Fiindcă încă nu am uitat cazul de acum cinci ani, când la catedra de **chimie medicală,** a fost chemat un element de import, cu toate că existau în țară elemente admirabil pregătite. Nu s'a recurs la aceștia din urmă, și nici măcar prin suplinire nu sunt încercați în forțele lor și în pregătirea cu răbdare culeasă.

E cu atât mai mare mirarea cu cât știm precis că Facultatea de medicină trimisese, în străinătate, doctori străluciți ai ei, pentru această specialitate. Unii au muncit serios ; au adunat cunoștiințe întinse și temeinice ; și prin priceperea, prin puterea de a se aplica lucrului început, prin forța de invenție cu care au fost hărăziți, s'au ilustrat în universitățile streine până într'atâta, încât li s'a făcut cinstea să fie numiți în corpul didactic universitar, la **această specialitate.** Știm precis.

Ce i-o fi îndemnat aunci, pe conducătorii Facultății de medicină ca să respingă candidatura acestor doctori români și să cheme la catedra de chimie medicală **un strein ?** Pentru ca după cinci ani de experiență, — **care în niciun caz nu mai trebuie prelungită,** — să asistăm la un profesor

care la facultatea românească ține cursuri și examinează pe studenți în limba streină ?

Desigur, ultimele întâmplări cari au zdruncinat rosturile lumii, au înrâurit și asupra mentalității din universitate. Acum când zeul slujit al epocii este avântul vieții naționale și când toate capătă valoare numai și numai prin raportarea la criteriul etnic, numirea dela catedra de psichiatrie este o chezășie de cât bine poate decurge din îndrumarea corectă și firească în spre datoria noastră.

După cum experiența dureroasă a celor cinci ani este un certificat doveditor de cât ne poate costa snobismul și ușurința în cumpănirea treburilor cari țin de însemnătatea și prestigiul nostru.

*

Ne-am exprimat mulțumirea de a fi remarcat chiar la Decanul dela medicină anume preferințe pentru elementele românești. Cuvântarea sa, cu prilejul numirii tânărului profesor psichiatru, sublinia criteriul de selecționare. Decanul își confecționa un pretext de mândrie din faptul că un medic tânăr, școlit la silințele încete și cumpănite ale științei românești, se poate urca la un meridian de intelectualitate la care stau valorile Apusului. Noul titular e un lucrător harnic în domeniul științei medicinei, apt a se înhăma în disciplinele rigide și a urmări rezultatele zmulse cu trudă din tot ce priveliștile suferinței umane asvârle ca subiect de analiză în cabinetele medicinale.

D. Decan al Facultății își făcea un titlu de în-

gâmfare dovedind preocupări atât de serioase și la medicii noștri. Ne-am zis : multe s'au primenit în atmosfera noastră universitară. Valul naționalismului activ, sosit din sursele îndepărtate de peste fruntatii, a lovit și în șandramalele noastre și le-a umplut de un conținut cu totul nou. Ne închipuiam că o atare mentalitate este atât de înrădăcinată încât nu mai e nevoie să amintim amănuntele rușinosului contract de acum cinci ani al profesorului Boivin. Și atâta vreme cât Decanul însuși se preschimbase în sacerdotul naționalismului intransigent, slujind o sfințenie de a căreia sinceritate nu ne-am îndoit, am considerat că e suficientă aluzia.

Ne-am înșelat, însă. Forurile conducătoare ale Facultății de medicină sunt divizate pe cercuri de interese, iar discursul Decanului însuși era unul din stereotipele discursuri de ocazie. Cu tăetură naționalistă, Decanul îl compusese așa, fiindcă literatura de speța asta e la îndemână. Cu câteva noțiuni mânuite bine, poți stârni emoții și poți provoca sentimente. Senzibil la vorbă sonoră, ascultătorul se îmbată de sunete mai ușor decât de conținuturi. Și astfel, acolo unde noi credeam că e convingere, n'a fost decât eliberarea de povara unei cuvântări ; acolo unde credeam că e o lozincă, n'a fost decât tecnică a facilitării sarcinii ; acolo unde credeam că e un principiu, n'a fost decât poltrona îmbinare a vocabulei ceremonioase. D. Decan a plecat în treburile sale iar d. Rector atent la careul de birlici, n'avea vreme să se preocupe

și de scandaloasa prezență a profesorului Boivin în corpul universitar.

Cine este acest Boivin, cine l-a adus și ce caută? Intr'un articol plin de adevăruri crude, d. Șeicaru a integrat cazul profesorului Boivin în acea pornire căutată a intelectualității românești de a adora idolatru tot ce este fabricat străin, ostracizând elementele românești. Ce goluri interioare devorează echilibrele intelectualilor noștri, — îi privește. Noi, însă, cari ne obișnuiserăm să credem că, dela Davila până la doctorul Marinescu, medicina românească și-a dobândit un așa prestigiu încât poate sta în rang alături de ce are streinătatea mai de preț, ne-am constituit un teren de orgoliu național din care nu vroim să fim astăzi expropriați.

Nu avem a ne teme dinspre partea asta. Facultatea noastră de medicină are doctori buni, aprigi când e vorba să adune cunoștințe cu folos, ageri să le potrivească pentru a descoperi adevăruri noui, oameni destoinici, pregătiți prin universitățile streine unde s'au ilustrat într'atât încât, unii din ei au fost cinstiți și cu ranguri în ierarhiile didactice.

Ce i-o fi îndemnat atunci pe cei dela medicină să aducă acum cinci ani, la catedra de chimie medicală, un francez ? Fiindcă, slavă Domnului, d. Boivin, în propria sa țară de abia își isprăvise studiile, îmbucase câte ceva de prin secretele științei doftoricești, nu avusese vreme să le mistue, și hai că-l transportăm în România, cu alai mare par'că ar fi fost din os domnesc. I s'au dat pentru deplasări 400 mii lei ; i s'a făcut leafă de profesor cu patru gradații și i s'a ticluit un contract, cu o așa clauză că ar putea și strănepoții să tragă beneficii din prescripțiile lui. Nici triburile malaeze nu organizează ceremoniile și nu-și supraveghiază decorul și fastul pentru Luminățiile lor Impărătești, cum am procedat noi la primirea acestui Boivin.

In Franța, nu e nici măcar cunoscut cum ar fi la noi un prăpădit de doctor. Doctorul Cantacuzino, însă, pentru a-și asigura neciuntirea celebrității, a acceptat propunerea nu știu cărui profesor dela Paris. Așa stau lucrurile. D. Boivin nu reprezintă cine știe ce compartiment de competență științifică, ci acopere cu cariera lui, interesele personale ale corpului profesoral. Dar de când Facultatea de medicină a ajuns unealtă de promovare a prieteniei ? Și de când țara românească s'a transformat în azil de toleranță a tuturor resturilor spulberate de peste fruntarii ?

Contractul de cinci ani al d-lui Boivin expiră. Luăm notă că un Consiliu profesoral, a fost bântuit de inconștiența de a propune prelungirea acestui contract. In ce fel ? — să nu-l denunțe ; ceiace înseamnă — după clauzele lui, — permanentizarea profesorului Boivin la catedra de chimie medicală.

Avem, în țară, doctori de o pricepere mai mare, și de un mai ascuțit spirit de pătrundere de cât profesorul Boivin. Au ilustrat cu știința lor catedrele din Universitățile streine, sunt specialiști în

disciplina pe care d. Boivin o predă „după ureche", — până când să fie ţinuţi la periferie ?

Ministerul Instrucţiunii — în a căruia putere stă acum să spele o pată aşezată pe obrazul ţării — are datoria a svârli peste graniţă pe acest Boivin, beneficiar al orbiei doctorului Cantacuzino.

Iar dacă bezna celor dela medicină i se aşează platformă de susţinere, Ministerul n'are decât să loviască în situaţia acelora care nu văd în ţara asta decât colţ de paradis în care îşi satisfac poftele după cum le joacă interesele.

*

S'au înscris la examenul de capacitate pentru profesorii secundari, aproape 4.000 de titraţi. Din cari lipsesc : cei ce, fără scutire de taxe, n'au putut participa şi cei ce între timp s'au aciuiat pe lângă câte-o slujbă din care câştigă atât cât le îngăduie să nu moară complet de foame.

Toţi aceştia se încaeră pe 60 de locuri, rămase vacante în învăţământ, prin voia Domnului care s'a îndurat să scoată la pensie definitivă oameni cari într'o viaţă întreagă n'au făcut altceva decât să moară treptat.

Să admitem că atât de pregătiţi vor fi candidaţii (să presupunem : cu profesorii universitari pe cari îi avem !) încât un număr de una mie inşi tot vor obţine media cerută. Şi cei 3.000 ce vor face ? Şi cei ce rămân pe dinafara celor 60 de catedre, ce vor face ?

Expropriaţi din nădejdile lor, aceşti tineri, cari şi-au cheltuit averile, şi-au măcinat silinţele, şi-au

zdruncinat sănătatea ca să adune o boabă de carte, vor alimenta drojdia rataţilor sau vor întregi, cu energia lor, mişcările catilinare.

Prinurmare, organizarea muncii, aşa cum e aşezată în mănoasa ţară a României, nu-i cuprinde pe toţi. Sunt mulţi, — rămân mulţi pe dinafară.

Dar şi cei puţini buni, pregătiţi, stăruitori, apţi de a contribui cu ostenelile lor modeste la ridicarea unei ţări care nu trebuie să rămână mereu teritoriu de împărţire a pretenţiilor, — aceştia sunt înlăturaţi pentru a lăsa loc liber viiturilor.

Dela un Inochentie Klein, bun vlădică unit care a ştiut să pribegească pe la curţile somptuoase ale unui Benedict slăbănogul şi până la d. Doctor Angelescu, ce schimbare s'a produs ? Aproape nimic. S'a schimbat numai locul de emisiune a ucazului. Odinioară era la Pesta, azi la Bucureşti. Şi când nu e la Bucureşti, oficiile noastre au sucursale autoritare la Paris.

S'au găsit savanţi români (din aceia cari la moarte primesc telegramele de condoleanţe din Franţa), cari să doriască pieirea ţării lor în locul dispariţiei marei surori.

Intr'o broşură a „Casei Centrale a Asigurărilor" citim în discursul d-lui Sergent şi această subliniere referitoare la doctorul Cantacuzino: „el era român din Franţa tot aşa de bine ca şi un francez din România".

Doctorul Cantacuzino pretindea celebritate. Ştia, însă, că celebritatea e problemă de bunăvoinţă şi

de prietenie. Deci, garantul gloriei stă într'o cât mai lărgită sferă a prieteniilor.

Prieteniile sunt și ele nu numai comuniune sufletească, misterioasă participare spirituală pe temei de aspirații ; ci și **reciprocitate de servicii.** *Sunt și astfel de prietenii.*

Așa s'a făcut că, pentru satisfacerea dorinței nu știu cărui profesor dela Paris, Doctorul Cantacuzino a înlesnit venirea în țară a Pofesorului Boivin. Un cuvânt de bine, strecurat la o notă prizărită, în reviste de specialitate, adaugă la prestigiu. Prestigiul orbește, orbia aduce posturi, iar posturile se pot distribui la gineri ca și la prieteni. Ar fi avut de pierdut doctorul Cantacuzino din căștigul țării exact cât ar fi avut de câștigat dela prietenul francez păgubind Facultatea de medicină. Că a trădat intelectualitatea românească ? Il interesa doar atât de puțin pe un om care în Franța se simția ca o cârtiță în galeriile sale.

Și l-a adus astfel pe Boivin. L-a rupt dela modesta lui meserie de asistent și l-a transportat în România cu onorurile de a căror ceremonie nu fața vopsită, cu însemnătăți de moment, a d-lui Bovin trebuia să se bucure, ci dorința aceluia care, la Paris, din cabinetul său, priveghia în îndeplinirile poruncii.

Dar d. Boivin știa că pleacă în aventură. In aceiași aventură în care pleacă toți simpatrioții săi în Alger și Madagascar. Și drept echivalent al riscurilor a cerut despăgubiri. A iscălit, cu generozități de Canaan vărsat, 400.000 lei pentru deplasări. A iscălit zapis pe cinci ani, a primit leafă de profesor cu patru gradații. Predă pe franțuzește, mormăe disciplinar pe măsura salariului, eliberează diplomele, diplomele prescriu drepturi și drepturile acelor nenorociți de titrați eliberează rețetele cu „mericică" pentru plăgile sifilitice.

Am denunțat scandalosul contract al doctorului Boivin. I-am amintit Ministrului Școalelor termenul expirării. In contract e o clauză: dacă nu e denunțat, prelungirea vine dela sine. Aceasta e și tactica Ministerului. Aceasta este și intenția Consiliului profesoral. D. Rector fiind ocupat cu alte probleme tot de prestanță cărturăriască n'are timp a se interesa. D. Decan se supune votului. Iar profesorii, ascunși după anonimat, nu le dă focul în călcâie să-și strice amiciția și să se pună rău cu mărimile.

In țara în care totul se aranjează, replica acestui bâlci de scamatori a fost una : săracul Boivin.

A periat presa mândria d-lui Boivin, medicii de la Cotroceni sunt umanitariști și s'au mulțumit cu exclamația : săracu' Boivin.

Săracu' ?

Profesorii dela medicină să se gândiască măcar la convoiul fantomelor. Trec, în parada morții, 4000 de licențiați.

Iar d. Angelescu să pună urechea la pământ și să asculte și vocile surde ale unui popor sărăcit, din miseria căruia s'a adunat 400.000 lei pentru promenadele profesorale ale d-lui Boivin.

12. Examenul de capacitate.

Incepe examenul de capacitate pentru profesorii secundari. Deci, licențiații universitari trec o perioadă de febrilitate. Unii sunt într'o panică explicabilă, devastatoare de suflet ca o vijelie iscată din besna unei intenții; alții, apucați de o surpriză, se trudesc să poată câștiga tot ce atitudinea de evaziune a Ministerului Instrucțiunii a provocat ca nesiguranță. O lege, — a capacității, — adusă pentru a înlocui șubredul proect al concursului, s'a bucurat de legănările Consiliului legislativ, care a purtat-o în gânduri, vreme îndelungată, pentru ca, la sfârșit, să treacă din batoză în batoză pentru modificări. Am protestat și noi împotriva prevederilor legii Anghelescu; am protestat, fiindcă actualul ministru al instrucțiunii, iubind hibrizii, împerechiase greșit obiectele examenului. Astfel latina mergea în acelaș grup cu limba română în loc să meargă cu elina, iar româna trecea la filologia comparată, în loc — cum era mai firesc, — să treacă la filologia modernă și, deci, să alcătuiască o grupă cu franceza. Gâlcevitoare cum este, presa a sărit cu gura în sprijinul licențiaților cari se plângeau, pe bună și sfântă dreptate, iar d. Angelescu, apucat de binecuvântatul acces de a pricepe, a aprobat.

Protestăm din nou. Protestăm pentru termenul scurt în care se operează înscrierile. Ziua de 15 Ianuarie, nu poate fi o dată potrivită închiderii înscrierilor, când, — știut este, — cât a fost de moșmonită legea și cât s'au bălăbănit Comisiile cu Regulamentul. Acesta a fost un isvor de incertitudine, a căreia importanță în procesul „activitate" trebue s'o cunoască d. doctor Anghelescu. Sta omul cu mâinile în sân și adăsta; adăsta să se ia o deciziune la Ministerul Instrucțiunii, ministerul însă, ocupat cu distribuția diurnelor pentru inspectori cari n'o mai isprăviau cu discuțiile și cu lichidarea controverselor, zăbovia și zăbovia. Așa s'a făcut că unii licențiați sunt surprinși, în ajunul capacității, cu seminarul pedagogic neterminat. Mai au oamenii câte o lecție două de făcut ca să se achite de obligațiile seminariale și să-și poată lua atestatul. La Seminarul pedagogic, candidații sunt în număr mare și timpul material e cu totul insuficient pentru susținerea probelor practice. Ministerul instrucțiunii trebuie să ia în seamă cererea licențiaților de a amâna înscrierile. Unii din ei vin din colțuri depărtate de țară, dela marginile lumii, unde Dumnezeu știe cum o duc cu un salariu de turnător, și ar fi un procedeu inuman să piardă examenul de capacitate pentru o îndărătnicie a Ministerului Instrucțiunii; a căruia datorie este, — adăugăm, — să stea prezent

în acelaş sistem de obligaţii cu Seminarul pedagogic, să ţină seama de ele şi să se conducă după ele. Ştim, ni se va obiecta: dar trebuie să treacă un timp bun între sorocul înscrierilor şi examen, pentru verificare de acte şi alte nevoi de gospodărie intimă. Perfect: dar examenul ce cusur are de nu se amână, — poate fi şi el mutat dela 15 Februarie înspre 1 Martie. Prin urmare, argument serios nu se poate opune. Iar pe de altă parte, Statul nu are nici un interes să bage în acest măcel didactic oameni cari nu şi-au ascuţit, încă, armele; şi nu şi le-au ascuţit, pentrucă d. Anghelescu a decretat mobilizarea „capacităţii" aşa pe furiş, dintr'odată, pe nepusă masă şi pe anunţata cu întârzierea. Încă un răgaz de-o lună, prinde bine Statului mai întâi, care, doritor de profesori destoinici, are chemarea întreagă de a cerne valorile şi a le selecta după urgenţele lui, ce nu pot fi falşificate de mentalitatea degradată a conducătorilor de azi.

Amânarea, — asta este una.

In al doilea rând, o întrebare: de ce Ministerul a blocat examenele ca taxă? In legea cea veche, se prevedea libertatea de a te înscrie la o singură materie şi a achita taxa pentru singură această materie. Ca puteri de influenţare a notei, examenele sunt deblocate, ca şi în legea veche. Adică, nereuşirea la o materie nu atrage după sine şi căderea la cealaltă. Deci: cine dă româna şi franceza, poate foarte bine să reuşiască la română şi să cadă la franceză; nu există raport de reciprocitate. Dar e cu neputinţă să te prezinţi numai la română fără să plăteşti taxa şi la franceză: chiar dacă nu depui examen la această secundară (legea veche îngăduia). Punem o singură întrebare: dacă materiile de examen sunt deblocate în ce priveşte nota obţinută şi sunt blocate în ce priveşte taxa, ce procedeu se întrebuinţează la examenul următor când candidatul care a reuşit la limba română (n'a dat franceza dar a plătit taxa) se prezintă la secundară, în altă seziune? (legea actuală îngăduie). Plăteşte din nou? Dacă nu, — criteriul blocării e simplu pretext de adunat banii cu căldăruşa.

Ceiace şi credem. Ne îndreptăţeşte să credem, preponderenţa ce s'a acordat pedagogiei teoretice. Candidatul trebuie să se înfăţişeze d-nului Antonescu, — devenit, prin nouile dispoziţii, un fel de Maharadja al disponibilităţii pedagogice, — tobă de principii şi norme, de regule seci şi axiome perimate, culese, în depozitul celor două coperţi ale „Pedagogiei generale" (care cu acest prilej se va vinde bine) încă de când Comenius a avut fericita calificaţie de primogenitură pedagogică. De când românul a putut spune ca la Evanghelie: la început a fost G. G. Antonescu, sistemul de principii şi ajustări teoretice a înlocuit umbletul lent şi eficace pe realităţi didactice. Când legea prevede pedagogia practică, — necesară întru totul unui candidat care cere stăruitor să facă din copil un aluat bun de frământat între intenţiile lui pedagogice, — de ce s'a mai adăugat (şi încă

într'un rol atât de hotărîtor, cu pretenții de hegemonie chiar) pedagogia teoretică? Nu ajungea adică pedagogia practică? Cine știe ce legătură strânsă, — ca dela strat la substrat, — există între teorie și practică, își dă seama cât de inutilă este adăugirea.

Totuși un tâlc există. D. Antonescu e membru al confreriei, de acelaș crez, ținută și țel cu d. Angelescu. O amiciție îl obligă pe d. doctor să-i ofere și d-lui Antonescu posibilitatea de a participa la bacșișul revenit pe cotă parte dintr'o sumă totalizată dela zece mii de candidați înmulțiți cu una mie șase sute lei de fiecare. Și acum ne explicăm și blocarea examenelor în ce privește taxa.

Și încă o ultimă întrebare: dece ministerul Instrucțiunii nu publică, în componența lor definitivă, comisiile examinatoare? Sunt profesori cu uzanțele lor, cu preferințele lor, năravurile și ticurile lor didactice, — știe candidatul cum să-și potrivească și psihologia și technica de cucerire, a examenului. Că nici d. Iorga și nici dela Mirandola nu pot să se laude — fără îngâmfare și trufie, — cu acel medieval „de omnia scibile".

Suntem înștiințați că d. doctor Angelescu e pornit în promenadă de agrement la Paris.

Incât: o fi lăsat și pe acasă urechi de auzit sau cârtițele din subteranele Instrucțiunii au luat nume de oameni și s'au cuibărit în canapele?

13. Catechismul tinereții: puterea de iluzie

Cu sgomot mare fu detronată și „sfânta rațiune" de pe soclul ei.

Obosind cu disciplina de fier a categoriilor intelectului, — metodic exagerată de scolastici și teoretic de idealismul absurd, — lumea din Asfințit vroi altceva.

Ceva fără limită și fără constrângere.

Deaceia, asvârlind tot șiragul de entități friguroase, cioplite milenii întregi cu aspră grije și canon, omul intră, dintr'odată, în paradisul concretului. Ochiul lui deveni lacom de priveliștile fantomatice și splendorile lumii. Auzul se încântă de foșnetele abia murmurate, gâlgâite în arterele vieții ca prin mii de flaute înăbușite. Se lăsă în voia efervescențelor vijelioase. Rătăcitor printre atâtea elanuri tulburătoare, mușcă plin din dureroasa voluptate și din trăirea substanțială, oarecum mustoasă a vieții. Omul deveni o sinteză de frenezii biologice; un punct întunecat de forțe înodate, înverșunându-se a se integra în dansul fecund al circuitului vital. Prin toate țesuturile lui, pârgui viața. Fu o alergare, o în-

trecere a instinctelor aţintite la plăcerile de tot felul. Orgie şi delir, totul se epuiză pentru cântarea trăirii. Ai fi zis că a bătut veleatul demenţei generale.

Şi, în cele din urmă, obosi din nou.

Prea mare confuzia, prea contradictorii vrerile, prea imposibile pasiunile, prea impetuos deslănţuite tendinţele. Panorama vieţii îşi perinda tabletele — cinematic, paradisiac — dar lipsea sistematisantul. In vuietul exuberanţei, nu poate mintea alerga buimacă, apucată ca de o nebunie. Un **constant,** care să orânduiască freamătul vieţii, trebuia găsit. Un sâmbur statornic, un adevăr.

Care este adevărul epocii noastre?

Şi omul a început să se nelinişteasca şi să tribuleze.

Vaere de pretutindeni.

* * *

Anumiţi morbi decompozanţi au devastat şi în aluatul sufletesc al tineretului. E desamăgit, e trist, e inert. O bătrâneţe nejustificată prin nimic, îşi plimbă văicărerile peste tot locul; şi o existenţă sdrenţuită — închipuit sdrenţuită — spălăceşte imaginea veacului acesta care se cere, mai mult decât ori când, un veac al tăriei, al încrederei, al puterii. Istoria urăşte felul muieratic de a te eschiva şi feri din calea rezistenţelor, — deaceia condamnă.

Nihilişti când nu sunt indiferenţi tinerii intelectuali, seduşi de paradoxiile sosite dela Birmingham, îşi stâlcesc gândirea, isbind-o de toate vân-

turile şi toate direcţiile. Scepticismul „materiei mutate din loc în loc" le gărgăriţează creerul fragil. Le lipseşte acestora şi roboritatea care trebue şi echilibrul interior care ţine şi mintea sănătos organizată. Trestii cugetătoare, se înclină în voia tuturor adierilor sistematic împachetate peste frontiere. Işi turtesc intelectul lovindu-l de toate unghiurile de spiritualitate calculate după geometrii cu totul străine.

Şi dacă culturi secătuite agonizează şi limbi prea de tot abstracte nu le mai pot împodobi, s'a crezut că un reflex al decadenţii vine, — a venit — şi peste noi, cultură încă la isvoare, cu o limbă colorată şi vie, a căreia datină de frământare a fost prea desăvârşit dispreţuită ca să mai poată constitui o orientare.

Ne-am lăsat suciţi de îndreptarii spirituale lipsite de fertilitate, pe cari feluriţi şarlatani intelectuali, — râvnitori de prestigii în statul cultural — le-au importat de dincolo de fruntarii. Dar îşi aveau acestea acolo, în străinătăţi, prea mult atelierul lor firesc de confecţionare, ca să nu provoace boliştea şi letargia, aci la noi, ţară absentă şi incultă, cu o lume bună de exploatat pentru isteţi şi firoscoşi.

Ştim un lucru sigur: **ceiace caracterizează tinereţea, este puterea ei de iluzie; din iluzie să derive o mare putere de aspiraţie, iar aspiraţia să pricinuiască o uriaşe sforţare de muncă**.

Popoare antrenate de o tulburătoare superstiţie, de o amăgire activă sau de un vis fecund, au a-

juns să-şi zidească o istorie plină de fapte, de rosturi hotărâtoare, de temeinice aşezări. Atrase de o iluzie, de un mit, adumbrit în dantelura fantaziei lor bogate, ele au alergat către soroace mereu înoite. Ca nişte puncte de lumină, — fixe în ceaţa viitorului, — ţeluri ascunse le chemau. Cercetaţi scriptura: sub evenimente consumate, gesturi împlinite şi voinţe — veştede acum, — repauză lozincile vremilor apuse. Ele au alcătuit isvoarele — astăzi secate — altădată vii, ale unei permanente ilusii.

Au căzut în schimb ţări şi împăraţi, au fost închinate steaguri şi înstrăinate pământuri, în clipa în care — amorţit şi uscat — poporul nu a mai găsit în sine forţa de năzuire necesară pentru a deveni fermentul activ al istoriei.

Peste acela care nu crede în nimic, bate vânt de moarte.

Câtă voinţă de a te ilusiona clocoteşte în tine, atâta putere de învrednicire te frământă. Conexată cu o convingere, ideea devine un sul de energie care se înverşunează să lucreze în realităţi.

Rezistenţa în faţa descompunerii stă în sâmburul de iluzie care, din adâncul nostru, liber şi firesc, se desvoltă.

Deci, cine nu e înzestrat cu tărie, — şi tăria e iluzie; nu e oţelit de-o nădejde, — şi nădejdea e ilusie; nu e târât de o aspiraţie, — şi aspiraţia e ilusie; — acela nu posedă şina de fier a efortului care înfăptueşte.

Preţueşte un tinerei cât ilusia care îl animă şi cât ostenelile depuse pentru împlinirea ei.

Ce idee a luminat faptele, ce lozincă a dirijat acţiunile şi ce amăgire a grupat destinele pentru ca să aibă tineretul dreptul — odată realizate — să înlăcrimeze?

Albina fuge prin azur, după orizonturi. Dar cu cât se apropie, cu atât orizontul se îndepărtează. Insă, altfel, sborurile şi pornirile n'ar fi cu putinţă.

Dar, — să nu fim nedrepţi — alături de noi, cari am deprins felul uşor de a gândi şi ne-am făurit conştiinţa că suportăm un destin prea grav, — alături de noi, generaţia de muncă şi de ţară e nesmintită în felul ei aşezat de a cugeta.

Izolată într'un orizont sumar, neavând alt călăuzitor în afară de pravila cu litera categorică şi severă, îşi duce povara unui destin pentru care noi n'am neglijat nimic ca să-l destrămăm.

Nu ne-am aplecat peste cântecul acela simplu care alunecă printre cărămizi, printre pluguri şi printre ciocârlii.

Prea nu facem, n'am făcut nimic; şi prea nu ne leagă de generaţia din brazdă nimic, pentru ca, suprapusă, cărturăria noastră să nu pară, faţă de simplitatea sănătoasă, o scorbură solemnă.

Şi va trebui să roşim odată.

14. Generația de muncă și generația cu clopoței

Ne-am atras vrăjmășia generației tinere. Ne-am atras, — la dreptul vorbind, — vrăjmășia a mai puțin de cincizeci de oameni, strânși în clan pentru a confisca posturi, în statul cultural. Faptul că s'au solidarizat, dovedește și neputința intelectuală. Explicația pe care o dau atitudinii lor, nu se ține. Nu e chiar atât de adevărat că, în tendința lor de asociere, repetă gestul acelei tovărășii dela Iași, din activitatea căreia a decurs atâta bine pentru cultura noastră. Imitația implică și o nuanță de simpatie. Or tinerețea „polivalentă„ nu cultivă nici un fel de interes și nu întreține nici un grăunte de admirație pentru Junimea.

Titu Maiorescu e defăimat; pentru intelectualitatea românească, el circulă sub o imagine decolorată din snobism, din vâlva publicistică și din originalitate. Punctele esențiale pe cari se sprijină linia conduitei lui în cultură, sunt umbrite de o îndărătnicie a lipsei de apreciere justă. Sunt aruncate în jurul portretului lui Titu Maiorescu pânze de ceață ca să fie cu putință croiala unei figuri după ambiția croitoricească a denigratorilor

de meserie. Mihai Eminescu nici el nu este iubit. Nu este iubit în măsura în care ar merita să fie un caracter de dârzenia lui, de temperamentul lui politic, de geniul lui creator, de forța lui de gândire. A devenit obiect de istorie pentru cine râvnește catedre în staulul universitar și materie de valutare pentru cine caută premii literare într'o epocă fără critici și cu recenzenți fără criterii. Creangă, mucalitul de la Humulești, e interpretat după norme de sociologie care, îngăduind ridicolul, face din activitatea literară a unui biet institutor plin de talent, de vervă și de humor, o instituție; o instituție care din nevoie de teoretizare, adică de a ocupa spațiul gol al unei conferințe sterile, trebue pusă în legătură cu germenii de închegare ai vetrii satului și centrele de mișcare istorică a devenirii „țărăniei".

Și nimeni din „Junimea" nu e adorat.

Deci, nu din necesitatea de a repeta în cultură fenomenul solidarizării talentelor, s'a grupat tineretul. Imboldul vine de departe, de peste ocean, unde procedeul cooperației intervine în toate acțiunile de obținere a succesului. Trebuie recunoscut meritul aceluia care a avut ideia de a coaliza neputințele pentru a face din ele forță disciplinată. Ceiace cooperația română n'a putut da în folosul unei economii generale bântuită de crize și sdruncinată de concepții nefaste, a dat „blocusul intelectual" al unei tinerimi entuziaste când e vorba de instaurarea ei pe trepte culturale, oricât de false, dar fructifere.

Ne-am inclina, capabili a târî smerenia noastră până la treptele tronului de unde vor să domine ca zei, dacă ne-am convinge că din munca lor derivă un folos cât de mic pentru promovarea spirituală. Dar tineretul s'a adunat pentru a fi fanfară, nu pentru a fi atelier. Priviţi la o vârstă din care alţii tutelau mersul destinelor, tinerii sunt surprinşi în sterpiciunea lor dezolantă. Ici-colo câte un articol ciupit din ceiace au îngrămădit în tomuri mărețe vredniciile Apusului, nu poate constitui o chezăşie că stăm în ceasul bun pe drumul bun. O spărtură a fost operată. Intre poporul de jos, tiranizat de ţelurile sale şi obsedat de grijile sale, şi stratul intelectual de sus, întărîtat de patimile sale, s'au rupt legăturile. Vocea sună în zadar, cu rezonanţă înăbuşită par'că ar fi flaut astupat cu vată. Cu nimic nu se răsfrânge asupra maselor rurale activitatea atâtor soldaţi ai culturii care superiorizează toate vechile etape.

Incă odată se adânceşte procesul de falşificare al liniei noastre. Cei ce s'au ridicat cu fanioanele primenirii, sunt sau de o sfântă inconştienţă sau de o condamnabilă farsă. E cu atât mai primejdioasă atitudinea cu cât este prezentată în numele acelei comportări critice care trebue odată să intervină şi în organizarea valorilor noastre.

De aceia n'am cruţat.

Un zâmbet de iremediabil scepticism ar trebui să devasteze faţa observatorului lucid, dacă s'ar izola în perspectiva strâmtă, fixată de interesele acestei turbulente coaliţii. Dar dincolo de larmă,

de intenţie frauduloasă şi tendinţă delapidatoare, se mai găsesc şi voinţe aplecate pe descifrările înţelesurilor îngropate în adâncimile trecutului nostru. Storşi de muncă, tăcuţi în hărnicia acţiunii lor şi perseverenţi în căutarea senzurilor unor evoluţii strâmbate de vitregii ce trebuesc lămurite, ei se vor înfăţişa cândva cu certificatele vredniciei şi nobleţei lor, unei opinii care, oricât de needucate, va şti să preţuiască rezultatul pozitiv în paguba succesului efemer.

In subteranele unui atelier pe care-l pot dispreţui aventurierii biruinţelor imediate, robota trudnică a atâtor umili lucrători darnici în risipirile lor, ne va aduce odată foloasele înverşunării pentru a ne dovedi şi cât trebuie să fie umilinţa noastră de mare şi cât veleitatea de sfioasă; dar şi cât de adevărate însuşirile de scormonire după misterele istoriei noastre, ale unui popor vrednic, isteţ şi măsurat, iubitor de ceiace este al său, fiindcă ştie a se respecta pe sine.

Aceia va fi generaţia de muncă; dela ea aşteptăm.

Noi suntem generaţia cu clopoţei; ne vom pulberiza ca spumele mării.

15. Dela bonjurism la bramburism

A început să se vorbească de o actualitate a junimismului. Şi se înţelege prin junimism un fel de luciditate critică, de cenzură spirituală şi riguroasă verificare a valorii; corijare a confuziei şi atitudinei; a confuziei în atitudine.

Ne pare bine că ideia (ca să zicem aşa) a fost svârlită tocmai din tabăra celor ce pretind a fi confiscat frânele culturii. Asta înseamnă că în intimitatea ei, generaţia ce se întitulează „critică" simte nevoia limpezimii şi lucidităţii.

Dar de ce se vorbeşte de actualitatea junimismului — fie şi sub forma lui de criticism exagerat, — tocmai în sânul unui morman de oameni cari păstrează colţi mari pentru Titu Maiorescu? Pentru ei, Maiorescu nu e un personaj simpatic; Eminescu a pierdut şi el din preponderenţă; în locul lui, poate fi instalată superioritatea oricăruia cutare acrobat de abstracţii rimate.

După câte ne aducem noi aminte, — oricât ar fi devenit material de istorie Titu Maiorescu, — rolul lui se precizează viu prin lupta de înfierare

a rătăcirii bonjuriste şi a beţiei de cuvinte de care delira generaţia paşoptistă.

Să se găsiască „generaţia critică" în contemporaneitate spirituală cu bonjuriştii, de poartă atâta ură lui Titu Maiorescu?

Şi dacă da: de ce nevoia manifestată de a chema în actualitate criticismul junimist?

Şi odată chemat: sunt ele, condiţiile necesare şi suficiente apariţiei unei astfel de direcţii? Avem noi şi azi forme fără fond, pseudo-morfoze, nesincerităţi culturale de se simte atâta trebuinţa unui spiritus rector?

Cum? Par'că această generaţie suferia de prea multă experienţă, de trăiri violente, de autenticităţi mistuitoare, de agonii epuisante, de încercări pe „pielea proprie" (cum s'a zis) a adevărurilor!

Dacă e aşa: de ce atunci nevoia cenzurii junimiste?

Şi dacă nu: de ce prerogativa revendicată de „experenţialistă"?

Ce să crezi? — catastrofă interioară?

Când s'a întors dela studii Titu Maiorescu (suflet robust, bine clădit, minte aşezată şi om întreg; şi să fie vorba între noi: şi cultură temeinică avea; în orice caz mai temeinică decât a dictatorilor noştri culturali de azi) lucrurile stăteau aşa:

O puzderie de tineri, plecaţi prin streinătăţi să înveţe carte, se întorseseră de acolo cu aere de mari reformatori. Nazurile prostiei prezumţioase

nu fură nici când de o mai fotogenică expunere. In vremea aceia, se întâmplase în Franța tărăboiul cel mare, revoluția dela 89, și tinerii români nu rămăseseră nici ei streini de ceiace se ferbea în cazanul primenirilor istoriei.

Mâncaseră băeții acolo banii, tinerețile și vremea cu curtezanele Parisului. Și îndată veniți în țară, cu entuziasmul prostesc al derbedeilor de stradă, au început să-și descopere vocații de reformatori. La vrâsta fudulă a tinereții, sfidarea și mândria, lipsa de respect pentru disciplină și regulă, disprețul de dogmă și de statornicie, cu ușurință se obișnuește. Nu scăpară deci, nici părinții de vițiile bărbătești ale acestei tinereți insurecte. Incremenirile în muta, ruginita datină a vieții, moștenită din străbuni; și învechirea în tocitele tipare și mucegăita rutină, nu căzură pe plac feciorilor. De aceia, extaziați în fața înoirilor, asalturile fură orânduite și spiritul unei furibunde anarhii intră în acțiune. Pentru a țese așezările pe urzeală nouă, pe planuri noui, pe concepții noui; și, cucerind stăpânirea țării, să întemeeze stări noui și să profetizeze temeiuri noui, — tinerii traduseră în faptă strategia ursită a-i instala în vârful așezărilor ca pe niște napoleoni biruitori. Sub impresia vâlvătăii din Franța, băeții dela 48 își descoperiseră misiuni transformatoare. S'au uitat prin țară și-au văzut: turnuri de dărâmat, prestigii de topit, dogme de nimicit, piedestaluri de răsturnat. Și au răsturnat totul; până la temelii.

De pe urma lor avem azi: așezăminte cari nu folosesc la nimic, instituții cari nu slujesc la nimic, forme cari nu corespund la nimic, idei fără corp, coji fără sâmburi.

Omul e un aluat frământat din vicii. Fondul nostru uman — orice s'ar zice — e alcătuit din defecte. Virtutea e o aspirație, o intenție, un îndemn; un punct de reper. Așa se și explică de ce prinde ușor svonul rău, fapta urîtă, vorba clevetitoare. Energia urii, violența păcatului, dârjenia bârfelii, nu trebuesc aruncate în balanță cu voalul visat al virtuții; totdeauna va atârna mai greu cea dintâi. Inclinarea aceasta profund umană, face să birue relele câte se leagă de neputința minții omenești.

Numai așa ne lămurim cum, veniți din Franța, feciorii boerului moldovan și muntean, au putut, — fără a ține seama de mersul cuminte și firesc al lucrurilor, — să amestece limba cu o păsărească stricată, să știrbească rostul așezărilor, să nimiciască statornicia datinii, să mânjiască virtutea moravurilor, să scâlcieze formele și să disprețuiască simplitățile.

Și, astfel se înstăpâni, la noi, regimul formelor fără fond.

Impotriva căruia luptă Eminescu, temperament focos, minte frumoasă, raționament stringent, talent capabil să clatine piatra. Caragiale, spirit coroziv, a batjocorit și el prostia rezistentă și insul plin de violența orgoliului propriu. Iar Titu

Maiorescu a strigat împotriva forfotei de vorbe goale și a lănțălăriei de idei fără rost.

Asta înseamnă junimism.

Istoria se repetă. Non-conformismul bonjurist a devenit pseudo-morfoza de azi.

Au plecat și pleacă încă, băeți în streinătate la cărturărie: unul înspre America, altul în luxuria vegetală a Indiei, altul în Germania, altul în Anglia. Și dacă vin îndărăt, cel din Londra ne povățuește să fim sceptici ca Husley; cel din Berlin să disperăm; cel din America să ne new-yorkizăm; iar cel din India ar dori să ne legăm belciuge de buze ca fachirii. Și dacă țara stă indiferentă la povața lor, își decorează fața cu o scârbă definitivă și își compun nazuri din disprețul suveran, grozăvindu-se cu știința lor enciclopedică. Dar deprimarea lor, se potrivește cu felul vioi, glumeț, înclinat către râsul tristeții ușoare al românului cum s'ar potrivi „Colanul Sfântului Mormânt" la pieptul curcanului. Cei ce-și compun astfel, poza intelectuală, isbutesc desăvârșit să țese în jurul lor umbrele ratării.

Ce-au crezut tinerii ăștia: are țara nevoie de pâine, — învață-o semnificația mătăniilor nomadului tibetan; este românul analfabet, — fă-i exegezele yoga; haiducește pe drumuri convoiul tristeții proletare, — recomandă-i disperarea; nu poate fi plătit funcționarul, — dă-i cu mistica hindusă; încetează șantierele din lucru, — blagoslovește cu aiureli teologale. Și totul va merge de minune.

Numai că: dacă indianul concepe timpul altfel decât europeanul, — foarte frumos, nu zic, — dar ce interesează! Și dacă la New-York curge viața după alte canoane, — iarăși frumos, — dar, mă rog, ce interesează?

Prea au fost îndrăgite probleme streine de suferințele noastre românești; și prea s'au menținut tinerii în permanentă poziție de exterioritate față de frământările de acasă. Și exteriori, firește: prin ce puteau interesa? Prin turbulență.

Deaceia, toți zarvagii au clinchetit rând pe rând alaiurile zornăitoare de zurgălăi teoretici. Au organizat sgomotul și au spoit fațada. Și au lăsat a se înțelege că sgomotul este ebuliția care vuește în adâncurile ființei lor clocotitoare; și au pretins că fațada ne angrenează în prestigiul mondial

Și au atacat, pentru pretențiile lor, în dreapta și în stânga; au dat din coate, au îmbrâncit, s'au îmbulzit, și-au făcut loc. Dar accentul împotrivirii și freamătul nădejdii pornică toate dintr'o revoltă pur teoretică și se dovediră a nu fi decât fosforescențe amăgitoare. Ignoranți înfumurați (unii), proști învăluiți (alții), glave pline de orgoliu (toți), ei prea încercară a se cățăra pe piscurile făgăduelii și ispitei.

Unul, ortodox, — dolofan cât toți misticii tuturor secolelor la un loc, îngrămădiți unii peste alții, — stă în vârful mai multor situații la stat și trage un chef din viață de câteva zeci de mii de lei lunar. Bietul Simion Stilitul! Ce cunoștea

ei în afară de rădăcinile bolbotinelor din pustie? Slab de-i foşneau scheletele, acesta nu se deosebia din crengile copacului uscat; o reminiscenţă, toată fiinţa lui pământească.

Un altul, bursier al lui tată-său, se visează luat pe aripi cereşti şi transportat pe culmile disperării. Al treilea nu ştiu cică ce mai vrea. Şi, până la urmă, toţi fac pe iorgovanii.

Şi toată activitatea lor se zămisleşte din porniri furioase al căror apogeu stă la începuturi. Transpoziţia de vorbe trece drept dialectică; neînţelegerea de termeni drept trăire originală; citaţia livrescă drept precizare de poziţii înlăuntrul problemei; reminiscenţa drept principiu; vestigiile cărturăreşti drept experienţe; prejudecăţile, chinuri agonice.

E lesne să fii inteligent când găseşti în tratate medii nutritive; şi lesne să ai talent când faci din prejudiciile altuia inspiraţie.

Un lucru, însă; ce ştie ea, ţara aceia care răboteşte prin ruinate gospodării săteşti?

Vrednică: se uită în semnele de vânt, încercând să creadă în zeii fecundităţii; superstiţioasă: tremură când auleşte câinele în vatră; voioasă: se încântă de cea dintâi sbârnăitură lăutărească. Şi ce-i pasă ei de sarabalia gandismelor, scepticismelor şi nihilismelor noastre!

Bine. Dar va veni o vreme când va trebui să trăim şi noi din amintiri.

Şi vom găsi atunci că toate amintirile faptei noastre nu sunt decât regrete.

1. Un foarte oarecare: Mircea Eliade

De ce n'aş fi sincer: am căutat în cartea d-lui Eliade — India — cu lumânarea aprinsă, calităţi cari să poată fi condensate într'un elogiu. Am căutat ca însetaţii aceia cari, cu ochi dilataţi, străpung pânza întunericului ca să adune misterul luminii.

Degeaba.

D. Eliade ne-a dat o carte care nu spune nimic. Cel mult: că a fost Domnia sa în Indii, că e, prin urmare, îndreptăţit să se lase periodic fotografiat în atitudinea aceia demagogă cu care ne-a obişnuit.

Are d. Eliade reputaţia de om umblat, de om păţit. A văzut multe, a citit multe. Cu cartea asta se cam desvălue. Se pune, adică, în adevărata lui lumină, dându-ne cifrul după care poate fi apreciat şi judecat.

In volumul „India", ne sunt înfăţişate aspecte cari se ţin între ele numai întruatât întrucât realitatea la care se referă este una şi aceiaşi. Ne arată, bunăoară, ce e jungla cu pulsaţiile ei de

viaţă sălbatecă. Le fiece pagină vine vorba despre vegetaţia luxuriantă, plină de parfume tari, amestecate. Ici, un fluviu de lipitori încălecate şi lănţălărite. Calci pe ele ca pe frânghii de cauciuc umed şi bălos. Colo, indivizi înfăşaţi cu sdrenţe. Stau adormiţi, prin şanţuri, seduşi de sfinţenie, de mistice extaze, de contopiri neînţelese. Dincolo, o ciurdă de umili muşcaţi de lepră. Apoi, un convoi de fantome în procesiune; o vânătoare de crocodili; o furtună, un templu, un muzeu, un arest. Iată capitolele.

Lucruri nemai auzite şi nemaipomenite din îndepărtata şi necunoscuta Indie! D. Eliade concurează cinematograful, fără să depăşiască, însă, capitolul rezumativ al geografiei continentelor, din care orice şcolar a deprins câteva noţiuni, — fie şi vagi, — referitoare la priveliştea hindusă.

Se găseşte în cartea d-lui Eliade un pasagiu: **„La Shantiniketan"**. E concludent. Vorbeşte de şcoala în aer liber a lui Rabindranath Tagore. Clasa: un număr de elevi, adunaţi ciucur la rădăcina pomului; ca 'n zugrăvelile antice când erau explicitate temeiurile existenţei şi când însămânţau concepţiile filosofice în mintea cugetătorilor plimbaţi printre arborii grădinii. Despre Shantiniketan, ne spune d. Eliade atât: poziţiile clasei, aranjamentul ei, orânduelile şcolarilor. Nimic despre taina de viaţă.

E semnificativ.

D. Eliade a luat din India exterioritatea. O exterioritate, poate în vopselile ei reale, poate în

vopselile pe cari pensula sufletească le-a svârlit, — în orice caz, exterioritatea. Aşezat în faţa unei clădiri şi luat din scurt să spună ce e înlăuntru, d. Eliade îi dă ocol, cercetează zidurile, descifrează sgârieturile văruelii, lăudându-se că suferă de ameţelile trăirilor năprasnice. S'au văzut şi indivizi din aceştia cari, apucaţi de spasme violente, îşi sgârcesc fiinţa pe portretul amantei. Şi, în timp ce ea geme sub mângâerile altuia, aiuritul se închipue posedat de bucuriile îmbrăţişerii, contemplându-i fotografia.

Au mai trecut şi alţii prin misterioasa Indie, dar ei nu s'au lăsat amăgiţi de ceiace este frapant şi artificial. Din fugă, au creionat un senz sufletesc, nu o figură goală; au schiţat o reflecţie, nu un peisagiu; un miez de miracol, nu o tabletă cinematică.

Este foarte adevărat, d. Eliade se justifică în prefaţă: nu este o carte de aventuri spirituale, ci de reportaj şi povestire. Se poate scrie o **altfel** de carte, după 6 luni, iar nu după 3 ani (cât a stat Dumnealui).

Cum adică? A pătruns India în sufletul d-lui Eliade şi a evoluat ca o emoţie sau ca o boală care-i roade ţesuturile, îi macină celulele şi îi destramă carnea? N'o poate desprinde? Ne-o declară şi trebuie să-l credem pe cuvânt. Aşa... poate veni cineva cu o enormitate. Dacă îl scuturi şi-l faci atent asupra ei, îţi poate răspunde tot atât de categoric ca d. Eliade: **am vrut** s'o fac. Bine, — dar cu ce dovedeşti că e numai atât?

Scuza neputinţei oare? Sau se fuduleşte d. Eliade, ţinând morţiş să rămânem ignoranţi? Mândru de umblările sale, este egoist; păstrează totul pentru sine, refuzând orice împărtăşire.

Şi aşa.

Numai că: urmărind linia silinţelor sale, — din clipa în care debutează cu insignifiante cronici despre fauna tibetană, prin nu ştiu ce jurnal al călătoriilor, — de atunci şi până la recentul volum, eforturile atâtor vrednicii necontestate nu câştigă nimic în calitatea lor. Şi nu-i spre lauda d-lui Eliade.

Dar s'ar putea zice: sărăcia fondului e răscumpărată de însuşirile formei frumoase. Nici atât. D. Eliade n'are talent. Deşi are un **oarecare** stil.

N'are talent, — fiindcă îi lipseşte capacitatea creatoare de expresii noui, dând cuvintelor valenţe noi şi silindu-le să intre în grupe de dependinţe noui.

Dar are stil, — fiindcă posedă un anumit bagaj de reminiscenţe literare. Expresiile din cărţile d-sale le poţi găsi; în parte la Keyserling, în parte la Papini, în parte la Bergson; şi la toţi filosofii experenţialişti. Stilul d-lui Eliade rezultă, deci, tocmai din lipsa de talent. Constă, adică, în grămezile cuvintelor strânse din ograda altor scriitori.

Talentul?

E puterea de a introduce ritmuri noui în massa vocabularului; de a găsi accente particulare în cuvinte; de a le selecta după nuanţa cea mai expresivă. Înzestrarea de a rândui dispoziţiile muzicale ale silabei, şi a le angaja în direcţia estetica a expresiei, — aceasta înseamnă talent. Talentul se cunoaşte şi dintr'o frază rău construită. Transpare aci, în mormanul vorbelor, ca nervura prin verdele frunzei. Personalitatea lăuntrica a scriitorului înzestrat se imprimă tot atât de bine şi pe un monument de marmoră şi pe o statuetă de lut.

Dar d. Eliade are reminiscenţe, n'are expresii; are memorie colectoare, nu inteligenţă creatoare.

Nu l-a împiedicat totuşi să scrie. Ameţit de succese întâmplătoare, nu mai conteneşte cu romanele, cu toate că sunt pentru cititor ilizibile, iar pentru autor o catastrofă.

E adevărat, romanul nu pretinde mare talent. Probă: Dostoewschi. Dar pretinde ceiace lipseşte d-lui Eliade: puterea de a vibra; de a face din sufletul tău, încrucişat cu realităţile, un puls permanent.

In schimb, d. Eliade s'a făcut ţimbal răsunător. A ieşit la răscruci şi a melodiat. A melodiat tocmai pe notele care-i lipsiau: experenţialismul. Nu vorbeşte oare orbul de lumină şi bolnavul de sănătate?

Trăirile? Experienţele proprii? Dar ce adevăr, — adevăr nu zarvă, — a rezultat din dureroasele răsuciri de voinţă, din fierbinţile încolăciri de nervi, din conflictuările de patimi? Să ştim şi noi: ce adevăr a produs teribila furnicătura spirituală a d-lui Eliade? Unul. Oricare. Fiindcă despre virilitate ştim dela Papini; despre contactul fecondant

și direct, știm de la James și Bergson; despre exaltări și frenezii, știm dela Wittman; despre dionisismul tulburător, știm dela Nietzsche; iar despre agonizantele crepuscule psihologice, dela Șestov.

D. Eliade este un livresc. Un livresc ale cărui idei, culese din cărți, stau neîncorporate, plutind la periferia ființei sufletești. De aceia apare descentrat, fără axă. Ii lipsește coloana de foc care străbate prin interior și topește, în mersul ei, toate elementele acumulate. Ii lipsește sulul de lavă fierbinte care, trecând prin moleculele de calcar, le metamorfozează în marmură, dându-le sclipiri de sidef.

Are, totuși, d. Eliade un dinamism oarecare. Se entuziasmează pe-o idee. Aparține, așa dar, categoriei popularizatorilor. D. Eliade e un popularizator, nu un creator. Deaceia și entuziasmul său nu este ceva substanțial, fluent, dogoritor. E mai mult o rezonanță, comparabilă cu rezonanța provocată de isbirea unghiei în golurile coajei de nucă. D. Eliade n'are plenitudini, ci ecouri. Nu prezintă un teren spiritual din abundențele căruia să-și tragă substanța planta unui adevăr. Ca să fertilizeze, trebuie îngrășat cu celuloza tratatelor. Ce a fost altceva larma ridicolă cu Papini?

Işi dă sau nu îşi dă seama, dar sgomotul cu experențialismul e un fel de a masca vidul lăuntric. E hlamida de purpură, destinată s'acopere creerul cojit de viciile intelectuale. Iese Neculai Iorga, — această orgă a tuturor simfoniilor, — să strige la

răspântii că e posedat de trăiri vehemente? Nu. D. Eliade iese. Iese, pentrucă e tiranizat de scheme; pentrucă evoluția sa spirituală nu e o **creștere** dintr'un fond lăuntric productiv, ci o **simetrizare** după desvoltarea lecturilor. Merge în pas cu cartea.

N'are zăcăminte; e harnic. N'are fertilități; are depozite.

Insă....

Voința îndârjită care adună, de peste tot, oricum, în orice fel, fără a căuta la importanța celor ce adună și fără preocupări de valoarea lor, a făcut din d. Eliade un bazar, de rafturile căruia s'au putut speria câtiva curioși. De aci panica psihologică a tovarășilor de confrerie literară. Căscând ochii mari, analfabet, au fost apucați de ameţeli, de tulburări interioare, lăsând să se strecoare, printre oscilațile lor de suflet, un sentiment de admirație atât de total că a degenerat în idolatrie.

O tagmă de băeți, sustrași prea din vreme de sub controlul firesc, au simțt nevoia să fie tutelați. Era explicabil. Ei au repezit mâinile în sus și au proclamat: „șeful generației".

Pentru d. Eliade, însă, n'a fost de loc bine. Copleșit de atâta cinste, de atâta frenetică adorație, de așa religios respect a sucombat pe zi ce a trecut, sub povara decorației mai grea decât o condamnare. I-au fost creiate obligamente care l-au depășit. Şi prea a fost prezentat într'un tablou de vis, ca voalurile lui pictate să nu-l sufoce.

Nu se poate plânge: a avut o moarte frumoasă.

2. Disperatul veacurilor: Emil Cioran

Apariția lui Emil Cioran, în publicistica românească, e comparabilă cu adausurile muzicale ale unui clarinet la sgomotul unei fanfare militare.

Generația tânără era în toiu. Asalturile cele mari fuseseră pregătite pentru luarea redutei închipuite: gureșul organizat asedia poalele cetății. In fruntea galopului, Petru Comarnescu flutura stindarde americane, iar Mircea Eliade clacsoniza hindus operațiile strategice ale luptei.

Emil Cioran, — așa cum mi-l pot aduce aminte din decoloratele lui contururi în universitate, — era prea mușcat de demonii afirmării ca să adaste cu mâna în sân. Ospățurile gloriei consumau berbecii grași și nu vroia să absenteze. Fără să-și fi făcut ucenicia nicăieri, nici să fi intrat în vre-un atelier scriitoricesc să cunoască pe practic câte clape muzicale are silaba unui cuvânt, apare deodată — la o vârstă pe care nu uită să și-o învedereze în toate tipăriturile, — ca „titanul" mișcării. Umblase ca un disperat și se afirmă ca un disperat.

Cum consemnele vremii, ale tinereții desfă-

nate, și ale statului major, se puteau lesne cunoaște, era de ajuns, să le fi satisfăcut și toate veniau dela sine. Un salut reverențios, un zâmbet din trecere, un gest tovărășesc, și cenaclul își disolvă pe dată pereții pentru a te cuprinde, în intimitățile lui, cum cuprinde oala cu lapte mușița care s'a jucat pe margine.

Lozinca era: experențialismul. Să suferi adică de trăiri violente, să te prefaci că **„simți cum un om poate trăi în anumite clipe toată esența misterioasă a destinului uman și cum el poate concentra universalitatea lumii, absorbită în extazurile singurătății".**

După exercițiile îndelungate la fligornul „disperării", Emil Cioran isbutește să se impună în rândurile dintâi. Și într'o generație avidă de genii — fură rând pe rând: Eliade, Vulcănescu, — până și Petru Comarnescu (!) — se instală în vârfuri.

Filiația ideilor era cunoscută: puțină „trăire" luată dela Dilthey cu vocabularul lui James și înfățișată în scutecele/ ortodoxiei noastre. Dacă Freud a ridicat sexualitatea la rangul de centru al acțiunii omenești; dacă Nietzsche ridicase biologia la treaptă de valoare; dacă Bergson punea instinctul în mijlocul cunoașterii, mai rămânea să fie promulgată patologia ca unic criteriu de valorificare. Asta presupunea: ideile rațiunii să nu mai fie prețuite de loc, fiindcă așa spunea Șestov. Însemna ca normele spiritului să nu mai valorifice nimic, fiindcă așa spunea Klages. Insemna ca procedeele științei să nu mai cunoască nimic,

fiindcă aşa susţine Bergson. Insemna ca valorile morale să nu indice nimic, fiindcă aşa predică Hartmann. Şi însemna ca Dumnezeul nostru să nu mai reveleze nimic, fiindcă asta însinuase Scheler.

Şi atunci ce?

„Să ne trăim destinul în mistica surselor vitale. Un iraţionalism temperamental, liric şi fecund să ne reveleze rădăcinile vieţii, unde aceasta n'a fost infectată de o întreaga lume derivată a valorilor. Mistica surselor vitale, adică prinderea extatică a dialecticei interioare a vieţii, anularea conştiinţei în demonia Erosului".

In consecinţă: cultura stă în raport de negaţie cu „mistica surselor vitale", — asta o recunoaşte şi Rickert, deci: o înlăturăm.

Intre viaţă şi tendinţa ei de depăşire există un conflict; conflictul e obârşia tragismului oricărei culturi, — o recunoaşte Liebert, — deci, s'o depăşim.

In realitatea concretă e mai multă veşnicie decât în idei, — o spune Cassirer şi Şestov, — deci să înlăturăm ideile.

Morala: e îndepărtarea de voinţa trăirii, e negare, e osândire, — o spune Nietzche, — deci: s'o osândim.

Forma: nu e decât instantaneu luat dintr'o tranziţie, e imobilizarea mişcării, un moment din evoluţie — deci, s'o dispreţuim.

Ideia: clişeu stabil operat în instabilitatea lucrurilor, — deci: s'o înlăturăm.

Calitatea: clipă fixată din devenirea mişcătoare, — deci: s'o înlăturăm.

Conceptul este un vehicul; inteligenţa, instrument operator; gândirea, cinematografie pe noţiuni sterile; creerul însuşi, organ de atenţie la vital iar nu de gândire, — deci: să le osândim.

In locul lor: să beatificăm instinctul orb, trăirea psihologică a succesiunilor învălmăşite, stările contradictorii ale sufletului, elanurile svăpăiate ale conştiinţei, timpul pur, durata, schimbarea, mişcarea, eterna primenire a lucrurilor. Fluxul continuu care se măreşte fără încetare cu o noutate necontenit creată, scurgerea de vibraţii vitale în ritm grăbit, primenirea care „se face" veşnic fără a fi „făcută" vreodată, clipa concretă şi vie, răsucirile pe voinţa proprie pentru a lua act de fluidul fierbinte care ţâşneşte din interior, — aceasta fascinează. Şi fiindcă „universalul" nu există în lucruri, nu e decât semn, — semn care indică ce atitudine trebuie luată, — noi să trăim concretul spumos, mustos, al fragmentului.

Ideile acestea circulă în Apus de multă vreme. Ele au venit odată cu cucuvăile culturii ca Spengler, cu filosofii istoriei ca Rickert şi Dilthey, cu teoreticianii vitalişti ca Nietzsche şi Guyau, cu intuiţionişti ca Bergson şi Le Roy, cu pragmatişti ca James, cu disperaţi ca Şestov, cu sumbri protestanţi de talia lui Kirkegaard, cu antropologiştii lui Klages şi cu scepticii lui Husley.

Tot ce ne-a asvârlit Apusul, s'a încrucişat în capul turmentat al tinerei generaţii. E la modă

iraționalismul, experențialismul, energetismul, dinamismul, acționismul, profetismul și toate ocultismele? — ne facem ca atare.

Zeificarea biologiei, apologia sexualității, cântarea instinctelor, plenitudinea vieții, trăirea psichologică și exaltarea vestigiilor telurice imnul forței și laudele bestiei restabilite, au găsit justificări metafizice. Spiritul este demodat, categoriile tiranizează, schemele falsifică, formele schimonosesc și sugrumă, conceptele amăgesc, valorile încurcă, criteriile, regulele, normele, principiile, axiomele și legile sunt epitafele unei mentalități perimate care trebuie să dispară; vestigii dintr'un crepuscul care se va disolva într'o mare de sânge, când va apărea omul nou, omul viitorului, teluric, ghem de forțe, fântână arteziană de energie clocotitoare, răscruce de vârtejuri ale acțiunii.

Emil Cioran este disperat. Pe culmile disperării suit, asvârle ca Zarathustra blestemele înspre o lume care îl necinstește cu prezența ei. Imprecațiile lui Ezechiel, nu pot egala accentul cataractelor, pornite din piscurile singurătății lui, înspre noi. Emil Cioran, are revelațiile neantului și simte chemările misterioase ale nimicniciei. Sorocul dispariției totale și rapide, el îl cunoaște deplin, este depozitarul absolut al secretelor creației. Fiindcă, dela obârșia întâie care a ordonat stihiile lumii, a distribuit relele, vătămăturile, maladiile și suferințele, primește misterele și încâlcitele enigme cari, lui numai, îi sunt destrămate, deslegate, „deflorate". Cioran e apucat de ebulițiuni

lăuntrice; ființa lui e o căldare în care fierb în clocote nervii ca rufele; iar creerul, e un bulion în care mișună, ca microbii, ideile. Se urcă pe culmi, disperat. Fiindcă, el e chinuit de neliniști, de grijile lumii, de temerea distanțelor, de depărtările sorocului final, de luminozitățile extazului, de incandescența intuiției, de înaintările morții. „Nimicul" întinde către ființa lui tulburată, limbi de flăcări carbonizante. Vede în mangal, aude în vaer, judecă în funerar, trăește în tenebru; e desgustat de vulgarul unei existențe care nu-l merită.

„Ideea" asta a „neantului" mișună în apus. Filosofia contemporană a făcut din ea dacă nu centrul metafizicii, în orice caz punctul de plecare al ontologiei.

Pentru apuseni, ideea neantului e un rezultat al alambicului logic, din care, mintea lor, învățată cu aliagele a trei noțiuni fundamentale, s'a nărăvit să scoată schelăriile lumii.

Rickert, bunăoară: ajunge la neant prin operații de spițerie logică. A scormonit senzurile ontologice ale judecăților de predicație. A cântărit prin câte grade de înțeles trece ideea de **„a fi"** ca predicat asignat unui subiect. Și luând propoziția lui **„A este B",** s'a socotit și s'a întrebat câte forme îmbracă „B", văzut ca existențialitate. Și a ajuns să deosebiască în „B" două feluri de a se comporta ontologic: a) forma de **„gândire"** când „B" **„explică"** un subiect; și b) forma de **„cunoaștere"** când „B" dă **„predicare".**

Acum: când „B" afirmă, el este o existențiali-

tate; indiferent dacă are formă de gândire sau formă de cunoaștere. Iar când „B" neagă, predicatul negat (neantul, non-existența) e formă de gândire. De unde rezultă: neantul nu e predicat de cunoaștere; deci, neantul nu poate fi cunoscut. Și de unde rezultă iarăși: că neantul nu poate fi cunoscut. Și de unde rezultă iarăși: că neantul e concept limită, concept explicativ; care nu mai în acest înțeles poate fi, cel mult, „gândit".

Câte întortochieri logice la Rickert până a ajunge să despice nuanța de neant într'o judecată!

Bergson bunăoară: imaginea neantului se formează într'un punct al spiritului în care balansurile conștiinței între două realități (una exterioară și alta internă) se echilibrează. In ideea de neant este un plus; fiindcă a-ți reprezenta obiectul „A" ca inexistent, trebuie să „adaugi" ceva la el; și să adaugi anume: ideea unei **excluziuni.** Deci: a gândi obiectul „A" ca inexistent presupune: 1) a gândi pe „A" și deci a-l gândi **existând;** plus: 2) a gândi că o **altă realitate,** cu care e incompatibil, — îl subplantează, îl înlocuește. Așa dar, în ideea de neant există un plus, nu un minus; anume: **ideea obiectului existent plus reprezentarea unei excluziuni** a acestui obiect. **Asta,** — ca realitate psihologică.

Iar ca realitate logică, ideea de neant are corespondență în judecata de negație. In negație, — după Bergson, — este iarăși un plus: negația e tot afirmație dar de gradul secund. Când afirm, — eu judec un **obiect:** când neg — eu judec o **judecată.** A nega deci, înseamnă: a afirma ceva despre o **afirmație** care, — **ea,** — afirmă ceva despre un **obiect.**

Singur **Heidegger** dă senz de existență în altfel neantului. Dar și acesta ajunge la ideea de neant criticând teoria cunoașterii. El plasează „omul" în realitatea istorică, în lume (in der Welt sein). Or realitatea istorică e ceva fluent, curge către moarte (Sein zum Tode). Deci, ca existență instalată într'o realitate determinată, care curge spre moarte, **omul** are starea sufletească a **temerei** (Angst). Teama aceasta e etern prezentă în om; ea străbate fundamental existența umană.

Teama, deci, ne relevă neantul; pe care nu-l percepem; care nu ne e dat ca existent; nici ca obiect. Neantul e „ceva", — „altceva" decât ceiace este, care ne **provoacă** sentimentul temerei: de aceia zice Heidegger că omul e „locul metafizic al neantului"; și de aceia zice el că neantul i se „relevă" omului. Neantul e ceva care aparține altei lumi care ne transcende; putem, deci, **„deduce"** până la el, dar nu să-l cunoaștem.

Forma logică a neantului e negația. Neantul e isvorul negațiilor logice.

Printr'o spițerie de concepte, toți acești gânditori ajung la ideea limită a neantului. Dozând echivocul, despicând nuanța și ațâțând senzul unei noțiuni: fie a „predicației", fie a „substituției", fie a „relevării" industria logică ne furnizează ideea „Nimicului".

Fără să se identifice bine mersul analizei și fără

să se găsească linia dreaptă a unor raţionamente, la noi „experenţialiştii" au luat rezultatul drept „existenţă" şi au început să-şi provoace trăiri violente. Şi-au închipuit că au şi băut conţinutul flaconului, morfolind în gingii eticheta.

Heidegger n'a disperat: Bergson n'a disperat; Rickert n'a disperat. La noi, însă, băeţii bursieri ai părinţilor care-i zărăfesc cu raţii grase de bani şi cu mângâeri materne, s'au suit pe culmile disperării. Mănâncă bine şi beau bine. Dorm profund şi n'au vise urâte. Ar vrea în schimb să vadă turmele lumii apucate de o sfântă panică ecumenică; iar ritmurile învârtirilor cosmice transformate într'un behăit universal. In Germania, unde e focarul molimei, tineretul e un şuvoiu de viaţă impetuoasă, un stâlp de energie în avalanşe. Iar noi ne strâmbăm liniile feţei pentru a lăsa să se înţeleagă că e autentică grimaza; ne îmbolnăvim arterele pentru a prezenta statura încovoiată de atâtea trăiri; şi ne sgârcim articulaţiile pentru a da mersului nostru poză metafizică.

Ce farsă!

3. Un vechil literar: Zaharia Stancu

Cineva, îmi spunea: în alte ţări, dragă, poate apărea o pecingine socială care să devasteze prestigiul etic al unei epoci întregi; ea este rezultatul unui viciat sistem de laturi administrative şi — poate! — şi expresia plastică a unei decadenţe parţiale, afirmată într'un tip uman şi o glorie certă. Cazul Franţei. In America, de pildă, poate înflori soiul de brigand mexican, capabil a teroriza cu banda lui organizată haiduceşte, mersul mărunt şi decent al unei populaţii încurcată în forfota satisfacerii nevoilor primordiale ale vieţii. Dar numai la noi, e cu putinţă să-şi desăvârşească cineva o carieră de felul lui Blumenfeld.

Şi omul meu, făcând această reflecţie amară, avea graiul mâhnit şi privirea ştearsă de par'că i-ar fi fost expresivitatea reţinută de gândul acesta, a cărui amărăciune îi gâlgâia în suflet.

Intr'o ţară confiscată de preocupările ei esenţiale căutându-şi permanent temeiuri şi norme economice, e oricând posibil ca, prin strecurări de reptilă gimnastică, să se instaleze licheaua culturală în vârful ierarhiilor şi, de-acolo, să sfideze nivelurile omeneşti rămase la poale.

Câţi vechili n'au fost decoraţi, peste noapte, cu galonul de pontifi culturali! Speţa e bogată. Nu vom putea prididi cu toate exemplarele ei. Vom lua pe acelea cari o încorporează caracteristic. Pe bătrâni îi lăsăm; ne-o scăpa de ei moartea. La cei tineri să fim cu ochii în patru; ei au deprins năravurile înrădăcinate şi urmează aceleaşi bătătorite poteci. Suntem noi, tinerii, purtătorii unui destin aspru, — ne-a încărcat vremea cu o mare misiune; pe umerii noştri răspunderi grele apasă. Ar fi primejdie de catastrofă să ne încadrăm şi noi în istorie după aceleaşi cunoscute metode. De aceia, dacă învechitele canalii pot fi uneori trecute, puşlamalele dintre noi nu le cruţăm.

Un aspirant din aceştia este şi Zaharia Stancu:

Mulţi se întreabă: ce este Zaharia Stancu: un nume sau un simulacru? Eu răspund: este o caracteristică.

M'am uitat adeseori la Zaharia Stancu şi am citit în ochii lui duioşi de fecioară păcătuită, însuşirile insului menit să ajungă. Puţintel la minte este, dar are procedee. Şi pentru procedeele sale, eu nu-l pot vedea decât ciucit pe rosturile unei cariere la temelia căreia să stea întreg mormanul de tertipuri permise în Bărăganul nostru cultural. Vorba omului meu: numai în ţara asta, isbuteşte cineva — perfect în nulitatea lui absolută, — să se aşeze în rolul de dirijor cultural. Fiindcă numai aici, sunt condiţiile coapte ca poltronul intelectual să-şi determine predominanţa.

In capul lui de mongol hibrid, îmbrăcat într'un voal de indecenţă moştenită din boziile Teleormanului, Zaharia Stancu ascunde un intelect de aşa calibru că nu poate funcţiona decât turburat.

A bătut cândva şi la uşa noastră pentru un articol. I-am dat odată; dar cum nu ne-am obişnuit în viaţă să facem din munca noastră treaptă pentru scara măririi oricui, l-am refuzat apoi. Am descifrat atunci poza lui, vopsită de un complex de nuanţe care, dela umilinţă până la conştiinţa rostului său, încerca să le cuprindă pe toate. In statura lui, plimbată cu un ritm niţel sguduit îl văd şi acum pe Zaharia Stancu ca pe-un cocor bolnav care-şi desface lacom năzuinţele. Mi-am înfipt bine ochii în sufletul lui; dar n'am găsit acea sticlire de sidef care, se zice, că stă în poeţi ca un inel de aur într'un smârc. Am văzut în Stancu numai smârcul, acoperind cu faţa lui verzuie, lucie şi metalică, definiţia perfectă a lichelii. Vocea ţâfnită de guşter zăcut mi-a vârât în suflet mirosul acelei respiraţii intelectuale pe care trebuie s'o dai la o parte cu acea putere de repugnare ce naşte în fiecare din noi în clipa în care valul de viaţă stârvită năvăleşte dinspre vecin.

Mi-l amintesc, iarăşi, din trista lui campanie universitară, când diploma pe care, pe semne, o posedă îl obliga la câteva trosniri de vertebre şi câteva prestanţe căciulite. Intrebat, Zaharia Stancu a răspuns: de, dragă... sunt şi eu funcţionar şi ştii... prinde bine la avansări... la gradaţii... Mi-am zis: săracul! Insă, tocmai târziu m'am convins, în ce aureolă se poate învălui cineva, în ţara noastră, cu repetată compătimire: „lasă-l săracu".

Pe atunci era Zaharia Stancu ceva pe la „Presă"

şi ceva pe la „Gândirea". La „Gândirea" pătrunsese prin bunevoinţe făţişe şi toleranţe acceptate; iar la „Presă", prin „Gândirea". Implinea atunci slujba de curier al zeilor grupării; sbieretul atâtor ciurde de cruntă şerbie curgea prin arterele lui. Nu şi-a făcut cum trebue slujba, devreme ce, într'o bună zi, i s'a aruncat în spate cuvenitul picior alergător. Lui Zaharia Stancu îi pria tot ce trebuia să mănânce colaboratorii. Prins cu mâţa în sac, şi-a pingelit obrazul, rujul duioşiei lui de fată mare a căzut şi pe-aci ţi-i drumul. Desigur, d. Nichifor Crainic n'a putut nici să-şi pună în schiţă un zâmbet amar pentru cel ce, părăsind prispa casei în care se ospătase, înjura şi scuipa. Despărţirea: semn al îngerului depărtării care salută din capul distanţelor aurora unei cariere.

Prin d. Mugur, pe semne, — mai exact: prin linguşire — Zaharia Stancu, fost şi medelnicer şi mîluit, a confiscat, la Radio, rubrica şcolarilor. Dela microfonul ilustrat de talentul lui Tudor Arghezi, Zaharia Stancu îşi elimina regulat bâlbâiala, şi-şi sonoriza vocea întretăiată de penibile pauze intelectuale. Ce s'a petrecut!... nu ştiu; dar într'o bună zi, Zaharia Stancu a întors blidul şi a început să scuipe. Şi laş cum este, a ales în miezul atacului obiectivul cel mai mărunt.

A scos, pe vremuri, împotriva lui Dimitrie Gusti, un afiş de ameninţare. Elan sau şantaj? Ştim că, într'o bună zi, s'a încruntat la el şeful său direct şi Zaharia Stancu, apucat de tremurături de vine şi sfârşeli sufleteşti, s'a aşezat frumuşel pe scaunul lui. Nu l-a împiedecat totuş nimic ca, linguşitor ca un vulpoi, să se apropie din nou de Dimitrie Gusti, când acesta a venit în fruntea Fundaţiilor Regale, şi să-i milogească un post de propagandist cultural. Fără a se ruşina de complicaţiile morale la cari dă naştere, Zaharaia Stancu îşi îngăduie pe urmă să aibe păreri şi să afişeze atitudini de potrivnicie.

Gol cum este, că de-i ciocneşti fruntea cu o idee sună a pământ, Zaharia Stancu are şi ambiţii: se vrea dregător cultural.

A compus o carte cu câteva pagini de poeme, în cari accentul imitat şi cadenţa uniformă, — plus o bunăvoinţă de cenaclu explicabilă, — l-au aşezat în coada unui codicil de mişcare literară. In suficienţa sa, Zaharia Stancu s'a crezut şi vătaf peste starostie. A scos, deci, o revistă: **Azi**, căreia i s'a alăturat o pletoră de oameni printre cari sunt şi mulţi zăpăciţi de merit; iar printr'o mafie de presă juvenilă, a îndrăznit să-şi fâlfâie în lume, poalele înflorate. Cu impertinenţa ordonanţei înălţată la rangul de vagmistru, Zaharia Stancu lansează şi nume. Pe d-ra Maria Banuş (nu ştim ce calităţi are, că talentul nu-l vedem) a impus-o juriului de premiere al „Vieţii literare" şi a înghesuit-o într'un capitol întreg din „Antologia poeţilor tineri". Pe firul cărora aderenţe intime şi înlăuntrul cărei solidarităţi s'or fi născând aprecierile sale, nu iscodim. Vedem, însă, că, în „Antologia poeţilor", Zaharia Stancu şi-a asigurat sectorul de eternitate cel mai mare; iar pe însoţitoarea lirică a împroprietărit-o cu un lot apreciabil.

Fără să ştie o boabă ruseşte (bulgăreşte, mai de-

grabă), Zaharia Stancu s'a semeţit şi cu o tălmăcire din Esenin. Jungla sălbăticiilor noastre literare n'a întrebat cum, n'a cercetat.

Doamne! — câte înălţări de credinţe, câte pustiiri sufleteşti, câte linguşiri şi câtă şerpuire, până să-şi rezerve şi Zaharia Stancu o insulă de însorit naufragiu pământean!

Când adulator cu cei mari, când temerar cu cei mici. Văd în persoana lui de vechil, o veleitate; în figura lui de Tenardier, o emblemă; în zigzagurile lui, un simbol.

Şi până la urmă, în ţara asta de oameni deştepţi, îmi vine a crede că Zaharia Stancu nu-i decât o farsă.

4. Un turbulent: Petru Comarnescu

N'am crezut şi nu cred în valoarea d-lui Comarnescu. Fiindcă, totdeauna, a isbutit să mă încredinţeze de contrariul.

Şi dacă biet cum este, în plină sărăcie intelectuală, d. Comarnescu, a ajuns să-şi facă un nume, circulant oarecum, asta din cauză că răspunde la un anumit sector al alfabetului şi s'a încăpăţânat să semneze cu acelaş grup de litere tot ce iritările cerebrale au produs şi-au eliminat.

Un turbulent care a învăţat să organizeze zgomotul, să vopsească faţada şi să bage în panică analfabeţii, — atâta tot. Reeditează tipul cunoscut al culturalului, deşi cu Petru Comarnescu, speţa păşeşte vădit spre degenerare.

Cariera este simplă în grafica ei. Pe vremuri, la **„Ultima oră“** de sub direcţia d-nei Michaela Catargi — ale căreia însuşiri de voce au impus-o ca pe un Şaliapin în corul sonor de graiuri ciripite ale mişcării feministe, — d. Petru Comarnescu, agitând cu un accent de doctrină, reminiscenţele aristocratice ale boeroaicei, reuşi să-i confişte bunăvoinţele. Rezultatul? Un voiaj în America de vre-o doi ani, de unde se întoarce cu material pentru o

carte, cu reputaţia de om umblat, cu o pretenţie de mareşalat, şi cocoşat de asimilările ştiinţei succesului: sociologia. Respectând năravul lui Radu cel Frumos, nu i-a displăcut acestui pretendent la boerie nici mersul deviat al pasiunilor satisfăcându-se după practica destul de hulită pe vremuri a lui Socrat. Chezăşie de rafinament şi timp nedelapidat, prin străinătăţi.

Fără a fi deştept, contează; fără idei, domină; fără talent, scrie. D. Comarnescu a isbutit să devasteze încrederea câtorva reviste, să înşele aprecierea câtorva oameni şi, organizându-şi mediocritatea, a putut, cu stăruinţă şi cu metodă, să facă tot ce-ar fi putut pierde altul cu isteţia. Nu mi-l pot închipui, în figura lui de efeb răscopt, decât făcând poză de impresar al unei generaţii tiranizată de puşlamale ambiţioase.

Graţie spiritului său organizator, d. Petru Comarnescu n'a lipsit dela nici un asalt al tineretului. Dornică de glorie, de vâlvă, de prestigiu, generaţia cea nouă a pregătit galopurile şi, în miezul zarvei, i-a acordat d-lui Comarnescu menirea precisă de provocator de hărmălae. In mijlocul iureşului, Petru Comarnescu s'a strecurat pe parapetul cel dintâi şi a înfipt, în atenţia lumii, prestanţa sa ca pe un stindard fâlfâitor al biruinţei.

In tineretul acesta restrâns şi veleitar, nimic fără sine nu se face şi nu se desface. E pretutindeni, sfătuitorul, îndrumătorul. La comisii, la subcomisii, la simpozioane şi criterioane, participaţia d-lui Comarnescu echivalează cu o îmbujorare, iar

absenţa sa e mai chinuitoare decât o nostalgie.

Şi când fără dânsul nimic nu-i cu putinţă, cum să lipsească — rogu-vă, — d. Comarnescu din juriul premierei celor şapte?

Ce fabricate au eşit din conciliabulele chinuitului comitet care şi-a turburat rămăşiţele de creer ca să cuprindă în balanţă proba unui talent, — s'a văzut.

Ştiindu-se mai dinainte pe ce teren stă corelaţia statornică dintre componenţele acestui juriu, publicul s'a desinteresat.

D. Comarnescu, însă, nu se lasă. Crezând că tot n'o fi destul de evidentă incompetenta şi lipsa de criteriu, găseşte de cuviinţă, s'o dovedească în ziarul **„Vremea"**. Cunoscute fiind mobilele în virtutea cărora se emit, la noi, opinii şi aprecieri şi lămurit asupra moravurilor bărăganului nostru literar, publicul nu aştepta din partea nimănui o justificare. D. Comarnescu înţelege să foşnească; foarte bine. Acceptăm; cu atât mai mult cu cât ne provoacă să ne uităm şi în calitatea intelectuală a membrilor, nu numai în complicaţiunile lor morale.

Dece a votat premierea cărţii lui Eugen Ionescu? — iată ce-şi propune să explice în „Vremea" d. Comarnescu. Şi sub pretextul explicaţiei, încearcă un atac. Poate pe motivul că Eugen Ionescu, şi-a îngăduit să adauge un paragraf în care gravitatea feţei culturale a d-lui Comarnescu e descompusă în liniile ei adevărate şi arătate în indiciile ei ridicole.

Provocându-şi de bunăvoie poziţii dificile, d. Co-

marnescu e hotărît să dea în gropi. Isbuteşte In sfârşit, suntem încredinţaţi dece **nu** a putut d. Comarnescu să **nu** voteze premierea lui Eugen Ionescu; fiindcă de ce a votat-o, ştiam. Spovedaniile bâlbâite, înşirate după cotiturile unei dialectice debile, şovăelnice, incoerentă şi împleticită, sunt semnul intelectului fragil cutremurat de marea lui ambiţie.

Să urmărim articolul d-lui Comarnescu, încheeturile lui, şi pe urmă să-şi formuleze fiecare concluzia.

Când s'a pus la vot cartea lui Eugen Ionescu, d. Comarnescu se găsea sufleteşte într'o contradicţie; cu sentimentul împărţit între d-nii Vianu şi Ciocculescu (cari negau lucrării orice valoare critică) şi d-nii Vulcănescu şi Cantacuzino (cari elogiau însemnătatea ei). Pendulările deliberării, fără să înceteze la un punct neutru, s'au fixat pentru premiere, deşi d. Comarnescu era de perfect acord şi cu detractorii şi cu apărătorii cărţii („împărtăşea ambele poziţii").

Meritul în sine al cărţii îl stabileşte d. Comarnescu în „Vremea". Lucrarea are două părţi: cea dintâi fără nici o valoare; iar cea de-a doua reproduce pe cea dintâi. Sau cu cuvintele sale: „luată ca o carte a unui critic, lucrarea e penibilă" „Ea apare extrem de slabă, goală, nesigură, absurdă, prost construită". Luată ca o confesie, cartea e plină cu meschinării, cu mahalagisme de „vecinătate", cu obrăznicii de copil teribil care face pe grozavul. (E stitlul d-lui Comarnescu). Nefiind critic, Eugen Ionescu, a pierdut voturile d-lui Vianu

şi Cioculescu; dar ca „mahalagiu", „megaloman", „meschin", „obraznic", „aiurit" a fost votat de d. Comarnescu.

Pentru această a doua ei însemnătate: mahalagismul, — care se traduce pentru d. Comarnescu în confesie, — cartea a fost apreciată.

Şi a mai hotărât încă un motiv:

Se creiase, — spune d. Comarnescu, — în jurul d-lui Eugen Ionescu un mit, întemeiat pe zvon, nu pe cunoaşterea temeinică. Publicarea cărţii are menirea să spulbere mitul. Căci (şi aici ne vâră d. Comarnescu în dilemă):

„Sau cartea e proastă şi citind-o se vor convinge de aceasta;

„Sau nu e aşa de proastă şi atunci detractorii săi se vor anula".

Şi d. Comarnescu a mai votat-o, fiindcă, în calitate de sociolog cu înrâuriri din economie, crede şi în principiul liberal: laissez faire laissez passer; care principiu se dovedeşte în cultură (nu zâmbiţi) că e „cinstit şi firesc".

Contemplaţi întâia scuză şi vă rog să-mi spuneţi: ce părere aveţi despre d. Comarnescu?

Integraţi argumentul al doilea în valoarea primului şi controlaţi: aveţi sau nu dreptate să credeţi despre d. Comarnescu ceiace credeţi?

Totalizaţi: câte gradaţii are nula?

5. Pângăritorul de altare: Sandu Tudor

Printr'un atac vulgar, — la care, dealtminteri, ne aşteptam, cunoscută fiindu-ne calitatea industriei intelectuale dela „Credinţa", — Sandu Tudor a crezut că ne încue în piatră seacă.

Scuturat în văzul lumii şi-a turburat minţile şi, fiindcă, i-am scormonit în creer pleava, s'a repezit să ne vătuiască gura cu prosoapele ţigăniei sale. A pus armii de mârtani de ne-au miorlăit; două grupe de javre ne-au lătrat; şuiţele din unghere au sumeţit capul şi ne-au tras o şurluitură de voce ţâcâită; iar peste această tristă larmă de lighioane, a vătăşit o zi, bucuroasă de sine, ca un hohot de clacson desumflat, şatra gurii decoltate a ortotdoxului însuşi. Asta, — şi pentru a înţelege de ce *sunt în stare* să adauge reminiscenţele vieţii de *vagmistru din marină*, la vătămăturile de suflet ale *ortodoxiei deprinsă* cu practicităţile.

Apucat cu cleştele de cerbicea lui de junc în-*condorat, l-am silit* să spună cine este; şi directorul *„Credinţei"*, în hohotul obştei, s'a recomandat. Biblia, dela Coresi încoace, a avut, în ţara românească, tragicul destin de a pricopsi câteva stă-*rostii* organizate pe scopuri de clandestinaj; au

ştiut să fluture, în ochii omului din trotuare, copertele gravate ale dumnezeeştei scripturi.

Dacă am amintit că Ion Botezătorul n'a ieşit în răspântii cu hârdaele cu scursură; că nici vlădica din Ungrovlahia n'a spurcat cultura cu vărsările rămăşiţelor de creer de cuc; şi că nu e chiar atât de ortodox să culegi foloase din terfelirea sfinţeniei, — ziarul „Credinţa" a mârâit, rânjind înspre noi. Ştiam exact cum va reacţiona, în ce termeni şi cu ce grad al civilizaţiei, geambaşul sentimentelor gingaşe care nu se ruşinează să-şi tolănească fesele tocite pe altarele sărutate cu cuvioşie.

Ne-am încărcat noi, de vina criminală de a plesni cutezanţa ortodoxului de scârnavă creştere, în clipa în care aranja baia cu miasme. In linia eticei sociale, atât de răpusă în coclaurul acestor aşezări, am sancţionat imoralitatea tovărăşiei. Am sancţionat, — ca să nu treacă în opinia ţării, deprinsă cu toate ticăloşiile, încredinţarea vinovată că şi generaţia care creşte umblă după agonisita canaliei din uliţi, folosind aceleaşi mişelnice mijloace.

Sandu Tudor, s'a făcut, însă, foc şi pară; ca şi când noi am fi vinovaţi că mâţa din sac îşi arată ghiarele. Şi neavând cum să ne ocărască ne-a aruncat în nări duhnirea trivială, cutezând a înfăţişa spoiala din smârc, drept miroznă sfântă de mirt şi mirodenii.

Dementa schelălăială, ticăloşia analfabetului agresiv şi spasmul ţambalagiului bisericit cu spermanţet, sunt irosiri în zadar. Cu violenţele injuriei nu se poate masca absenţa inteligenţei.

Cu acel surâs profesional și mieros, te vei așeza oricând în moliciuni de catifea.

Noi, însă, nu avem nevastă căreia să-i bețivim trupul de ananas și s'o trimitem, să-și ofere voluptățile celui dintâi pipăit îndesat. Cerul gurii nu i l-am îndopat cu smirnă și nu l-am dăruit, viciului. Iar degetele noastre nu și-au exersat buricele pe scoarțele scripturii atâta de ades, încât să fie agere a întoarce pe dos buzunarele burdușite cu miare.

Dacă am fi învățat pedagogia la maeștrii contemporani ai ceremoniei și dacă, supuși evoluțiunilor, ne-am fi lăsat docili în voia beteșugurilor bestiei, am fi stat și noi, astăzi, pe plușurile vieții și n'am sângera pe spinii credinței și pe riscurile înflăcărării.

Că nu putem să ne blestemăm muma care nu ne-a zămislit canalii, când profilurile ființei noastre nu îmbracă poza surâsului fățarnic; în altfel, — am fi găsit și noi vreun huhurez nocturn care să stea pe himalaia unei situații și să-i smulgem generozitățile prin tâlhărie de suflet.

Știm, e bine: noaptea, să te lăfăești îngropat la ora misterului de faldurile draperiilor somptuos revărsate, când se schimbă ritmic jocul de lumini colorate, de par'că ar fi pătruns în casă curcubeul. Samovarul susură mereu cu tărăgănări muzicale de stepă, aburii cresc și umezesc armonia; transpiră carnea; adulmecă viciul; clămpănesc orificiile ființei. In această molcomeală de tropice artificial, geamătul îmbrățișerii își astupă ecoul, pentru a deveni surd, ca urletul fiarei cu încordările

coamei sugrumate de șerpeștile inele ale încolăcirii neprevăzute. In jungla asta a patimei, verdele crud al setei de senzualitate, pune pe buza învinețită de mușcare, pata roșului aprins pe care îl scânteiază instinctul trimis nouă din ereditățile cari ne-au conjurat.

Dar buza rănită de răsfățatul bestial nu trebuie arătată lumii drept jertfă a cuminecăturii. Că asta nu se mai cheamă nici șarlatanie.

Să nu ni se vânture prețurile virtuții.

Cine ascultă încrâncenat topirea misterului lăuntric care trece, din țâșnirea fierbinte, în formele reci ale gândirii, — acela știe și cât doare șederea la frigoriferul comandamentului moral.

Iar cel ce ostenește în ogorul culturii, pe care toate viiturile cu destrăbălare o fac de ocară, n'are dreptul să cruțe pe cine îi delapidează timpul și încearcă să-i răpună silința.

6. Dropia ortodoxismului: Mircea Vulcănescu

Intr'o comună, era pe vremuri, — povestesc bătrânii, — o cățea care a rămas de basm în lume. Cățeaua asta: o personalitate în neamul ei câinesc. Pentru înzestrările cu simț deosebit, oamenii locului au trecut-o la legendă, mustrând, cu numele ei, apucăturile de golopănie ale câte unui năzdrăvan flăcău de sat.

Iată povestea. Erau în alte dăți clăcile, dijmele, podvezile, ridicarea dărilor, nunțile, — într'un cuvânt tot ce constitue felul de manifestare de viață colectivă înlăuntrul vetrii satului, — vestite cu toba. Ieșia în amurguri, când se întorceau sătenii din țarine, toboșarul în marginea serii și da sfoară în sat: „mă lume, mă țară, vezi că vine mâine ridicarea dăjdiilor; sau: vezi de clacă; sau vezi de biruială, de județ de ocine; sau: vezi că se mărită fata lui cutare cu cutărică, poftiți și dumneavoastră de le cinstiți masa".

Se făceau pe atunci nunțile cu alai mare și orații meșteșugite. S'a pierdut, acum, datina.

Cățeaua lui Matei a lui Nicovai, așa se numea, știa când e nuntă și când e podvadă. Pe semne stările sufletești provocate de vestea birului, altfel se comunicau în asvârlitura brațului, dându-i o putere deosebită de aceia cu care isbia când vestea nunțile. Fără să cunoască tratatele de psichologie ale marilor savanți și profesori cari crestează un fapt sufletesc până la pivotul lui ultim ca să-l poată subsuma unei legi, de o generalitate pe atât de stearpă pe cât e de mare, cățeaua învățase să disocieze. Știa, deci, când e nuntă în sat. Că la clacă, la podvadă, la ridicarea dăjdiilor, la biruială se codia ca o aristocrată.

Cum suna toba de nuntă, fugia acolo. Că ghicia locul unde se întindea taraba, — asta socoteala ei. Fapt este că Vineri seara, cățeaua lui Matei a lui Nicovai se instala sub mese, se 'ncurca printre picioarele nuntașilor și se ospăta. Orce i-ai fi făcut, până Lunia le prânzul mare, când se spărgea alaiul, cățeaua nu pleca s'o fi omorât.

Imi vine în minte cățeaua lui Matei a lui Nicovai, oridecâteori mă gândesc la Mircea Vulcănescu.

Mă rog, unde se pune la cale câte-o sindrofie, Vulcănescu este. Unde se înjghebează câte un banchet cultural, Vulcănescu este. Unde s'arată câte-o gaură în buget din care să se prelingă o șuviță de venituri, Vulcănescu este. Pretutindeni, veșnic el. Mistic și cupid, mai enciclopedist decât d'Alembert și mai specializat decât Maritain, Vulcănescu e una și nedespărțită prezență. Prezența aceia mare cât o himălae și mai sgomotoasă decât un scandal de țigănie. Din lefurile d-lui Vulcănescu, — prietenul politicienilor de toate nuanțele, de toate ideolo-

giile, de toate moravurile și toate manevrele, — lefuri, altminteri primite cinstit pe state de plată în regulă și cu semnătură, s'ar putea da un ospăț lunar dela care să plece mulțumiți un număr de oameni exact cât cifra trupelor lui Machedon, ospătate se zice, la pătrunderea în templul boului Apis. Că s'au făcut atuncea un chef de vâlvă, de s'au îmbolnăvit împăratul; cică de friguri galbene.

N'are d. Vulcănescu însușiri? Cine spune că nu? Cu un simț ce merită felicitat, el știe să-și câștige meterezele unor situații din centrul cărora să stoarcă lefuri și diurne. Și pe când în generația cea nouă, îndobitocită de ardoare și idolatrie, își pregătește culcușul să adoarmă liniștit — generația în care e deajuns să trântești cu călcâiul ca să sară firele prafului intelectual din pardosială — pe de lături, d. Vulcănescu mângăe oamenii politici, își încheagă coalițiile necesare și-și face loc.

Cu coatele, cu genunchii, cu limba (că are d. Vulcănescu limbă mare și cu mâncărimi la rădăcină) dă lumea laoparte și trece; ca un tanc sau ca un submarin.

Și asta fiincă d. Vulcănescu a știut să întrețină în opinia publică superstiția peripateticianului. In afară de țâfna monocordă a lui Emil Cioran, — filosoful generației tinere, recunoscut, apreciat temut, apărat, elogiat, obștesc adulat și consacrat, d. Vulcănescu este. Este, — vorba vine. Contează adică, — ceiace e cu totul altceva. Ca și Socrat, — și ca mai mulți socrați ai filosofiei de caldarâm bucureștean, — d. Vulcănescu **este** fără a se manifesta. A fi, adică a conta. Și a conta înseamnă a fi trecut în cartea de adorație mutuală a tinerii generații, o figură în listele ei de reclamă. Că odată trecut aci, popularitățile sunt adunate cu cheta și cu toptanul.

Dar în afară de cercul acesta restrâns, — și știm pe ce rază suprafața valabilității lui poate fi calculată, — m'am întrebat și eu cum se întreabă atâția: ce este d. Mircea Vulcănescu?

Când elevul lui Jacques Maritain, când ciracul teologilor ruși, d. Vulcănescu și-a așezat clocitorile la răspântia culturii și fabrică monștri ortodoxi. Jacques Maritain, un renegat al lui Bergson și adorator necondiționat al Achinatului, este o sforțare și nobilă ambiție de a revitaliza reminiscențele unei filosofii perimate, încercând să vâre, — nu fără talent și cu oarecare logică... mai mult aranjament școlastic, — direcțiile noui ale filosofiei în inelele încremenite în smirma sfâtului Thomas. Și elev al acestui filosof, ajuns popă catolic prin vicizitudini, d. Vulcănescu se mândrește că e ortodox. Asta să fi fost ortodoxia lui Ștefan cel Mare, cel ce între ritmul mângâiat al Rărეșoaei Hârlăului și ritmul sdruncinat al puhoaelor păgâne trecute prin măcel, ridica, la margini de țară, câte o ctitorie și o mânăstire?

Dela atletul lui Christ la atletul bugetului Il știu pe d. Vulcănescu ceva pela minister, specialist în finanțe, capabil a scoate banii și din piatră seacă. Il știm ceva pe la o bancă, director. Il știm ceva pela Universitate, sociolog oxidat de o nuanță de metafizică stagirită. capabil de a stoarce

esenţele până la cheagul lor cel mai nutritiv. Il ştim ceva pela Institutul Social român.

Il ştim ceva pela şcoala de statistică.

Peste tot, delegatul tinerei mahalale culturale. Şi asta costă bani.

Gras cât o dropie, un Ceahlău de om, plin de sănătate, hrănit cu muşchi în sânge, când merge tremură trotuoarele ca de ameninţarea unui cataclism, d. Vulcănescu se laudă că n'are somn noaptea, torturat de viziunile aureolate ale Sfintei Virgina Maria. Scrie la carte şi în experienţă, că vioara de e vioară şi totuşi când cântă, trec melodiile prin ea de-i organizează moleculele lemnoase dându-le o putere de vibraţie mai fină decât a adierilor din soare. Oare, Stilitul de pe ţărmurile Eufratului, cel ce a dispărut volatilizat, înfăşat în voalurile de o transparenţă aeriană ale înălţării, ca d. Vulcănescu să fi fost?

Lat în umeri că ar putea să-i joace pe spinare Stalin tontoroiul, d. Vulcănescu face pe bulgakovul, pe transfiguratul în rădăcinile existenţei lui aprinse, şi face din suflet crater prin cari ţâşnesc suluri groase de lavă fluidă şi din gură goarnă plină de bombardamente.

Parcă-l văd în limuzina lui luxoasă, prăbuşit mistic şi ortodox, expunându-şi pântecul pufos, într'o ţară lipsită de toţi Dumnezeii.

II. MINCIUNA POLITICĂ

1. *Câteva momente*
2. *Câteva figuri*

1. Fanatici şi scamatori

Când e vorba de intelectualitate, credem în fixitatea speţelor. Fenomenul de hibridaţie are şi el limite precise peste cari devenirile nu mai sunt cu putinţă. Acel „ur-motiv“ care prezidează la obârşii, revine, câteodată violent în caracterele sale. De când oamenii au confundat „condiţiile“ cu „determinantele“, s'a înrădăcinat în ştiinţă iluzia „evoluţiei“.

Barem în intelectualitate, fixitatea nu mai e nici măcar controversabilă. Cine s'a născut apt pentru cismărie, acela rămâne un cârpaci dacă vitregiile soartei l-a asvârlit la o catedră universitară. Un sorbonard spunea odată: dacă ar fi în ţara rumânească n'ar face faţă bună nici măcar ca asistent. Sunt aceştia de o erudiţie care uimeşte. Măcar că nu pricep nimic dintr'o problemă, dar ştiu să povestiască tot ce frunţile îndrăsnete au emis cu privire la acea problemă.

Aceasta înseamnă fixitatea speţelor. Toţi intelectualii de calibrul de mai sus sunt simpli rătăciţi. Ei erau buni, unii în negustorie, alţii în croitorie.

Soarta i-a făcut, însă, politicieni sau profesori. Dacă-i apt pentru croitorie, în filosofie el va croi conceptele; dacă-i apt pentru neguțătorie, în politică va comersa. Tipologia, — vedeți — este și ea pretext de controversă atâta vreme cât „ur-motivul“ dă rezultate felurite dacă e mutat în planuri de valori deosebite.

Planează, deci, asupra fiecăruia o fatalitate. Te-ai născut slugă, slugă rămâi pe orice treaptă socială te-ai găsi. N'a măturat Pierre Ramus odăile boerilor? — dar noaptea, singur cu sine, își asvârlia inteligența până în depărtările gândului rebel, care se înverșunează să descopere privilegiile dumnezeirii și să sesizeze esențele. Monarh de adevărat, îl travestiseră vitregiile în ranguri de sclav. Pe când Păturică, simbolul slujnicăriei, rămâne neschimbat, indiferent de rangul pe care i-l acordă bicisnicia cârmuitorilor.

Sunt, unii, sclavii oamenilor, sunt alții sclavii ideilor. Și unii și alții se recunosc după nomadismul atitudinii lor. Se mută din stăpân în stăpân și din idee în idee, pretutindeni simțindu-se la larg. Ba sunt alții cum e cucul: își lapădă ouăle în diferite cuiburi, pe-al lor priveghindu-l de curățenie.

Dintre toți câți fac pe amețiții de vraja ideilor, cei mai acceptabili sunt fanaticii. Aceștia cred, cel puțin. Ei își angajează ființa cu entuziasmele și clocotele ei lăuntrice. Ideia pentru ei, nu mai e instrument de mânuire a convingerilor, ci dinam creator de dispoziții organice, de conținuturi sufletești. Aceștia nu mai argumentează, ci răpun; coloană de fum, îți varsă orbiile în ochi, ți-i încețoșează și te tărăsc. Prefer un fanatic unui șarlatan. Unul pleacă dela premiza biruinții, legată de un vis care-l umple pe de-antregul; celalt pornește dela presupunerea că mărginirile tale intelectuale sunt pasibile de exploatat. Totul e problemă de etica luptei.

Un popor care nu dă din sânul lui, sfinți și care întâmplător are câțiva eroi, — acela, desigur, nu e plin de fanatici. In schimb, șarlatanii, scamatorii, poltroni, vor preface țara în vatră de bâlci, vor rândui la răspântii tarabele, vor potrivi în fața belciugele și, la vezala trecătorilor, vor executa la inele învârtiturile șiretlicului, suciturile vicleniei și roata de vraje a amețelilor.

Zarathustra, când s'a hotărât să pornească printre oameni și printre lighioane, a luat cu el biciul. Știa că va întâlni în târguri scamatorul. Grămezile vizitatorilor naivi s'adună ciucure împrejuru-i. Și exercitându-și atitudinile pe pânza de sârme, scamatorul mobilizează atențiile și mișcă din gesturi iarmarocul.

Iubesc fanaticii, fiindcă aceștia cred. Urăsc șarlatanii, fiindcă sunt prea lucizi. Cei dintâi își leagă viața de punctul luminos din întuneric care vrăjește și chiamă. Cei din urmă își leagă viața de scopuri imediate mărunte, meschine. Dacă fanaticul e peregrinul destinului în schimb șarlatanul e technicianul amăgirilor.

Intelectualitatea românească mișună de șarlatani. Dansatorii pe sârmă, prestidigitatorii formulelor miraculoase, vracii incantațiilor, sar în fața

se descopăr în lumină, pe când încue în umbră interesele carierii lor.

Mulțimile au devenit suport pentru susținerea la suprafață a unui val de oameni anodini, cari nu și-au putut găsi o destinație mai bună decât aceea de a tulbura *volumul* maselor anonime. Ei se declară *astăzi slujitorii* ideilor. Din sclavii stăpânilor s'au *transformat* în predicatori ai crezurilor. E, dealtminteri, mult mai ușor a încheia învoială cu o idee când nu ești constrâns s'o respecți, decât a iscăli tocmială cu stăpânul.

E bună ideia pentru un cap în care face gimnastică vântul. Ea șueră, formează vijelii și bulboane, preface plasma moartă în celule active și-ți dă impresia că ești răpit de procesul misterios al cugetării. Plus de asta, — națiunea acceptă dacă ai prins din boarea epocii pretextul determinant al idolatriei. Sunt idei idoli, cari te scutesc de gândire și-ți pun în buzunarele politice beneficiile curentelor de mase. De ce te-ai mai munci să desghiochezi realitățile, să le sezizezi încheeturile, să le pui în legătură cu altele, să cumpănești preponderențele și să torni, în voința ta de adevărat creator, plasticitatea lor? Orice neam are din timp conștiința mesianică. E înclinat să creadă că un singur om schimbă fața pământului, un singur gest răstoarnă răul, o singură problemă le descâlcește pe toate.

Biet suflet de om care încă te mai umpli de superstiții și de miracole!

De vină, însă, sunt aceia cari negând realitățile

sau refuzând să le vadă întregi, umplu traista cu imagini colorate și le pun în fața mulțimilor să le contemple. Intelectualii aceștia, dansatori pe sârmele frazelor, trădează încă odată realul. Ei ne vin din isvorul care nu se mai înfundă al sec. 19

Vinovat e și cel ce nu ia biciul să plesniască scamatorii și să alunge vracii.

2. Politică de ţigani

Dacă politica românească s'ar fi mişcat pe realităţi româneşti şi dacă evoluţia ei ar fi corespuns matematic la primenirea intereselor colective, iar nu la schimbări de perverse placuri individuale, — fireşte, nu s'ar mai fi simţit atâta trebuinţă de asmuţare de patimi.

A început propaganda pentru alegerile parţiale. Pe liberali îi ştim ce-au făgăduit şi vedem ce-au făcut. Lipsiţi de politică de realităţi, sunt siliţi să ducă, acum, campanie de ţigănie. Şi dau încă odată prilejul să constate oricine ce înseamnă una şi ce nu trebue să însemne cealaltă.

Politică de realităţi? — să vii şi să constaţi nevoile; să verifici şi să compari; să chibzueşti şi să rezolvi imediat şi întreg — nu pe crâmpeie şi când dă Dumnezeu; ci când o cer durerile mulţimii şi evenimentele, iar nu când te constrâng pumnii încleştaţi, amenințător.

Vorba este: puteau liberalii s'o facă? Asta ar însemna să pretinzi fiarei cu instincte rapace să nu devoreze. Pe alte linii se coordonau sforţările lor, în altă parte era chemarea lor; cu totul opus

interesclor aprige ale mulţimii. Nevoile masei au rămas totdeauna voci astupate. Şi atâta vreme cât deasupra acestei orgi a suferinţei populare domina puterea bancară, — căreia sta ţăranul rob — mai mergea. Nimeni nu clintea; chingi groase încleştau bărbăţia oricui şi o moleşiau sistematic. Goliau românul de vlagă, cum ai goli un burduf de conţinutul lui.

Dar când ţărănimea, — din oropsită cum era, — deveni o realitate politică, un sector de viaţă colcăitoare, trebui şi ciocoiul să se coboare în mijlocul ei. Şi se duce la întâlniri amoroase, iar ţăranul îl aşteaptă ca pentru răfuială.

Şi cum să-l sucească pe ţăran? Şi cum să-i capteze bună voinţa? Făgăduind şi minţind.

Şi ca să-şi dea fiecare seama de câtă distincţie sufletească e în stare boerul, n'are decât să asiste la propaganda lui. Iatacurile parfumate, au fost schimbate cu şatra. Manierele şi eleganţele şi sclivisirile sunt pe loc transformate în purtări de surugiu.

Poţi să judeci de câtă mitocănie neevoluată e capabil şi nazul subţire.

Politica nu este, pentru liberal, o tablă de judecăţi formulate clar asupra necesităţilor isvorîte din străfunduri clocotitoare; ci un ciclon de instincte deslănţuite. Nu funcţionează atelierul unei inteligenţe bine orânduite; ci se răsfaţă bestia din el. Nu dovedeşte, deci, vre-un privilegiu intelectual, vre-o superioritate; ci un vârtej al pretenţiilor şi drojdia urii. Şi, astfel, în loc să-şi asig-

neze vre-o prerogativă, se integrează într'un eveniment universal.

Pântecoasele lor celebrităţi se plimbă pe terasa politică a zilei şi sunt îmbrâncite, din spate, de ambiţia drăcească de a suplini, prin clevetire, deficienţa de gândire. Fac sforţări să acopere gunoiul unui morman de mediocritate dovedită. Morfolesc o ideie, — şi cred că întocmesc planul marilor reforme. Bolborosesc o calomnie, — şi s'au şi convins că e freamătul gigantic al unei aspiraţii. Schiţează o înjurătură, — şi o confundă cu accentul protestatar al unei revolte. Lipsiţi şi de măsură şi de proporţie ei iau inundaţia drept începutul unui potop biblic şi adierea drept furtună.

Insulte, clevetiri şi vorbe urîte sunt vărsate din plin peste prestigiul adversarului politic. Talionul exagerat constitue comandamentul exclusiv: mi-ai rupt un dinte, îţi sparg falca toată.

Şi, astfel, viaţa publică devine o gârlă în care bărbaţii politici sunt obligaţi să facă băi de nămol. Meschinăria nu iartă şi spiritul de ţigănie s'a înrădăcinat. Atâta s'a înrădăcinat, că e nevoită sarabanda toată să înoate ca o furnicărie în gropanul de murdării.

Şi ce va gândi mintea aceea sănătoasă a rumânului când asistă la asemenea elogii?

Inteligenţa ţăranului e frumos fixată pe coardele ei; vibrează la realităţi; le încadrează şi le lămureşte. Judecata e simplă, raţionamentul sigur, formula precisă. Fără să râvnească privilegiul inteligenţei, nici meridianele ei visate, nici

înălţimile închipuite, — el tae croială problemei cu bunul lui simţ caracteristic. Modest, dar nu umilit; îndrăsneţ, dar nu impertinent; sumeţ, fără aroganţă; şi orgolios, fără trufie; — ţăranul acela despre care toţi se întrec să-şi facă păreri false, ştie să asculte şi a învăţat să nu creadă. El are spaimă înăscută de ciocoi; spaimă cristalizată din pricina acelor pătimiri seculare la cari i-a supus satrapia neomenoasă. Ţăranul se găseşte şi astăzi în refugiu, — un refugiu intelectual, — care este egal cu exilul în munţi pe vremurile bejeniei.

Instinctul ager îl învaţă ce e sfatul bun şi ce e minciuna; şi-l face să disocieze între intenţia cinstită şi perfidia ei. O socoteală cuminte, cu aritmetica argumentelor precisă, îi merge lui la inimă mai mult decât toate fluviile vorbelor deşarte.

Aşa încât, degeaba merg la sate guşile încărcate cu făgăduinţi mincinoase şi cu clevetiri.

Iar dacă se duc, să lase ţigănia lângă amante. Că nu e de loc bine să strice sufletele, să otrăvească moravurile, să mânjiască purităţile şi să ştirbiască statornicita datină a vieţii.

3. *Retori și politicieni*

Ca să fim în linia controverselor iscate, am zice că, în esențial, arta de a guverna se reduce la previziune, iar tecnic, se reduce la un artificiu: a mânui evenimentul. Obicei vechi: și de astădată, preopinenții au învârtit hora sofismelor pe loc; și au încercat, nu fără abilitatea pe care logica evazivă singură ți-o dă, să sară peste contradicții așa într'un picior. Zugrăvind exemplarul abstract, au căutat copia perfectă în concret și nu au dat decât peste imaginea spălăcită, desconturată, incoloră și prăfuită de obicinuințe: politicianul, — omul de grămadă și de zilele noastre.

Când e la urmă, cât se poate prevedea din cursul realităților și cum se pot ele mânui și orienta, — este o întrebare care, decât să ți-o pui, mai bine s'o ocolești cu îndemânare.

Obicinuit, la noi, — țara cu cei mai mulți politicieni, — guvernarea când nu buzurește, se exercită metodic după uzul râșniței de sdrumicat fraze.

Definiția omului politic, în ce are mai caracteristic, se poate construi numai din negații: lipsit de

convingeri, eronează; după cum cu un minus de personalitate, înșeală. Nula lui lăuntrică și-o acopere, însă, cu perdeaua groasă a unor însușiri simulate pe care le duce ca pe o povară care-i este dragă: opiniile le comandă, conștiința împrumută, personalitate fură dela alții. O inteligență de fabricație livrescă, având posibilități multiple de a se exersa, — însă, în funcțiunile ei gramaticale, — îl ajută a înlocui credința fermă cu o biată silogismă. Adevărurile, prin creerul lui ca printr'o batoză de măcinat piatra, trec sfărâmate. Le sfărâmă unitatea și le divide uniform, cum ai măsura cu pasul moșia. El nu deosebește, — reduce la schemă. Unde contrastul este evident, nivelează; unde relieful e înalt, netezește; unde nuanța excrește, retează; unde conturul s'a ivit, nulifică. Pe când contrariile se isbesc, — le împacă; și când elementele se îmbulzesc discordant, — armonizează. Dar o armonie formală, deci din afară și nu un consens organic, crescut finalist, lăuntric. Dinții roților unei mașinării se încaeră și se îmbucă, vezi bine. cu dinții roților vecine, — cu alt termen, se angrenează; nu au, în schimb conștiința resortului care le dă unitate și impuls.

Așa fiind, cât prevede din evenimente policianul dacă nu s'a plasat dintr'odată în misterul lor, cu aparatul său aperceptiv totdeauna gata a sesiza subînțelesul? El se mișcă pe confluența realităților cu raționamentul, în loc a sonda consensul lor cu instinctul. Cum se mișcă iezii pe marginea fântânii fără să cadă înăuntru. Aran-

jamentele de confluență, evident, sunt multe; pe când posibilitatea de consens e una.

Omul politic nu prevede și cum nu prevede, nu are convingeri ferme; neavându-le, nu gândește și cum nu gândește, discută. Axa dialecticei sale e atât de inconsistentă că oricând se poate suci și răsuci, în spirală. Și lovită de un punct de vedere, se despletește în noui teorii cum se despart vânturile când se isbesc de vârful grădinii. Argumentează orice, pentru sine fiind adevărat orice. Or, pe când adevărul este evident, eroarea e obscură; unul se intuește, celalt se argumentează; adevărul țâșnește deadreptul, eroarea se strecoară: — iată de ce, politicianul discută. El argumentează fără a dovedi după cum oratorul vorbește fără a spune nimic. E calitatea lor cea mai mare.

Sunt, dimpotrivă, oameni, — adevăratul conducător, — cu opinii ferme. Se orientează temperamental au convingeri prestabilite. A raționa cu astfel de oameni, nu se poate. Te ascultă, argumentele tale cad pe ființa lor ca într'un receptacol, au rezonanță, dar rezonanța se armonizează cu tonul fundamental al unității lor sufletești. Ei toarnă în sistem opiniile primite; ceeace e răsleț, unifică; ce e disparat, organizează. Iar ele iau din ființa lui culoarea, ca apa forma vasului în care a căzut. Opiniile primite nu se suprapun, se asimilează; nu se adaugă, ci se întrepătrund. Credința lor întunecă fără să respingă, absoarbe fără să reflecte, mistue fără a elimina. Pricină din care el nu discută niciodată. Certitudinea e atât de

luminoasă că nu simte nevoia a comunica. Ascunsă, acolo într'o cută a sufletului, până la ea nu se ajunge cu artificii de analiză sau cu ascuțimi de inteligență. Cu acest atribut specific, conducătorul apucă dintr'odată adevărul organic. A crede că poți pătrunde în istorie cu fragmentul, cum ai intra în cameră cu piciorul, — e absurd. Și nu trebue să crezi chiar dacă e absurd.

Istoria nu a înregistrat argumente, ci gesturi. De ce? — e ușor a înțelege. Felul unic de a formula al conducătorilor este gestul. Fiindcă gestul este energie condensată: e îmbrâncit de certitudine și nu pricinuit de idee; el țâșnește, nu se strecoară. Sever interpret al unui act de înverșunată voință, gestul deschide orizonturi. Dialectica șerpuește, gestul este linear. După linearitatea lui își deplasează popoarele conduita, cum dirijorul culcă într'o parte, cu bagheta, freamătul armonios de note muzicale. Cuvântul este o efulgurație, graiul clopot de bronz, gestul o perspectivă. Și câte odată, o formulă scurtă e ca lumina stelelor ivită la mii de ani în urmă după ce originea a dispărut.

Cine mai atintește, acum urechea la inima pământului?

Dar nu, — în Deal la Patriarhie, urue pe 'ntrecere râșnița de fraze.

4. Intriga şi funcţia ei politică

Viaţa noastră publică se reazimă exclusiv pe intrigă. Reţele sunt ţesute metodic de către această ageră suveică. Intriga aleargă vrednică printre oameni şi înoadă între ei legături perverse.

Şi intriga operează prin şoapte. Şoapta se plimbă dela ins la ins, îi învălue auzul, îi ameţeşte mintea. Incărcată cu germenul invidiei, ea este o topcă aeriană care vehiculează tendinţele vrăjmăşeşti şi disensiunile. Ca intriga să poată prinde, creiază mai întâi acest voal auroral al şoaptelor, cari împânzesc relaţiile dintre oameni. In vaporozităţile şoaptei, intriga operează sigură de eficacitate. Maestrul intrigei politice, Fouché, — această stranie figură de renegat iscoditor, de tenacitatea bronzului şi supleţea trestiei, cel care s'a semeţit în faţa unui Napoleon şi a răpus pe un Robespièrre, — Fouché, acest caracter de celuloză dizolvată, cade, până la urmă, el însuşi victima propriilor lui procedee. Fiindcă pe un concept negativ, nimic nu poate fi durat cu temeinicie. Cine prin negaţie lucrează, de negaţie va avea parte.

Intriga e un concept negativ. Factor de disoluţie a posibilităţilor de solidarizare, — cari numai ele sunt creatoare, — intriga poate, cel mult, să scape din încurcătură, la un moment dat. Ea are rostul precizat de a provoca o deviere a atenţiilor sau să devitalizeze silinţele. Insă nu poate permanentiza într'un merit.

Toţi intriganţii sunt oameni cu certe deficienţe vitale. Ei n'au zăcăminte creatoare. Turnaţi în monumente, aceştia sunt reci ca marmora şi lucii ca ea; ochiul e inexpresiv, liniile feţii încremenite, par'că ar fi zidiţi în piatră. Capabili de exaltare în falşitate şi de cinism în evidenţă, intriganţii îşi compun totul după studiul meticulos al regisărilor perfecte. Oameni cari nu vibrează la nimic, ei se instalează în observatoare oculte, înregistrează tendinţele, difuzează şoaptele, împrăştie intriga. Orice intrigant e un centru de iradiaţiune de svonuri şi un seismograf al intensităţii declanşărilor. La pândă, acoperiţi de un indiferentism suspect, aşteaptă precipitatele combinaţiilor.

Insă ce a fost construit pe vânturi, cu vântul se duce. Nimeni, în afară de Fouché, nu izbuteşte să se bucure de roadele astfel culese. Şi până la urmă şi acest sacerdot bronzat se prăbuşeşte. Zweig urmăreşte, punct cu punct, cariera acestui celebru intrigant până în momentul definitivei degradări.

In viaţa noastră publică, îl descoperim tot mai mult pe Fouché. Oameni de o evidentă mediocritate îndrăznesc să-şi depăşească limita înzestrărilor fireşti şi, animaţi de o ambiţie fără seamăn, scrâşnesc şi se turbură ori de câte ori biruitoare

se înalță, pe scara socială, o personalitate. Indată ce a cutezat să se urce, însuflețită fiind de resorturile ei intime, încep șoaptele. Aburii svonurilor cresc în jurul lui; îl cuprind ca o perdea țesută din unde aeriene; și apoi e asvârlită intriga, disolvantă și degradatoare.

Așa s'a procedat cu Dobrescu Argeș. Puternic în inteligența lui nativă, clar în viziunile lui profetice, ager în acțiune, îndârjit în luptă, Dobrescu Argeș era primejdia cea mai amenințătoare pentru sfânta rotativă a guvernării, plimbată dela conservatori la liberali. I s'au întins, în cale, năvoadele calomniei și l'au pescuit din limpedele iezăr de munte al moralității lui, ca pe un cadavru.

Afacerea „Skoda" vine la rând. Disperați de puternicia d-lui Maniu a cărui vitalitate țâșnește din șapte centre odată ca în miracolele basmului, adversarii au încercat o asasinare morală. Și ca totdeauna, cu aceleași metode: mai întâi șoaptele au fost puse în circulație; apoi s'au țesut intrigile; în urmă, mlaștina calomniilor a fost revărsată. S'a mers până la confecționarea unei piese demonstrative introdusă ca armă de acuzație în mâna adversarilor.

Limitându-se la activitatea de club, oamenii politici alcătuesc un conglomerat și o viespărae. Neînvățați cu munca, ei preferă abilitățile cari, mânuite bine, te instalează acolo unde faraonica silință nu se știe dacă te va duce. Izolați în cercul vițios al vieții de club, ei rup legăturile cu sufe-

rinţele ţării; contabilitatea intereselor nici marginal nu se atinge de problemele ţării. Inghesuiţi aci, în larma de club, îşi trec zilele cu meschinării şi agilităţi mânuite.

Dar viaţa partidului e alta. E anume aceia pe care trebuie s'o aibă un organ în care mişună pulsaţiile funcţiunei sale. Fiecare celulă, angrenată în activităţile orientate după cum indică funcţiunea, e orânduită, în animaţia ei, de această funcţiune însăşi. Un partid e posedat de o frenetică vitalitate tocmai din pricină că, organ puternic care corespunde la funcţia politică a ţărănimei, se încarcă de tot ce o agită ca suferinţă şi vibrează la agitaţiile ei.

Dar viaţa de club cu mişuna ei de intrigării invadează viaţa de partid. Viaţa de club îngrăşând terenul din care-şi trage persistenţa, a născocit şi aşa zisa „afacere" Skoda.

Să se ştie, însă: Robespierre poate fi ghilotinat; Napoleon poate fi ostracizat; dar trec, în istorie, ca să umple cu numele lor o epocă.

Pe când, Fouché, nemernic şi vâscos, ca o râmă pusă pe jeratic, îşi batjocoreşte până şi neînsemnatul milimetru al existenţei sale.

5 Conştiinţa noastră mesianică

Agitaţiile de masse n'au cunoscut vreodată intensitatea mişcării naţionaliste a d-lui Iorga. In jurul lui 907, eruditul profesor, înfocat de turburările tinereţii, mişca ager suveica oratorică, ţesând pânze de vraje. Grămezile intelectuale, intrate în cercul de foc al magiei acestui vraci al vorbei frumoase, se topiseră în fluviul incandescent al temperamentului fierbinte care, stâlp de foc, prăvălia tot ce întâlnea în cale. Nu-i lipseau înzestrările, nu-i lipseau pasiunile, nu-i lipseau convingerile. Şi nu-i lipsea nici technica înscenărilor. In Bucovina, sub bolta încăpătoare a catedralei lui Ştefan cel Mare, înainte de a-şi începe cuvântarea, Nicolae Iorga a pus să sune clopotele. Şi când dangătele aramei au umplut văzduhul şi sara, el, de adevărat mag, îngenunchiat în mijlocul sfântului lăcaş, oficia cultul simţimintelor, năvălite ca o boare din fluturările umbrei marelui voevod moldav. Ce potop de stări de suflet a biruit inima ascultătorilor, se poate bănui.

Conştiinţa populaţiilor era cu totul câştigată pentru însămânţările oricărei idei. Conducerea de

5 Conştiinţa noastră mesianică

Agitaţiile de masse n'au cunoscut vreodată intensitatea mişcării naţionaliste a d-lui Iorga. In jurul lui 907. eruditul profesor, înfocat de turburările tinereţii, mişca ager suveica oratorică, ţesând pânze de vraje. Grămezile intelectuale, intrate în cercul de foc al magiei acestui vraci al vorbei frumoase, se topiseră în fluviul incandescent al temperamentului fierbinte care, stâlp de foc, prăvălia tot ce întâlnea în cale. Nu-i lipseau înzestrările, nu-i lipseau pasiunile, nu-i lipseau convingerile. Şi nu-i lipsea nici technica înscenărilor. In Bucovina, sub bolta încăpătoare a catedralei lui Ştefan cel Mare, înainte de a-şi începe cuvântarea, Nicolae Iorga a pus să sune clopotele. Şi când dangătele aramei au umplut văzduhul şi sara, el, de adevărat mag, îngenunchiat în mijlocul sfântului lăcaş, oficia cultul simţimintelor, năvălite ca o boare din fluturările umbrei marelui voevod moldav. Ce potop de stări de suflet a biruit inima ascultătorilor, se poate bănui.

Conştiinţa populaţiilor era cu totul câştigată pentru însămânţările oricărei idei. Conducerea de

peste aceleaşi mulţimi cari îl instăpâniseră pe altă cale.

Fiindcă n'a reprezentat nici o idee, partidul poporului s'a dus. Conservatorii, când n'au mai reprezentat nici un interes, s'au dus. Coaliţia Iorga, nereprezentând nici o idee, s'a dus.

Şi cazul Iorga şi cazul Averescu sunt elocvente pentru conştiinţa noastră mesianică.

E altceva mişcarea de masse şi altceva partidul politic. După cum una este lozinca trecătoare şi cu totul altul sistemul de interese ale unei clase. Partidul politic corespunde la sistemul de necesităţi adânci ale unei categorii sociale, bine determinată prin structura ei spirituală, prin aspiraţiile ei, prin idealurile ei. Pe când mişcarea de masse corespunde unei panice de moment, când conştiinţa, dislocată din cercul luminos al sezizărilor imediate, se lasă înecată de valul de sugestie al unei simple formule. In partidul politic găseşti personalităţi, în mişcarea de masse găseşti veleităţi. Grupul de oameni din partidul politic e un grup al valorilor, pe când oamenii mişcării de masse sunt simple resorturi din cari se declanşează elanurile. La baza partidului politic prezidează luciditatea conştiinţei intereselor de clasă, la baza mişcărilor stă funcţia fabulatorie a poporului. Singura mişcare, cea ţărănească dela 1928, are caracterul partidului politic. Ea era deslănţuită din protestul pe care ţărănimea, lucidă asupra intereselor ei, îl îndrepta împotriva unor conducători organizaţi în clică exploatatoare. Par-

tidul e prea mult o dispunere de ierarchii, iar mişcarea de masse prea mult un conglomerat de avânturi, pentru ca durabilităţile lor să poată suferi comparaţie. La temelia fiecărui partid dai de o îngrămădire de **idei**, adică de o **doctrină**; de o îngrămădire de **fapte**, adică de un **trecut**; de o îngrămădire de **jertfe**, adică de **viaţă**. La o mişcare de masse dai totdeauna de o **lozincă**.

Dacă a fost cu putinţă cazul Iorga, reeditat de Averescu, asta datorită prea pronunţatei conştiinţe mesianice a neamului nostru. Stă în noi împlântată superstiţia omului ursit să schimbe faţa pământului dintr'odată. O imaginaţie care a brodat destul în ţesătura basmului şi legendei, face din te miri cine un „făt-frumos" investit cu puteri miraculoase de a modifica dintr'un gest, dintr'un gând, dintr'o faptă, totul. Acesta are darul de a revărsa raiul pe pământ, de a lua durerile cu mâna, de a lecui rănile cu intenţia şi de a vărsa fericirile cu torentul. O conştiinţă mesianică, nepregătită de nici un profet ca cei de pe vremuri din îndepărtata Iudee, reduce totul numai la fantezie, fantezia trage imagini de vis, iar ele îmbracă multitudinea suferinţelor în strai de aurora. Funcţia fabulatorie a românului trece câteodată din literatură în politică şi crează legende şi mituri. A creiat legenda Iorga şi a făurit mitul Averescu. Politica se face însă cu realităţi nu cu imagini. Dacă a venit d. Iorga la putere, a condus cu „văzând şi făcând". Dacă a fost d. Averescu la putere, a condus după tehnici liberale.

Deşteptată din reverie, mulţimea, însă, a reacţionat. Mitul s'a destrămat de n'a mai adunat nici 2 la sută, legenda s'a risipit şi abia mai cuprinde 2 oameni de casă. Ceeace a fost produs al iluziei, a trecut ca o boare care voalează privirea şi apoi se duce.

Trăinicie nu poate fi decât acolo unde e doctrină, adică **sistem de realităţi** sociale, unde e program, adică **plan de rezolvarea** lor şi unde e tactică, adică **voinţă organizată**.

Restul, — pulbere care se scutură.

6. Intre capriciu şi necesitate

In desfăşurările istoriei, popoarele reprezintă momente hotărâtoare, numai cu condiţia de a umple cu forţă timpul prielnic preponderenţii lor. Să nu constitue numai un bloc compact de rezistenţă pasivă, dar şi o putere de reprezentare în faţa pornirilor de dominaţie ale celorlalţi. In dialectica istoriei, forţa popoarelor furnizează treptele de promovare a misiunii lor. Cine nu se încarcă sufleteşte de o menire, dublată de conştiinţa ei, acela sucombă repede sub tendinţele de infiltraţie ale vecinului. Pe osemintele trecutului, trebue ridicat castelul unei năzuinte, din turnul căruia să fie descifrate perspectivele.

Există, în toate, o logică severă, o strictă relaţionare a faptelor şi o corelare eficientă a lor, pe care nu o pot neglija cârmuitorii. Aceştia, în deosebi, sunt chemaţi să vegheze linia destinului istoric, fără să piardă din atenţie măcar un punct evolutiv al ei. Orice neatenţie, nu că e o pagubă, dar este o abatere; şi asta echivalează cu un dezastru.

Ochiul din întunericul mulţimilor e prea încăr-

cat de cenuşe pentru a *privi limpede* în orizonturi. Dar aceia cari sunt *instalaţi* în înălţimi, la observatoare, au datoria de a descifra, în lumina fulgerelor, zvoana de *primejdie* elaborată în zări nebuloase.

Un guvern *incapabil* echivalează cu o crimă. *Obligăm poporul la un deces* în colectiv, peste cari *scriu cioclii epitafele.* O aspiraţie zădărnicită poate *coborî în pământ* o generaţie. Nădejdea bolnavă *crescută în suflete* oferă cel mai riscant popas din *ritmurile active* ale unei puteri istorice în plină *sforţare.*

Sunt răspunzători cârmuitorii de a fi coborât în desnădejde un neam pentru care se simţea mai mult decât oricând necesitatea de a fi dinamizat în toate resorturile energiei lui, pentru ora de cumpănă care se aşteaptă.

In străinătate se vânzolesc situaţiile. Certitudini pe cari să montăm echilibrul liniştei noastre nu găsim. Italia fierbe de dorinţa cuceririlor, — poate şi pentru a satisface adânci nevoi economice, poate şi pentru a verifica trăiniciile unui regim care, în loc de veleităţi, trebue să investească prestigiu. Decurg de aici o seamă de consecinţe, la cari suntem chemaţi să răspundem cu prevederea. Aşa cum sunt întrepătrunse legăturile, coalizate interesele, cartelate patimile, prea cu putinţă să isbucnească un vârtej general de sub seducţia fatală a căruia nu ne putem sustrage. Intre Franţa şi Rusia, tovărăşia Germania-Italia, determină o încrucişare de linii cari angajează

Continentul întreg, despărţit din nou în cele două lagăre ale măcelului.

Iar noi, trebue să ne descurcăm singuri. Tentaculele atâtor apetite cari ne înconjoară cu păgână lăcomie, presupun pentru noi o vitalitate potenţată până la maximum.

Ce s'a făcut?

De ani stă ţara în loc. Din punct de vedere al istoriei, adică al vieţii, ţinerea pe loc este egală cu o sufocare. Economia naţională secătueşte, gospodăria particulară se dărăpănează, administraţia e amorţită, autoritatea e zdrenţuită, iar peste suflete s'a aşezat pânza deasă a desnădejdii.

Sărăcia sporeşte mereu, fiindcă cerealele n'au preţ, fiindcă fabricatele scumpe nu se vând, fiindcă impozitele terorizează, fiindcă scade consumaţia. Puterea fizică se micşorează mereu, fiindcă nutriţia e insuficientă, fiindcă higiena socială nu există, fiindcă excesul de muncă zdruncină necontenit. Puterea sufletească seacă mereu, fiindcă furturile se ţin lanţ, fiindcă şarlatania s'a întins ca pecinginea, fiindcă scepticismul s'a cuibărit în culcuş pregătit. Autoritatea se destramă mereu, fiindcă neputinţa se observă şi se simte.

In asemenea stare condamnabilă, cum ne fixăm poziţia în echilibrul zgâlţâit al Europei de astăzi? Ce sursă desfundăm pentru rezistenţa care se cere şi ce forţă desfăşurăm pentru idealurile cari ne poartă?

Dar guvernul încă nu se lasă. Se pregăteşte de

prelungirea cârmuirii. Caută motive să permanentizeze stările excepționale, caută bani să amăgească o categorie de oameni, caută personalități să repare echipa ministerială.

Va mai ticlui o lege anodină, va mai pune pe d. Alexandrini să țipe un discurs, va mai iscodi o afacere ca transferul, va mai cânta o cuvântare.

Și va merge așa cât va putea, cât mai înainte, cât mai departe; chiar cu paguba de a coborî în mormânt o nație întreagă, numai să se mențină însuși, după cum s'a ridicat pe cadavrele atâtor oameni decedați la timp potrivit. Numai să poată însuma puterile de vanitate, de admirație și de idolatrie, pe cari și le nutrește. Numai să înscăuneze definitiv șef nou peste hoarda liberală și s'o aplece la picioarele lui docilă, supusă, respectoasă, tremurândă și ascultătoare. Numai să se veșnicească în viața publică, în viața țării, în carieră și în valurile de adorare ale tovarășilor. Numai să se încarce deplin cu conștiința atot puterniciei sale de stăpânitor neamenințat, necontestat.

Și cu aceasta, am ieșit din domeniul necesităților istoriei pentru a intra în regiunea fluentă, flotantă, mobilă, a capriciului. Am ieșit din normal și din logică, pentru a tribula între dorință și absurd.

Dela voința țării, sue boarea protestului, urcă mugetul surd al suferinței, emană undele amenințării.

Să fie, adică, mai tare capriciul unei clici decât principiul sănătății sufletești al unui popor?

Atunci ispășim o osândă.

7. Țesătorii de pânză vrăjită

In Brașovul în care, odinioară, statueta lui Arpad, suită în sfârc de munte, amenința sforțările unei pleiade de onești cărturari, au răsunat, la o grandioasă întrunire, glasuri oratorice. In România aproximativ liberă, — statueta cruntului Arpad fiind sfărâmată — tonul discursurilor, biruite de un accent aproape revoluționar, se înseriază în linia unui trecut ce gâlgâie încă. De la câți au îngrămădit jertfe, dela modeștii cărturari din Scheii de altădată,—umili preoți cu crucea în frunte,— până la protestul masiv, timpul scurs nu a reparat încă nedreptățile și n'a pus, în rosturile lui un popor care a tânjit după libertăți și menire.

S'au găsit oricând șarlatani cari să ademenească. Tristele stări — vor vedea conducătorii unde vor duce — pot fi plasticizate prin povestea țesătorului de pânză fermecată.

A fost cândva, în depărtări mari, o țară care se chema „N'aude-N'avede". Acolo, s'a pripășit un vrăjitor. El s'a dat drept țesător de pânză minunată. S'a așezat în Capitala țării, a întins războiu, a rânduit ițele și a început să bată cu suveica, în

stânga și în dreapta, ca și când ar țese. Dar mișca numai din vătale și nu țesea nimic. Și spunea mereu că țese pânză fermecată, pe care ochiul prostului n'o vede. Se uitau oamenii cu mirare și toți nu vedeau nimic; și cum nu vroiau să treacă drept proști, exclamau: Ce mai pânză vrăjită! A mers vorba din om în om, din sat în sat, din oraș în oraș, despre țesătorul de pânză fermecată. Și a venit lume luminată să vadă și au venit chiar sfetnicii țării. Nu le venea sfetnicilor să se descopere, ei mai proști decât simplii muritori. De aceea au început și ei să se minuneze: „Ce mai pânză fermecată! Numai deștepții o văd, proștii n'o văd". Și s'au dus sfetnicii, la Impărăție și au spus: Mărite Impărate, a sosit din mari depărtări, un țesător de pânză fermecată; e mai subțire decât firul de soare și mai clară decât transparența. Și fiindcă nu se poate osebi de lumină, deștepții o văd; și fiindcă e mai fină decât pulberea din soare numai Luminăția Ta o poate cumpăra. A întrebat atunci Impăratul: „Ati văzut-o?" — „Văzut, Impărate!" „Faceți-mi atunci un rând de haine".

Au chemat un croitor meșter, au luat măsura, și au cusut Impăratului hainele. Iar într'o bună zi de sărbătoare s'a înveșmântat Impăratul în haină din pânza fermecată și a ieșit cu alai zornăitor prin cetate. Și au ieșit oamenii cetății să-l vadă. Se uita lumea la Impărat și nu-i venea să creadă; se freca la ochi și nu-i venea să creadă. Dar fiindcă se temeau, se minunau toți: „ce haină, ce pânză fermecată!" Da', un țăran cu copilul lui,

s'a strecurat și el din întâmplare printre privitori. Și a strigat copilul: „tată, uite, Impăratul se plimbă în pielea goală". Și auzind lumea vorba fiului de țăran, și-au luat toți seama. Au deschis ochii mari și au văzut că pânza fermecată nu-i nimic și că sfetnicii Tronului au pus pe Impărat să se plimbe în pielea goală.

Cârmuitorii țes minciuna și lasă țara în pielea goală. Țara înapoiată, incultă, măcinată de boli; țara cu așezare administrativă păcătoasă, cu gospodăria sătească și județeană vraiște, țara robită băncilor liberale, trusturilor liberale; țara exploatată de afaceriști și de misiți; țara jecmănită de impozite și împilată de legi; țara aceasta este îmbrăcată în pânză „fermecată". Vrăjitorii sosiți din Fanar, au așezat argelele în inima țării, au dat svon peste tot că pregătesc vestmânt minunat și proștii au crezut.

Astăzi guvernul face pe dervișul, transformat în țesător de pânză minunată. A făcut conversiunea ca să profite bancherii patru miliarde și spune că a ușurat țăranii; a făcut decrete-legi ca să sondeze cât e de existent Parlamentul și spune că a ameliorat situația financiară; a înlocuit funcționari ca să plaseze clientelă de club și spune că a simplificat aparatul de Stat; a mărit impozitele ca să umple golurile în budget și spune că vrea înarmarea țării; a instituit starea de asediu ca să poată guverna nestânjenit și spune că este ordine; operează cu cenzura ca să nu se divulge adevărul și spune că sunt libertăți; se fac

afaceri scandaloase la contingentare și compensații și spune că realizează opere gospodărești; încheie convenții din cari să profite oamenii oculți și spune că înviorează exportul; ridică prețurile fabricatelor și taie din valorile agricole și spune că e rai pe pământ.

Iată, Germania se agită: vrea război; iată, Italia se agită: vrea expansiune; iată, minoritarii se agită: vor deposedarea noastră. Tronul unguresc așteaptă un cap încoronat. Hitler râvnește Anschlussul pentru sporirea forței germane. Mussolini adastă ceasul de cumpănă, iar lupii din Vlăsia noastră — cazul Glondys, — abia așteaptă și ei. In Extremul Orient, vâlvătaia e aprinsă; iar în Europa, uzinele fabrică pe capete. La Rheindorf, — gazele ucigătoare au exploadat la experiență, pricinuind dezastre.

Iar în timpul acesta, la noi, convoiul se încaeră pe putere, lacheii târcolesc masa cu bucate, guvernul se ocupă de mișcările d-lui Strunga, de perimetrele petrolifere ale d-lui Bejan, de enervările de babă care se piaptănă ale partidului.

Vrăjmașii ne impresoară de toate părțile; frontierele sunt împânzite de minoritari cari nu ne iubesc; înlăuntru un popor fără entuziasm, sărac și bolit, un dezastru economic fără seamăn și jaf pretutindeni.

Până când țesătorii de pânză fermecată vor acoperi cu minciună goliciunile țării?

8. Să cânte muzicile, — țara petrece

Merg lucrurile prost? se încurcă firele economiei? sunt exploatate procentele operațiilor financiare? face d. Strunga greșeli? e nepriceput d. Antonescu? — ei și! Guvernul are o soluție salvatoare: va fi recoltă bună. Asta însemnează: țăranul are ce mânca, din ce nu mănâncă mai poate da și la Stat, iar dacă nu prea are, n'o să facă revoluție, fiindcă stomacul este potolit. Revoluțiile vin greu când are sucul ce disolva și când satele sunt la depărtări considerabile de teatrul acțiunilor. Istoria a înregistrat o singură răsmeriță de calitatea pură a celei ce-ar trebui să se întâmple; și s'a găsit, și atunci, un retor de puternică influență și de colorată fantezie care să stâmpere, cu o imagine, exodul primejdios al avânturilor insurecte.

Nu se poate găsi undeva un om care să trăiască mai departe de realități decât d. Tătărăscu. Inecat într'o mare de imagini, domnia-sa crede că viziunea paradisiacă a unei țări, — ce nu poate exista decât dincolo de curcubeu, — e cu putință de coborît în realitățile pe cari le acoperă frumosul vo-

cabular al discursurilor ocazionale. O bandieră de culori, interpusă între turnul sumeț din care privește, și zvârcolirile mulțimilor chinuite, îl împiedică să observe tot ce au evenimentele prevestitor. Sunt unii păianjeni bolnavi de chemare: ei iau raza de soare drept firul pânzei lor; și, fascinați de miragii, de lumină și azururi, s'avântă pe borangicul firului de soare, cu puterea care duce în neant. D. Tătărăscu procedează similar; din rețeaua realităților se avântă în vaporozitățile reveriei. Copleșit de extaz, — extazul provocat de urcarea într'o situație la care n'a gândit, — a întrerupt toate legăturile cu realul. Este acea continuitate a visului, acea legănare pe punți de siderații ireale, care l'a purtat, suit pe curcubeu, din vulgaritățile meritului limitat, în treapta de sus unde mărirea e un pisc, prestigiul o aureolă și respectul o idolatrie. Și de aci, d. Tătărăscu nu mai poate pogorî, fără a avea sentimentul depresiunilor și dezastrului. E ca și cum, din vârful unui munte, te-ai lansa în străfund de abisuri, iar, în precipitarea vertiginoasă, ai încerca să te fixezi cu brațele în mocirlă; dar lunecă straturile malului și, în lunecare, te acopăr cu drojdia pământului umed.

Așa a visat cândva d. Tătărăscu: pe punți de curcubeu, scăldat în lumini, sus lângă tronul de aur; și aci, reverențios și idolatru, docil față de o Divinitate care-l poate oricând alunga din Paradis, să se înece în ploaia de confetii și de soare. Că apele cari cad din înălțimi, fac, amestecate cu

pământul, un aluat de mocirlă în care trebuie să canunească mulțimile anonime, — asta interesează prea puțin. D. Tătărăscu petrece.

Sărăcie? — d. Tătărăscu petrece; greu țării la impozite? — d. Tătărăscu petrece; pierdem din comerțul exterior?—d. Tătărăscu petrece; se operează afaceri de contingentare și compensații? — d. Tătărăscu petrece; pătrunde anarhia peste tot? — d. Tătărăscu petrece.

Nu-i nimic, — d. Tătărăscu petrece. Țara e un imens banchet, aranjat pentru petrecăreții guvernamentali. Cântă fanfarele, sună muzicele, trec cupeuri de cristal, se perindă toalete, sclipesc fireturi, zornăiesc în sclipet decorații, iar giobenele adăpostesc ceremonios pâlcurile de busturi carnale mișcate cu prudență să nu se deplaseze inelegant croielile liniare ale fracului.

Să cânte muzicele — țara petrece. E avânt, e veselie, e exuberanță, — țara petrece. Crăpăm de belșug, plesnim de sănătate, mustesc sufletele de voie bună, — țara petrece. Trebuie schimbate fracurile, că s'au învechit; trebuie să înlocuim giobenurile, că s'au schimonosit; trebue să schimbăm primenelile, că s'au umezit; am asudat jucând, am răgușit de urale, ne-au crăpat palmele de aplauze, — țara petrece. Ne vâjîie urechile de atâta vârtej, ni-i capul umflat de atâta clinchet de cupe, nervii s'au bulbucat de atâta circuit de pofte și patimi,— țara petrece. Pe scena din față, au sărit clownii: plini de șotii, s'au urcat pe sârmă saltimbancii; dănțuitoarele își ciocnesc brățările când saltă; că-

lărețul de circ își arată obârșia împerecherii formelor frumoase, — țara petrece.

Dar, în timp ce nu mai contenesc fanfarele, în timp ce o dănțuitoare pe sârmă a lunecat scrântindu-și piciorul, în timp ce festinul e în toiu, dumicând ultimii tauri măcelăriți pentru sardanapalicul ospăț, vin știrile. Anul sterp a adus mană și s'au înmulțit milogii. Geamătul lor străbate din afară. Imbulzit, surd, amestecat, ca un complex de voci în cari predomină scrâșnetul, a năvălit înăuntru. Ologii pământului, bolnavii de lepră, însetații din ținuturi, desculții și zdrențăroșii, se căinează la ușe. Peste grâe a căzut rugina, în alte părți s'a abătut grindina cât boaba prunii, n'au cu ce stâmpăra vintrele cu răsuflătoare. Și totuși, așa săraci cum sunt, îi sugrumă globnicii visteriei și le vântură lucrurile din ogradă.

Milițiile acestea, de milioane, chinuite în țarină de arșiți și vânturi, plesnite peste viață de ucazuri, nu trebue să strice cheful, milogind și căinindu-se.

Să cânte muzicile, — țara petrece.

9. **Sancțiuni inutile**

Instituțiile Statului se topesc și ele sub lava politicii. Politica, — și n'ar trebui nici o „anume" politică să se infiltreze aci, — destramă **mentalitățile**.

Un sistem de metode, considerat ca învestit cu prerogativa absolută de a organiza materialele de construcție a Statului, poate fi oricând disputat, în ce privește eficacitatea și preponderența. Insă, dincolo de vălmășagul politic, în care toți curenții opiniilor se întretaie și se isbesc, rămân câteva puncte de statornicie cari leagă urzelile de fier ale structurii statului. Tocmai aceste puncte nu trebuesc măcinate, fiindcă dizolvăm însăși garanțiile de persistență.

Nu vorbim de institutiile politice, nici de instituțiile administrative ale Statului. Acestea toate trebuesc încadrate în planul politic de organizare. Ele trebuesc „orientate", „întoarse" — ca să zicem așa — după directiva generală a planului politic, pentru a nu suferi țesătura architectonică a statului. Deopildă: într'o țară,—pe care toți oamenii politici o consideră deopotrivă atât de „emina-

mente agricolă", — o instituţie ca B. N. R. trebuie încadrată în realităţile agrare ale ţării. Trebue înseriată în planul politic care organizează adevărurile vieţii statului, recunoscând, în unitatea acestor adevăruri, primatul agriculturii.

Insemnează că, desprinzând B. N. R. din urzelile unui Stat, organizat după norme bancare, îi preschimbăm rolul de fecund ventilator al banilor Statului prin pivniţile băncilor particulare; i-l preschimbăm, integrând-o în rolul de propulsor al arteriilor economiei naţionale, în care economie, agricultura are prioritatea. B. N. R. în planul politic liberal, era orientată după directiva generală a liberalismului: **banca.** B. N. R. va treubi să fie orientată după directiva generală a ţăranilor: **cooperativa.**

Aceasta însemnează că B. N. R. este o instituţie care trebue „întoarsă" după linia de direcţie a planului politic, organizator al Statului, după alte norme decât cele liberale. Insemnează deci, că funcţionarea ei trebue să fie reglementată după sistemul de norme cari stau la baza architecturii programatice a partidului politic.

Dar dincolo de acestea, sunt instituţii în cari n'are ce căuta politica. Sunt acele instituţii de educaţie. Sunt acele instituţii în cari nu trebue să se reflecte nimic din patima, din devastatoarea patimă politică.

Un institut de educaţie are normele lui de funcţionare, cari norme derivă din însăşi raţiunile existenţei lui. De vreme ce aceste norme nu mai con-

ţin nimic din ecoul dintâi, de vreme ce ele devin politice, institutul se preschimbă în laborator de educaţie politică, pierzându-şi caracterul iniţial.

Un institut de educaţie trebue să redea acel climat spiritual în care sporesc personalităţile de mâine ale ţării, iar nici decum să fie preschimbat într'o fermentaţie a morbilor urei politice. De sufletul copilului, pastă amorfă, de o plasticitate şi de o disponibilitate extraordinară, răspunzătoare sunt aceste institute. Să tai direcţie într'un astfel de conglomerat de virtualităţi; să tai direcţia pe care se cristalizează, în valori, forţele latente ale acestui suflet; să tai aşa direcţie încât ea să coincidă cu linia evolutivă firească a sufletului naţiunii; să tai aşa direcţie încât să se confunde cu meridianul la care plutesc aspiraţiile naţiunii, — de ce responsabilitate se împovărează un astfel de institut de educaţie!

Străjerismul, O. E. T. R., cercetăşia, nu sunt altceva decât institute de educaţie. Intenţia din care s'au născut, coincide cu însuşi punctul dela care porneşte ţesătura intimă a mentalităţilor. Deviind dela această intenţie, consecinţa imediată nu poate fi alta decât destrămarea acestor mentalităţi.

Iată de ce trebue să intereseze, într'un grad maxim, cazul petrecut la Biroul central al cercetaşilor; iată de ce trebue să reţină atenţia, cazurile nenumărate petrecute la Radio; şi iată de ce nu trebuesc tratate cu uşurinţă cele întâmplate la O. E. T. R. Dacă ar fi cazul simplu, atât de simplu încât sancţionabil, al unei biete doamne care nu ştie

ce face sau al altor bieţi cari cred şi ei că ştiu ce fac! — dacă ar fi!

Dar dincolo de aceste cazuri, succedate atât de regular încât indică un plan — sau o inconştienţă organizată în plan, — se învederează o mentalitate.

Şi o mentalitate nu se înlocueşte cu o sancţiune, căreia nu ştii nici câte consecinţe îi urmează.

O mentalitate se înlocueşte cu o unitate de măsuri, cari ele au drept referinţă realităţile, nu persoana.

La aceasta să mediteze guvernul.

10. **După 17 ani**

S'au împlinit ani de când s'a alipit Ardealul la vatra veche.

Elanul dintâi, entuziasmul revederii, bucuria năzuinţii înfăptuite, beatitudinea pe care ţi-o dă idealul preschimbat în realitate, n'au lăsat să se întrevadă, — vai, — tristeţea de astăzi. Instalarea noastră în drepturile istorice, în acele imprescriptibile drepturi de cari s'a vorbit cu un patos al justiţiei legitimat, coincide cu începuturile unui ev de mari frământări şi sociale şi economice şi, mai cu seamă, spirituale. Dacă hotarele noastre au fost aşezate pe acele destine eterne pe cari a fost fixată geografia şi istoria noastră; dacă prăbuşirile unui vast imperiu, mâncat înlăuntru de toate rănile epocilor decadenţei ne-au lăsat pori de respiraţie naţională; dacă, în sfârşit, complexul joc al forţelor politice, întretăiate pe planul internaţional, a lăsat loc liber pentru afirmările etnice, — noi n'ar fi trebuit, în schimb, să deviem dela linia pe care se mişcă forţele vii ale unui popor, îmboldit de puternica aspiraţie de a-şi creia preponderenţe în concertul seminţiilor lumii.

Câmp liber pentru afirmarea individualităţii noastre etnice; posibilităţi însemnate pentru consolidarea prestigiului nostru, — numai că se impuneau posibilităţile organizate, toţi factorii activi ai muncii, împinşi în ritmul viu al activităţilor creatoare; şi, mai ales, reintrarea în realităţi româneşti.

După războî, vânt nou de primenire bate în toate ţările. Oamenii vechi sunt trecuţi la muzeu, instituţiile vechi sunt prăbuşite, vechile principii îngropate. In unele părţi, această primenire s'a efectuat cu mari pierderi în urma perturbărilor generale; în altele, însă, truda migăloasă, tenace, chibzuită, a adunat rezultate tot atât de pozitive, într'un total de foloase cari se pot oricând compara cu ce a rezultat, după frământări, în alte ţări. Statele noui, ca Cehoslovacia, şi reînviata Polonie; şi forţele noui, ca Germania, Rusia, Italia şi chiar Turcia lui Kemal Mustafa, n'au izbutit să dobândească primatul politic decât prin puterea de încorporare în realităţile lor istorice.

Prin ceea ce reprezintă, ele demonstrează că noul comandament în virtutea căruia s'au zguduit temeliile lumii, pentru a face loc sub soare şi altor naţiuni, n'a fost nici utopie, nici eroare.

După ani şi ani, de când tratatele au consfinţit unirea noastră cu Ardealul, ţara este mai dezolată decât oricând. In preziua marei aniversări, la care ar trebui să fie pezente toate cugetele curate cari au lucrat la consolidarea fiinţei noastre naţionale, Ardealul se adună în sobor economic pentru a desbate, — ca să nu zicem pentru a protesta — împotriva întregei politici dusă până acum. Iar Basarabia, e mare amară de gemătul foamei, peste care planează spectrul teribilei mizerii.

Congresul economic care s'a întrunit, la Cluj, n'are decât a constata cât au absentat guvernele dela rezolvarea unor probleme de care atârnă viaţa naţională. Şi după constatare, să se ajungă la încheierea: ceeace am cucerit prin forţa baionetelor şi prin voinţa masselor, se spulberă prin infiltrarea economică a minoritarilor şi prin lipsa de patriotism a conducătorilor.

După atâţia ani, nu mai sunt de faţă nici vajnicii luptători căzuţi pe rând, ca brazii, din codrii Ardealului. Iar câţi au mai rămas, se încleştează între dânşii pe dorinţe şi pe principii, cari nu au măcar valoarea de a declanşa puteri mari de muncă.

Iar în timpul acesta, minoritarii îşi croiesc loc cu coatele, isbind, când pot, cu sete, în punctele de rezistenţă ale românilor. Situaţia economică disperată a Ardealului ar fi de desconsiderat numai în cazul când ar sta în legătură cu disperarea generală a economiei naţionale; dar ea se corelează cu nişte comandamente cari priveghează la însăşi raţiunea noastră de a exista. Dacă nu s'ar fi făcut simţită lipsa de autoritate a statului, dacă nu s'ar fi făcut simţită imprudenţa, nesocotita şi bicisnica purtare a conducătorilor, n'am fi azistat la durerosul spectacol oferit de sumeţul episcop Glondys şi n'am înregistra fermentări de popora-

ții, înlăuntrul organismului național.

Până la acea vreme ideală a spiritualizării granițelor, noi ar fi trebuit să îndesăm frontierele cu elementele active ale propagandei românismului, și să ne îngrijim de zonele primejdioase, în cari pătrunzând morbii decompozanți, riscăm să umplem cu moartea ființa noastră națională.

După 17 ani, Ardealul s'a adunat să constate suferințele. Un congres economic în locul unei aniversări naționale.

11. Sistemele toleranței

Am fost de o absență a exercitării drepturilor noastre de suzeranitate, încât toleranța se confundă cu inconștiența. Integrarea sfărămăturilor teritoriale într'o unitate recunoscută politicește ca Stat românesc, a fost pentru noi prea suficientă pentru a mai anima și rosturile active ale acestui Stat. Idealul odată dispărut prin înfăptuirea marelui miracol al unirii, n'a mai fost înlocuit cu nimic. Am luat, astfel, din pulberea dărâmăturilor celor trei imperii drepturile noastre. Și numai atât. Cărămizi vechi, le-am așezat morman lângă o clădire pentru care au sângerat atâția arhitecți, fără a ne mai preocupa dacă trebuesc încorporate în ființa Statului nostru.

Statul român are menirea de a fi garantul unic al împlinirii misiunii poporului. Pentru aceasta e nevoie să creieze **cadrul istoric,** adică acea totalitate de condiții necesare cari fac posibilă afirmarea valorilor noastre naționale.

Dela unguri, austriaci și ruși, am reluat trei părți de țară, fiecare încătușată în organizații administrative așa croite, încât să faciliteze promo-

varea la comandă a grupurilor minoritare. In aceste părți de țară, cadrul istoric a fost înlocuit cu un **cadru administrativ,** destinat să artificializeze viața sufletească, să sugrme tendințele sociale și să pauperizeze stările economice. Toate luptele din Ardealul Mariei Tereza și toate suspinele din colțul de patimi al lui Mateevici, nu sunt altceva decât svârcolirile unei exaltate energii stârnită să scape din tiparele grele ale sistemului de artificii administrative.

Era de așteptat, deci, ca în România Mare, răsufletul să fie mai liber. Condițiile muncii și organizarea scopurilor muncii, era de așteptat, să ne pună în situația de a lăsa libertățile să devină creatoare. Nici stimulările acelei ambiții distilată calitativ până la aspirație și nici securitatea acelei liniști sistematic turburată de infuzia lentă a minoritarilor. Statul român s'a mulțmit să alipească ceeace trebuia încorporat și să supravegheze ceea ce trebuia integrat. E destul de trist că la 19 ani după unire, nu avem nici măcar un cod unificat. Să mai amintim celelalte tristeți provocate de legiuirile răpitoare ale năvălitorilor de după războiu! Și să mai adăogăm și conștiința cu care Statul își exercită suzeranitatea peste oameni deprinși cu porunca!

Nu ne prinde, deci, mirarea nici când d. Hans Otto Roth se burzuluește înspre noi, nici când vreun glas maghiar ne insultă în plină ospeție și nici, mai ales, când episcopul Glondys se obrăznicește. Fiecare crede că are de pretins îndărăt dela

stăpânirea noastră, pe care nici odată n'am căutat să le-o impunem ca permanentă. Și încurajați de câte curente de opinii circulă în țările lor de obârșie, ei se sumețesc cu o îndărătnicie pe care Statul nostru n'o mai poate suporta.

Organismul de Stat și-a adăogat câteva celule cari constituesc un permanent izvor de infecție. Le-a tratat totdeauna cu toleranță și cu mângâiere. Și ele au excrescut după aceeași lege care ajută puroiului să se coaguleze în regiunile vătămate.

Pe vremea când Dietele hotărau de sugrumarea noastră și când clocotea Clujul de inscripții insultătoare purtate pe străzi de deputații sași, ridicat-a vocea vreun sfințit al Sibiului ca să reclame drepturi în numele aceleiași umanități? Indopați de opulența privilegiilor picate dela banchetul maghiar, nici n'aveau răgazul să cugete la flămânzii din meleagurile Halmeiului și Scorăcetului.

Astăzi, când dreptatea, care depășește puterile omului, ne-a redat ceeace ni se cuvenea de secole întregi, au găsit de cuviință să facă din excesele toleranței noastre un prilej de obrăznicie. Și cum nu pierd clipa în care factorii noștri de supraveghere sunt complect amorțiți, au ridicat fruntea cu atâta curaj, încât ai crede că fantoma lui Iosif întâiul s'a încorporat iarăși pentru încăerarea acelui „Kulturkampf".

Din ținuturile Sibiului, pe unde odinioară a fost și acel duhovnic al mulțimilor, Gheorghe Barit, pentru a însufleți, la școala energiei, factorii româ-

nismului, episcopul luteran Victor Glondys coboară cu o pastorală întețitoare de patimi și de pismă vrăjmașe. Foaia oficială a luteranilor, „Kirchliche Blaetter“ o publică drept articol de fond, gazeta „führer-ului“ dela Sighișoara o comentează și o reproduce, presa minoritară mărește tirajul pentru risipa cât mai generoasă a publicității, iar drept credincioșii citesc și blestemă apucăturile sălbatice ale Statului român, care pune în primejdie fărâma de seminție germană. D. Glondys și-a adus aminte că este șeful unei religii care nu prea are intimități cu esențele friguroase adumbrite de singurătăți inaccesibile. Născută din protestul împotriva „indulgențelor“ și a altor acte materiale, a făcut bine rezumându-se la legăturile stricte cu telurícul. Menirea ei, deci, este mai puțin orientarea înspre spiritual și mai mult îndrumarea înspre pământean și politic. De aceea a crezut episcopul că, de sfintele Paște, când din unda blândă a cerului emană seninătățile duhului odihnei, are datoria a coborî la violența vulgară a insultei colectivității românești. Și-a îngăduit să se sustragă obligamentelor și să-și ia voia destrăbălată de a ultragia prestigiul statului român.

Pentru o vină mai mică, Seghedinul înghițea odinioară personalități mai substanțiale, puse în slujba unor drepturi mai autentice.

De astă dată, însă, insurectul din burgul Sibiului va suferi cel mult o înlăturare.

Ca o dovadă de ce înseamnează excesivele sisteme ale toleranței.

12. **Simple chestiuni de logică**

Nimeni nu se îndoește: d. Nicolae Titulescu este cel mai aprig luptător pentru pace. In această luptă se simte ajutat și de o genială intuiție și de un fascinant talent, sprijinit pe neastâmpărul unei inteligențe de o vitalitate frenetică, desfășurată prin formele celei mai liniare logici.

Vecinii noștri, unguri — cu toți spinii cu cari îl întâmpină, — și-au manifestat ura la un grad al violenței dela care porneau elogiile. Acel **„vrăjitor pe harfa păcii“**, — scria presa pestană,— **„admirabil cunoscător al acusticii sălilor, potrivind amplificațiile vocii după rezonanțele lor“, este** foarte primejdios în discuțiile dela masa verde și tot atât de primejdios în acțiunile dintre culise.

Dar ungurii erau justificați să lovească, fiindcă prestigiul acestui diplomat, de mari înzestrări oratorice, a sacrificat pe cei mai destoinici ai lor reprezentanți: contele Apponyi și recentul Eckhardt. Totuși, în isbirile lor, n'au putut să neglijeze forța și calitatea adversarului, recunoscându-l: un atlet al păcii.

Dela Briand, care se epuizase în a plămădi at-

mosfera şi mentalitatea, revărsând melodiile graiului peste auzurile deprinse să recepteze, ideia de pace n'a găsit un soldat mai credincios. Dar ceeace n'a organizat Briand cu vocea ce se stinge, a organizat d. Titulescu cu fapte cari rămân. Blocuri şi pacte, — ar fi rămas simple „petece de hîrtie", certificând acorduri formale, dacă nu s'ar fi avut în vedere relaţiile mai trainice dintre popoare, pe pânza cărora se pot broda acorduri mai substanţiale. Destinul păcii a parcurs logica fatală a acestei înserieri de blocuri şi pacte, garantate, în statornicia lor, prin ce au seminţiile mai vital şi realităţile istorice mai conţinut.

Mediator în conflictul dintre Uruguay şi U. R. S. S., d. Titulescu a probat încă odată ce înseamnează abilitatea şi competenţa, în strategia luptei pentru pace.

Ceeace s'a dărâmat din susţinătoarele reale ale edificiului dela Geneva, prin moartea lui Briand, a câştigat „Liga Naţiunilor", prin d. Titulescu. Acest om trăeşte, acţionează, gândeşte, prin bagajul teoretic care însoţeşte fiinţa Ligii, la a cărei creare şi prestigiu a contribuit.

Fireşte, un luptător pentru pace, — atât de declarat şi de statornic în declaraţiile sale, — îşi limitează misiunea, tactica şi fapta, la opera, splendid importantă, a înăbuşirilor conflictelor. Când, pe suprafaţa calmă a ordinei actuale urcă agresiv o veleitate, dând cu coama în nouri amenintător, principiul presiunilor intervine pentru restabilirea nivelurilor.

Din această dorinţă, de a nu turbura din nou lina linie a nivelurilor, pentru a înlătura orice eventuală ebuliţiune, d. Titulescu a respins, într'un discurs, propunerea Ligii de a expedia un nou stoc de minoritari în România. Pentru punctul de vedere al ţării, a fost un cunoscător al realităţilor. Şi pentru că ideile, ţesute în programul Ligii, se menţin neştirbite numai atâta timp cât nu se neglijează realităţile istorice, d. Titulescu a respins o propunere care n'ar fi fost mai întâi în consecvenţa teoretică a Ligii Naţiunilor; n'ar fi fost în consecvenţă teoretică atâta vreme cât, sfidând realităţile, ar fi provocat o insurectă afirmare a lor.

La demonstraţia hotărâtă a d-lui Titulescu, aplauzele au venit mai întâi dinspre partea Ligii Naţiunilor, recunoscătoare, pentru o atât de minuţioasă probare, bazată pe sinteza dintre realitatea vie şi ideia înaltă.

In ţară la noi, spiritul aproape general a aprobat protestul, recunoscându-l ca pe o particulă din impulsurile lui cele mai intime.

Un singur graiu a răsunat disonant, îmbărbătându-se la un atac direct: d. dr. Meyer Ebner. In ziarul „Ostjudische Zeitung", sunt comentate declaraţiile d-lui Titulescu. Comentarul, însă, e construit în aşa chip, pentru a antrena la încheierea că d. Titulescu renunţă la linia doctrinară a Ligii, pentru a combate minoritarii. Ni se învălue argumentarea într'un firav parfum de logică subtilă. Bunăoară:

a) Doctrina Ligii Naţiunilor rezidă în umanitarism;

b) Umanitarismul trebue să îngăduie emigrarea minoritarilor în ţările cu spaţiu;

c) D. Titulescu refuzând aceasta, deviază dela doctrina Ligii.

Şi în continuare: Liga Naţiunilor este datoare să aibă autoritate şi să impue ţărilor primirea minoritarilor, iar ţările sunt datoare să se supue. Se recomandă şi metoda: armate de execuţie. Dacă nu, Liga Naţiunilor este o simplă piesă de decoraţie.

Să ne ierte d. dr. Meyer Ebner. Dar, în falsul său raţionament, trebuesc precizate măcar două cuvinte: **„umanitarismul“** şi **„spaţiul“.** Doctrina Ligii Naţiunilor rezidă **„în pace“, iar** umanitarismul este **„sub-înţelesul“** ideii de pace. Conceptul de „umanitarism“ nu este identic cu emigrarea evreilor în ţările cu spaţiu. Dacă e spaţiu geografic, apoi nu mai există **„spaţiu sufletesc“** liber pentru minoritari. Şi nemai existând, primindu-i, arunci sămânţă de războiu şi dezvoltarea ei este primejdie pentru chiar doctrina Ligii: pacea.

D. Titulescu refuzând, a servit încă odată Liga Naţiunilor.

Cât despre silogismul drept încheiere, acela nu mai este nici simplă chestie de logică. Ci curată îndrăzneală.

13. Nimic nu se schimbă, totul se combină

Gazetele aduc la cunoştinţa publicului, un comunicat:

„Consiliul de miniştri, luând act de expunerea făcută de d. N. Titulescu, Ministrul Afacerilor străine, aprobă în întregime şi se solidarizează cu politica externă făcută şi expusă de d. N. Titulescu. Toate dispoziţiunile menite să aducă la strictă îndeplinire această politică, care (cacofonia comunicatului, N. R.) este însăşi politica guvernului şi a Ţării, au fost decise de Consiliul de miniştri. Exprimă cu acest prilej d-lui N. Titulescu recunoştinţa lui adâncă pentru opera înfăptuită şi încrederea lui nelimitată în îndeplinirea misiunei sale“.

De ce s'a simţit nevoia acestui comunicat? A fost cumva lipsă de concordanţă între şeful guvernului şi ministrul de externe? Nu era din început politica d-lui Titulescu şi a ţării? S'a petrecut vreo deviere în activitatea guvernului sau a d-lui Titulescu?

Zvonurile circulă în acest senz. Dar cum din nebuloasa şoaptelor cu greu poţi desprinde o direc-

ție și cum gura lumii multe revarsă, să examinăm faptele.

Pe nepusă masă, ministrul de externe a lăsat la Geneva toate baltă pentru a se întoarce în țară. S'a lățit vestea despre demisie și chiar insistență în demisie. Deci, motive serioase de indignare.

Presa maghiară și alte gazete adversare, imitând, l'au condus spre graniță cu un alaiu zornăitor de atacuri. Ostilitatea aceasta dovedește, prin dârzenia ei, pericolul pe care-l reprezintă d. N. Titulescu. Incurcă treburile altora. Calculele combinate în cancelariile streine se isbesc de o cunoscută inasimilabilă: d. Titulescu. Un potrivnic atât de abil, competent, pregătit și talentat, zădărnicitor al socotelilor celor mai vitale, nu poți decât să-l întâmpini cu limbile încolăcite ale vrăjmășiei. Ele aruncă din vârfuri ascuțite pungile cu cerneluri și campaniile vehemente nu mai contenesc.

Inconjurat de o astfel de atmosferă, sosit în țară, d. Titulescu s'a prezentat Suveranului. Audiența a durat, informațiile au fost îndelungi. Ce s'a vorbit nu putem ști, dar a urmat comunicatul. Și în comunicat, precizările: solidarizarea guvernului cu politica d-lui Titulescu, a cărui atitudine e conformă cu atitudinea guvernului și a țării; apoi, felicitările de rigoare, nelipsite de recunoștința adâncă și, evident, îngrijirea ca această politică să fie adusă la îndeplinire.

Dar, — mă rog, — politica d-lui Titulescu este determinată de linia care unește Franța cu Sovietele și de linia care comasează Mica Ințelegere.

Urmărirea cu intransigența a acestor linii a determinat sistemul alianțelor noastre naturale și tradiționale. Pe aceste axe încrucișate, echilibrul țării a fost definitiv fixat, potrivindu-se cu prudență după mișcările statelor aliate în ansamblul evoluțiilor diplomatice.

Solidarizarea guvernului cu d. Titulescu, înseamnează pur și simplu că nici d. Tătărăscu nu înțelege alt joc decât înlăuntrul liniilor de forță dintre statele amice. In afară de încrucișarea de drumuri clare care duce prin Paris și Moscova și de aci la Belgrad și Praga, nu mai există decât poteci laterale cari ascund și întortochiază.

Admițând în totul această politică, de o neînțelegere n'ar putea fi vinovat decât d. Titulescu. A greșit cumva d. Titulescu? Nu. Fiindcă a primit felicitările, recunoștința adâncă și, evident, garanțiile de ajutor efectiv pentru a duce la bun sfârșit opera începută.

Dar, iarăși, admițând această politică, înseamnează că înlăuntru toate stările politice sunt pregătite în acest senz. Fără o politică internă bună nu se poate face o politică externă bună. Situația noastră este comparabilă cu a omului care îmbracă fracul și eleganțele, când corpul lui e plin de răni de lepră cari desghioacă mușchii. Noi păstrăm intransigența alianțelor formale cu Parisul și Praga, dar sufletește desfrunzim poporul de încrederea și simpatia pentru Praga și Paris.

Și, uite, aci a fost punctul nevralgic în relațiile defectuoase dintre șeful guvernului și ministrul de

externe. Imitând pe alt șef liberal, — o, care acela avea alt cap, altă visiune, alți oameni și altele, cu totul altele, situația și împrejurările, — d. Tătărăscu declamă madrigaluri oratorice Parisului, dar îl lasă pe d. Inculeț să sune nostalgic din bucium către Berlin. Intr'o astfel de epocă și în vârtejul unor astfel de evenimente, cea mai bună tactică rămâne hotărârea. Cu duplicitățile a terminat-o Constantin Brâncoveanu, pe piatra în care și-a încrustat, cu propriul lui cap, epitaful.

Se pare, însă, că d. Tătărăscu a înțeles. De aceia a dat comunicatul. Acord perfect, felicitări și garanții.

Dar garanțiile unde sunt?

Ele trebue să se desprindă dintr'o serie de fapte concludente și probante în sensul anunțat. Vor veni? Cine cunoaște compoziția psichologică a unui om cum este șeful guvernului, dator este să se îndoiască. Vom avea dinspre partea d-sale discursuri, declarații, solemne și invocatoare, comunicate hotărâte și peremptorii. Dar atât. Intre declarații și faptă, se așează o distanță pe care d. Tătărăscu o parcurge nu cu acțiunea unitară, ci cu seducțiile oratorice ale unui graiu compus muzical și sonor. D. Inculeț a început de pe acum să zâmbească. Va deschide fondurile discreționare, va oferi precestania propagandistică în potirele obișnuite și totul va fi ca la începuturi.

Inconjurat de alaiurile mormăitoare ale presei adverse și petrecut de burzuluirile amicilor, d. Ti-

tulescu va sosi din nou în țară' iar întrevederi, iar comunicate, iar declarații solemne și categorice.

O singură concluzie, cu rang de principiu: nimic nu se schimbă, totul se combină.

14. Neguțătorii de iluzii

De când întâiul ieroglif descifrat pe lespedea tombală din Egipet, ne-a descoperit ordinea misterelor sufletului, ilusia s'a învederat drept un inițial angajament către fericire. Amăgirea fecundă sau punctul de lumină din ceața viitorului, antrenând silințe și chemând eforturi, poate constitui principiul activ, motorul vieții și sensul, despins de pe bazele lui materiale, ca un avânt fulgerat din aripi și putere. Fără o iluzie din care să decurgă forțe de muncă, fără de o muncă din care să derive rezultate pozitive, fără rezultate din care să reiese un bine, viața rămâne banală succedare de evenimente nesemnificative.

Acesta e principiul cel mai general care pune în mișcare spectacolul multitudinar al istoriei. Evoluția spiritului poate fi măsurată în raport cu o schiță critică a puterii de ilusie.

Dar paralel cu aceasta, vicleniile rațiunii, știutoare a se întortochia pe după țeluri și a se învârti pe sine însuși, falșificând viața, se poate clădi sub formele unui fioros orgoliu, montat pe o insignifianță. In senzul acesta, ilusia nu mai este punctul

rechemător și nostalgic, capabil a întări elanurile îngemânate în unitatea aceloraşi sforțări către bine; ea este diformarea realului, sesizat falș în gradele lui greşit citite și înțelese. Ilusii din acestea de a doua categorie și de nici o potență, vând conducătorii. Ideia de drept, a fost o iluzie, forța vine să-i ia locul; ideia de glorie a fost o iluzie, revanșa vine să-i ia locul; conceptul de latinitate a fost o ilusie, mărirea vine să-i ia locul; svârcolirile toate au fost o iluzie, dezastrul vine să le ia locul.

Ani în șir, peste patimi și visuri, peste instinctele grandoarei și lăcomiile de spațiu, a dominat instituția geneveză, promulgată tribunal suprem, având a respecta imperative cari rețin și condamnă după implacabile sentințe. Acorduri formale și pacte multilaterale, încheiate, recunoscute și parafate, au flancat, prevestitor parcă, șubreda alcătuire din începuturi. Pe covoarele păcii, țesute din flori juridice și mușițele interpretărilor advocațiale, a dormit Europa vreme îndelungată. Viața a curs liniștită, fluvial calmă și lină, garantată de meșteșugita făurire în paragrafele unor tratate, peste iota de fier a căror nimeni nu s'ar fi gândit că se poate trece, pe vremea când sonoriza pe harfa păcii magul care a dispărut. Dincolo de hârtii sunt libertățile temperamentului și crispările vehemente ale egoismului; dincolo de amăgiri, se sbuciumă fondul necesităților. A fost nevoie să nu-i ajungă japonezului gamela cu orez, pentru ca să se retragă din forul competențelor; a fost nevoie să nu-i ajungă neamțului fărâma de spațiu,

pentru ca să se îndepărteze de control; a fost nevoie să nu-i ajungă lui Mussolini mijloacele, pentru ca să se izoleze în preocuparea de a-şi construi singur soarta.

Hitler a vânturat poporului său imagina de vis a vechiului imperiu, de dimensiunile aroganţei lui Wilhelm şi de autoritatea alcătuirilor lui Bismark. Imperialismul, exercitat forte pe vaste domenii coloniale a trebuit să devină o dogmă din care a rezultat sentimentul revanşei. O amăgire a antrenat tumultul energiilor populare, cutremurate de năzuinţe. Ceiace pentru poporul său a fost vis fertil, pentru ceilalţi a fost diplomaţie şi şiretenie. A vândut Europei iluzii, până ce a câştigat treptele necesare din înţepenirile cărora, spărgând asprimile situaţiilor şi protivniciile, să se asvârle cu puteri nimicitoare asupra tuturor. Cât timp prinde tactica, se mărgineşte a cuceri fără sacrificii, numai ocupând în momentele de încurcătură politica generală. Iar când ora o va cere, cumpăna destinului îşi va înclina braţul susţinător, către Germania care va îngriji să verse mult plumb greu în pârghia dimpotrivă.

Asemănător, a procedat Mussolini. Recunoscând că peste sfintele coline ale Romei, fostă cândva universală, flutură umbra protopărintelui latinităţii glorioase, râvneşte să refacă frontul din jurul „mării noastre", instaurând aceiaş ocupaţie peste ginte felurite. A cucerit prin arme Etiopia, spulberând o independenţă de multe secole; a lovit în ligă, ridicând pe vârful baionetelor reţelele

forţei în locul stindardelor păcii. A proclamat împărat, nou. Scipione s'a ridicat la rang de vice rege, iar acum pregăteşte maşinile exploatatoare cari să jupuiască, de bogăţiile ei, o ţară năvălită de atâtea bine cuvântate avuturi. A vândut Europei iluzii, până ce a câştigat treptele necesare din vârful cărora, spărgând asprimile situaţiilor şi protivniciile, să se poată asvârli cu puteri nimicitoare asupra tuturor.

Nu mai noi ne vindem simple iluzii, falşificându-ne şi minţindu-ne. De trei ani de zile minciuna stăpâneşte şi iluzia devastează. Ne minţim cu un Canaan inexistent şi ne ilusionăm cu o putere dispărută. Minciuna şi ilusia au ajuns în faza finală, recoltând dezastrele. D. Tătărăscu poate să mai rostească artificii de retorică grandilocventă, poate să mai fie locvace d. Iamandi, poate să mai fie întortochiat viclean d. Inculeţ, adevărul este că din tolbele realizărilor trâmbiţate, guvernul ne vinde iluzii. Indicele scumpetei a depăşit cifra lui 50, economia naţională nu mai are sevă, morbii bolilor devorează, capitalul biologic e în devastare, capitalul sufletesc e spulberat, gospodăriile satului şi statului sunt dărăpănate. Nici o nădejde de nicăieri. Iar peste toată paragina, surâsul perceptibil al d-lui Inculeţ, cununat cu privirea transcedentă a d-lui Tătărăscu, aşezate la rădăcina liniei nasului care nu-şi cunoaşte lungimea, plutesc ca o predestinare.

Neguţătorii de iluzii vor avea cândva piatra preţioasă a recunoştinţei ţării.

15. ***Cadențe și perspective***

Asigurări de pace, deci.

Desprinsă de politica anexionistă, dominantă în epoca țaristă — dinainte de 1812 și după; până la marele cutremur social, — Rusia se retrage tot mai mult la ea acasă. Nebuloasa nomadă și plutitoare fuge în spre deșertul asiatic. Au mult de lucru cu dereticarea treburilor casei. Sforțările — și ca vigilență diplomatică și ca întărire de fronturi strategice, — sunt mutate înspre Extremul Orient. Centrele, uzinele și șantierele industriale au fost instalate în triunghiul metalurgic: Caucaz-Ural-Altai. Reținută de urmărirea unor interese de întâia importanță, Rusia Sovietică se îndeamnă a se rupe din legăturile politicei europene și a se încadra organic în condițiile ei firești de existență, ascultând poruncile crescute din realitățile răsăritene.

Transpusă în determinările ei fixate de fatalitățile istorice, Rusia a încercat o consolidare. S'a așezat pe gospodăreală înlăuntru și pe asigurări în afară, realizând atât cât timpurile astea crunte

și structura spirituală de o labilitate primejdioasă i-au îngăduit.

Deplasarea centrului politic în spre Răsărit, a atras, însă, după sine și modificarea forțelor de presiune și spargerea cadrelor existente înlăuntrul cărora se lucra. Puteri mari de influențare s'au exercitat asupra echilibrului european. Păinjenișul arterelor de circulație a fost destrămat; iar raporturile de vas comunicant dislocate. Inconsistența operei de refacere a stabilității europene își are obârșia în această distanță pusă între Soviete și restul Continentului.

Astăzi însă, cadențele istoriei se schimbă. Perspectivele se mișcă și ele.

Rusia este lovită în coastă de orgoliul nipon. Imperialismul galben manifestă tendințe de expansiune și, în dârzenia lui, construește zone de rezistență capabile a sfărâma toate aspirațiile vecinilor. Mai mult: Japonia devine agresivă și acaparatoare.

Apucată între cleștele germano-japonez, Rusia fuge după certitudini. Punctele obscure în cari se elaborează stratageme diabolice se ridică la orizont amenințătoare și-i întunecă perspectiva. Dacă, dinspre partea asiatică, preocupările sovietelor se desfășurau într'un chenar firesc de viață, înlăuntrul căruia ele își determinau evenimentele și le supuneau unor puteri de evoluție convenabile acțiunii lor de dirijare, — în schimb, dinspre partea Europei, se mișcau într'un sistem artificial de legături comerciale. Paralelismul politic suferea

de alterări și devieri prin imixtiunea unor factori cu desăvârșire neprielnici. Pe planul politic, se creiase între Rusia și Germania antagonisme cari își fixau isvorul în însăși principiile de bază ale organizării de stat; iar pe planul economic, se angajase într'o rețea de raporturi cu beneficiu univoc. Materiile prime importate de Soviete din Germania constituiau fântâni de bani pe care Germania le îndrepta, transformate în depozite de muniţiuni și arme, împotriva Rusiei. Diplomația provocase un cordon de artificialități cari sugruma siguranța sovietelor și lărgia, în schimb, respirația economică a Germaniei.

Ținută în coastă de falanga de sulițí japoneze și împunsă din cealaltă parte de coloana mobilă a național-socialismului, Rusia se găsea încleștată. Reluând legăturile cu România, satisface în primul rând norma elementară a planului de paralele cari mărginesc politica organică a unui stat. Reglementarea schimbului de mărfuri; normalizarea navigației pe Nistru cu toate fericitele repercusiuni asupra populației riverane; ralierea la grupa de protecție a circulației pe Dunăre, — sunt tot atâtea căi pe cari poate fi îndrumată o conlucrare fructuoasă. Ceeace ne face să credem că, între noi și Soviete, se instaurează un regim de certe relații pozitive, iar nu de vagi amăgiri lirice.

Sunt, desigur, și pretexte de temere. Zvonurile umblă șuerate, șoptite. Dar ce pot ele însemna față de integrarea noastră firească, într'un grup de realități cari, acestea, se leagă organic?

Fiindcă era încolțită de Japonia și Germania, Rusia a ancorat în grupul Micei Ințelegeri. Iar noi, puși sub presiunea grupului central (căzut în sfera de atracție a Germaniei) și grupul răsăritean (pendulând între Baltică și Balcani), am optat pentru cel din urmă. Prin noi, Sovietele se adaogă grupului francez cu centrul de greutate așezat în Mica Ințelegere. Mica Ințelegere se dovedește de astădată că nu este o simplă piesă de manevră diplomatică, ci punte de legătură între ideia europeană și orientările răsăritene. Franța e orientată înspre Răsărit. Iar Germania și Italia (ultima întâlnire dintre Hitler și Mussolini la Stra este demonstrativă) alcătuesc o coaliție limitată la grupul central a cărui piesă de manevră e Ungaria.

Intre amândouă tendințele, se intercalează, ca o coloană vertebrală, lanțul de state imbucate prin alianțele încheiate și al căror centru de energie este așezat în Mica Ințelegere. Fără a fi un instrument de diplomație, Mica Ințelegere este o zonă de inițiative. Ea stă pe pact substanțial, generator de solidarizări statornice și conlucrări pozitive, iar nu pe acorduri formale și alianțe vagi. Trebuia așteptat momentul în care cadrul istoric este desemnat de împrejurări, pentru a ne feri de sistemul de artificialități provocate de iscusințe de cancelarie diplomatică.

Momentul a venit.

Dar trebue să credem în relațiile pozitive cu Rusia?

16. O lecție de pedagogie cetățenească

Bătrânul ctitor al Cehoslovaciei ,d. Masaryk, sfătuit de înțelepciunile dovedite la conducerea Statului cel nou, s'a retras dela președinție, propunând în locu-i pe d. Eduard Beneș.

Voința populară a consfințit, cu sigiliul ei, propunerea.

Faptul nu demonstrează numai indisolubila legătură de gând și de voință între conducător și supuși; nu demonstrează numai însumarea perfectă a strădunței, în acea unitate de acțiune care vine dela instinctul colectivităților.

Mai dovedește și grija de continuitate a unei opere, pentru clădirea căreia ai risipit și viață și însușiri și silințe de muncă; dovedește atenția cu care trebuie să citești în valorile omului, când ești preocupat de continuitatea operii; și dovedește sacrificarea fondului de pasiuni umane, când trebue să preponedereze scopul înalt și menirea.

D. Eduard Beneș nu descinde din caste dirigente, educate la o îndătinată silință de conducător; sue din văile Kozlanului, unde pământul e aspru, de asprimea egală a vrerii încordate cheltuite ca să-l birue.

Vine de acolo de unde rădăcinele vieții sunt implântate mai adânc, pentru a răsbi mai lângă resurse. Vine din fundul poporului de oameni săraci, cu sălbatică vrere. Tribulațiile carierei sale au fost în cauză directă și cu divergențele pasiunilor sufletului, dar și cu rezistențele mediului social. De la zeul răzbunării a furat puteri ca să surpe statul austro-ungar, iar dela zeul dreptății a luat îndemnurile de a instala un nou echilibru în forțele societății. Inclinările sufletului au mers toate către cei săraci, iar vigilențele rațiunii s'au resimțit de strădania continuă pentru lupta idealurilor obștești.

Când l'a întâlnit pe Masaryk, la o întrunire, sufletul său spumega de neliniștile omului înzestrat să se închine crezurilor și misiunii. Talent, perspicacitate, răbdare și putere de a îndura, — atâta cât trebue luptătorului să fie și martir și biruitor, — s'au risipit în tovărășia, de o intimitate intelectuală devenită legendă a Nestorului care s'a retras.

Luptele au trecut, rănile suferințelor s'au închis, iar jeregaiul care a topit susținătoarele colosului artificial de sub sceptrul habsburgic, nici nu mai fumegă. Masaryk, la cea mai înaltă magistratură a țării sale, se asigură de colaborarea activă, fecundă, a elevului său de totdeauna, d. Beneș. Ca ministru de externe, a păstrat măcar tot atâta chibzuință de a rândui statul său pe poziții de întâietate, câtă străduință a depus Masaryk pentru a-i creia grade de prestigiu.

Și astăzi, când învrâstările timpului obosesc voința și risipesc energia, când frâna raționamentului

poate luneca de pe linia adevărurilor, locul e trecut aceluia care reprezintă tot atâta garanţie cât chinul pe care l'a pus la temeiul statornic al operii care se vede. A crescut lângă el, a învăţat dela el, a luptat cu el, oţelit, fortificat, învirtuat la aceeaşi şcoală a suferinţei pentru idealuri. Cum se ţin în mână destinele unui neam, la învederarea cărora a contribuit efectiv, tot dela înţeleptul care se retrage, a învăţat. Acum când se istoveşte fascicolul luminii dintâi, care a scânteiat peste istoria unui popor întreg, bătrânul scapără încă odată în viaţa lui, pentru a lumina peste patimi şi peste vanităţi, ca să desluşească în meritele reale ale succesorului.

Splendidă lecţie de pedagogie cetăţenească.

Un om politic îşi leagă numele de operele pe cari le-a înfăptuit, îşi măsoară prestigiul cu binele pe care l'a făcut, îşi creşte gloria prin jertfa pe care a adus-o. Fiecare se înalţă în viaţă atâta câte fapte a îngrămădit; şi este recunoscut după semnele pe cari le-a aşezat pe drumurile pe cari s'a risipit această viaţă.

Dar omul politic îşi demonstrează virtuţile şi prin elevii pe cari îi lasă în urmă. Dela om la om, psichologiile se mişcă; şi dela suflet la suflet, ecourile se transmit. A te prelungi ca spiritualitate în alţii, pentru alţii; a-i instrui la technica silinţelor tale neîntrerupte; a le descoperi rangurile valorilor sufletului şi a le pune în evidenţă, — e poate caracterul fără de care omul politic îşi dezice definiţia.

Şi Masaryk a ştiut să aibe şi elevi. Pe soclul pe

care suflarea cehoslovacă întreagă îi va ridica statuia recunoştinţii, istoria îi va aşeza şi relieful în care se sculptează voinţa tot aşa de masivă a lui Eduard Beneş.

Peste trista noastră pajişte politică, ciurdele se desfac în coaliţii aprige de luptă. Personalităţile se isbesc între ele, pulverizându-se în războiul vulgar provocat de cine ştie ce interese. Flacăra credinţei care mistue un suflet nu pâlpâie, iar judecăţile recei raţiuni sunt montate pe instincte şi ferocităţi. Mediocrităţile, rânduite în curse de întrecere, vagabondează printre ierarhiile în stat, doardoar or prinde treapta din vârful scării. O întreagă tenacitate a organizării aplauzelor, constitue apaaratura necesară parvenirii. Preocupările sunt dominate de dorinţele vii şi de râvnele nejustificate.

Spectacolul e cu atât mai dureros cu cât sgâriind pojghiţa colorată a faţadelor politice, dai de sângele stricat strâns din suferinţele naţiunii.

Leul care se ascunde să moară singur, nevăzut, neştiut, drept semn de protest pentru ce a fost odinioară robustă putere, nu este încă un splendid exemplu.

Dar Masaryk a ţinut să facă şi din retragerea sa o lecţie din normele căreia nu trebue să alunece nici un popor care caută întâietăţile în istorie.

17. **Când amenință Hitler întâiul**

De când cancelarul Hitler a proptit picioarele în pământ și s'a încruntat înspre Liga Națiunilor, a început să fermenteze Europa. Cancelariile continentului au fost apucate de delirul activității: foșnesc hârtiile, s'agită legațiunile. Par'că de undeva, dintr'un punct cardinal, s'ar revărsa furtunile, amenințând să spulbere ceeace frunțile cuminți au îngrămădit într'o civilizație demnă de apărat. Panica s'a lățit atât de repede, încât ai fi crezut că ciclonul războiului s'a dezlănțuit, fără să prinzi de veste. Tocmai când sectorul păcii era îngrădit cu pacte mai multe și când zona sufletului corespunzătoare era mai populată de certitudini, un singur gest, susținut de o proclamație, a destrămat totul. Cancelarul german a irupt într'o sinceritate atât de definitivă încât, judecată în consecință, trebue socotită drept o spulberare a iluziilor.

Dictatorul teutonic a denunțat tratatele; sfarmă ordinea actuală a păcii. A avut curajul să arate lumii că dincolo de cordoanele parafelor cari consolidează iluzia juridică a liniștei, stă un fond de

viață, în continuă tendință de insurecție. Fie că organizatorii păcii trec în ochii dictatorului drept un conglomerat turmentat de o năzuință irealizabilă, fie că în vatra de viață a poporului său a găsit teren de trăinicie, cert este că despotul Germaniei amenință. Amenință pretinzând și pretinde ceeace nu-i se poate da. Din întrevederile lui Sir John Simon și Cancelar, reiese clar că Germania cultivă papură ca să găsească noduri.

Prin urmare, se trece în faza ofensivelor: sau, sau, — Hitler înțelegând să pună condiții în așa fel, să nu poată fi acceptate. A educat poporul în cultul lui Wotan, a reînviat orgiile alpestre ale mitologiei teutonice, a scormonit vechiul substrat teluric al pasiunilor războinice, a fixat o țintă: revanșa, a croit un vad: dominația, — încât, astăzi, când agonia fostului regim e mai desăvârșită, crede că a sunat ora răsbunării. Retras în orgoliul căutat al rasei sale, el a pregătit, — vigilent la toate, — punctele din cari trebue să purceadă asalturile.

Și, acum: sau, sau. De nu, pornesc. Iar o pornire, — când mașinele infernale sunt cuiburi de infecție și de moarte, — echivalează cu o sdruncinare a globului. Omenirea își poate face bagajele pentru altă planetă.

În fața acestei cutezanțe a cărei lipsă de margine coincide numai cu frontiera nebuniei, Statele se organizează. Speriate, privirile se încrucișează și caută alianțele. Blocul e bun când primejdia ia proporții de cataclism. Astfel, d. Simon s'a con-

fruntat cu însuși Cancelarul; d. Eden îl caută în casa lui pe d. Litvinov; d. Laval vrea să-l vadă pe d. Stalin; Mica Ințelegere se agită; d. Titulescu a plecat în Franța, d. Mussolini se orientează; d. Beck vrea să adere la pactul balcanic. Jocul diplomatic *a încetat, pentru a face loc* sistemului de realități. *Dela imagini și dorințe,* politica e mutată la *nucleele de forță.* De aceea America a sporit înarmă*rile cu 40 miliarde,* Franța a mărit flota, Rusia întărește armata, Italia verifică contingentele, Anglia ia măsuri de întărire, Japonia se prepară. Nu se știe ce aduce ziua de mâine: să nu coboare apocalipsul din viziune în realitate și să înghită și ultima rămășiță a vieței.

Iar în vremea aceasta, când pericolul ciocănește în prag, noi ce facem? Acum, când evenimentele se întorc spre popoare cu imaginea prăpădului, ce facem? Astăzi, când zeul măcelului cere ofrande, ce facem?

Noi discutăm raportul Bentoiu. Nu mai isprăvim cu desbaterile asupra unei pretinse afaceri, pe cari interesații au deviat-o în țeluri de vindictă politică. Nu mai lichidăm cu controversele pe marginea cărora își verifică toți isteții celula să vadă cât e de activă. Am constituit comisii și am făcut anchete cari au costat atâția bani câți trebuiau oștirei să aibă o armă în mână; am ținut contractele pe loc, pentru ca la urmă să le încheiem cu aceleași prețuri; am organizat spectacolul ca să înghițim cât mai multe prestigii politice și am făcut din înzestrarea țării pretext de evidențiere a tine-

rilor pretențioși la posturi de conducere. Să moară țara, — dacă partidul liberal trăește, încă este bine. Să piară cei cari au dorit înarmarea ca să poată vieţui puzderia liberală, că atunci e bine.

Şi, astfel, în clipa prezentului, plină de primejdii de moarte, noi ne facem o preocupare exclusivă din a asculta pe avocatul Aurel Bentoiu când își exercita fanfaronada seacă pe marginea unui contract care are vina de a fi fost încheiat de Iuliu Maniu. Iar Iuliu Maniu a săvârșit neiertata crimă de a fi râvnit înarmarea țării; acea țară pe care Ionel Brătianu a vârât-o în foc cu mâinile goale, după cum mâine va fi aruncată în măcel tot cu mâinile goale.

Ce vom fi fost blestemați să suportăm atâta verduncă de patimi, aruncate în obrazul poporului ca o fiertură bolborosită?

Când s'apropie sfârșitul, neamul uită de sine. Odinioară, când Mohamed II bătea în porțile Bizanțului, nu discutau sfintele fețe ale ecleziei dogma transsubstanței și genul îngerilor? Un sobor de bărbi, înțepenit în jilțuri de piatră, asculta pe rând guralivii exegezelor abile, în timp ce sângerosul sultan bătea zidurile cetății. Un Constantin Paleologul XIII, ce mai putea face decât să se asvârle pe întăritură și să cadă năpădit de scârbă și ciuruit de săgeți?

„Bărbile" Valahiei, împărățite de călții d-lui Dinu Brătianu, repetă istoria.

Soborul ecumenic ascultă evlavios limbuția d-lui Bentoiu, în timp ce Hitler întâiul, Kaizerul blond, bate în temeliile latinității.

18. **Presa și politica.**

Dacă le împerechiem pe acelaşi crâmpei logic, presa şi politica sunt prietene; după cum, nici pe acelaşi fir de viaţă, nu stau în duşmănie, şi nu se privesc pieziş, încercând totuşi să-şi fure reciproc sinceritatea. Intre presă şi politică s'a ivit o frăţietate (de care să ne fie iertat, nu ne bucurăm) şi de care, iarăşi, răspunzătoare nu este nici una, nici cealaltă, ci amândouă într'un grad egal.

Omul politic — a căruia calitate unică este desertul sufletesc, — a încetat de a se mai integra în textura întâmplărilor şi a se solidariza cu ele în acelaş senz şi în acelaş dans; el nu mai dispune de un sistem prompt de ortografie a evenimentelor politice. Şi nu le poate, — vezi bine — selecta, neavând principii; nu le poate valorifica neavând criterii, după cum nu încearcă a le căuta prestigiul, lipsindu-i cheia accentelor cu cari obişnuit se apasă pe clanţa faptului politic. Politicianul a ieşit din norme şi a intrat în contingenţă. Pe limba lui: se gospodăreşte; după plac şi după obraz. El cugetă cu intestinul şi digeră cu celula gânditoare. Doctrina? — o vorbă, al cărui încăput, când nu

e gol, e plin cu gol. Sau cu praf de aruncat în ochii lumii. Fiindcă nefiind făcute după chipul şi prin asemănarea cu organismele, deci fără un stil lăuntric de viaţă, fără un scop iscat în interiorul lor care le dă armonie, duritate şi coeziune, — partidele politice sunt un conglomerat, oaste de strânsură aruncată în coastele ţării şi ca orice conglomerat e ordonat din exterior şi ierarhizat după puncte de vedere.

Şi evident, sunt atâtea puncte de vedere câte pot intra în suprafaţa ochiului, şi câţi ochi se pot strecura prin reţeaua partidului. Intre cele două principii populare de selecţie: **„tună şi adună"**, **„alege şi culege"**, omul politic preferă totdeauna pe cel dintâi. El adună, nu culege: şi fiindcă adună, partidul se formează din afară, **prin alăturare,** prin juxtapunere, înmulţind cu unităţi abstracte: indivizii. Fiind conglomerat, partidul **se face;** nefiind organism, **nu creşte.** Fiind conglomerat partidul **se strică,** se sfărâmă şi se uzează ca orice maşinărie; nefiind organism, nu se adaptează; este o solidaritate mecanică şi nu o finalitate organică. Ca un alai şi ca orice harababură se nutreşte cu zgomot şi cu clinchet de firme şi de tinichele. Instrument catilinar de sugrumare sufere de o singură nevoie: exploatarea, are o singură metodă: gălăgia, şi o ambiţie unică: interesul. Să ne mai mirăm, că prin faţa noastră se preumblă anarhia?

Presa, făcută şi ea din cuvinte, şi numai atât. Având credinţa fermă că viaţa este o înşiruire fără contenire de fapte şi documente, gazetarul se

mărginește — după cum îl ajută marginea judecății proprii, — la înregistrarea faptelor. El prinde în capse, cu regularitate cotidiană, documentul, fără, însă, a prinde și senzul ascuns, subiacent. Nu valorifică. Pentru el, viața e o strată de cochilii. Și ia din ea, numai coaja, — exterioritatea. De aci tezismul sfâșietor, categoric, determinant, al condeelor gazetărești. Pierzând din vedere că evenimentele istorice se grupează în unități organice, după o singură lege: corelația, — el detașază; **abstrage.** Trece cu foarfeca prin pânza istoriei, măsoară cu cotul și ciopârțește. A reface și a regrupa, e cu neputință. Trebuie întâi să intuești **întregul** în organicitatea lui și mai apoi să divizi. In loc să se miște printre evenimente cu antena, gazetarul intră cu raționamentul. Sau cu nimic. Și iată de ce, a dobândit însușirea de a scrumifica tot pe ce pune inteligența. Obligat, astfel, a se muta din eveniment în eveniment, — ca pe o linie din punct în punct, — gazetarul nu înțelege că unitatea acestei linii, sau linia acestei unități, nu consistă în alăturarea de puncte, în înșiruirea lor, ci în **atributul specific** de a se continua în așa fel, încât unul pe altul să se influențeze și unul de altul să depindă. Juxtapuse, întâmplările se observă; organizate, se gândesc. Gazetarul observă, dar nu gândește. Ca și omul politic, procedează prin abstracție: distruge conturul, topindu-l în grămadă, reduce relieful la nivel și sterge nuanța ca să ajungă la omogen.

Pierzând subînțelesul mai adânc al lucrurilor,

gazetarul ca și politicianul are numai cunoștința faptului pe care îl înregistrează cu o mână, dar îl pipăe cu cealaltă.

Așa stând lucrurile, presa nu îndrumă ci calcă în urmă. Nu are drepturi ci uzanțe. Și fără conștiință se obrăsnicește. Pe când politicianul nu tace, presa se agită; și pe când gazetarul raționează eristic, politicianul este demagog.

Pe pustietatea lor de suflet, fuge caravana intereselor încărcată cu poveri de galbeni.

Pe când pe deasupra flutură neantul, pe dedesubt se organizează haosul. Trepidații surde ciocănesc semnificativ în corpul Statului. Roade cariul în sicriu. Sufleul poporului se frământă obscur și caută pori de respirație. Și pipăe cu instinctul său de viață fereastra nouă a luminii, — cum împunge meicui, cu coarnele vântul.

Și nimeni nu-i ascultă pulsul și nu-i decide voința.

19. O problemă de onoare.

D. ministru de interne, bun și blând cum este, a dat, cu toată duioșia, explicația menținerii stărilor excepționale. Ele ar avea un caracter pur preventiv, iar nici decum de represiune. Probă că așa este, ni se citează abundent titluri de articole vehemente împotriva guvernului. De unde rezultă că libertatea este nelimitată în ce privește persoanele, dar foarte restrânsă în ce privește instituțiile fundamentale. Nu simt asprimea stărilor excepționale oamenii de ordine, în schimb o cam foarte simt aceia cari nutresc tendințe insurecte împotriva temeliilor statului.

Așa ne-a lămurit d. Inculeț, vorbind de virginitatea parțială și totală, de stat, națiune, partide și alte sacre concepte cu care se poate vehicula un gând de ministru, răspunzător de rosturile sale.

In aceiaș timp în care se asigură desăvârșita libertate a presei, — în care nu s'ar amesteca de loc foarfecile învățate să ciuntească totul, — se studiază, însă, și un proect de lege pentru reglementarea profesiunii de ziarist. Stăruința cu care se lucrează, comisiile care-l studiază dovedesc pe

deplin câtă nevoie simt liberalii pentru votarea acestui proect.

Necesitatea unui nou proect de reglementare a presei demonstrează că partidul liberal e nemulțumit de starea ei actuală. Cu toate garanțiile date de d. Inculeț și câte mai adaugă binevoitor d. Săndulescu, un nou proect vine să organizeze o realitate care, astăzi, nu mai convine partidului liberal. Aceasta trebuie să fie, deci, organizată în așa fel încât să satisfacă pe cei cari au astfel de cerințe. Și să satisfacă în așa fel încât să înlocuiască cenzura. Gazetele guvernamentale, oglinzi cari adună reflexele emanate din fulgerările inteligentelor conducătoare, au avut de mai multe ori ieșiri împotriva presei: împotriva acelei prese care, iubind atitudinea și conduita, a refuzat să admire la excesiv activitatea guvernului; împotriva acelei prese care, iubind adevărul, a refuzat să nu desvăluie amestecul membrilor guvernului în bugetul țării; împotriva acelei prese, care, iubind comandamentele, a refuzat să descifreze în măruntișurile actelor guvernului semnificații istorice.

Coroborând deci câteva fapte cu câteva intenții, la care să adaugăm înțelesul câtorva date din psichologia liberală și câteva înțelesuri din interesele liberale, avem astfel elementele definitorii ale scopului urmărit prin noul proect de regulamentare a presei.

D. președinte al Sindicatului, împovărat de către guvernul său cu misiunea obligatorie de reformator, ține însă să răspundă temerilor inci-

piente cu o precizare: **nu e vorba de o lege de restrângere a libertății presei și nici de o lege de organizare a ei ca funcțiune socială, întrucât constituția îi garantează deplina libertate; este vorba de o lege a cărei unică preocupare este ridicarea prestigiului presei și onoarei profesionale".**

Deci, e vorba de prestigiu și onoare profesională. Aceasta s'a constatat că lipsește; și lipsește în așa grad încât intervenția unei legi devine un imperativ imediat. Dacă exista o breaslă a gazetarilor, cum ea nu poate fi organizată pe temei de lipsă de prestigiu și lipsă de onoare profesională, precizările acestea constituesc elementele unei ofense. Iar dacă există numai un pâlc, un stol, un cârd, de oameni cari se îndeletnicesc cu scrisul cotidian, precizările sunt o aberație. Fiindcă o întrebare: ce virtuți misterioase să posede o lege ca, prin dispozițiunile ei sistematizate în paragrafe și capitole, să poată transforma grajdul în altar? Un Mihai Eminescu, un Gh. Bariț, un Aurel C. Popovici, un Gh. Panu și câte alte inteligențe s'au prăfuit în presa zilnică, reprezentau un ideal și împlineau o chemare. Pornind dela presupunerea că o națiune are principii de constituență din cari trebuesc extrase normele regulative ale evoluției istorice, satisfăceau o datorie și răspundeau unui comandament. Ei se dăruiau, contribuind. Chestiunile de prestigiu și de onoare profesională nu se mai puneau, întrucât scrisul lor nu mai era o îndeletnicire, ci o misiune. Din ce era în stare să înregistreze sensibilitatea, din ce era în stare să

vibreze sufletul, din ce era în stare să descifreze mintea, din ce era în stare să jertfească viața, ofereau puterilor de promovare ale destinelor istorice. Atacuri violente duceau și ei, cu atât mai violente, cu cât raportau actele omului la imperativele naționale.

Problema este, deci, cum însămânțezi în conștiința omului aceste comandamente; și cum isbutești să educi sensibilitatea lui în așa chip în cât să aibă prezentă sensibilitatea vie a neamului întreg; cum isbutești se selectezi din ciurdă omul a cărui ctitorie sufletească să fie centrul de vibrație între câte unde emană dela trecutul sucombat și câte exorduri pornesc către viitorul nebulos.

Presa, o problemă de onoare? Ciudat aliaj de noțiuni răslețe.

In sitemul nervos al unui popor, presa e centrul de mișcare a curentelor de opinii, operând metodic organizarea sensibilității naționale în așa fel încât să sesizeze primejdiile când s'au deviat direcțiile istorice; și organizând factorii conștiinței în așa grad, încât să întrevadă perspectivele clare.

O lege a presei care nu conține în țesătura ei conceptul bine determinat al gazetarului este un simplu instrument de satisfacere a unor țeluri streine.

1. Vizirul: I. I. C. Brătianu

S'au împlinit şapte ani de când doctorul Angelescu a tăiat beregata lui Ionel Brătianu.

Crunt destin. Sultănise fiul lui Ion cel Bătrân, 15 ani peste suferinţele unei ţări întinsă ca o moşie sub ochiul lui vulturesc. De când Mitiţă Sturdza pierdu partida în lupta cu „tinereţea generoasă" inginerul se înstăpâni în şefia liberală pentru a transforma familia Brătianu în dinastie şi partidul în proprietate. Statul român şi-a scârţâit şuruburile după cum arăta codirişca tartorului dela Florica; iar meterezele bancare au fost consolidate după planul său tricincinal. Rotativa guvernării, pe care o mişca din alternativa cu conservatorii înţelepciunea lui Carol întâiul, e mişcată sub Ferdinand cel Loial din partidul pe care-l vroia capriciul lui Ion Brătianu.

Nu s'ar putea susţine că I. I. C. Brătianu a fost în viaţa publică a României pentru a face numai rău. Dar au decurs din activitatea acestui bărbat şi destule consecinţe care s'au resfrânt cu pagubă mare asupra clasei ţărăneşti. Respectos prea

mult de metodă, acestui tehnician educat la frigorifele ingineriei i-a lipsit întotdeauna orizontul social. Conducea din cabinet, prin manevrarea meșteră a șuruburilor și piulițelor, resorturile unui stat îmbrăcat în mecanisme așa aranjate ca să poată fi dirijate din butoni. Alături de mintea organizată a lui Alecu Constantinescu, Ion I. C. Brătianu este unica prezență activă a politicii. O voință furioasă în deslănțuirile sale, crâncenă în tenacitate, dură în țelurile fixate, de un dinanism fulgurant și vijelios, muta, combina, închega și desfăcea după bunul plac. Iubea disciplina și disciplină a întronat în partid; iubea tradiția și tradiție a pus în ierarhii; iubea regula și regulă a făcut între partizani. Sub domnia lui, partidul liberal capătă o armură de fier care va ține organizațiile solidarizate. Cimentul voinței se intercalase între molecule și le împrumutase tărie. In fața sa nimeni nu clintea, nu se sumeția. Cine ar fi putut să aibe păreri, dintr'odată își simțea creerul secat și nu mai țâșnea din el nimic; cine ar ar fi avut atitudine, își observa rădăcina voinței uscată și nu mai lua nici una; — era de ajuns să-l fi privit în față Brătianu. Și nu era un om crunt, aprig colțuros; dar de o cerbicie care dădea liniei feții asprime de silex și care bolovănea muchea gândirii. N'a fost un orator, ci un vorbitor ascultat; nu convingea, dar era crezut; iar printr'o temere ce ajunsese de legendă, știa să-și îndepărteze adversarul din discuție când nu-i convenea.

Cât ar fi dat înainte țara aceasta, dacă atâtea

înzestrări ar fi fost trecute în serviciul unor scopuri cari să întreacă granițele intereselor de partid, marginile ambiției de șef și strâmtimea acelui spirit de „cliquefamilienherschaft!". Dar I. I. C. Brătianu n'a știut decât să verifice gradul de rezistență a formelor liberale cari îngrămădiseră, în cuprinsul lor, toate sulurile de energie ale națiunii apucată la strâmtoare. Nu-i păsa dacă se usucă vitalitatea poporului, gâtuită în schemele false.

Au trecut dela moarte 7 ani. La Florica, vatra dinastiei, s'au organizat ritualurile parastasului, la care poate să fi participat și pioșia unei țări abstracte. Dar țara concretă, țara vie, care a muncit și a fost suptă, a trăit și a fost însângerată, aceia desigur că nu și-a suit sufletul în trenul care l-a condus pe d. Dinu Brătianu.

După șapte ani, dinastia dela Florica a căpătat genuflexită și începe să prindă mușchi.

Partidul ținut în cercurile de fier ale unei discipline teutone, a prins să putrezească. A suportat trei disidențe și trei surpături. Peste două mai importante și-au împărțit atribuțiile d. Dinu Brătianu și d. Guță Tătărăscu. Ierarhiile care erau fixate odinioară din gestul pontifical, circulă acum ca viermii în bulion. Până și Aurelian Bentoiu, avocat amărât, năzuește scaun înalt cu catifele moi în care să se așeze autoritar. Băncile ridicate pe betonul piramidelor lui Amenemhat, se disolvă ca prismele de untură topite de arșița crizei. Finanțele rânduite din cifrăria seacă și savantă a lui

Vintilă, se dezorganizează şi rămân descoperite trezoreriile cu dificite de miliarde.

Iar ţărănimea aceia ţinută în robie s'a sculat din morţi şi întinzându-şi oasele a văzut că sunt ele mai lungi decât i le sgârcise regimul liberal sub pielea încreţită de vânătăi de pil.

După şapte ani, liberalismul practic sucombă. La Florica se mănâncă parastasul unui partid, mâncându-se parastasul unui şef, care el a fost partidul.

Cine vine din nimic în nimic se întoarce — vocea Eclesiastului.

2. Puritanul dela Florica: d. Dinu Brătianu

Dacă d. Dinu Brătianu n'ar fi fost aruncat la suprafaţa evenimentelor, ar fi putut—acum la adânci bătrâneţe, când fiinţa învârstată de moliciuni justificate tremură spasmodic, — să-şi recapituleze cariera administrativă şi să-şi trăiască tihnit momentul rezumativ al unei vieţi îmbelşugate. Dar vedeţi, sunt blesteme cari, din tenebrele unei fatalităţi familiare, s'abat asupra urmaşilor. Fratele lui Ionel, padişahul mizeriilor populare, n'a scăpat de ameninţările destinului.

Sunt unii oameni cari nu ştiu să moară şi sunt alţii cari nu ştiu să trăiască. Cei dintâi îşi trăiesc apusul, adesea acoperiţi de un ridicol unanim. De-ar fi ştiut când să se oprească, aureolaţi de popularităţi îndreptăţite s'ar fi păstrat în respectul obştesc. Dar sorocul vieţii, tribulând, cuprinde, cu şerpuirile lui, vanitatea omenească şi sileşte indivizii să lunece, fără putinţă de oprire, pe povârnişurile declinului. Ca acele căprioare cari, sărind peste prăpăstii, prind de veste numai în miezul saltului sălbatic că dedesubtul lor s'a căscat primejdia; dar oprirea nu se mai poate.

Sunt şi oameni cari nu ştiu să trăiască. Fie atraşi de un miraj al evidenţii, fie fascinaţi de abisuri, ei nu mai sufăr tihna, iar liniştea în jurul persoanei lor umile îi jenează. Sar atunci, în faţa întâmplărilor; în splendida lor evidenţă, se expun în decorul total al personalităţii mai închircite decât a pruncului neevoluat.

Acesta e cazul d-lui Dinu Brătianu. Ca un cocoş de munte care şi-a pierdut auzul, d-sa înaintează orbeşte prin larma jignitoare creată în jurul său.

D. Dinu Bräianu se bucură de unica superioritate că e fratele lui Ionel; iar Ionel Brătianu a avut superioritatea de a-şi renega fratele cu o cerbicie pe care numai instalarea dela actuala preşidenţie a partidului o putea răsbuna. Trebuie să-şi închipue şi mărginirea d-lui Dinu că poziţia sa de astăzi nu e decât rezultatul acelui joc al întâmplărilor cari în perfida lor conjugare au ştiut să protesteze pentru neglijenţa de care a fost acoperit.

Da. Dar pentru d. Dinu Brătianu nu e deloc bine. Şi oricât ar fi de îmbătrânit, — atât de îmbătrânit că la vrâsta matusalemică parcă şi vremea face eforturi faraonice să-i mai adauge câte un an, — oricât de veşted, tot nu şi-a perdut limpezimele încât să nu disocieze între gradul de fericire de altădată şi necazurile de acum. Fiindcă oricum: tot e mai bine să fii cârtiţă la adăpostul prestigiului fratern, aşezat cu toate părţile lui politice pe muşuroaiele cu bani ale ţării. Nici nu se

ştia de d. Dinu Brătianu pe vremea când, biruitor, se plimba, pe toate meridianele statului, taciturna figură a jaguarului dela Florica. Aşezat la „Creditul rural" şi la fabrica de hârtie „Letea" gura era prea ocupată cu fişicurile de aur ca să mai aibe răgazul să-şi ţipe prezenţa. Silueta d-lui Dinu nu-şi făcea apariţia între pereţii somptuosului templu administrativ în care slujea competenţa financară a lui Vintilă Brătianu, decât pentru a comersa la măsurile protecţioniste şi unele tarife preferenţiale de fabricaţie a celulozei. Şi când totul era gata, din nou se retrăgea în carapace şi rodea şi dijmuia şi se îngrăşa. Câţi bani au intrat în buzunarul său atâta sănătate a fost jupuită din spinarea ţărănimii. „Creditul rural" nu a fost altceva decât maşină de spoliat lumea, iar „Letea" fabrică de hârtie proastă şi scumpă (avem cea mai proastă hârtie şi cea mai scumpă), ţine preţul abecedarului ţăranului la un preţ pe care vânzarea unui juncan de abia o poate echivala.

N'ar fi ieşit atâtea lucruri la iveală dacă nenorocul d-lui Dinu nu l'ar fi împins la preşidenţia partidului liberal. Aci stă omul în lumina zilei şi trebuie să fie puţintel imaculat ca să aibe apoi dreptul să-şi facă gâtlejul trombon de ţipete morale. In lupta angajată cu d. Guţă Tătărăscu, d. Dinu Brătianu are dezavantajul de a prezenta moaştele rămase fără nici un fel de binefacere influentă pentru secta de partizani.

Şi mai are şi nenorocirea de a fi scormonit la

temelia lui. Scormonit, omul care anunţă zarea aurorală a unei purificări integrale, n'are legătură cu virtutea, cum n'are gărgăriţa legătură cu altarul.

Mă rog: la „Creditul rural“ unde d. Dinu a fost ce-a fost, şi-a aranjat o pensie egală cu ultima leafă. Fără să roşească, a participat la discuţiile Consiliului Creditului, s'a negustorit şi a elogiat, a luat parte la vot şi s'a votat; ca o tigroaică s'a luptat ca să-şi menţină pensia exact la cifra atinsă de ultima leafă. In politică, d. Dinu se găseşte permanent agitat de silinţa de a face din zero o cifră. Desfăcut de calitatea vrâstei şi de însuşirea familiei, ce-ar rămâne din d. Dinu Brătianu demn de a fi aruncat în ecuaţie cu spărturile de flaut sonor al vocii d-lui Tătărăscu?

Şi totuşi, d. Dinu Brătianu iese în faţa lumii, ridică în aer degetul uscat şi vrea să ţintuiască vinovaţii.

Mult mai nimerit: să se răsucească pe propria conştiinţă, să şi-o privească îndelung.

Drumul către alţii e de multe ori prin tine însuţi.

3. D. Victor Iamandi — agitatorul

Criza liberală scoate iarăşi în faţă un nume: Victor Iamandi.

Din conflictul dramatic al eforturilor de clarificare în partid, prinde contur sigur o figură: Victor Iamandi.

Astăzi, d. Victor Iamandi reprezintă tabloul politic pe care evoluează jocul plural al liber schimbismului nuanţelor liberale. D. Dinu Brătianu îl cheamă telefonic, îl întreţine cordial, îl încurajează amical, îl îndeamnă viril, îl sfătueşte protector; d. Tătărăscu îl invită linguşitor, îl întreţine olteneşte, îi promite dubios, îi vorbeşte recomandativ, îl solicită temător; d. Toma îl curtează, d. Gheorghe Brătianu revine, adversarii îl estimează şi-l aprobă. Iar d. Victor Iamandi socoate şi socoate, calculează şi conclude, geometrizează poziţii, combină situaţii, potriveşte efecte, programează avânturi şi arhitecturează planuri.

In partidul liberal, omul acesta a ajuns punctul fix de care se leagă nădejdi, calcule şi silogisme. In terenul instabil al psihologiei liberale, el formează roca tare, nestrămutabilă, indisolvabilă

sub acizii intrigilor, masivă sub loviturile potrivniciei şi rezistentă sub năvala seducţiilor. Depresiunile ierarhiilor se petrec în toate straturile partidului, fără să poată covârşi nivelul la care se menţine această energie, închegată, constructivă, unitară.

Nu e un om lipsit de talent, dar nici nu are însuşirea de a fermeca prin frază vrăjită; nu e un om lipsit de pregătire, dar nici nu are meritul de a impune prin morman de cunoştinţe; nu e un om fără strădanii, dar nici nu are darul de a câştiga numai prin ele; nu este un om lipsit de atitudini, dar nici nu încearcă să-şi temeinicească viaţa numai pe acestea. D. Victor Iamandi poate fi de toate la un loc, având şi cunoştinţă şi talent şi tactică şi imprudenţă, manevră şi apetit, aşteptare şi beneficiu. Adăpostit în umbră, fără să pândească — strategic să pândească — a adăstat doi ani, fiindcă nu avea câmpul liber pe care să se desfăşure valurile unei voinţe biciuită de ambiţii şi antrenată de răsbunări. N'a fost acea pândă programatică, organizată, etapizată, în care să se dospească stratagema şi efectele , durerile şi vendictele; ci o aşteptare, o ignorare, o izolare silită, poruncită, nu de oameni, dar de împrejurări, pe cari nu înţelege să le bruscheze cu ajutorul impotenţei, nepriceperii şi slăbiciunii oamenilor. De la persoană la persoană, ostilităţile s'ar fi rezolvat în folosul său, — pentru o clipă, însă. Dela poziţie la poziţie, ostilităţile l'ar fi răpus, — pentru totdeauna. Şi omul acesta are superioritatea simţu-

lui durabilului, fiindcă are puterea de a-şi construi viaţa pe decepţiile momentane. Dar nu şi-o construeşte ca să se resemneze, ci şi-o adună ca să se refacă. Şi când evenimentele au sosit, când oportunitatea şi-a arătat aurora, când siguranţele i-au cuprins sufletul, temperamentul devine coardă de oţel întinsă pentru a însuliţa definitiv. Volubil, logoreic pe teme banale, ştiind însă să imprime tezei gravitate, — o gravitate care nu vine dela intelectul ce-o desbate, ci dela faptele cari o afirmă — năvălitor, cutezător, ascunzând totdeauna sub generozitate o cutezanţă, acoperind totdeauna cu generozitate un calcul, se asvârle cu furii de leu către pradă, deşi drumul până la pradă trece prin reci regiuni de etică impunătoare.

Jignit în tendinţele sale, depreciat în meritele sale, contrazis în hotărârile sale, ofensat în scrupulele sale, a trebuit să părăsească un minister, satisfăcând pe aceia cărora nu le-a putut păstra decât dorul voluptos al răzbunărilor. Dibăciile d-lui Inculeţ, şiretlicurile disciplinate ale d-lui Tătărăscu, laşările dosite ale cadrelor, sunt astăzi învinse de către acela care a ştiut să se supună fără să înveţe a ceda.

Azi, d. Victor Iamandi e agitatorul. Răscoleşte sentimentul moral, atât cât a mai rămas în partidul liberal; răscoleşte forţele şi pornirile de idolatră recunoştinţă pentru Ion G. Duca; răscoleşte sursele respectului pentru tradiţia vie; răscoleşte fondul tendinţelor către corecta directivă a liberalismului. Se agită la Sinaia, se înclină pios

în fața lespedei funerare, murmură mistic epitafele, evocă timpii de apusă glorie, solicită sever sentimentele superioare; se agită în Moldova, vorbește profetic, biciuește crud, operează rechizitorii, rezumă momente, reculege elanuri de viață, invită energii; se agită în București, convorbește cu șefii, sfătuește partizanii, îndeamnă nemulțumiții.

În miezul conflictului din partidul liberal, factor hotărâtor este agitatorul. Când cei doi pretendenți își stau în față timizi, calculatori și evazivi, atitudinea decisivă a celui din urmă determină biruința.

Și, d. Iamandi, neiubind într'o parte, dar răsplătind în cealaltă, se achită de ceeace a îndurat într'o vreme, recompensându-se de ceeace a așteptat.

In astfel de clipe, rolul întâi îl joacă agitatorul. Și d. Iamandi a pândit momentul.

4. Bazarof nerușinat ce ești.

Prin literatura rusă, geniul acelor scriitori din secolul 19, care își trag filoanele creației din sursele vieții, ne-a transmis tipul abject al lui Bazarof. Din elementele mizeriei umane, din esența degradată a omului, din infecția sufletească a insului, din decadența fatală a societății, în mlaștina reprobabilă a subteranului, a fost confecționată figura murdară a lui Bazarof. Ea planează peste inferioritățile unei societăți care-și rezervă reazămul exclusiv în nivelurile vulgare ale vieții. Apariția putridă peste putregaiul vădit al colectivității, înfrânge normele, sfidează principiile, dizolvă fundamentele, cu o libertate a temperamentului care îndurerează prin destrăbălări și anarhie. Bazarof este expresia nerușinării.

Desigur, d. Inculeț, splendid cirac al Ohranei țariste, educat la canoanele acelui masacru de om care a fost Pobiesdonoșțef, nu poate să nu cunoască imaginea lui Bazarof. Ea e zămislire necesară pentru a desminți și rectifica, însăși noțiunea de om. Pe liniile pe cari l'au împins obișnuințele, educația și moravurile, d. Inculeț e nestrămutat.

Surâzător, nevinovat în surâsurile lui, caută să dosească păcatul în felul în care corola florilor acopere băligarul din care-şi soarbe existenţa.

Surâsul d-lui Inculeţ, oricât de splendid în candoarea lui, nu ne salvează însă dela consecinţe. O ţară de care trebue să avem toţi respectul cuvenit, nu poate tolera până la sfârşit farsa şi neruşinarea, chiar dacă sunt sigilate cu fluturarea albă a unui surâs.

Ministrul de interne este reprezentantul autorităţii pe care suveranitatea Statului, ca fiinţă morală, i-o investeşte. El conduce conform legilor şi e silit să acţioneze după litera lor. In principiul autorităţii rezidă însăşi garanţia vitalităţii Statului.

D. Inculeţ însă, a înţeles să guverneze persoane iar nu să administreze lucruri. Şi fiindcă a dorit să guverneze persoane, a intervenit, — slujindu-se de atributele autorităţii — pentru a schimba diagrama forţelor politice. In istoria politică a ţării, pentru întâia oară lupta electorală coboară pe planul instinctului. Dacă odinioară ideia şi programul aveau drept suport fărâma de suflet, de astădată bâta are drept justificare ferocitatea. Vrajba nu mai are drept rezultat încăerarea pe principii, ci antrenează la încleştarea forţelor inferioare. Pe fiecare zi cad răniţii. Poliţia cercetează, închee procese verbale şi atâta tot. Jandarmii ocrotesc, supraveghiază şi atâta tot. Ministrul de interne dă interview-uri şi atâta tot. Ba, pentru a

fi cinsmul mai desăvârşit, adaogă: legile sunt insuficiente pentru instaurarea ordinei.

Nu există pentru d. ministru de interne nici un fel de îndoială că agresiunile au îmbrăcat forme îngrijorătoare. Se serveşte, dimpotrivă, de fotografii pentru a demonstra definitiv publicului ceeace se cunoaşte de multă vreme. Inverşnarea cu care d. Inculeţ caută să probeze violenţele şi gradul violenţelor, este palma aşternută cu toată vigoarea pe obrazul neturburat al primului ministru care, în declaraţiile sale din presa franţuzească, asigură străinii că în ţară nu e balamuc, nu e desmăt, nu e anarhie, ci, dimpotrivă, linişte şi pace.

Noi însă, nu ne mulţumim cu palmele pe cari şi le trag reciproc d-nii Inculeţ şi Tătărăscu. Noi vrem să vedem măsurile. A declara că eşti liberal, că intransigenţa doctrinară a liberalismului presupune imperativele democraţiei, că imperativele democraţiei presupun apărarea ei, şi că apărarea ei presupune concursul altor forţe decât ale jandarmului, că drept aceia ai vizitat pe d. Goga şi d. Mihalache, este certificatul osândei pe care singur ţi-l eliberezi.

Şi, atunci, clar: dacă legile nu se pot aplica, dacă autoritatea Statului încetează, deci dacă această autoritate trece în seama cetăţenilor, — pentru ce mai rămâne la postul său jerpelita fantomă a ministrului de interne, dela care cerşeşte publicul acest nedăruit balsam: ordine?

Noi, faţă de persoana d-lui Inculeţ, nutrim nu-

mai sentimente de indiferență. Față însă, de ceea ce ar trebui să reprezinte această persoană, dincolo de decorul ei carnal, nutrim sentimente de îngrijorare. In marea coaliție a riscurilor cari se îngrămădesc, țara aceasta — la siguranța căreia n'a contribuit strămoșii d-lui Inculeț, — trebue să-și fixeze o poziție de așa statornicie, încât să n'o poată clătina, mâine, cutremurul care se anunță. Dacă, undeva într'un punct încă ascuns, se elaborează catastrofa, apoi în țară, în toate punctele, d. Inculeț însuși prepară cataclismul. Foamea, vânzolind bestia din om, va împinge până la răzmeriță, înroșind cu sânge cerurile țării. Și va fi desigur prea târziu, când vom așeza la originile cutremurului nerușinarea de astăzi.

Ministrul de interne singur constată: este anarhie. Intrebăm: măsurile?

Ministrul de interne cunoaște cauzele. Iarăși întrebăm: măsurile?

Totuși surâzător și blând și nevinovat, ultragiază certitudinele țării, declarându-se intransigent democrat.

In fața acestui cinism, trebuesc suspendate argumentele intelectului, pentru a lăsa liber numai țipătul sufletului: „Bazarof nerușinat ce ești!“

5. Parodia lui Haret: Dr. Angelescu

Actualul ministru al Școalelor, este un om blând și bun. Blând, — fiindcă răspunde cu o seninătate imperturbabilă la toate câte se petrec sub ministeriatul d-sale. Bun, — fiindcă apucat de elanuri de generozitate, își căpătuește oamenii de casă.

De când s'a instalat în căptușelile mătăsoase ale fotoliului ministerial, d. Angelescu face pe omul școalei. Inainte îi stăruie imaginea vie a lui Haret, această impetuoasă voință a înfăptuirilor imediate. Aplecat pe trecut, d. dr. Angelescu scormonește straturile amintirilor, doar o da de isvorul viu al entuziasmului nobil. Răcăe sedimentele depuse și e gata să meargă până la vatră, unde crede că va găsi dospirea acelui grăunte de energie.

Este explicabil pentru vârsta d-sale. Stă d. Angelescu la vârsta la care mintea e cojită, vrerea moleșită și avântul tocit; resortul care pune în mișcare ființa și-a pierdut pulsațiile. Durităţile lui de oțel, condensate în energii metalice, s'au pierdut și zac acum desfăcute ca o panglică de celuloză

înmuiată. D. Angelescu e posesorul unui puternic instinct de imitație a vieții.

Și, așa cum este, temperamentul mai funcționează doar pe linia năravurilor deprinse. Un complex de abitudini depozitate în cutia atâtor ani scurși îi determină fiecare gest, fiecare gând, fiecare faptă. Pe dimensiunea inerției, care copleșește condițiile existenței sale, activează cu o promptitudine de act automat. Cum a pierdut posibilitățile de pliere la real, de acordare la zumzetul nevoilor vieții, îi mai rămâne să se miște pe drumul dorințelor și ambițiilor.

Și marea d-sale ambiție este aceea de a trece drept al doilea Haret.

D. Angelescu, venit la Ministerul Instrucțiunii, s'a gândit cum să-și plaseze partizanii. Cu o dârzenie fioroasă, —mai degrabă o înțepenire, fiindcă dârzenia presupune energie, — domnia sa a scotocit posturi și prin gaură de șarpe, a instalat acolo scaune, birouri, lefuri și banchete. Și a suit în vârful situațiilor o furnicărie întreagă de oameni mărunți, cari s'au dovedit înzestrați cu însușirea unică de a aplauda mersul lent al d-lui Angelescu, de a-i admira fulgerările absente, a-i zâmbi feciorelnic și a-l curteni cu simpatie. Câtă fățarnică idolatrie și câtă băloasă prefăcătorie trebue să mustească în ființa unor astfel de oameni capabili să pupe de cinci ori pe clipă pulpane purtate prin toate ogrăzile nematurate.

Pe ce urzeală de legături țese d. Angelescu isprava dela Instrucție, vedem. Firele politice strâbat raporturile dintre oamenii dumisale, gata a se cimenta în hora solidară a ospățului printr'o vinovată participație.

Și, totuși, în fața lumii, d. Angelescu arborează surâsul, fardat de o candoare îngerească, lăsând să se înțeleagă totdeauna că este un al doilea Haret.

Haret? Acela avea în cap veverițele inteligenței îndrăcite, spărgea conceptele în zimții fini. Aplecat peste gulguiturile suferinții școlii, a prins-o în leacurile vrăjitoriilor lui de vraci neîntrecut, și le-a alinat. A risipit suflet și sânge. Școala lui n'a fost o cazarmă în care sună goarna poruncilor, ci un templu plin de flacăra credinței.

Pentru d. Angelescu școala e o încăpere, —atâta tot. Și ca orice încăpere, trebue să aibă ziduri și chelar.

A făcut, pe vremuri, ziduri; acum aduce și chelari. Și ca toți chelarii, oameni de încredere trebue să fie.

De aceea, vei întâlni peste tot supraveghere, nu poema muncii. Invățământul este o casă părăsită din care au zburat cântecele, tinerețea, viața. Și în vârful lui, cântă cucuvaia.

A înțeles d. dr. Angelescu ceva din țipătul sinistru al atâtor întâmplări cari au bătut la clanța cabinetului său?

Politicianizând peste tot, ministrul școalelor lasă impresia că-și scrie testamentul; un testament politic, căruia nu va îndrăzni nimeni să-i rupă șnururile și pecețile.

Sufletul țării e un aluat în care au rămas săpate degetele cari l'au frământat. Școala e sufletul țării. Și în școală se văd urmele ministeriatului d-lui Angelescu. In această substanță plastică, devenită piesă de brutărie didactică, taie domnia sa direcții după cum îi poruncesc interesele popularităților mărunte.

Este momentul când trebue să se știe: frontierele unei țări nu sunt muchii geografice pentru a contura un fagure gol. Trebue turnat aici stupul energiei națiunei; și energia să fie un avânt al muncii, neîntrerupt, progresiv și creator, iar nu o violență a desnădejdii.

Și pentru asta: e nevoe de laboratorul spiritual al școalei; iar la școală: de un om al ei.

6. D. Argetoianu și cabala politică.

Logica faptelor, sănătatea judecății, umbletul zvonurilor, confirmă toate acelaș adevăr: cade guvernul.

Cade, — fiindcă n'a corespuns chemărilor sale; cade, — fiindcă n'a rezolvat problemele propuse; cade, — fiindcă țara e mai săracă, țara e mai neliniștită, țara e mai blazată, țara e dispusă pentru reacțiune.

Și cade, — fiindcă, deși fioros, semeț, închipuit, d. Tătărăscu care s'a încruntat dictatorial la Constanța, a dovedit, în cazul dela Marna, că e departe de a se simți „stăpân pe toate mijloacele de reacțiune".

Cade, deci, — fiindcă, odată cu pierderea încrederii țării, s'a situat în afara condițiilor încrederii Coroanei.

Se pune, prin urmare, problema succesiunei Constituțional — a declarat însuși d. Tătărăscu, — un guvern preia puterea pe bază de încrederea țării și încrederea Suveranului.

In mod normal, perfect constituțional, succesiu-

nea revine, deci, partidului care îndeplineşte această dublă condiţie.

Totuşi, — se zice — „fierbe „Cazanul Satanei". Fierbe „Cazanul Satanei", fiindcă sunt şi fermenţi din aceia cari turbură apele politicei, stăvilind cursul lor normal. Ei vor să schimbe direcţia şi să devieze vadul pe care curg orientările voinţei populare şi îndreptariile factorului constituţional.

Ori decâteori fierbe „cazanul Satanei", iese în actualitate un nume: C. Argetoianu. Până a prinde lumea de veste ce este normal, circulă un nume: C. Argetoianu. Teroarea, obsesia, coşmarul, îl reprezintă în politică un nume: C. Argetoianu.

Şi d. C. Argetoianu este un biet om, un simplu om, un singur om. Nu e un partid, e o etichetă; nu e o organizaţie, e o veleitate; nu e un program, e o aspiraţie; nu e o doctrină, este o ambiţie; nu e un principiu, este un efort.

Cu toate acestea, d. Argetoianu stă prezent în actualitatea politică; de unul singur, se menţine la suprafaţa evenimentelor. Descendent al unei clase care abia mai palpită în epitafe, reprezentant al unor idealuri stinse, d. Argetoianu e sărit, astăzi, din rădăcinele sale fireşti, plutind totuşi pe undele evenimentelor. E ramura verde, menţinută pe un trunchiu complect uscat.

Când lumea de astăzi cere o credinţă, cere o energie ca suport al unei credinţe şi cere un isvor ca resort al unei energii, viaţa noastră publică e obsedată, terorizată, vânzolită, frământată de un om, de un nume: C. Argetoianu.

D. Argetoianu este un tip realizat. Cinic, fără scrupule, insensibil, inteligent dar fără aderenţe, voluntar dar fără norme, tenace dar fără principii, d-sa este o personalitate denotată de o serie de calităţi şi de defecte, din cari copleşitoare, determinante, esenţiale, sunt cele de pe urmă. Şi, într'un mediu ca al nostru, personalitatea sa poate deveni un punct cardinal, un ferment de ebuliţie sau un răscruci de învârtejiri de voinţe, fiindcă şi climatul, şi angrenajul i se par favorabile.

D. Argetoianu n'are o organizaţie, ci o clică; n'are o idee, ci o pasiune. Abil mânuitor de sfori, de intrigi, de zvonuri, de rezonanţe de culise, posedă claviatura întreagă a factorilor cari biruesc în viaţa publică. Toată puterea i se trage din mister; toată teroarea derivă din umbră; toată tăria se încheagă din tăcere. In umbră, organizând misterul şi întreţinând tăcerea, d. Argetoianu reprezintă o virtualitate dela care trebue să pornească orice formulă de succesiune. S'ar putea spune, despre orice guvern: la început a fost Argetoianu; fiindcă orice guvern creşte şi excreşte, întâi pe prăbuşirea d-lui Argetoianu. Gata pentru orice coaliţie, fiindcă nu respectă nici un principiu, gata pentru orice tovărăşie fiindcă nu se teme de nici un om, gata pentru orice compromis, fiindcă nu adoră nici o normă, d. Argetoianu propune şi se propune, cu stăruinţă şi cu trăinicie, sfidând totul: firescul, evenimentul, situaţiile. Nu reuşeşte, — se retrage din nou în ungher, s'acopere de crusta tăcerii, se învălue în umbre şi combină mi-

sterul. Firele pe cari va luneca mâine prăbuşirea guvernului, le ţese singur, în războiul vrăjit al cabalei mânuită cu iscusinţă.

E un temător, dar un curajos la încurcătură; e un evaziv, dar un consecvent în diabolic; e un subterfug, dar un gladiator cu slăbănogii. I-a mers totuşi vestea unui ins înzestrat cu puteri de stăpânire: decisiv, impulsiv cu măsură şi îndrăzneţ cu chibzuinţă. In fond, nimic din toate acestea: în loc să ia o dispoziţie preferă să păcălească, în loc să rezolve preferă să seducă. Iar când iazul politic i se pare calm, obositor de calm, orgiaca sa agitaţie drăcească îl împinge să dea cu piatra în apă, contemplând, cu rînjet satisfăcut, saltul turmentat al broaştelor politice.

Acum, când expiaţia guvernului liberal este pe sfârşite, apare din nou permanentul necrofor: d. Argetoianu.

Ronţăe pe hoituri, dar nu suge şi din mustul vieţii care murmură.

III. — MINCIUNA ECONOMICA

1. Câteva momente
2. Câteva figuri

1. Organizarea mizeriei

Aşteptăm ploile cele mari şi cu ardoare de înrădăcinaţi superstiţioşi ne simţim în stare să defilăm ceremonios toate moaştele pentru a îndura generozităţile divine să se reverse asupra noastră cu mană cerească.

Vom sta, — e de presupus, — cât se poate de prost anul acesta. Foamete mare va bântui prin populaţie, vitele vor amorţi de arsuri şi mulţimile desnădăjduite vor scrâşni, cu pumnii încleştaţi, către autoritatea deja clătinată.

Nu e semn bun.

Şi d. Tătărăscu umblă cu burdufele amăgirilor prin ţară, cu un hipodrom ministerial organizat după partitura dirijată a ieftinelor înşelătorii. Popularităţile mărunte de stradă sunt jinduite cu un apetit care nu cunoaşte saţ.

Dar să fim atenţi la pulsaţiile deranjate ale stomacului ţărănesc; că s'ar putea să se preschimbe în eroisme exagerate, svârlind la cuer autoritatea, cu uşurinţa cu care ai svârli rufa murdară !

Unde e soluţia ?

Noi ne-am plâns totdeauna că stomacul ţăranului român e prea închircit ca să poată susţine şi genera o energie şi o putere de muncă. Măcinat de boli, ros de mizerii, sdruncinat de nesiguranţă şi demagogie şi blestemat a suporta, — cu o inerţie demnă de invinuit în perfecta ei consecvenţă, — ţăranul român nu a putut intra în orologeria funcţiunilor economice ca un factor fecund şi activ; şi nici în betonul armat al arhitecturii de stat nu a isbutit a fi piatră de hotar. Desconsiderat totdeauna, sfidat permanent, neglijat pururea, el a fost prea desăvârşit calculat ca un şurub în complicata maşină a despuierii producţiei şi prea pur şi simplu braţ necesar fericirii năzuite de toţi ciocoii. Dealungul şi deacurmezişul — fără să mai socotim piezişurile — istoriei, întâlnim vaerul ţărănimii şi binecuvântatele foloase pentru pătura de sus. Slugă permanent, când nu este la stăpân sau la moşie (vechea rumânie) şi când scapă de zarafi levantini şi servitori domneşti, îl găseşti în trista supuşenie a statului liberal.

Şi statul liberal, profitor şi cupid îşi organizează ventuzele de extracţie şi posibilităţile de rapacitate cu o măestrie şi o abilitate cari au făcut din el tipul samsarului recunoscut obşteşte. Coaje emanată din puterea de pulsaţie a sforţărilor râvnitoare ale ciocoimii, depozitate aci ca într'o cochilie crescută din substanţa vie a scoicii de mare, statul român a fost unealtă perfectă de rapt al muncii. Ingrijit prost, hrănit insuficient, lăsat în voia norocului, ţăranul român a fost un fel de batoză prin cari se treerau ambiţiile conducătorilor şi se transformau în bani buni şi grei.

Liberalii s'au lăudat totdeauna că în vechiul regim latifundiar, România — binecuvântatul grânar al Europei, — o ducea mai bine în ce priveşte exportul, decât în actualul regim agrar cu proprietate parcelată. Se uitau samsarii nemţi în calitatea grânelor noastre şi o observau bună; căutau în cantitatea lor şi o socotiau deajuns; umpleau chervanele cu cereale şi pe-aci ţi-i drumul, peste frontieră.

Fireşte.

Şi aduceau în loc, ce ? Aveau boieroaicele nevoie de mirodenii, pomadă de faţă, cosmeticuri şi parfume tari şi primiau în locul chintalelor de grâu câteva flacoane de apă mirositoare.

Şi ne alegeam, până la urmă, cu mulţumirea lor şi cu aceiaş calicie a ţăranului nostru a căreia miserie era acoperită de purpura excesiv luxoasă a ciocoiului parvenit.

Şi la Nisa, cheltuind agoniseala milioanelor de braţe, se lăfăiau boierii pierduţi în orgii nocturne cu curtezanele de stradă. Iar în timp ce acasă pocniau bicele, trosneau oasele şi plesneau muşchii de trudă şi activitate, în streinătăţi, — aşezaţi ca la banchetele unui Bagdad indecent, — pocniau buteliile de vinaţuri bune înfundate; şi crăpa bestia care gâlgâia prin miile de artere ale vieţii ţâşninde.

Presupusa fericire a României liberale deriva

dintr'o metodică orânduire a mizeriei factorului de producţie: **ţăranul;** în beneficiul excesiv al singurului factor de consum: **ciocoiul.**

Economia liberală stă astfel cu economia ţărănească în raport de strictă duşmănie şi exclusivitate. Organizarea sistematică a mizeriei, — iată ce înseamnă una; valorificarea temeinică a avuţiei — iată ce înseamnă cealaltă.

Faimosul **„prin noi înşine"** al lui Vintilă Brătianu, — în care mintea seacă a recunoscut întâia intenţie de autarhie fără să se ştie că fostul vistiernic era un necrofor, — ne-a aruncat în neantul care se cunoaşte. Peste creştetele noastre a fost vânturată astfel o mediocritate fatală care, creindu-se superstiţia unei filantropii politice, a zădărnicit cu dârza ei rezistenţă toate silinţele de trai mai uman.

E destul să amintim, — ca să se vadă cât de fundamental greşită a fost concepţia liberalismului, — legiuirile cabinetului Tătărăscu. Ce a fost legea învăţământului care modificând amănunte inutile lasă desintegrată din munca naţională uriaşa muncă tinerească? Ce, legea conversiunii? Toate, — formulări diverse ale aceluiaş principiu: organizarea mizeriei.

In loc de a crea venituri şi a pune în valoare avuturile Statului, liberalii s'au mulţumit a strânge corsetul pe grumazul — şi aşa destul de chircit al ţării. Avem ţară bogată. Păduri milenare sue cu vârfurile în tării; holde întregi tremură ca o nemărginire de spice în legănările vântului; fluvii de petrol fierb sub pământ. Plute de lemne coboară pe ape la vale; muget de cirude umple livezile. De ce suntem săraci?

Liberalii s'au mulţumit 50 de ani să exploateze munca ţărănimii, din bătătorirea casmalei căreia sugea venituri hărmălaia parazită dela cârmă.

Uite vine seceta şi guvernanţii aduc aceiaş veche soluţie: **organizarea mizeriei.**

Să nu pocniască într'o bună zi limita

2. Hoarda de aur

Odinioară, pe Volga în sus, unde pusta rusească întindea pânze de distanțe cât zarea și cât vecia, Odgai Khan, conducătorul de mulțimi nomade, stăpânea de-a călare, oameni și șesuri, — aspru în figura lui de tătar, tăiat oblic în cremene dură. Tot ce un Subutai, semeț, cucerise cu copita calului neostenită, turnau urmașii în strategiile fiscale ale unei administrații rămase de pomină. Viețuiau din jafuri și crimă, lățite peste tot locul, pe unde Dumnezeu se îngrijise să populeze oleaturile cu vietăți și așezări omenești. Câteodată mai aduceau și paftale din Cafa la Chilia pentru a acoperi complect gândurile de prăpăd care-i conduceau. Hoarda de aur a ținut sub pumn și teroare principatul Moldovei, îi secătuia visteria, lua în robie, fura orătenii, rechiziționa cai, jecmănea pătulele și jitnițele și fugea cu avuturile poporenilor în care cu coviltire.

Nu era mai disperată situația țării odinioară, când, din negurile nedestrămate din care veneau viscolele și crivățul, se slobozeau turmele sălba-

tice ale lui Odgai Khan, decât, ostăzi, sub invaziunea d-lui Tătărăscu.

Inzestrat cu un nume care să înlesnească apropierea, Premierul prezidează aceiaș „hoardă de aur" pe care pe vremuri o conduceau, din Volga în spre noi, înverșunările instinctului și neomenia hanului temerar. Echipa voalată a d-lui Tătărăscu, lipsită de linie de direcție, de orientări precise, de scopuri fixe și neglijând funcțiunile ei stricte, cedează la aceiaș calificație îndreptățită ce poate fi asignată nomazilor lui Ogdai. Căci ce deosebire poate fi între administrația tătară și gospodăria intimă pe care o aranjează prin prefecții săi, d. Inculeț? Ce diferență între fiscalitățile tătare și operațiile de impunere ale d-lui Slăvescu? Ei se deosibesc numai cu atât: că nu iau oameni în robie și nu le bat cercuri și cuie în jurul țestei. In schimb, scobesc, în suflet, buzunare pe care le umplu cu venin și cocleală.

Incolo, acelaș scop statornic: să adune bani. Prin orice mijloace, oricum, numai să înghesuie toltoașele cu gologănet și pivnițele băncilor să fie înfundate cu drugi de aur. Carteluri, trusturi, monopoluri, favoritisme, afaceri, — totul, — au intrat în zodie bună sub steaua norocoasă a d-lui Gheorghe Tătărăscu.

Preocupați de o singură problemă: cum să-și fortifice punctele de sprijin — cari nu pot fi altele decât meterezele bancare — liberalii nu se dau în lături dela nimic pentru desăvârșirea acestui program cu paragraf unic. In vălmășagul vremu-

rilor, gata a se topi de furia evenimentelor, liberalismul aşează nuclee de statornicie în jurul cărora polarizează ca o stupărie lângă matca sa.

Intr'un singur an de guvernare, s'au pus pe picioare. Şi-au refăcut finanţele; şi-au revitalizat secătuitul schelet de partid. Ţara, cu problemele ei de viaţă şi de moarte, e dată la o parte, ca neavând ce căuta în obiectivul unei atenţii îndreptată să fotografieze pragurile de intrare în templul marei finanţe pe care a slujit-o: odinioară Vintilă iar astăzi: d-nii Strunga şi Slăvescu.

S'au înlesnit afaceri cari păgubesc statul; afacerile aduc bani, banii se depozitează în bănci, — iar băncile sunt liberale. Se complică formalităţile la contingentare; se uşurează astfel intercalarea misiţilor; misiţii fac bani; banii sunt depozitaţi în bănci, — iar băncile sunt liberale. Distribuţia produselor spirtoase se aprobă pentru un grup de bănci — iar băncile sunt liberale. Banca Naţională acordă devize Băncii Româneşti pentru a-i mări posibilităţile financiare, — iar Banca Românească este liberală. Sunt avantajate trusturile, sunt încurajate cartelurile, sunt favorizate monopolurile; acestea aduc bani; banii trec în bănci, — iar băncile sunt liberale. Niciodată tentaculele de sezizare a foloaselor băneşti nu au fost orientate mai sigur, mai spornic şi mai ocult; şi niciodată ele n'au fost mai legate de acelaş butuc care se alimentează prin tot ce aceşti afluenţi extrag şi absorb.

Contingentarea este deocamdată mişuna. Viermii verticali au găsit aci bulionul necesar din care

se nutresc. Firme cari nu fac comerţ exterior, altele care au contingentul fixat, sunt favorizate şi li se aprobă, peste noapte, autorizaţii. Astfel: Zweifel et comp. are o capacitate comercială de abia 4.000 kgr. şi i se acordă, la solicitare, 35.000 de kgr. Societatea Continentală solicită şi i se acordă fire în cantitate de 730.000 kgr. angajând tot contingentul convenţional, ea singură.

Normele obiective de repartizarea contingentelor sunt desconsiderate, pentru a fi înlocuite cu arbitrariul. Dece ? — foarte simplu: fiindcă aşa pot să-şi facă drum favoritismele şi aşa pot profita anumiţi oameni, anumite firme, anumite bănci.

Concernul Farbenindustrie opera exportul şi orienta după el importul; exportul era limitat la orz şi porumb şi atingea valoarea de 600 milioane; era obligată să efectueze exportul numai pe piaţa germană; şi constrânsă la un termen de două luni şi respectiv cinci luni, pentru execuţia contractului. Vin liberalii: concernul Farbenindustrie operează import fără obligaţia de a-l orienta după mersul exportului; i se îngăduie să exporteze şi alte produse (ouă, lemne, celuloză, păsări, animale, leguminoase, piei, seminţe, etc.); pieţele de desfacere germane, — cari nu puteau decât să consume orzul şi porumbul, — sunt înlocuite cu altele; termenul de două şi cinci luni pentru execuţia contractului e lungit cu încă şase luni. De ce? — înlesnirea plasării produselor lui Farbenindustrie e un favoritism; favoritismele se plătesc, banii trec în bănci, — iar băncile sunt liberale.

Societatea Cagero, care administrează blocul importatorilor români (în fruntea ei: d. Leonte Moldovanu, dublând pe un oarecare — incert — Gross) e monopolizatoarea importului cu Germania. I s'a acordat compensațiune de 680 mil. Afacerile de compensație trebuesc însă, aprobate și de Băncile Naționale din țările cu restricții valutare (cazul Germaniei). Aprobările nu se obțin de oricine. S'a însărcinat Cagero cu executarea lor. Deci, monopolizatorul importului. Consecința: comercianții stau cu autorizațiile Ministerului Industriei în mână și nu pot importa, fiindcă n'au devize; n'au devize, fiindcă acestea sunt monopolizate prin compensațiile obținute de Cagero sau alte firme ca: Esser, Scherg, Banca de Credit și Kontrolbank. Aceste firme devin, deci, distribuitoare de permise de import și percep taxe (ridicate la 9 la sută). Permisele de import concurează autorizațiile acordate de Stat. Taxele percepute dela autorizațiile Statului treceau la primele de export, pe când taxele percepute la permise trec în fondurile lui Cagero. Rezultatul? — ușor de bănuit: se îmbogățesc firmele monopoliste, sărăcește fondul destinat exportului, e omorît comerțul. Ținând în seamă și că aceste firme au numai fața de român a d-lui Leonte Moldovanu, pe când în dos stă închisă în umbra ei, ca o cârtiță, fruntea criminală a lui Gross, nu e greu de dedus: distrugerea asupra comerțului românesc apasă.

Un grup de bănci, în fruntea cărora stă Banca Românească, a obținut monopolul distribuirii

spirtoaselor. Călcând regulamentul, care prevede licitație, ele devin posesorul exclusiv al drepturilor de repartizare. Spirtoasele aduc bani; banii trec în bănci, — iar băncile sunt liberale.

Guvernatorul dela B. N. R. — d. Dumitrescu, — e luat dela Banca Românească și așezat în fruntea Institutului de emisiune. El acordă devize Băncii Românești; îi mărește posibilitățile financiare; operațiile de bancă aduc beneficii; conducătorii încasează tantieme și dividende; tantiemele însemnează bani; banii trec în bănci, — iar băncile sunt liberale.

Cășunând pe arterele de producție ale nației, liberalii, — hoarda de aur,— își refac marea lor finanță. Iar țărănimea, n'are decât dreptul să contribue pentru un stat, din ungherele căruia, — la adăpostul feluritelor regimuri de compensație și altfel, — liberalii organizează tehnica loviturilor. D. Slăvescu potrivește cifrele, mișcă fracțiile, combină contabilitățile, transformă partidele și măsluește rubricele; ele trebuec umplute cu bani, pentru bănci, fiindcă băncile sunt liberale.

Și Odgai Khan, în chip de Premier, se face că n'aude n'a vede, când țara e luată în robie.

3. Eroziunea capitalurilor.

Observatorul atent la cele câte se petrec în românească viață socială are a constata că România mănâncă astăzi capitalurile. Ințelegem prin capital nu forma generalizată a banului, ci acumularea de bunuri: pământ, suflet și viață. A măcina capitalurile înseamnă pur și simplu angajarea viitorului.

Să analizăm: ce poziție rezervă istoria României, privind prin perspectiva eroziunii capitalurilor și prin perspectiva acumulării riscurilor externe.

Vom examina pe rând.

Se macină, văzând cu ochii, capitalul agricol. Cum agricultura este singura realitate economică, putem spune că se macină cel mai însemnat capital economic. Țara noastră nu poate vieţui fără o integrare fecundă a agriculturii în economia națională. E drept, agricultura atârnă de doi factori improbabili: mana cerească și mâna omenească. Chiar când Dumnezeu devine plugar, acolo unde pune el fecundități și belșuguri, le anulează mâna omenească. Anul acesta, bunăoară, —

așa anunță statisticile, — mana cerească s'a revărsat din plin. Sunt holdele grele și bogate, vor produce mult. Vor plesni în toamnă chervanele aducătoare de roade și vor geme pivnițele, hambarele și pătulele. Va fi totuși vreo bucurie? O muncă de om pe un an se depune, pentru a fi spulberată de vânturile valorificării d-lui Sassu. Cum grânele nu vor avea nici un preț, cum fabricatele se vor urca și cum indicele scumpetei va crește mereu, bietul agricultor nu va putea face față nici celor mai elementare necesități. Să lăsăm pe cele gospodărești dar să amintim că impozitele se strâng în fiece an, că bugetul se face iarăși în fiecare an, că statul are cheltueli pe an, că ratele conversiunii vin pe an. De unde să dea agricultorul? Din venituri este imposibil. Deci, din capitaluri. Dând din capitaluri, rupe din ceeace mergea la îmbunătățirea inventarului agricol; rupând dela inventarul agricol, rupe dela condițiile fecundității; rupând dela fertilitate, rupe din substanța economică a țării.

In urmă, se macină și capitalul biologic, se risipește viața. In funcție de viață, de pulsația ei, pe toate planurile și prin toate arteriile, sunt toate câte se petrec pe lume. Or, puterile vieții scad și seacă. Scad din pricina bolilor. Incuibate în trupul românului ca într'o scorbură, bolile macină vigorile și omoară. Forțele muncii nu mai sunt depline. Mușchii nu mai pot fi armură elastică din undele vibrante ale cărora să emane fluidicul val al energiei de lucru. E atât de intinsă acțiunea

de distrugere a microbilor, paragina la cari lucrează tinde către aşa proporţii, încât s'a alarmat şi statistica oficială. Buletinul demografic vorbeşte că într'o singură lună au dispărut mii de inşi. Iar în timp numai de doi-trei ani, procentele natalităţii au scăzut dela 14 la mie, la 8,8 la mie. Bântue boli cari se leagă imediat de fenomenul subnutriţiei. In ţara cea mai avută în substanţe nutritive, stomacul ţăranului nu consumă. S'a închircit. Se consumă deci, capitalul biologic.

Vine în urmă, ca o concluzie sau ca o sentinţă, măcinarea capitalului moral. Sărăcia sue la suflet. Nu că n'ar mai fi certitudini pe suveicile cărora să-şi ţie ţăranul garanţiile salvării. Dar nu mai sunt datele fundamentale, posibilităţile de întâi ordin, din organizarea cărora să decurgă echilibrul şi liniştea. Anarhia se întinde, — prin binecuvântata guvernului pricepere, — şi creşte în suflete mereu. Omul devine disponibil pentru orice eroare în slujba căreia să se pună cu toate energiile lui. Scrutaţi fenomenele sufeteşti de astăzi şi nu veţi găsi nicăieri un punct în care să se elaboreze armistiţiul psichologic. O naţiune dacă nu se poate defini prin conceptul vag al rasei, se poate totuşi diferenţia prin sentimentul apartenenţei spirituale şi prin puterea insului de a se integra în colectivitate prin conştiinţa datoriei morale. Or se duce şi capitalul moral.

Şi măcinându-se capitalurile sub toate formele, angajăm însuşi viitorul ţării.

Angajăm viitorul ţării, în ce momente? Când

din vecinătăţi vin semnele tuturor primejdiilor cari, nu se poate, să nu se adune odată într'un mare cataclism.

Cataclism în faţa căruia ce rezistenţă prezentăm?

Nimic.

4. Iuta și inul.

La Arad, șeful liberal a ținut să facă un bilanț politic, rezumând activitatea desfășurată de partidul său în câteva decenii de neîntreruptă agitație. N'a fost act fundamental în istoria noastră la care să nu participe partidul liberal; n'a fost început de jinduire a națiunii pe care să nu-l preîntâmpine satisfăcător; n'a fost orgoliu pe care să nu-l mângâe, un interes obștesc pe care să nu-l mulțămiască. Toate problemele: împroprietărire, creditul, industria și comerțul național, votul obștesc și legiuirile muncitorești, raționalizarea intreprinderilor de stat și rețeaua căilor ferate, bugetele sănătoase și lichidarea datoriilor, — toate, au fost soluționate de către liberali, cari, astfel, și-au depozitat serii întregi de merite exclusive în numele cărora cer permanentizarea în viața politică a țării.

După d. Brătianu, România ar trebui să fie azi un Canaan și înlăuntrul lui să stea oamenii cu mâinile încrucișate și să jeluie că nu mai pot suporta atâta copleșitoare fericire. Dar cum lucrurile nu prea stau așa — fiindcă și cetățenii gem de

sărăcie și conducătorii îndreptățiți se chinuesc să găsească leacuri la atâtea suferințe, — suntem la largul nostru când spunem că lucrurile stau tocmai pe dos.

Da, — prezența partidului liberal în viața țării e în veșnică atingere cu problemele pomenite de d. Brătianu; întrebarea este: le-a și rezolvat? Liberalii au forfotit, în miezul larmei lor, dar n'au tămăduit nimic. Iar atunci când au tămăduit, au satisfăcut chinul crâncen al instinctului de cupiditate dovedită de câțiva partizani, meșteri în a preschimba interesele statului în pretexte de înavuțire personală. Dacă liberalii ar fi soluționat numai o parte din aceste probleme, la timpul cuvenit cu sinceritatea cuvenită, temeiul vital al Statului român n'ar fi fost astăzi atât de măcinat.

Dar n'au făcut-o. Și chiar când au încercat, nu știu cum s'a întâmplat de s'au scurs banii numai în buzunare și în bănci liberale.

Un caz, elocvent pentru mentalitatea cu care au guvernat liberalii: industria iutei. Se construește, o fabrică pentru prelucrarea iutei. Iuta e o plantă exotică. Noi avem în țară in și cânepă. In loc să se întrebuințeze materiile noastre prime și să se caute mijloacele necesare unei cât mai mari absorbții de brațe de muncă, liberalii desvoltă industria iutei. Bugetul țării și generozitatea vamală merg acolo unde se pot câștiga beneficii liberale, și se neglijează cu metodă prosperitatea industriei noastre textile.

Este caracteristic. Economia liberală care —

procedând aşa cum a procedat şi procedează — niciodată n'a fost națională, a creat primejdii de netrecut pentru capacitatea de nutriție a Statului nostru. Stomacul țării a fost înlocuit cu câteva burdufe liberale cari — încărcate pe o caravană lungită, în politica țării, pe câteva decenii — i-a întărit la putere prin organizarea meterezelor bancare. Nefiind națională, industria liberală s'a alimentat cu forțe de muncă de o dubioasă origine etnică. Şi încercuite în oraşe, a dus cu timpul la creiarea unor focare de străinism care înghit elementul românesc.

Economia liberală, reprezentată tipic prin Vintilă Brătianu, a fost dirijată de principiul exclusiv al organizării mizeriei; şi creştea chinga mizeriei pe grumazul poporului în măsura în care sporiau fertilitățile şi fericirea pentru partizani.

Iar industria, complet parazitară, întreținută de o pletoră de străini, n'a folosit nici materiile noastre prime, n'a adunat nici puterile noastre de muncă, în schimb, era alimentată cu bugetul Statului şi cu fel de fel de protecțiuni vamale.

Când național-țărănismul a luat atitudine de potrivnicie față de o astfel de mentalitate, liberalii au iscălit certificat de osândă şi l-au prezentat lumii ca pe duşmanul de moarte al oraşelor.

Au dreptate să-l urască.

Național-țărănismul nu este o doctrină confecționată din trei noțiuni de o obositoare generalitate. El este regulatorul unui complex de realități corelate organic, din a căror distilare, până la

sensul lor spiritual, a eşit ideologia acestui partid. Aplecat asupra realităților, a observat: oraşele nu stau cu satele în legătură de reciprocitate funcțională. Pline de străini şi înzestrate cu o industrie artificială, ele sunt tentacule întinse de o hidră nevăzută care, ispitind munca țăranului, îi fură energia pe nimic. Izolați în marea lor finanță, sprijiniți de mari credite şi înțeleşi între ei până la organizarea de mari trusturi, fabricanții ridică articolele industriale la un preț pe care munca de-o vară întreagă a săteanului nu-l acopere.

Național-țărănismul a înțeles că legătura dintre sat şi oraş este aşezată fals; că oraşul nu trebue să devie cisternă exclusivă a energiei țărăneşti fără a retribui satul cu echivalentul produselor sale. Oraşul trebue să fie o consecință logică a axiomelor de viață normală a unui stat. El trebue să crească din puterea de cumpărare a satelor iar nici de cum din exploatarea lor.

Statul țăranilor fiind, în structura lui intimă, elaboratul organic al poruncilor istorice şi necesităților de viață ale poporului, rezolvă antinomiile liberale. Nu poate închide contradicții atâta vreme cât esența lui consistă în aceia de a angaja, pe toate planurile vieții de stat, întregirea ierarhică a tuturor funcțiunilor trebuitoare.

Dar ce poate pricepe d. Brătianu din frământările unui popor ce-şi caută cadrul în care să se desvolte liber şi firesc, destinul său istoric?

5. Dezastrul economic.

Veniturile unui stat au două surse principale: contribuția cetățenilor și beneficiile totalizate dintr'o chibzuită politică a comerțului exterior.

Inchiziția fiscală la care a pornit guvernul țintește să umple golurile unui buget risipit pentru scopuri particulare. S'a deslănțuit în țară o urgie cum nu s'a mai pomenit. Sunt siliți bieții plugari să plece la câmp cu boarfele în căruță, de teamă să nu le ridice, în lipsă, agenții fiscului. Altuia, în nu știu ce comună, i-au tăiat perceptorii nucii; femeii dela Buzău i-a secat zilele pentrucă n'avea cu ce să plătească; lui cutare îi ridică ceaunele iar cutărui birjar îi deshamă caii dela droșcă. Sunt pline percepțiile de țoale și scorțeturi, ridicate de harnicii globnici ai visteriei.

Constatarea ce se poate face imediat este că a ajuns cuțitul la os. Capacitatea de plată a contribuabilului a scăzut în așa măsură încât, e silit omul să pună mâna pe topor și să alunge perceptorii. Strădaniile guvernului au, în acest caz, drept rezultat anarhizarea țării. Imperioasa necesitate de a echilibra bugetul îi forțează să in-

tensifice adunarea dăjdiilor, dar nu-și fac și socoteala că nu mai are omul de unde plăti.

De unde?

Anul acesta e o sărăcie cum n'a fost de mult. Recolta e, pe întreaga țară, compromisă. Oltenia, — socotită grânarul țării, — n'a dat decât cinci banițe la pogon, amestecate cu ciocălău și tot felul de corpuri streine: Moldova e arsă de arșită de parcă ar fi trecut pe acolo vulcanii, iar Bărăganul s'a preschimbat în cărămidă fierbinte. Cifra pe care o dau economiștii optimiști 280.000 vagoane de recoltă este cu totul insuficientă și pentru consumul intern, necum pentru export. In țara pelagrei și a epidemiilor, porția de 105 gr. de pâine pe zi, pe cap de locuitor, este un fel de invitație la moarte. Totuși, se mai găsesc oameni cari să recomande exportarea a 70—80 de mii de vagoane de grâu, făcând calculul că, dacă nu sunt vândute imediat, se compromite cumpăna prețurilor pe piața internă.

Așa stând lucrurile, într'o țară de agricultori, de unde să mai poată statul ridica dăjdiile? Puterea a scăzut în așa grad că orice forțare contribue la plesnirea chingii disciplinelor.

Așa dar, întâia sursă de alimentare a visteriei statului e complect secătuită.

In ce privește politica comerțului exterior, aci dezastrul este și mai mare.

Pentru a se menține balanța comercială activă, s'au luat măsurile, — într'o vreme când alte țări închid granițele și încearcă să producă în-

lăuntru materiile prime trebuitoare, — ca importul să fie orientat după export. Regimul contingentării a fost instituit ca un factor de reglementare a comerţului exterior.

De când au venit liberalii, regimul contingentării a fost transformat în piaţă de afaceri. Importul a fost monopolizat unor simple firme, cum este Cagero; contingentele de mărfuri au fost depăşite; societăţi noui de import au început să ia naştere. Asta dovedeşte că într'o ţară unde oamenii nutresc tendinţe precise de pricopsire, mediul e prielnic. Rezultatul a fost: Cagero a evaporat fondul primelor de export, prin acele autorizaţii eliberate de ea în locul statului; am pierdut debuşeurile toate în străinătate; şi am mărit importul în aşa grad încât am soldat, într'un an, deficite impresionante. D. Manolescu Strunga, dirijorul acestei politici, a isbutit să transforme în haos un regim economic, din buna reglementare a căruia statul aştepta un început de introducere a echilibrului în finanţele sale.

Ca să ne dăm seama cât e de mare lipsa de comandament, cât e de mare lipsa de direcţie programatică, n'avem decât să privim funcţionarea regimului economic. Haosul s'a întins până acolo încât destinele comerţului românesc au trecut din mâna conducătorilor reali în stăpânirea unei bande de afacerişti. Un consorţiu de negustori exploatatori, foloseşte tertipuri de pe urma cărora recoltează avantagii extraordinare. Ei blochează la graniţă mărfurile în vămi; acumulează canti-

tăţi enorme, timp de 6—7 luni; se sustrag restricţiilor regimului de contingentare; apoi sbiară că nu se eliberează mărfurile şi terorizează şi înrăuresc şi mituesc, până le introduc pe piaţă. Ce rezultate au aceste manopere pentru balanţa noastră comercială şi la ce consecinţe duc, pentru viaţa internă, nu e nevoie să mai stăruim.

Un an rău, ca acela din perioada vacilor sterpe ale Egiptului, o politică economică lipsită cu desăvârşire de orientare programatică, apoi risipa scandaloasă a banului public (dela miliardele băncilor liberale până la escrocheriile cu transferurile, s'au ţinut lanţ) a pus ţara în poziţie de a nu putea satisface cele mai imediate necesităţi.
Consiliul de miniştri a putut discuta situaţia în toată primejdia ei. Ambasadele guvernului au luat trenurile spre străinătate ca să intervină pe lângă creditorii noştri să amâne plata cuponului extern. S'apropie scadenţa şi Vistiernicul a anunţat că nu poate face faţă plăţilor.

Premierul, însă, în loc să cedeze locul altuia mai vrednic, declară presei, cu o îngerească nevinovăţie: „guvernul stă bine".

Da?

Dar acesta e scopul?

1. Vraciul cifrelor.

Şcoala matematică a cugetării a avut şi un bun rezultat: acela al riguroasei discipline, înfrânând rigid vicleniile raţiunii; dar de aci, a derivat şi un viciu; acela al contabilului, privind realităţile prin ciobul spart al cifrei. Setea de claritâţi, distingouri şi precizie a devenit obârşia vrăjii cifrelor. Din simplu simbol sub care mânuim realitatea, sub care cucerim porţiuni într'o realitate omogenă, cifra se preschimbă în esenţă care cheamă şi fascinează.

Liberalismul, — derivativ politic al acestei mentalităţi cucerită de tirania raţiunii şi a matematicului, — a profitat, totdeauna de seducţia cifrei, de fascinaţia formei, de nostalgiile simbolului şi de puterea ficţiunii. El a operat acea substituţie vinovată între aparenţă şi real, iubind totdeauna multiplul joc al fantasmelor cari amăgesc. Echilibrele formale, redresările iluzorii, stabilizările fictive au constituit permanent ţinte de admiraţie, argumentate, în fixitatea lor, de dubioasa certitudine a cifrelor.

Că liberalismul înseamnă o concepţie biruită de vraja cifrelor, ne-o dovedeşte şi bugetul adus în discuţia Parlamentului de către d. ministru al finanţelor. Raportând alcătuirile interioare ale actualului buget, avem, astfel, clară însăşi concepţia liberală despre stat.

Ce-ar trebui să fie bugetul? oglinda în cifre a activităţii şi rolului statului în viaţa economică şi socială a naţiunii. Sau, cum definiam altădată, bugetul trebue să fie expresia cifrică a realităţilor financiare, corelate organic în funcţiunile fecunde ale economiei naţionale.

Or, bugetul liberal ce este, în splendidul lui echilibru formal, decât o armonie a cifrelor, fără conţinut şi fără realitate şi, tocmai de aceia, fără rezultat şi fără eficienţă.

Intr'adevăr, întâiul caracter deosebitor cu care se prezintă acest buget, — pretinde d. Antonescu, — este echilibrul. Din acest pretins echilibru s'ar deduce — al doilea caracter, — redresarea economică. Iar din redresarea economică s'ar deduce — al treilea caracter, — nivelul creditului public restabilit.

Insă, echilibrul bugetului este numai formal, redresarea economică e numai iluzorie, nivelul creditului public restabilit numai fictiv.

Pentru ca bugetul să poată satisface cele trei caractere distinctive cu care se îngâmfă să-l înfăţişeze d. Antonescu, trebuia să fie adaptat stărilor economice şi financiare examinate, în complexul lor, până la amănunt. Şi, cum aceste stări

economice şi financiare au parcurs — ştiu asta până şi studenţii d-lui Slăvescu, — o perioadă de depresiune, structura bugetului trebuia să se resimtă, — bugetul fiind faţă de aceste stări obiective în funcţiune adaptativă.

Structural neadecvat conjuncturii economice, bugetul liberal nu este potrivit nici realităţilor economice româneşti, strict dependente şi viciate de evoluţiile petrecute în alte ţări. Bugetul de-acum satisface patru categoriri de servicii: armata, ordinea, administraţia şi educaţia; satisface este un fel de a vorbi, fiindcă armata a rămas tot neînzestrată, educaţia vai şi amar cum se face, administraţia ne-au dovedit-o prefecţii d-lui Inculeţ, iar ordinea am constatat-o la Mehedinţi. In orice caz, dintr'o concepţie a statului politist nu putea să rezulte decât un astfel de buget, confecţionat pentru plata salariilor, şi pentru menţinerea ordinei.

Bugetul ar fi fost neapărat altul în structura lui, dacă în capul d-lui Antonescu statul ar mai avea şi rolul — din păcate cel esenţial, — de a garanta afirmările economice, financiare, culturale şi sociale ale naţiunii. Dar atunci ar fi trebuit să vedem o altă distribuţie bugetară, o mare parte scurgându-se spre ţărănime, pentru consolidarea biologică a ţărănimei, pentru consolidarea gospodăriei săteşti. Ţărănimea este, însă, chemată numai să contribuie. Cum economia sătească nu mai înseamnă nimic, impozitele se percep nu din venituri, ci din capital. Fiscalismul acesta în-

semnează: a mânca din capitaluri; adică: a sacrifica viitorul în folosul prezentului. Fiscalismul liberal nu mai este deci nici măcar vină de guvernare, ci o primejdie națională.

Consecințele concepțiunii liberale, iată: moneda e căzută și se pretinde echilibru, nivelul creditului scăzut și se pretinde restaurare, cursul devizelor leului scăzut și se pretinde redresare economică. Noi suntem singura țară în care moneda a ajuns să aibă trei puteri de achiziție: una pentru produsele agricole, alta pentru fabricate, alta pentru fabricatele importate. Din tripla potență de achiziție a monedei, decurge dezastrul operat de „foarfeca prețurilor" care a distrus cumpăna dreaptă dintre produsele agricole și produsele fabricate. Iar din „foarfeca prețurilor" a decurs micșorarea salariilor, deoarece moneda nu mai are egala putere de cumpărare, iar indicele scumpetei s'a urcat la 50 la sută.

Și, dincolo de aceste realități pe care crunt le încearcă și le trăește țara, guvernul vine cu un buget pe care-l pretinde echilibrat, perfect echilibrat.

Până la urmă, te și întrebi: să fie oare numai fenomenul morbid al vrăjii cifrelor?

Sau și altceva?

2. Dictatorul vagabond

Consiliul de miniștri, dominat desigur de calitățile vocale ale d-lui Tătărăscu, a putut discuta, timp de câteva ceasuri dintr'o zi care tot se pierdea, stările generale ale economiei românești.

S'a pornit discuția dela premiza necontestată că aceste stări sunt foarte puțin înfloritoare și că, deci, este nevoie să se fixeze responsabilitățile la factorii activi ai dezastrului. D. Tătărăscu a fost procuror în măsura în care d. Manolescu-Strunga a trebuit să suporte învinuirile. După câte se pare, primul-ministru s'a trezit din reveria în care-l transportase mirajul puterii și a coborât la realitățile, — acelea pe care le tot macină ministrul său de industrie printr'o politică de pe urma căreia au beneficiat toți câți au întins teșcherelile la profituri imediate.

Ce figură și-a compus dictatorul economic putem bănui din cutezătoarea ofensivă a guvernatorului Băncii Naționale și din sumeția agresivă a ministrului de finanțe. Firește, d. Strunga s'a apărat; și cum îi este temperamentul, s'a apărat deopotrivă agresiv și cutezător. Fără a nu recu-

noaşte catastrofa economică, s'a mulţumit să trasmute răspunderea pe umerii guvernatorului B. N. R., care pune piedici în căile politicei sale comerciale. B. N. R. nu acordă cu uşurinţă vize de transfer, restrângând libertăţile comerţului de devize; astfel, anulează consecinţele regimului Strunga, regim care, altminteri, ar fi dat roade bune.

Numai că, primul-ministru nu ia în serios obiecţiile ministrului de industrie. I-a sosit şi domniei sale la ureche svonul scandaloaselor afaceri. A auzit că la compensaţii, taxele de import au alimentat cassele particulare; a auzit că legiunile de zarafi negutătoresc la contingentare; a auzit de comisioane, de favoruri şi de asigurările atâtor averuri, strânse din plus-valutele creiate în regimul comerţului nostru exterior.

Pe de altă parte: scumpetea înzăpezeşte şi cele mai bune iniţiative ale cumpărătorului — şi aşa destul de redus în capacităţile lui de a preîntâmpina preţurile exagerate ale fabricatelor. Sărăcia, întinsă ca pecinginea, desprinde omul din posibilităţile de a cumpăra obiecte ţinute la un preţ care contrazice în totul rezultatele muncii lui. Şi apoi, de adăugat: directele sporite, plus execuţia sălbatică a contribuţiilor curente şi arieratelor, pentru a satisface nevoile urgente ale unui buget scurs, în mare parte, în golurile băncilor däunate de conversiune. Cele 4 miliarde şi fracţia sutelor de milioane, trecute din visteria statului în fondurile instituţilor liberale, trebuiesc înlocuite cu ce se poate aduna din vânzările silite ale ţăranu-

lui complect sărăcit. Ţara nu poate merge fără liberali, liberalii nu pot merge fără bani, şi banii nu pot să nu fie mulţi în buget, isvorul principal de vitalitate a politicei liberale.

Deaceia, normele economice au fost totdeauna preambulul veleităţilor; soclul pe care trebuie zidită importanţa politică a unui partid, dornic să se eternizeze în treburile publice ale ţării.

Aceste norme, făurite după mentalitatea încă insuficient condamnată a lui Alecu Constantinescu, — cel ce spunea că legea e criteriu limitativ pentru atribuţiile subalternului, — au favorizat cercurile interesate liberale, păgubind sfera largă a intereselor ţării. Totalitatea de norme, destinate să întărească finanţa liberală, să vitalizeze băncile şi să pună în funcţiune industria, a fost respectată şi de d. Manolescu-Strunga. Ce şi-a zis: nu e important că balanţa comercială şi-a rupt echilibrul, — e important că favorurile taxelor de compensaţie au sporit sursele financiare ale unei confrerii de misiţi; nu e important că am pierdut debuşeurile şi vagabondăm în comerţul exterior pe sârmele unor legături probabile, — e important că la contingentare pânda afacerilor a adus foloase; nu e important că viaţa economică este amorţită, — e important că institutele liberale intră în activitate; nu e important că bugetul ţării seacă, — e importantă pricopsirea câtorva persoane. Şi-apoi, când instinctele rapacităţii au fost mulţumite şi încep să se întrevadă orele răspunderii, se vine cu „economii" sângeroase, cu aplicările ri-

guroase ale bugetului aşa cum a fost întocmit de competenţele financiare ale partidului liberal; şi se vine cu intensificarea sarcinilor, cu necruţătoarea execuţie, fără să se mai ţină în seamă pragul ultim sub care cu nimic nu se mai poate contribui.

Cât de împovărată de consecinţe a fost lipsa de principii a politicii d-lui Strunga, se învederează din atitudinea potrivnică a primului ministru. In clipa în care toate ţările îşi supraveghează economia şi îşi dirijează moneda în aşa fel încât din concurenţa mărfurilor pe piaţă vecinul să piardă debuşeurile, noi ţinem în post de comandă intelectul cel mai sărac şi temperamentul cel mai destrăbălat.

Consiliul de miniştri, dacă s'a solidarizat împotriva titularului dela industrie, a făcut-o mai mult din mărunte socoteli de biruinţă în lupta fratricidă, şi mai puţin din conştiinţa catastrofei care ne aşteaptă. De-ar fi altfel, nu ni s'ar mai oferi spectacolul acelei încăerări pe întâetăţi de opinii, ci un singur gest ar suprima, din rosturile atât de active, un om care el însuşi e o pagubă.

D. Strunga îşi va căuta în partid platformă de susţinere, şi va coaliza un grup, — fireşte dintre acei tineri ardenţi şi plini de idealuri cari foiesc, astăzi, în bâlciul liberal — şi, stăruitor în normele economiei sale, va asedia cercul advers pentru a impune primatul veleităţilor lui politice.

Fiindcă, altminteri, prăbuşeşte întreaga tarabă.

3. Entuziastul utopiei

Cercurile apropiate d-lui Slăvescu, succesorul lui Vintilă la finanţe, încearcă să asigure opinia publică despre succesul echilibrării bugetului. Indărătnică, însă, opinia publică nu cedează la insistenţele marilor vătafi. Ea ştie prea desăvârşit cât îi este buzunarul scobit de mizerie, ca să se mai lase pradă disciplinelor iluziei, pe care d. Victor Slăvescu i le ferecă metodic. Dirijorii melodiilor suave, pregătite pentru încântări şi catifelarea auzului, ar râvni să ne încredinţeze că stăm pe trandafiri, în culcuşuri de puf. Conversiunea datoriilor, scăderea scontului şi dobânzilor, punerea în circulaţie a capitalului ascuns, reînvierea creditului, micşorarea şomajului, convenţiile financiare, sporirea producţiei, — toate vorbe mari şi pline de vânturi, sunt punctele de definiţie ale unui paradis real, abătut, din priceperea liberală, peste biata ţară românească. Aşa vrea să zică presa d-lui Slăvescu, cel puţin. Iar noi cei cari nu credem, suntem, — vezi, dragă Doamne! — nişte defetişti, dornici de falimente definitive şi copleşiţi de sentimentul, — nejusti-

ficat, — catastrofic al situației. Nu ai dreptul să privești lucid în realități și să le descoperi dezastroase că sare presa guvernului cu chiotele; și nici să te uiți la faraonica încordare a neputinței liberale, că treci drept alarmist interesat, bun de asvârlit în spânzurătoare. Știm: e destul de jenant să fii surprins cu bretelele pe mână, desculat din umbra în care îți încuiasești competențele și arătat în punctele de răsbatere ale sinistrei tale incapacități. Asta supără la extrem pe un om învățat să se mențină ca artist al scenei și să se învăluie sistematic într'o aureolă decretată de bunăvoința camarazilor de crez. Evenimentele sunt, însă, puse să te verifice și să te treacă prin examen. Și, până la urmă, să te demonstreze că ești un simplu conglomerat de însușiri adăugate prin certificate mincinoase, iar nici decum organizarea puterilor sufletești în valori intelectuale certe și în competențe nedesmințite.

Imprejurările în care d. Victor Slăvescu a luat conducerea ministerului de finanțe, au fot cele mai binecuvântate pentru verificarea competenței. Il obligau la sforțări de gândire și la acțiunea de captare a realităților în disciplinele unei concepții, a căreia deviare în realități ar fi turnat forme de organizare. Dar d. Slăvescu a cedat și n'a putut pune frână dezastrului economic. S'a încărcat, astfel, de responsabilități, la a cărora socotire nu știu cum va da seama.

Pe semne, această conștiință a răspunderii, îi strică vistiernicului liniștea și-l constrânge să

revizuiască technica alcătuirii bugetului. Preocuparea exclusivă, a d-lui Slăvescu, este, astăzi, bugetul. Bugetul e unica problemă, de soluționarea căreia atârnă osânda sau adorarea idolatră a d-lui Slăvescu.

Bugetul, însă, nu poate fi alcătuit. Nu poate fi alcătuit de d. Slăvescu cel puțin. Și nu poate fi alcătuit, fiindcă d. Slăvescu e contabil, nu e om de finanțe. Domnia sa știe disponibilitățile cifrei cum se împerechează în casetele Jurnalului, dar nu are funcția realului și nu poate sesiza cuplarea organică a realităților economice. Pentru d-sa bugetul e problemă de rotunjire de sume, de cifrare optimă, iar nici decum expresie a unor stări financiare și economice date. Asta e concepția liberală, prin excelență; concepție în care statul și națiunea sunt realități distincte, despărțite una de alta și una pusă în slujba celeilalte. Națiunea e conglomerat de mulțimi anonime, cărora li se asigură rostul sumar de a contribui și de a depozita în trezoreriile Statului, — el, Zeu planant, de sorginte sacră, etern în prezențele sale imutabile. Deci, se cunoaște una și bună: contribuția fixată să se achite, restul e chestie de contabilitate, de statorniciri de rubrici, de fixări de capitole și modificări de nomenclatură. Această mentalitate liberală a prezidat la alcătuirea vechiului buget care, — se știe, — era orientat pe nouri iar nu pe indicațiile realităților. D. Slăvescu cunoștea un singur lucru: să dea un buget de 20 de miliarde, și prin procedee contabilicești l-a obținut. In loc

să plece de la un prag real, adică dela bugetul precedent care reprezenta adevărata capacitate de plată a contribuabililor, d. Slăvescu a plecat dela ardori şi dorinţe. Prin operaţii de supra evaluare a veniturilor, prin înghesuirea unei sume de 4 miliarde la bugetul extraordinar, prin pretextele unei economii a cărei realizare domnia-sa cel dintâi n'a crezut, d. Slăvescu a întins elasticul până acolo unde îi trebuia.

A, — dacă vistiernicul liberal ar fi plecat dela realităţi şi nu dela dorinţe, altfel se soldau profitele. In nici un caz, n'am fi cules catastrofa financiară de astăzi. In loc să fi supus cifrele la operaţii de dilatare forţată, d. Slăvescu avea datoria să descifreze înţelesurile exacte ale situaţiei financiare, să fi dat realităţilor economice organizare şi să le fi pus în funcţia de a fertiliza posibilităţile financiare ale Statului. Bugetul, conceput ca expresie cifrică a ţării, a dus la fiscalitate. Bugetul, considerat sinteza realităţilor economice încorporate organic, ar fi dus la sporirea producţiei şi valorificarea avuţiilor.

Ceiace nu s'a făcut; şi acum: consecinţele. D. Slăvescu le trage peste măsură; nu poate alcătui bugetul. Şi nu-l poate alcătui, fiindcă situaţia plesneşte. Din punct de vedere economic, România stă pe o prăpastie. Fecundităţile agriculturii seacă; iar gospodăria sătească e o ruină. Asta nu poate rămâne fără răsunet în gospodăria Statului.

Acum s'a convins şi d. Slăvescu. De jos, dela mizeria generală, urcă ecourile. Ele au sunet funerar, ca un huet de catacombă oprit în putreziciunile cadavrelor.

Cum va mai orândui d. Slăvescu disciplinele iluziei, pentru acele mulţimi anonime care nu mai cred?

IV. — MINCIUNA SOCIALA.

1. *Câteva momente*
2. *Câteva figuri*

1. Intre două lumi

Aşa dar, „chilogramul de gaz" costă atâta încât bietul muncitor de pământ stă gata să treacă la opaiţul cu untură şi feştilă. Chibrituri nu mai aprinde de mult; a trecut la amnarul şi iasca strămoşească. Dacă s'ar întocmi o statistică, s'ar citi clar în cifre cât scade pe fiecare zi consumul cutiilor. Dacă îl încearcă frigurile, n'are la îndemână nici spiţer, nici doftorii, nici sanitară, când îi dârdâe carnea pe trup şi-i clănţăe, ca lanţurile slăbite, oasele. Fierul de plug costă una sută două zeci de lei; raportând la dubla de păpuşoiu, — imens. Rotilele şi plugul nu pot fi luate cu rodul de pe un anotimp. Hârtia o ţine d. Dinu Brătianu, — cel cu Letea — la un preţ atât de ridicat că nu-l poate acoperi nici berbecul cel mai gras. Agronomii zac în ministere, iar muncile agricole se execută fără normă, butucii sunt munciţi tot ca pe vremurile lui Deceneu; operaţiile argiculturii sunt săvârşite fără priceperea mai adâncă a

condiţiilor rodirii. Anul acesta s'au făcut greşeli cari nu vor rămâne fără urmări dezastruoase la adunarea foloaselor. Medicii stau la Sănătate, întocmesc referate inutile, iar sătenii nu mai pot odihni de boli. Ca ulii, stau, la răspântii, ciurde de avocaţi şi aşteaptă împricinaţii să-i jupoaie pentru încăerări fără motiv. Misiţii din unghere forfotesc ca microbii în bulion şi sar să le smulgă truda pe de pomană. In întunericul de nepătruns, înfundate într'o osteneală care nu cunoaşte hotar, ţintă precisă şi câştig, stau mulţimile satelor, — analfabete şi măcinate de bube trupeşti.

Iar la oraşe, negustorii s'au organizat şi ţin preţurile articolelor la un curs exagerat. Fabricanţii s'au solidarizat şi speculează. Cumpărătorii s'au înţeles şi nu cedează. Intermediarii mişună şi conrup. Nu există raport stabilit între om şi om, între om şi bun, între bunuri şi valori ca să nu se intercaleze misitul şi să-l otrăvească. Societăţile primesc şi nu oferă garanţii. Statul rupe şi nu retribueşte. Slujbaşii fără conştiinţa datoriei nu-şi îndeplinesc funcţiunea. Profesorii cască pe catedră, fac pe nemulţumiţii, cer gradaţii şi sporuri la lefuri. Magistratura a descoperit şi în sânul ei elemente venale.

Circulă patimile încăerate, fluviile ocărârii reciproce se revarsă, ideile nefaste îşi fac loc şi putrezesc sănătatea judecăţii, după cum sărăcia ne-a trivializat zâmbetul şi nevoile ne-au nimicnicit viaţa.

Ne încălzim la calorifer, contemplăm opera lui Wagner, ne entuziasmăm de Shakespeare, ne ciorovăim prin telefoane, ne cultivăm prin radio, sburăm cu avioane, ne dispunem cheful de viaţă prin felurite artificii şi ne provocăm cadre somptuoase pentru o existenţă pe care, în fond, nici n'o sezizăm cât e de vulgară. Ne îndrăcim de dialectica lui ygrec şi ne sumeţim cu logicăriile lui zet, certăm înţelesurile noţiunii, gâlcevim între ele ideile şi suntem ageri a tranşa echivocul, a crăpa firul în patru şi tot să mai năzuim să-l despicăm, — şi nu observăm cât de murdară e judecata noastră în străfund.

Pătura de intelectuali nu are nici ea vreo legătură, — oricât de vagă — cu stratul de jos. Prin formaţia ei, este eterogenă; prin structură, diferenţiată; prin ţelurile urmărite, exterioară. Vorbim despre fenomenologia lui Husserl, despre „weltanschauungurile" lui Jaspers, despre indecenţe gidiene, despre erori freudiste, despre exaltări kirkegaardiene şi în ţară nu este cunoscut nici măcar Eminescu. Compunem studii erudite despre Sombart, — şi bietul Aurelian nu este ştiut; disertaţii savante despre Huxley, — şi Odobescu nu este ştiut; conferinţe cu nemiluita despre Liebert, — şi Cogălniceanu e un nume vag de stradă în Bucureşti. Ne extaziem de toţi cosmopoliţii şi valorile naţionale n'au un panteon. Ţigănelile pe lucruri de nimic, harta sgomotoasă, încrucişarea ambiţiilor şi isbirea veleităţilor fără

suport, oferă spectacol pentru cine nu mai poate fi cutremurat decât de lovitura de baston.

Zărăfie pe nemuncite, gușueală pe negândite, îndrăsnelile nejustificate ale vieții, șerpuirile ei, răsfățurile bestiale, satisfacția poftelor cu orice preț, întețirea setei de grandoare și sorbirea din mustul clocotitor al trăirii intense, — toate ni le îngăduim.

Generațiile de muncă se încrâncenează pe ogoare, pe drumuri de țară. Opresc surpăturile terenului, alunecările grădinii, malurile râului se îndreaptă după voința lor. Gospodăria crește din nimic, dintr'un cocoloș de intenție învârtită între două gânduri sdravene. Iar noi, generația cu clopoței, nu știm ce să mai facem să împrumutăm soborul dangătelor dela Rădăuți, ca să ne laude pentru isprăvile noastre de nimicuri.

O prăpastie adâncă e săpată între lumea satelor și între noi. Nici un fel de legătură vie nu ne unește. Incalte, pe vremuri, cei ce soseau cu caravanele din Lemberg sau din Sirii, discutau la hanuri despre nevoile negutătoritului, socotind fracțiile profitului, prin ondulațiile dârelor de fum ridicate din ciubuce. Mergem cei de astăzi la cafenea, și ne interesăm de Hitler, îl adorăm pe Stalin, îl elogiem pe gaziul Mustafa, lui Roosevelt îi ridicăm monumente din vorbe, iar pe Gandhi îl bombardăm cu gura. De nevoile noastre, de suferințele noastre, de durerile, plângerile și scrâșnetele mizeriilor noastre nu ne înduplecăm.

Când vom fixa și noi picioarele în pământul țării acesteia, — bună, mănoasă, cu un popor muncitor și deștept — și să isbim cu fruntea în puterniciile istoriei?

Nu de altceva: dar ne bate codobatura cu coada în ferestrele țării și să nu ne prindă iarna grea cu igrasie în casă.

2. **Nomadismul social.**

Câmpul social oferă, de multă vreme, tristul spectacol al mișcărilor anarhice. Perindările fără normă, tribulările fără criteriu înfrâng ordinea funcțiunilor sociale, sparg fixitatea ierarhiilor și destramă unitatea rosturilor, fără de care ruajul unui stat, nu poate continua. Se observă tendința din ce în ce mai pronunțată, a „nomadismului social". O părăsire a rostului pentru care ai înzestrările și menirea, caracterizează acest proces de rupere din fixele categorii în care trebuie ordonată voința colectivității.

Viața socială a unui popor, neorânduit pe bază de diferențiere de funcțiuni devine marea învălmășită de energii, capabile a elabora oricând instinctul insurecției, atunci când locuri jinduite nu mai încap lacomele pofte ale celor câți nutresc instincte de depășire nejustificată. Orașele au devenit față de sate miez de miraj în felul în care ierarhiile superioare devin pentru mediocrități zone de fascinație.

Aprigul dor de ajungere imediată își are rădăcina în nebuloasa de apetite care înconjură nu-

cleul necristalizat al unei „personalități", torturată de veleități în loc să fie așezată pe temeiuri de creștere firească. Cercetând merele vecinului — într'o țară fără conștiința datoriei în locul în care te găsești — acel proces de raportări la situații te ispitește să-ți însușești technica parvenirii în grabă și te roade imboldul de a apuca poteca ascensiunilor imediate.

Nu pot merge lucrurile bine când învățătorul părăsește catedra pentru un post care cere alte însușiri, când inginerul abandonează șantierul pentru a se face om de stat și când preotul lasă altarul pentru a se tocmi gonfalonier de poteră politică.

In orologeria funcțiunilor statului, fiecare este un șurub care trebue să se îmbuce armonic în cuplul mecanismelor. Iar marea horă solidară a muncii trebue să înglobeze toate ritmurile activităților pentru a garanta rezultatele pozitive de care simte atâta nevoie viața colectivității. Noi, când cerem revărsarea cantității de intelectuali la sate, când cerem doctorului să calce vatra țăranului unde se părpălesc la foc betegii câmpului, fixăm principiul sănătățiii morale a unui popor, înărăvit la apetiția „nomadismului social".

In comuna Beceni, din Buzău, s'a inaugurat, bustul învățătorului I. Constantinescu. Inițiativa aparține în întregime d-lui Pamfil Șeicaru, care, pe lângă necontestatele merite de mare ziarist, posedă și virtuțile omului de aprigă voință, capabilă, în sforțarea ei înverșunată, de a sparge iner-

ţiile unei societăţi înţepenită în contemplaţia unor scopuri de parvenire nejustificată. Au fost, la Beceni, în Buzău, ministrul şcoalelor, preşedintele Asociaţiei învăţătorilor, d. D. Ţoni şi foştii elevi ai dispărutului dascăl, crescuţi la idealismul, la avântul şi la tot ce a risipit cu generozitate un temperament ca al său.

Cuvântările cari s'au ţinut au pus în valoare înzestrările lui Constantinescu Beceni, au fixat adevăratele proporţii ale personalităţii lui substanţiale şi au subliniat direcţiile pe cari s'a încadrat această personalitate între factorii de promovare ai naţiunii, — direcţie din care derivă şi atributele dar şi meritele cari poruncesc să fie sărbătorit.

Toţi elevii modestului dascăl de sat, dacă au ajuns la înaltele ranguri de astăzi, au fost crescuţi nu la „şcoala" lui Constantinescu Beceni, ci la sufletul său şi la puterile de pulsaţie ale acestui suflet. A avut măcar atâtea însuşiri câte i-ar fi trebuit ca să pretindă ori care altă treaptă, ceva mai înaltă decât aceia în care a rămas toată viaţa. Dar timp de 35 de ani, s'a mulţumit să rămână între ţăranii săi, să scormonească sufletele lor, descoperind isvorul din care ţâşneşte lumina. In modesta încăpere din comuna Beceni, un suflet de om a vibrat permanent şi s'a risipit cu luminile lui peste sufletele celorlalţi, fără alegere, cum nici omătul lunii n'alege unde cade. Mari puteri de a fecunda spiritele, de a potenţa înzestrările, şi de a mâna pe linia desvoltării normale sâmburele unei personalităţi înghesuită în acele şomăldoace de oameni cari sunt copiii! Ce artă de fin psiholog, ce technică de admirabil pedagog, ce conştiinţă de adevărat cetăţean, necesită răspunderea de a coborî în forme viaţa de mai târziu a unor copii din care ţara recrutează, mâine generaţia care lărgeşte perspectiva viitorului!

In cuvântarea sa, directorul confratelui „Curentul", a precizat, însă, şi cea dintâi calitate care a făcut din Constantinescu Beceni omul ales pentru a fi sărbătorit astăzi: lipsa nomadismului social. El, umilul dascăl de sat din Beceni, n'a fost apucat de dorurile ruperii din rosturile pentru care a fost pregătit. Iar acolo unde a rămas o viaţă întreagă, a ştiut să acţioneze aşa încât fapta lui să devină normă de conduită universală. A împlinit un imperativ care, din etica lui categorică, se transmută în ordinea socială pentru a statornici criteriile acelei splendide funcţionări, garantatoare a promovării istorice a unui popor.

Nu există rezultat al muncii care să nu fie recompensat dinspre suflet măcar cu atât cu cât sufletul a prezidat la elaborarea lui.

3. S'anunță crepusculul.

Asupra stării deplorabile a țărănimii noastre am insistat totdeauna. Am insistat și noi cei cari cunoaștem în deaproape eroziunea lentă a vigoarei țărănești și au insistat și străinii cari întâmplător ne-au vizitat țara. N'a fost unul singur care să nu fi rămas orbit de mizeria fizică a săteanului nostru.

Pe pământul binecuvântat al României cresc holdele cât trestia, țepoase și înalte. Marea amară a petrolurilor se lățește pe sub straturile îndesate, interminabilă. Pădurile, falnic urcă în tării. Peștele putrezește pe nisipuri, aruncat de dușmănia valurilor. Munții cu podoabele, șesurile cu lanurile, apele cu populațiile lor, ar trebui să stea toate, la îndemâna acestui năpăstuit locuitor român.

El, însă, ce foloase trage din tot ce i-a dăruit Dumnezeu: pământ mănos, putere de muncă, vrednicie nemărginită? Că de-a trecut pe aici muscalul, a pus globnicii de i-au cernut și cenușa din vatră; de-a trecut turcul, i-a ridicat pătulele încărcate; de-a trecut Levantul, i-a ridicat leau-

rile toate; de-a trecut ungurul, i-a jecmănit casa; de-a trecut leahul, i-a necinstit nevasta; de-a trecut tătarul, puravicіul a rămas în urmă. Și toți câți s'au spulberat, pe aici, din vânturile istoriei, au întins mâinile și au luat, au tras carele și le-au înțesat, au rânduit caravanele și le-au încărcat. Și munca țăranului trecea peste hotare, împachetată sub coviltirile păzite de gealați înfășurați în zale.

Și țăranul rămânea în urmă, la jugul fără vite lucrătoare, să plângă pe ruina gospodăriei sale.

Și când n'a fost nici turcul, nici muscalul, au venit liberalii. I-au încurcat pe țărani în bănci, le-au stors banii, le-au sustras avutul. Creșteau până în cer palatele. Sporeau situațiile economiei particulare. Se îmbuibau bugetele personale. Țăranul era piatră pentru șoseluirea unui drum pe care ciurdele liberale mergeau pe curat.

Când a dat Dumnezeu secetă, săteanul n'a mâncat. Când s'a miluit de-a dat an îmbelșugat, iar n'a mâncat. Totdeauna i se punea belciugul răbdării la gură. Dacă recoltele erau bune încărcau latifundiarii magaziile în vagoane și șlepuri, iar țăranul rămânea cu cărăușia.

Această politică de mileniu i-a imprimat anume apucături. Stomacul s'a sgârcit, sucurile și-au secat isvorul, pereții s'au cojit ca văruiala bătută de arșița dogoritoare. Și dacă n'a fost stomacul bun, platforma ființei fizice s'a subțiat. Puterile au slăbit și slăbind puterile invazia microbilor s'a produs. Otrăvurile lor s'au amestecat, au coclit

sângele şi arterele i le-a bulbucat cu boli molipsitoare. Se topeşte din picioare ca o feştilă de untură. Geme ctitoria fizică a ţăranului nostru. Căutătura lui de mândru monarh al plaiurilor a devenit o rămăşiţă dintr'o văpaie încenuşată, ascunsă în văgăunile ochiului. Respiraţia îmbătătoare, parfumată de zări şi de mireasma pădurii, abia se inarticulează. Brava statură, semeaţă în maiestatea ei de odinioară, gâfâe acum copleşită de gârbovire timpurie.

Piere rasa.

Capitalul biologic al ţărănimei se împrăştie pe zi ce trece. L-a mâncat nechibzuita politică a organizării mizeriei. L-a mâncat bicisnicia conducătorilor.

Un popor nu este simplu echilibru de raporturi între cetăţeni. El nu e statistică demografică cu sertare potrivite pe proporţionalităţi de neamuri. Un popor e expresie etnică, înainte de toate. Şi această expresie etnică are un suport: substanţa biologică. El duce viaţa, el poartă isvoarele primenirilor. Romanii au murit în clipa în care capitalul lor biologic a trecut la urzirea unui fel nou de oameni.

Ni se vorbeşte de eugenie, dar nu vedem reabilitarea biologică nicăeri. Mor pe fiecare an copii; sursa primenirii se înfundă pe încetul. Medicii zac în oraşe, înroşindu-şi ochii după o clientelă problematică. Cei cari pleacă la sate sunt de o nepregătire perfect primejdioasă; sau lipsiţi de râvnă, de avânt al misiunii când ştiu câte o boabă.

Dispensare, spitale, spiţerii, doctorii, nu sunt decât cu totul insuficiente. Spiritul negustoriei domneşte acolo unde se găsesc. Astfel e obligat bietul ţăran să urmeze tot practicitatea ruginită a babei vrăjitoare; să se oblojească de brâncă dacă are jeregai pe piept sau să-şi facă cu mosorul „de rânză“ când îi boleşte vintrele.

„Mericica“ bietei femei de care vorbeau gazetele, este o cruntă realitate. Alifia pentru julituri uşoare prescrisă la plăgi sifilitice este revelantă pentru competenţa medicinală cu care pleacă din Universitate tineretul. D. Boivin, ţinut prin contract scandalos la Facultatea de medicină, ar trebui să afle dela colegii lui români că elevii săi „pregătiţi pe franţuzeşte“ pun „mericică“ în loc de injecţii la bubele sifilitice pe care inconştienţa sărmanului ţăran le socoteşte arsuri în cerul gurii cu mămăliga fierbinte.

Nu ni se poate plăti deajuns orbia nici cu blestemele cele mai svântate ale acestei naţiuni a căreia robusteţă e măcinată atât de metodic.

Cei ce şi-au legat viaţa de scopuri băneşti, de gloria trecătoare şi de aplauzele iarmarocului politic, trebuie să ia notă: în toate punctele acestui teritoriu, osânda care ne urmăreşte şi-a potrivit laţurile să ne sugrume.

Şi nu mai e mult până la sorocul din urmă.

*

O anumită presă, iluzionată că toate treburile merg de minune, ne-a sărit în cap când noi am

dat alarma că anul acesta e un an crâncen. In Oltenia, au ieșit 5 banițe de grâu la pogon, în Moldova, câmpurile sunt atât de arse că n'au vitele nici iarbă de pășune, iar Bărăganul nu este nici el îmbrobodit în recolte ca pe vremea când împăratul persan își croia cu lancea drum prin holde. Așteptările plugarului sunt, deci, atât de contrazise, că nu e de mirare când vezi convoaele rurale în pelerinaj la „locul minunei" dela Maglavit. Petrache Lupu — care distruge și cariera multor mistici ai noștri, — relevă semne de mânie dumnezeiască. A pedepsit Domnul țara pentru câte nelegiuiri se întâmplă.

Producția agricolă este, așa dar, contabilizată la dezastru. Ea reprezintă un fond insuficient de susținere a consumului intern, necum să mai ofere și posibilități de export.

Confratele dr. D. Andronescu, publică în ziarul „Argus" cifre, în jurul cărora grupează argumente impresionante. Articolul, întitulat „In țara copiilor sfrijiți și prost hrăniți" e un rechizitoriu, demonstrat cifric, împotriva celor ce susțin exportarea surplusului cât mai repede, în scopul de a prinde preț bun pe piața internă. Avem un prisos de 60—70.000 de vagoane, — stărue optimiștii, — să le exportăm imediat că altminteri distrugem prețurile. D. dr. D. Andronescu face, însă, o socoteală:

1. avem anul acesta 280.000 de vagoane. Din ele trebuie să vindem în afară, — ca să salvăm prețurile, cum zic „economiștii", — 70.000 de vagoane

scăzând sămânța trebuitoare celor 3.000.000 hectare suprafață, (cam 60.000 vagoane) ne rămâne pentru consum 150.000 de vagoane. Acestea trebuiesc transformate în pâine și paste făinoase;

2 .împărțind cantitatea de 150.000 vagoane pe numărul locuitorilor (19.000.000) revin câte 78 kgr. de grâu, adică 78 pâini pe an; dintr'un kgr. grâu iese cam 750 gr. făină, deci 213 grame de pâine pe zi. Asta înseamnează 2 pâini la 9 persoane;

3. suntem țara pelagrei. Liga Națiunilor — se știe — a trimis doctori experți să studieze această boală în ținuturile României, unde ravagiile ei se lățesc pe o întindere până la generalitate. Doctorii americani și englezi au recomandat drept remediu al pelagrei: **înlocuirea mămăligii cu pâine.**

4. higiena nutriției recomandă 500—600 gr. de pâine pe zi și pe cap de locuitor. Or, noi, — dacă e să credem economiștii cari ne sfătuesc să exportăm, — obținând numai 280.000 vagoane de grâu anul acesta, însemnează că ajungem la 105 grame de pâine pe cap de locuitor.

Cu totul insuficient, catastrofal de insuficient. Atunci de ce să ne prindă mirarea că suntem țara pelagroasă a lumei?

Și cum să nu fim țara pelagroasă a lumei, când ai economiști cari susțin să exportăm dintr'o recoltă care nu ajunge nici consumului intern? Cum să nu fim țara pelagroasă a lumii când găsești politicieni cari să-ți răspundă: n'avem grâu, dar porumbul e Dunăre de bogat?

Sunt sate în cari pâinea nu o văd copiii decât la sărbători mari, când — după obiceiul creştinesc, — se împart colăceii pe mahala. Am văzut copii cărora le sticlesc ochii de bucurie când ajung să mănânce o bucată de pâine. Am văzut case în cari nu se mai prepară alte bucate din momentul ce se găseşte o pâine pe masă; aceasta ajunge. Şi-atunci să ne mirăm că sunt sfrijiţi?

Ţăranul toacă firul cepii verzi în apă cu oţet sau mărunţeşte foaia lată a dragaveiului şi fiertura lui acrită o mănâncă cu mămăligă.

Astfel hrănit, pleacă în zorii zilei pe câmpuri, răboteşte brazdele ca să încolţească sămânţa, chinueşte până în amurguri pe o dogoare de nesuportat, şi pretindem să mai aibe şi un corp rezistent la boli? N'are în sat o spiţerie, n'are în apropiere un spital, n'are doctori, n'are nimic şi pretindem să nu fie mortalitate?

In divina lui inconştienţă, şi în angelica lui candoare, ţăranul nu-şi dă seama de panta pe care lunecă. Dar conducătorii, cari-şi iau pe umeri răspunderea de a croi destin naţiunii, — aceştia sunt asasini prin procedeele lor. Mândra statură a ţăranului, falnica lui ţinută şi mersul îngâmfat de odinioară s'au transformat în scorbură de carne, în care microbii tuturor boleşniţelor au făcut puiţă. Molimele îi macină vigoarea fizică şi constrânge un popor de oameni ageri şi robuşti să evolueze într'un convoi de fantome cu scheletele înfăşurate în piele. Avem vite şi ţăranul carne nu mănâncă; avem oi şi ţăranul lapte nu bea; avem grâu şi ţăranul pâine nu mănâncă. El trebuie să vândă vite ca să plătească impozit la stat; trebue să vândă laptele ca să ia cărţi şi îmbrăcăminte copiilor dela şcoală.

Trebue să dea mereu. Perceptorii îi iau boarfele, îi taie nucii din grădină, îi scutură casa. E atâta urgie, că se simte nevoit bietul să plece la câmp cu ţoalele în căruţă ca să nu i le ia, în lipsă, oamenii fiscului.

Fiindcă furturile scandaloase ale guvernului au golit tolba ţării până la fund; fiindcă nătânga orientare a comerţului a secătuit veniturile; fiindcă bandele coalizate dela Banca Naţională au mâncat devizele; fiindcă actele miniştrilor au distrus finanţele, — e de neapărată trebuinţă contribuţia plugarului. Sunt 280.000 de vagoane de grâu anul acesta, — să vindem repede 70—80.000. Nu interesează dacă, în „ţara pelagrei“ şi a grâului se consumă numai 2 pâini la 9 persoaone.

In perspectiva viitorului, asta echivalează cu o crimă naţională.

4. Logica socială.

Şi în social, ca în toate pe lume, nimic nu se întâmplă fără cauză. Lucrurile se ţin unele de altele şi se trag unele din altele. Odată afirmate premizele, decurg concluziile. Caracterul de fluenţă şi de fluvialitate al socialului nu împiedecă sistemul determinărilor.

Următor acestui principiu, cel care observă fenomenele româneşti, cu ochii de sociolog nu de om politic, deci cu obiectivitate perfectă nu cu dorinţe de împlinit, desprinde câteva adevăruri, cari duc la o încheere tocmai contrarie aceleia râvnită de politicienii de astăzi.

Fenomen dominant astăzi: agitaţia naţionalistă. Fie isvorît spontan din sursele legitime ale protestului, fie umflat artificial din calculele îndrăsneţe ale manevrei cert este că acest naţionalism nu apare în dimensiunile lui pozitive. El nu are conţinuturi pe cari să le desvolte şi să le împrăştie peste toate marginile sufletului românesc. El nu afirmă substanţa naţională, nu frământă această realitate şi nu structurează această substanţă. Nu are, cum am zis, caracterul de pozitivitate.

Este bine că nu-l are? — fireşte că nu. In schimb, naţionalismul are caracterul de negativitate. Este, adică, termen contrazicător faţă de un alt termen care el are semnul pozitiv. Naţionalismul este, aşa dar, un „concept limită" pentru un alt fenomen social denumit comunismul. Naţionalismul şi comunismul merg indisolubil unitar, legate unul faţă de altul ca umbra de corp. Asta însemnează că, atât cât creşte unul creşte şi celălalt. Fiindcă invers proporţionala nu este niciodată adevărată în materie socială. Aşa dar, cu cât va lua desvoltare curentul naţionalist, cu atât se va desvolta şi curentul advers. Până unde vor evolua? Până la un punct în care lupta pe viaţă şi pe moarte se va încinge şi nu se va isprăvi decât cu biruinţa unuia din cele două curente. Cine va birui? Intotdeauna biruie fenomenul care conţine caracterul de pozitivitate.

Suntem şi ne declarăm acum şi totdeauna anticomunişti. Pentru motivele expuse în atâtea repetate rânduri şi subliniate cu aşa tărie ca să vadă şi orbii pământului.

Analizând, însă, stările actuale şi atenţi la logica socială după care se înlănţuesc aceste stări, considerăm tocmai de a noastră datorie a atrage atenţiunea asupra eventualelor concluzii.

Concomitent cu adâncirea naţionalismului pe dimensiune negativă, se mai petrec alte fenomene cari adaogă, — fac posibilă dacă nu determină, — biruinţa antinaţionalistă. Iată cari: sărăcia popu-

laţiei creşte mereu. Se mănâncă din capitaluri, pentru alte necesităţi de gospodărie se ia din capitaluri. Rezultatul va fi că: într'un moment dat, nici statul nu va mai avea ce da. De aci vor decurge imediat două nevoi: modificarea urgentă şi fundamentală a structurii statului şi jupuirea ţăranului de atributele, să le zicem „posesive". Va creşte deci proletariatul agricol, care clasă primordială fiind, va indica şi direcţia pe care trebuie modificat structural statul.

Şi această direcţie de modificare va mai fi indicată şi de alt fenomen: creşterea hoţiei. Creşte sărăcia, creşte tâlhăria; — aceste două punţi abisale se aruncă peste marea amară a vieţii sociale. Crescând sărăcia, se aglomerează opulenţii, se înalţă blockhausurile şi se risipeşte huzurul. Ţinta întâie de lovire aceştia vor fi. Acţiunea de coeziune, venită de jos în sus va fi cu atât mai mare cu cât e mai mare protestul. Fiindcă, să se ştie, sărăcia dela buzunar urcă imediat la suflet, primenind mentalităţile şi pornirile. Iar reacţiunea de sus în jos va fi neînsemnată, omul îmbuibat ne mai putând fi lucid la evenimentele cari năvălesc.

Şi acolo, pe regiunea de încleştare între cele două curente adverse, în acea regiune în care fierb biruinţele, se va întâmpla mai puţin o biruinţă netă şi mai curând o conjugare. Işi vor da mâna cele două curente, topindu-se într'un elan nou.

Şi nu va fi bine nici aşa. Nu va fi bine, fiindcă vecinătăţile noastre istorice trebuie să condiţioneze, la noi, cu totul alte forme dela cari aşteptăm perzistenţa fiinţei noastre etnice.

Şi ca să nu se întâmple precum se învederează, trebuiesc examinate cauzele determinante şi căutată înlăturarea.

Altminteri, iar se adevereşte înţelepciunea populară: de ce ţi-e frică nu scapi.

1. Vânzătorul de cravate.

Presa a putut relata cazul vânzătorului de cravate.

Pe trotoarul pe cari pietonii bat grăbiţi caldarâmul, montându-şi cu călcâiul apăsat o ţinută falnică şi imperială, se postase un biet vânzător de cravate. Un ghemotoc de om, sprijinit într'un picior de carne învechită — celălalt era întreg îmbrăcat în lemn, — căuta cumpărătorii mărfii lui. Nişte ochi buni, blânzi, de un negru închis ca al tăciunelui când are flacăra mânjită de cenuşe, ademeneau şi invitau trecătorii. Ar fi putut, cum era invalid de război, să fie un milog, cercetător avid al generozităţilor rugate. Sub brazdele în cari a rămas, îngropat, mădularul lui, o parte din fiinţa lui, nu s'a înmormântat, însă, şi demnitatea. A preferat să ia pe braţul pe care a purtat arma, legăturica de cravate ieftine. In România cea mare în haos şi în destrăbălare, clădită pe mormanele de carne ruptă din trupurile convoiului de mutilaţi, infirmul de deunăzi s'a mulţumit să-şi câştige traiul din ostenelile braţelor lui. Muşchiul încordat care odinioară a fost vargă de oţel, şi

privirea animată de idealuri și de ținte, s'au transformat într'o scorbură de carne putrezită, în care ochii par cocoloașe de cenușe umedă. Cine stă să descifreze în tristețile unui biet vânzător de cravate! In ruina lui fizică mai palpită un suflet și murmurul vibrațiilor lui mai poate chezășui o simțire încărcată de svonul suferințelor lumii, — dar cine să asculte! Un biet vânzător de cravate, care nu mai e în stare nici măcar a îndeplini funcția sumară de a sta ciot în calea drumeților!

Poate tocmai de aceea, s'a grăbit să sară, din ungherul lui, gardianul dolofan și roșu, ținând în mână semnul puterii: varga de cauciuc. Spiritul nou, introdus în poliție se poate citi în atitudinea câinelui dolofan și roșu care a lovit pe infirmul vânzător de cravate. Doi trecători s'au oprit să cumpere din marfa săracului. Cercetau amănunțit țesăturile și efectul coloristic învederat în reflexele albe ale zile, când, tocmai atunci, sare gardianul și lovește. Firește, — publicul s'a indignat, a protestat. Dar reprezentantul forței lovia fără răgaz, profitând de faptul că nenorocitul se târa reptiliniu, neputând păși. Piciorul schilod nu putea întipări în senzibilitatea lui lemnoasă durerile, dar capul și carnea învechită rememorizau suferința.

Și stăm și ne gândim: vânzătorul de cravate, simplu soldat pe frontul răsvrătirilor din 1918, când nația întreagă era dinamizată de țelul unirii, cu ce va fi greșit față de forța publică de a

fost biciuit? El are vina unică de a căuta să trăiască din sforțările proprii în România cea mare, în care colonelul Călătorescu trafichează pentru milioane. In escrocheria devizelor, chestorul Călătorescu are rolul hotărîtor al omului care garantează. Brigandul Vasilescu nu s'ar fi bucurat de încrederea belgienilor și nici Nacht nu s'ar fi tocmit pentru șperțuri, dacă grupul strein n'ar fi avut dela chestor asigurările trebuitoare. Colonel în armata română, tratând cu un alt ofițer al armatei belgiene, chestorul mai aducea chezășia că tratativele s'au perfectat între oameni de „desăvârșită“ onoare. Acestea fiind isprăvile, belgianul a luat sacul cu parale, s'a suit — cică într'o mașină, și pe drum a numărat porția cuvenită lui Vasilescu și Nacht. Ce era al Călătorescului a fost pus de oparte. Cu gologănet de o astfel de proveniență, mâncau oamenii la mesele copioase din restaurantele acestei metropole îmbâcsită ca o mlaștină pe malurile căreia stau jivinele cu burta, plină de lenevii, întinse la soare.

Incurajat că spatele îi e acoperit de obrazul omului care a confecționat arhitectura coercitivă a codului penal — Tony Iliescu; — încurajat de cine îndemna din flancuri și de cine se îndesa la repartiția venitului; încurajat de cele ce — în calitatea sa de chestor, — a putut afla, a întins mâna fără tremur și a luat. Fiindcă nu este fitecine, justiția s'a părpălit aproape o săptămână până să-i emită mandat de arestare. Au stat oamenii să cerceteze: pe ce latură a actului lor se

ivesc primejdiile viitoare. Familia e grea, remuneraţia mică, moravurile se ştiu, patimile tot pe atât, — de unde nu te-aştepţi îţi vine ploconul.

Dar, în sfârşit, mandatul s'a eliberat. Cel dintâi gardian al penitenciarului l-a depozitat, ca pe un bagaj de trist conţinut moral, în băltoacele pivniţelor. Din scaunul de unde distribuia poruncile, a fost permutat în închisoare.

Noi, însă, stăm iarăşi şi ne gândim: invalidul care căuta în vânzarea cinstită a mărfii lui prilej de trai, ce va fi zicând de ţara pentru care şi-a lepădat piciorul când aude de furtul milioanelor jăcmănite de omul ai căruia subalterni i-au biciuit infirmităţile şi i-au bătătorit cu bastonul trupul? Şi ce va zice soldatul mutilat despre colonelul care pus să păzească ordinea, foloseşte situaţia lui pentru adunare ilicită de bani?

De moralul ţării va fi nevoie pe foarte curând, — să ia aminte conducătorii.

2. Veşnicul oropsit.

In raport cu istoria şi cu ştiinţele socialului, statistica este o metodă. Cu ajutorul ei se pot mânui realităţile, şi încadra în concluzii sigure. Utilizarea prudentă a statisticei a furnizat multe încheeri, definitive încheeri, din cântărirea cărora s'au formulat judecăţi cu caracter de sentinţă. Atât de necesară cercetării, despre statistică s'a putut afirma că este o istorie încremenită, după cum istoria este o statistică în mişcare. Cifrele au elocvenţa lor, puterea de seducţie şi chemarea lor. Creşterile şi adaosurile întrunite într'o linie de evoluţie, crescândă sau diminuată, au, sub vraja lor biruită, posibilităţile de a învedera faptul viu, senzul viu, al unei realităţi care s'a consumat. Datele realităţii se pot manipula şi cu argumentele cifrelor, aranjând matematic înţelesurile pe cari le ascund. Pe ce curbă de evoluţie înaintează sau regresează puterile de viaţă sau de rezistenţă ale unui popor; ce diagramă exactă închide liniile lui de forţă sufletească risipită; între ce margini şi la câte grade pulsează voinţa lui ferbinte de o năzuinţă manifestată; din câte cen-

tre de determinare țâșnesc puterile înrâuritoare, cu ce directivă, impuls și duritate?

Statistica ne aduce anul acesta vești îngrijorătoare. Anume judecăți de constatare în timpul istoric ne întăriseră convingerea că poporul nostru are mari disponibilități de viață, mari forțe asimilatoare și mari zone de rezistență. O substanță națională fină, plastică, modelatoare, înghiția orice element eterogen, spulberând diferențierele oricât de fundamentale. Pe lângă aceasta, era dotată cu tendințe de prolificitate mergând până la exagerare. Printre neamurile Europei după ruși, poporul românesc reținea întâietatea. Sământa vieții încolția bogat și sănătos, multiplicând falnicul codru de oameni robuști și înalți, de o fortificată anatomie. Datorită acestei virtuți, de inegalabilă vârtoșie fizică, ne-am menținut în fața atâtor năvălitoare puhoae, sosite vijelie din fund de continent asiatic unde au fiert întâi furtunile marilor exoduri. Restrânși în cutia calcaroasă a munților noștri, de pereții căreia s'au isbit valurile pustiitoare, ne-am păstrat prin timpuri norod compact și unitar, în care vibrau vointele trăirii.

Se întâmplă, însă, de multe ori, ca, acolo unde a pus Dumnezeu, să risipiască oamenii. Substanța noastră națională este suptă mereu de microbi și roasă de boli. Vânjoasa alcătuire organică, de tăietura arhiectonică a monumentului, se sgârcește tot mai mult.

Ținuta bravă, de o liniaritate avântată și impetuoasă, se lasă copleșită din verticalitatea ei dură.

Figura virilă, udată de baterile sângelui sănătos roșu, capătă palori și încrețituri. Mușchii cei tari, — splendidă armură elastică, sprijinind pe dedesupt forța organizată a trupului, — sunt sfâșiați ca sdrențele. Și este firesc să piară din suflet voioșiile, din fată zâmbetul, din priviri flacările ochilor sfredelitori și inteligenți.

Buletinul demografic, oficial, aduce vești întristătoare: scade natalitatea. De unde până în 1932 eram în excedent ca populație, după această dată descreșterea e vertiginoasă. Astfel: în 1932, excedentul era de 14.2 la mie; 1933, este numai de 13.3 la mie; în 1934, scade la 11.7 la mie iar în 1936, prima lună marchează micșorarea până la 8.8 la mie. Și descrește mereu. Și descreșterea e în proporție egală pe întreaga țară. Nu scapă de ravagii nicio unitate socială, nicio provincie. Numai în timp de patru ani, înregistrăm un deficit al natalității, vertiginos, realizat între 12.4 la mie și 8.8 la mie. Tot buletinul arată și cauzele acestei scăderi a natalității: bolile. In deosebi tuberculoza și pelagra au secat într'un singur an 34.000 de vieți.

Dacă substanța noastră ar fi deficientă ca putere de viață, ar însemna să înregistrăm fenomenul îmbătrânirii timpurii. Or, arată statistica oficială, nu îmbătrânim prea de vreme. Suntem măcinați de boli. Și microbii distrug cu sălbăticie până transformă în scorbură trupul omenesc.

De ani de zile demonstrăm inevitabilele consecințe ale mizerei stări igienice dela sate. Și ca sa-

tele sunt orașele, uriașe mahalale, cuiburi de sărăcie lucie în cari clocotesc toate boleșnițele. Țăranul e subnutrit. Mănâncă atât de sumar, și de atâta vreme mănâncă sumar, încât stomacul lui s'a închircit. Porii lui nu mai sug materiile nutritive în cantitățile trebuitoare, glandele nu mai secretează sucurile în cantitățile trebuitoare. Arderile topesc din compoziția celulei și o cojesc, așa cum este ea de veacuri tencuită cu mămăligă din porumb stricat. Un mănunchiu de dragavei cu foaia lată, o legătură de ceapă cu firul verde, un codru de mămăligă sfoegită și acră, însoțite de oțetul nelipsit, — în aceasta constă hrana țăranului. Și astfel întreținut, taie brazdă adâncă în țarina tare cum e cărămida arsă, și udă cu sudorile frunții lui lacul de lumină neagră care fertilizează bobul de grâu. Doarme puțin. Culcă capul pe piatră la adăpostul loitrarului și când îl bate în fată ardoarea soarelui, o apucă iar dealungul pogoanelor, liniindu-le cu asprul tibișir de fier al plugului. Atât de nepriceput la duhurile lumești cari scormonesc o făptură de om, el pipăe rănile sifilitice cu bulgărele aburos al mămăligii fierbinți, iar dacă îl încearcă ofticile, își face de rânză. N'are în sat un spițer, n'are un doctor. Iar tradiționala babă cu buruenile făcute legăturică, mai deține, la exclusiv, privilegiul de a împărți misterele leacului din arome tari de ierburi arse sau din morfolite descântece gângave.

Grâu pune, pâine nu mănâncă ; oi paște, lapte nu bea ; păsări crește, carne nu are. Și de nici u-

nele nu are, fiindcă se țin de el angaralele, ratele conversiunii, impozitele, amenzile, taxele. Care cum se scoală mai de dimineață în sat, dela țăran cere, dela țăran ia. Și banii lui se duc la Strungii și toți mână-lungii, la Grossii și toți mititeii regimului politic.

Cu această repetată, la exces folosită metodă, băgăm în mormânt națiunea.

V. — MINCIUNA RELIGIOASA

1. Câteva momente
2. Câteva figuri

1. In clipa cea sfântă

In zile de sfântă sărbătoare, când numai păharele clinchetesc a voioșie, când se invederează toate voile bune ale omului mulțămit de sine, vocea polemicilor ar trebui să tacă. Măcar o clipă, în această sacră reculegere, trebuie să fie înfrânte tendințele agresive ale sufletului. O primăvară incipientă, aducând miresme și svonuri, poate pulveriza grunjul de mâl omenesc până la subtilizările de diafană plutire. Și, în acele domenii ale împăcărilor definitive, patima care conține atât de multă materie, atât de mult material de viață cotidiană, e filtrată până la senzurile ei de agil avânt aerian. Cu atât mai mult cu cât pogoară, peste sufletele noastre, boarea sfântă a aducerii aminte, după zecile și sutele de ani în cari spiritul blând al celui mai blând s'a ascuns, ca o fluidă dumnezeire, pe sub cojile ce încarcerează sufletul nostru. In aceste momente, suntem datori să participăm la înțelesul vieții lui, de atâta suferință, complinită pentru pururi pe cruce. Svoana, din ora nocturnă a cutremuratului Ghetsemani, n'ar trebui să acopere apele liniștite peste cari apasă

umbletul ușure al imaterialei ființe pogorîte. Nimic din patima care urcă și nimicește, nimic din micimea care pasionează și trece, nimic din trecerea care avântă și lasă. In sfintele clipe, taina ce efulgurează ființa umană, așterne peste suflete împăcarea, — acea împăcare din care ești silit să culegi numai nobile năzuințe și numai binecuvântate iluzii.

Fiul Omului trebuie să fie în fiecare om, prezență vie și generatoare. El coboară, ca o fecundantă putere, de dincolo de marginile vremii între cari se sbuciumă vremelnic neîncăpătoarele margini ale ființei efemere. Și, coborând, ne animă de acea conștiință venită din viziunile eternității, ce nu trebuie pierdută din centrele vitalității cari ele freamătă, temporalizându-se pentru a o câștiga.

O sinceră poruncă, deci: împotriva materiei. Impotriva acelei materii care leagă sborurile ființei de ceiace este teluric, fugitiv și meschin; împotriva acelei materii cari te priponește de brazda în care te-ai născut, te priponește cu acea tărie care ține arborele năzuit în creșterile lui către cer; împotriva acelei materii pe care o sfidează din aripi vâslite, elanurile cocorilor rătăcitori prin spații.

Paștile înseamnă reînviere. Inseamnă reînvierea, după ce ai fost pironit pe cruce; reînvierea după ce, prin cruce, ai fost pogorît pe pământ, lângă rădăcinile țărânii; însemnează urcarea din țărână, cu avântul sporit, cu atâta avânt cât îi

trebue corolei să se desfacă din uniformitățile țesuturilor plantei; înseamnă a te umple, în acelaș timp, de parfumele tari, cari ele nu țin de îngrășămintele din cari extrag hrana zilnică porii sugători. Isus însemnează efortul către puritățile spiritului, după ce s'a pulverizat, prin cruce, efemerul materiei.

Dar tocmai pentru aceia, cei ce nu corespund actului epocal al cristianismului, sunt datori să se așeze pe cruce, pentru purificările cele mari. Sunt datori să sară din categoriile materiei, să se desprindă din legile ei de strictă cauzalitate, pentru a marca începuturile acelui proces de salvare din care culegem fericirile.

In zilele sfinte, ei stau lângă materie îmbelșugând materia, satisfăcând materia, urcând gradat lăcomiile materiei. Biologia crește și renaște din vegetația poftelor fără de limite, ca o junglă de verdețuri și de instincte peste cari inundă fertilitățile. Tarafele încântă, paharele înfierbântă, patimile înviforează, carnația ia forme buhăite, sufletul se închircește, ca o sămânță de ghindă secată, cu atât mai secată, cu cât franjurile împodobitoare o salvează în exterioritate. Argintul sună pe platane, tantiemele curg, beneficiile sunt încasate, buzunarele gem, — și, sub greutățile materiei, ființa interioară moare, centimetrată de încasările cotidiane. Oamenii băncii, ai beneficiului, ai rentei, ai dobânzilor, sar voioși, cu atât mai voioși cu cât sfintele Paști și sacra reînviere coboară mai primăvăratec. Ei sunt întorși cu sufle-

tul spre ban, spre țărnă, spre materie, spre pieri. ciune, considerând că în această temporalizare fecundă au și dobândit eternitatea. Liberalismul, adică, setea și apetiția materiei, își are obârșiile în seceta cristianismului.

Imediat ce sucombă evul mediu, evul elanului creștin, evul marilor elanuri creștine, în care omul trăia interior, se desfăcea în afară numai pentru direcțiile din interior, succede liberalismul cu o ideologie direct contrazicătoare. El propune omul din afară, orientându-se din exterior înspre lăuntru, acumulând spectacolele și exterioritățile pentru a se îmbelșuga lăuntric.

In clipa în care coboară Isus, liberalul nu va fi în fața altarului, smerit, pios, neprihănit adorator al zeului care, peste puterile noastre planează și comandă; liberalul va fi la bancă, enervându-se de încheierile contabilicești, roșindu-se de mânia împotriva administratorului delegat, a casierului. Și apoi, cu buzunarele încifrate, însumate, îndesate, pornește în sânul căsniciilor îmbelșugate, depline de bunătățile meselor alese, distrate de muzica ușoară a zaiafetului comandat.

Veți găsi, însă, în pragul bisericii betegii pământului, obidiții țarinei, arșii de soare și biciuiții de vânturi, avizii de fertilități ai brazdei căsnită cu casmaua și plugul. După crucificarea pe vârtelnița aspră a celor patru anotimpuri, li se îngădue popasul în care sufletul se umple de po-

gorârile dumnezeiescului mister, pentru care manifestă și sete și credință.

Paștile vin pentru ei. Pentru ei sburdă din senin ciocârliile, înfloresc tarlalele, se înmiresmează liliacul și sare, de sub zăpezi, ghiocelul.

A lor este și trebuie să fie reînvierea.

E răsăritul țăranilor.

2. Isus între tâlhari.

Intinderea de bot a ortodoxului care şi-a preschimbat gura în orificiu eliminatoriu şi a făcut din suflet zăcătură de canal înfundat, a trebuit plesnită. Făcând din nările umflate cimpoae asurzitoare, a crezut că poate şuera cu nasul şi că poate secera cu cordonul de moluşte al gingiilor învineţite. Cele câteva icniri svârlite din mogâldeaţa de icre încălecate ale creerului scârbovit, n'a intimidat; nici lacul de bale al ortodoxiei întreţinută cu tiribombe şi turmentată de rachiu. Infundat în cojocul unui prestigiu închipuit, nu bănuia că-l vom lovi cu joarda ca să vedem cât praf conţine. La disecţia unui articol, i-am cercetat arterele vieţii de ticăloşie, pentru a descoperi ca pe sârmele de telegraf, gunoiul atâtor păsări călătoare.

I-am prilejuit, astfel, patetismul prostiei trufaşe, transpusă într'o meditaţie firoscoasă, al căreia miez de gândire a fost cuvântul degradat. După cele ce-i amintisem, meditaţia începea corect, referindu-se la un obiect care nu ne privia. A ţinut să lase impresia unei răsuciri pe efortul

său, şi scormonind sâmburul chircit al unei purităţi pierdute, să se izoleze în „sfinţenia pe care o slujeşte". A fost, de fapt, retragerea gândacului într'un gologan de bălegar. Incă odată, ne-a demonstrat cum poate fi escamotată evlavia, măsluită credinţa, falsificată sinceritatea şi travestită atitudinea; cu aceiaş uşurinţă cu care-şi mută spatele la obraz, şi-a trecut veleitatea în nazuri filosofice şi senzurile unei existenţe cleioase, în poză de înger.

Ştim cât valorează, în ortodoxia românească sfinţenia căreia i se slujeşte.

Nu e ortodox să-ţi umpli ochii cu marile transfigurări ale spiritualităţii înalte, şi să-ţi pudrezi gura cu palori de giocondă, pentru a da înţeles, de curăţie angelică, lividităţii culeasă din nopţi scandaloase; nici să baţi, în zorii zilei, tinichelele pe trotuare şi să te uiţi „mistic" printre pèrdelele bordelului, când numără bacantele discret rezultatele negoţului nocturn.

Nu e ortodox să te duci la om în casă şi să-l indispui cu prezenţa sgomotoasă, pentru ca, la plecare, să-ţi freci spatele, ca bivolii, de sânii servitoarei care-ţi ţine paltonul.

Nu e ortodox să încasezi lefuri de mii de lei, prezentându-te, lunar, la simbria nemuncită.

Nu e ortodox să te dărui consorţiului ocult şi să acoperi cu faţa ta de morun cu barbă, scopurile josnice şi intenţiile frauduloase; şi nu e ortodox să-ţi strămuţi credinţele şi să-ţi cauzezi senti-

mente după cum indică fibra tocită din dosul tăbăcit al stăpânului.

Nu e ortodox să ceri omului cu vază posturi de agent secret, iar isgonirea din casă s'o prezinți publicului drept „poemă simplă".

Şi nu e ortodox să te tocmeşti, pe zeciuiala arginţilor cu Iuda; să ridici, în locul cenotafelor, statuia viţelului de aur; şi vicii să cari în căldăruşa Botezătorului; nici să te umileşti lui Mamon şi idoli falşi să cioplești în piua păgânismului senzual şi ateic.

Ştim cât preţueşte, în ochii ortodoxilor, sfinţenia.

Sunt în stare, fiarele apocalipsului ca sub pogorământul lui Christ, să profaneze mormintele, să necinstească altarele şi să verse pierderile digestiei peste proscomidie. Pe chipul imaculat al mamei blândului sfânt gata sunt să oficieze la „prière jaculatoire". După cum ipocriţi, se pot duce a doua zi să-şi pocnească fruntea de cimentul bisericii şi să peregrineze cu lumânări aprinse la epitafele soţiei iubite, după ce până în mijiri de auroră şi-au încolăcit instinctele cu nimfa caldarâmului şi buzele lor învineţite s'au împerechiat, ca două tuburi umede, înfundate cu patimi.

Nu se poate deplânge în deajuns muma, cea încuiată în blestemul de a suporta suferinţele zămislirii unor astfel de suflete. Chemarea lor pe lume e un avort, prezenţa lor o rătăcire, existenţa o eroare, viaţa o farsă, cariera o mlaştină. Din zâmbetul contrafăcut şi din privirile inexpresive,

ţes curse pentru generozităţile smulse altora cu calcul.

Au fost odinioară urgisirile lui Neron, arderile de vii, stâlpuirile şi vaerele din parcurile palatelor imperiale. Creştinii erau coloane de foc sau stafii de fum, purtate prin noaptea plină de vacarme; alături de martiragiile cu sălbătăcie, cântau harfele, dansau pompeele desbrăcate şi, din desfrânările de lupanar, coroana cezariană zăcea sub paturi. Prin catacombele cetăţii lumii, murmurele colective ale persecuţiilor deveniseră ecou de piculină, pierdută în simfonia dobelor palatine.

Şi au cerut, odinioară, fariseii şi cărturarii, înţelepţii cabalei şi falsificatorii Canaanului, să fie eliberat Barabas, şi aruncat în cue Fiul Omului; i-au sfărâmat oasele cu ciocanul, i-au dat să bea fiere şi suliţa i-au înfipt-o în coaste. Satan însuşi l-a încercat pe muntele înaltei ispite.

I-au prigonit apoi apostolii şi cu furia urii i-au fugărit discipolii.

In numele lui s'a falsificat, s'a minţit, s'a jefuit şi s'a traficat cu indulgenţe. In loc să-i depună, drept ofrandă şi drept chezăşie, vibraţia sufletului mai fină ca adierile stelare, exarhul ticăloşiilor a săpat canaluri pe cari curg destrăbălările unei vieţi incomparabil vulgare. In numele lui încă, se răpesc găini, se iau timbrele de pe cereri şi ghemul cu aţă; după cum, tot în numele lui, se sparg încuietorile comorilor, se vând neveste, şi se zărăfesc spurcăciunile omenirii. Cocota din

circ își unge gura cu miere pentru tâlharul tenebrelor care-i smulge sărutarea otrăvită în răscruce.

Iar Iov doarme pe răni și se chinuește, sucit de suferință, pe gunoaie.

Isus e pângărit în țara mea.

Slujitorii lui sunt rumeni la față. Și dolofani, ca țapii de toamnă. Ei se deosibesc de haiducii din codru că n'au flinta în spate și nu iau pentru sprijinul săracilor.

Isuse, — Barabas a fugit de pe cruce și, în umbra ritualurilor tale sepulcrale, îți fură odoarele, — pământeștile tale odoare, — și-ți prihănește învățăturile.

Ești și astăzi tot între tâlhari, ca mai de demult când în amurgurile Iudeei, au trecut pe deasupra Golgotei, croncănitoarele...

3. **Cotrocenii și sf. Scaun.**

O radiogramă, sosită din Roma și publicată de întreaga presă românească, are următorul conținut:

„Cardinalul Pacelli, secretarul de stat al Vaticanului, a transmis, oficial, ministrului României pe lângă Sf. Scaun, condoleanțele Suveranului Pontif și ale sale, pentru nenorocirea întâmplată la Cotroceni. Nota adaugă că Sf. Părinte a înălțat personal rugăciuni pentru veșnica odihnă a victimelor și însănătoșirea celor scăpați cu viață".

Va să zică, departe peste frontiere, dezastrul de la Cotroceni a înfiorat. Inimi omenești au plâns ființe omenești cari s'au stins sub mormanul de ruine. Iar pentru cei schilodiți, pentru betegii scăpați pe sfert de sub amenințările catastrofei, s'a rugat însuși Suveranul Pontif. In tăcerea cea sfântă, când ruga devine ea însăși punte de fluidități cari înneacă spiritul în Sfântul Spirit, șeful catolicității a îngenunchiat în fața Dumnezeului oamenilor, cerșind îndurările. Pentru cei ce nu sunt chiar de o potrivită credință — a sa socotită cea dreaptă — sufletul s'a înfiorat pentru sufletul

care cade, fulgerat de acelaş destin sub imperiile căruia se spulberă tot ce e alcătuire omenească. Prin semnele lui vin şi dispar toate, fărâme de duh sau de lumină care termină tot în întunericul cel mare unde dospesc misterele morţii şi clocotesc stihiile vieţii. Şi Lui, bunului, să ne rugăm cu evlavia cea de cuviinţă, fiindcă din puterea Lui străbat toate până la noi, până pe această necăjită scoarţă de planet, pierdut prin câte minuni a risipit Domnul prin văzduhuri. Oricâte rătăciri ne-ar despărţi pentru o clipă şi oricâte erori ne-ar îndrepta pe căi deosebite, până în ceasul cel sfânt suntem toţi de o vârstă în năzuinţă şi în soartă, — în acea soartă care ne coboară în adâncurile fără de cunoaştere şi de nume.

De aceia s'a rugat Suveranul Pontif, pentru sufletele drept credincioşilor din răsăritul mare, robi şi ei Dumnezeului cerului şi pământului.

Numai noi, de aici, nu ne-am cutremurat. In faţa dezastrului care a înghiţit, numai noi am rămas senini. Şi doar am asistat, am văzut cum s'a zguduit o clipă muntele de scânduri şi cum în a doua secundă s'a transformat în munte de ţăndări. Trupuri omeneşti, sfâşiate de cuie şi scoabe, erau destrămate ca sdrenţele de panglică rupte în mărăcinii uscaţi. Gemetele se înăbuşiau, iar coardele vieţii, rupte, au fost astupate de grămezile surupăturilor.

Şi nu ne-am cutremurat. Nu ne-am cutremurat într'o atât de solemnă zi, îndoliată cu draperiile unei aşa nenorociri. Atât nu ne-am cutremurat,

încât cei ce poartă răspunderile, nici-o consecinţă n'au tras. Rămân pe mai departe la locurile lor, de comandă absolută şi de responsabilitate exclusivă. Incasează lefuri, iscălesc statele de plată, iau tantieme, rezolvă cereri din cari ciup beneficii. La taraba afacerilor, confecţionate după toate recomandările juridice, negutătoresc şi profită. Urcă averile până la milioane şi până dincolo de milioane. Poftele vieţii cresc până la voracitate. Se epuizează sufletul în satisfacţii până la saţietate.

Şi nimeni nu le zice nimic. Tot cu reverenţă obligatorie sunt întâmpinaţi, tot cu salutul respectos sunt întâmpinaţi. Dricarii Cotrocenilor, transportatori de nenorociri şi masacre, sunt salutaţi, din înălţimile lor închipuite eterne, cu aceiaş distincţie şi condescendenţă.

Dar, dincolo de partea de contribuţie a cioclilor mărunţi sau mai mari, — nesancţionaţi — pentru resfrângerile tragice ale destinului implacabil, coborât din sferele lui peste nimicurile umane nimeni nu s'a clintit. Biserica noastră n'a făcut o slujbă pentru sufletul răposaţilor, iar pentru însănătoşirea celor scăpaţi nimeni n'a rugat pe Domnul. Nici un creştin, din câţi creştini de gălăgia cărora hăue ţara, nu a îngenunchiat pentru aproapele căzut în primejdie. A trebuit ca în faţa „Samariteanului", cu trupul pânză brodată de răni şi de sânge, să s'aplece, cu paharul belşug de răcoare, Sfântul Pontif din Roma eternă.

De câtă sfântă durere e plină această mustrare!

Inseamnă că în nici o regiune, din ființa ei biurocratizată, nu mai are loc viu eclesia noastră. Nu mai vibrează nimic: schimniciile, umplute de Duhul care împărtășește și binecuvântă, au devenit cuiburi de coji pe cari sună piesele salariului. De câte ori urca în scaun câte un cărturar sau un om de pioșie, urarea noastră a fost să-i isbutească vredniciile să imprime ritm viu și activ acolo unde este numai biurou și fotoliu.

Și nimic din câte am vrut nu s'a întâmplat. Incremeniți în aceiași datină de ale căreia rezultate freamătă înșiși credincioșii, sfintele fețe sunt măzgălite de pudră lumească, prin opacitățile căreia nu mai pătrunde candoarea.

Ne mai mirăm, în schimb, de ce se lătesc sectele. Intr'un mediu sufletesc atât de bolnav, morbii tuturor rătăcirilor prind puteri și cresc. Organismul spiritual sucombă sub acțiunea lor erozivă. Ei înfloresc acolo unde a secat vitalitatea. Câte un popa Terente care ține, cu revolverul în mână, câte cinci sate și câte cinci potere, ajută nespus la desvoltarea sectelor religioase. Ce pildă vie poate lua țăranul dela o așa simandicoasă față, decorată de sfintele odăjdii, pentru a binecuvânta ceata sa politică? Impărțind comuna în credincioși și necredincioși, după decalogul politic, astfel de reprezentanți ai bisericii lipsesc dela rostul lor hotărâtor nu numai pentru a omorî o credință, dar pentru a otrăvi o societate.

In marile nelinişti care coboară peste sufletul

omului, sămânța duhului sfânt care dă tăria, statornicia, siguranța, cade ca pe nisipul sburat de atâtea vânturi năvălite din isvoare fără de sfârșit.

Așa se zice că s'au petrecut toate până a fost să vină epitafele și sfârșitul.

1. Croncăne Vartolomeu.

Nu e un om necunoscut, publicului și presei, episcopul Vartolomeu dela Râmnic. De ani de zile, numele său circulă, ca al vedetelor de cinematograf, ca al leaderilor politici și ca al inventatorilor de senzație. Și a fost o vreme în care fața Sfinției sale învenina privirile cititorului.

Doar nu că ar fi ctitorit vreun pod, vre-o școală, vre-o fântână sau alt așezământ destinat utilității generale, a devenit ilustru episcopul de Râmnic. La săraci n'a dat, umilii nu i-a sprijinit, întristații nu i-a alinat, carte n'a scris, echipe de muncă n'a organizat. Nimeni, la casa lui, n'a găsit îndemn sau mângâere. Toți l-au hulit și l-au înjurat; l-au blestemat și l-au huiduit. De soarta turmei cuvântătoare nu s'a îngrijit nici odată și nici n'a vrut să audă Sfântul dela Râmnic. Tocmit s'o păstorească, el a fost atent la salariu, la beneficiu material, iar nu la creșterile spirituale. Lua bani de peste tot, la hirotonisiri și la molifte, jecmănind ca logofeții moșiile mânăstirești. Inconjurat de un lanț de rubedenii, nepoți și nepoate,

umplea buzunarul fiecăruia, căutând la bunul viitor al fiecăruia. Dacă în împărăția cerurilor se intră sărac, apoi în împărăția pământului se trăește numai cu bani. Și prea sfântul nu se ia după adevărurile din cărți, ci după necesitățile din viață. Pentru el, banul nu e ochiul dracului, ci valoarea unică, garantatoare de trai tihnit, de fericire terestră, de liniște sufletească. In antereul lui de ierarh încordonat în roșu, prea sfântul Vartolomeu apare ca un bărbat bine clădit odinioară când nu-i erau încheieturile măcinate de microbi. Ochiul lui ca al corbului înaintea cadavrului, e fulgerat de patimi lumești, de lăcomii și instincte, în flacăra lui jucând toate negurile incandescente suite din adâncurile vintrelui uman. Statura, odinioară dreaptă și dură, acum e încovoiată ca o peșteră săpată, pierzându-și utilitar verticalitatea. A căutat prea mult spre pământ și spre materie, spre grobnițele cu comori și cuiburile cu plăcuri perverse. Mâna lui s'a întins tremurândă să fie sărutată obligatoriu și să ia obligatoriu. Au activat în această superbă statue de vicii, numai forțele vii ale vieții inferioare, zăcută în vegetalele cărnoase și senzuale ale unor arterii putrefăcute. Cugetarea lui n'a fost îndrumată către enigmele care tac sau care se relevă, ci către bălegarul materialității mânjit de ciupercile otrăvitoare ale plăcerilor vulgare.

Un astfel de om, putea fi oricând un haiduc în codru sau un criminal în temniță, un falsificator fugar sau un escroc dibaci, în nici un caz un pion

de avansare pe meterezele spiritualității creștine. Din datoriile sale, din sistemul obligațiilor sale, Episcopul Râmnicului a înțeles una singură: disciplinarea personalului. Cu o mentalitate de vagmistru, a stăpânit întreaga eparhie. Frângea din când în când grumajii unui preot; în fața credincioșilor, Prea Inaltul își demonstra puterile de impresar pus să domesticească sălbăticiile.

Uneori, au mai murmurat preoții și s'au mai răsculat poporenii. Prea arăta a tiran în sutană și a arnăut trimis de visterie să adune dajdii și băneturi. S'au ticluit plângeri, s'au ținut consilii, conciliabule. In Oltenia, doar doi oameni au existat până la rangul de problemă: Neamțu și Vartolomeu. Amândoi spurcați la bani. Unul a jecmănit în numele băncii și al catastifului, altul în numele evangheliei. Barba lui Vartolomeu, înlocuită cu barba lui Neamțu, ar fi schimbat părul dar năravul ba. Deopotrivă: lupi în codru.

Apoi Vartolomeu, — caravană întreagă de scandaluri publice,— nici nu stă în cotloanele lui, discret rozător la mormanul de bunuri culese. Iese cutezător în fața lumii și s'agită. Dă orientări și predică morala. Are păreri politice și principii sociale. Militează activ în favoarea unei formațiuni care a înscris pe drapelul ei un întâi crez: cinstea. Crede că dacă s'a învăluit în antereul negru și-a apărat păcatele conștiinței; îndrăsnește să vină cu proclamarea severă a imperativelor categorice din sfintele capitole de etică pură. După ce și-a îndesat sacii, le-a legat baerile

bine să nu cumva să se verse gologănetul cu care au plecat toate nepoatele, intră în arena politică, articulează cuvântări, scrie broşuri.

Auziţi, — profitorul scârnav, care a făcut din locurile dela Maglavit tarapana şi bancă, — protestează. Împotriva moravurilor, a mentalităţii, a regulilor instaurate, a stărilor sociale, protestează.

Şi'nchipue că în altă societate, — pentru a căreia putreziciune este expresia definitivă, — şi'nchipue că ar mai sta cu cârja cu capul de aur?

Este în toi, — pentru chestii asemănătoare, — cazul Gurie. Alt tâlhar din codrii Tighetului. Ministrul cultelor ar face bine să trimită poterile şi peste tâlharul din pădurea Sarului. L-ar prinde uşor. Acum tocmai e preocupat să numere arginţii strânşi din anafura tâlhărită.

ŢARII II TREBUE CARACTERE.

Țara noastră nu duce lipsă de talente și de inteligențe. Are destule și astăzi când este mare, a avut destule și înainte când era mică. De altceva duce lipsă și azi, cum a dus lipsă și în trecut: de caractere.

Asta e adevărul.

Țara are nevoie de caractere, nu de inteligențe. Are nevoie de voințe nu de tallente. Omul cu conduită corectă, îngrijit în cele mai mici amănunte ca și în liniile mari ale purtării sale care trebue să fie aceleași și cu interesele și cu adevărurile vieții publice, — acela ne trebue. Omul care să aibe, — în toate împrejurările vieții — acelaș fel constant de a răspunde; pe care să-l poți ști mai dinainte cum va replica unei încurcături, — acela trebue. Omul care să fi învățat să vrea între atâția cari au învățat să se strecoare, — acela trebue. Omul care umblă cu iglițării mânuite, care organizează fațada, sgomotul și reclama; omul care își bate pieptul ca o tobă — în fată, ca apoi să te aranjeze în culise; omul care nu știe să-și țină statura drept ci se apleacă să strângă aurul de prin buzunare, omul acela nu ne trebue.

Suntem poporul cel mai inteligent dintre toate. Tinerii noștri când se duc în străinătate la cărtu-

rărie îi fac praf şi pe nemţi şi pe franţuji şi pe toţi, — de rămân minunaţi, nu altceva. Vin în ţară: îţi ţin un discurs de te uimesc, îţi mânuesc cunoştiinţele pe cari le-au căpătat, sprinten şi isteţ, de te cruceşti. Au talent.

Dar acum să ne întrebăm: ce câştigă ţara de pe urma acestor oameni deştepţi şi cu talent dacă nu au şi acea tărie a voinţei care se chiamă caracter? Poţi să ştii câte în lună şi în soare, — nu interesează; — poţi, cu talentul tău, să faci să se desghioace mugurii iarna, poţi să faci caii sirepi să calce blând, poţi să muţi dintr'un loc în altul planeta, mai înainte de toate ţara are nevoie de caractere, nu de inteligenţe.

Căci ce va să zică o inteligenţă care e păstrată numai pentru ea, aşa cum păstrează omul o gutuie iarna în fereastră, pentru frumuseţe? O deşteptăciune întrebuinţată numai pentru tine, pusă numai în folosul tău, numai pentru bunul tău trai şi fericirea proprie, — nu aceia ne trebue. Când ai isteţime de care te foloseşti numai ca să motivezi minciuna, ca să mânueşti înşelarea sau să strecori ura, — înţelegi, nu are valoare. O astfel de inteligenţă care vâră între oameni desordinea, conflictul şi intriga; şi care în vremuri bagă microbul disoluţiei şi roade ca un sul de apă straturile societăţii, — e primejdioasă. E oricum o inteligenţă rău învăţată, rău îndrumată.

Pe de altă parte: un talent, atât de mare încât să farmece pietrele şi să le mişte din loc, se va prăfui, dacă este pus în slujba unui scop meschin. Nu ţâşneşte din el nici un accent care să facă vremea să răsune, nici-o scânteie care să despice bezna în două. Un astfel de talent e şi el rău îndrumat.

Or îndrumarea — şi a talentului şi a deşteptăciunii — vine dela caracter.

Caracterul e pentru viaţa unui om axul care îi dă unitate. E pentru el statornicia care îl poartă prin primejdii drept, dur, dârz ca o coloană de piatră. Caracterul îi tae printre împrejurări un drum, prin vremuri o direcţie. Pe ele, şi numai pe ele, trebue să umble, mânat de puterea care îl împinge dinlăuntru: caracterul.

Caracterul îndrumă deci inteligenţele. Caracterul arată direcţia în care să lucreze o minte aleasă. O astfel de minte, îndrumată de caracter, zideşte, nu distruge, înalţă nu dărâmă. Şi anume: zideşte în realităţi; zideşte în adevărurile de viaţă ale vremii sale; pătrunde înlăuntrul evenimentelor şi le organizează aşa cum pătrunde o gospodină într'o casă şi pune toate lucrurile în ordine. O inteligenţă care e condusă de caracter, nu se lasă târâtă de împrejurări; nu e sclava jocului liber al acestor împrejurări, — ci dimpotrivă, ea supune împrejurările şi le comandă.

Inteligenţa care nu se lasă sfătuită de caracter se mişcă după împrejurări; se lasă bătută de toate vânturile, în toate văzduhurile, cravaşată de toate valurile. Astăzi face într'un fel, mâine în altfel.

Aşa fac oamenii noştri. Ei te poartă cu vorba,

te duc, una îţi spun şi alta fac, după cum într'un fel fac şi altfel motivează.

Nu avem caractere.

Nu avem adică acel drug, de piatră care să treacă printre faptele noastre şi să le orânduiască. Nu avem adică tăria care vine din drugul de voinţă educată, de voinţă îndrumată după adevărurile naţiei noastre. Nu avem caractere? — nu avem deci voinţa crescută la şcoala nevoilor ţării şi care voinţă să pătrundă printre acţiunile, gesturile şi vrerile noastre ca să le închege.

Iată dece cuvântul: **caracter,** sună şi cu puterea adevărului crud, dar şi cu frumuseţea unei chemări.

O chemare la taina de viaţă cetăţenească a unui popor care frământă în sânul lui atâtea minţi frumoase şi atâtea talente.

Sforţările unui popor adunate fac laolaltă atâta cât să-i fixeze un loc şi un rang în totalitatea cea mare a istoriei. Dar dacă aceste sforţări clădesc însingurate, construesc izolat, — fiecare pentru sine şi pentru ai săi, — nu adaugă cu nimic la hora solidară a unei munci care se vrea în comun pentru a da roade. Cu inteligenţe rău sfătuite şi cu talente subjugate, nu se poate ajunge la nimic.

Dar dacă printre aceste inteligenţe şi talente trece, ca un drug de tărie, caracterul ca să le îndrume şi să le tae printre evenimente direcţii, — atunci, da, — în marele concert al popoarelor ne

vom contopi şi noi cum se contopeşte un acord în armonia generală.

Iar caracterul e firea constantă, nestrămutată şi statornică, plămădită la adevărurile organice de viaţă ale naţiei tale.

Trebue, însă, să ţi-l oţeleşti în primejdii. Şi să înveţi să vrei când alţii au învăţat să şovăe.

CUPRINSUL

BIBLIOTECA
CENTRALA UNIVERSITARA
BUCUREŞTI

1